

STEFAN SWEIG

SUFLETE
ZBUCIUMATE

www.virtual-project.eu

STEFAN ZWEIG

SUFLETE ZBUCIUMATE

Original: *Ungeduld des Herzens* (1958)

În românește de:
HORIA MATEI

virtual-project.eu

EDITURA MARC
1992

„Celui ce are, i se dă”, aceste cuvinte, aflate în Cartea înțelepciunii, pot fi adevărate liniștit de orice scriitor în sensul: „Celui ce a povestit mult, i se povestește”. Nimic nu-i mai greșit decât părerea, din păcate foarte răspândită, că în mintea scriitorului lucrează în permanență imaginația, că născocesc fără întrerupere întâmplări și povești izvorâte dintr-un sac fără fund. În realitate, în loc să caute pentru a găsi, el nu trebuie decât să se lase căutat și va fi găsit de chipurile și întâmplările ce-l caută neconștient pentru a face din el crainicul lor, bineînțeles în cazul că el și-a menținut mereu trează facultatea de a vedea și pe cea de a asculta; cine a încercat adesea să pătrundă destinele, aceluia mulți îi vor relata destinele lor.

Întâmplarea de față mi-a fost încredințată aproape în întregime în forma în care o redau aici, și anume într-un fel cu totul neașteptat. Când am fost ultima oară la Viena, obosit de diferitele treburi ce le aveam de rezolvat, m-am dus într-o seară la un restaurant de la marginea orașului, un local despre care credeam că nu mai este de mult la modă și, în consecință, mai puțin frecventat. Dar, de îndată ce am intrat, mi-am dat seama că, spre necazul meu, mă înșelasem. Chiar de la prima masă un cunoscut se ridică în picioare, întâmpinându-mă cu dovezi de sinceră bucurie – efuziuni la care eu nu răspunsei nici pe departe cu tot atâta entuziasm – și mă invită să iau loc lângă el. N-aș spune adevărul dacă aș pretinde că acel domn vorbăreț era prost-crescut sau antipatic, aparținea însă celui soi de oameni de o jovialitate forțată, care colecționează cunoștințe cu aceeași înverșunare cu care copiii colecționează timbre poștale, și cu fiecare exemplar din colecție se mândresc în mod deosebit. Pentru acest colecționar ciudat și bine intenționat – care mai avea o meserie secundară, anume cea de arhivar, de altfel cu o bună pregătire și destul de priceput – întreg sensul vieții se limita la modesta satisfacție de a putea adăuga, cu oarecare orgoliu și ca pe ceva de la sine înțeles, la fiecare nume care păreau din când în când în vreun ziar: „Un bun prieten de-al meu” sau „Ah, cu asta m-am întâlnit abia ieri” sau „Prietenul meu A. îmi spunea că” ... și „Prietenul meu B. era de părere că” ... și așa, fără să se oprească putea să ia tot alfabetul la rând. Aplauda cu nădejde la toate premierele prietenilor săi; în dimineața următoare telefona actrițelor pentru a le felicita; nu uita ziua de naștere a nici unui dintre amici, trecea sub tăcere notițele neplăcute apărute în ziare și avea grijă să și

le expedieze pe cele elogioase, bucurându-se și el sincer de respectivele laude. Așadar, nu era cătuși de puțin un om nefrecventabil; era bucuros cu adevărat și chiar fericit dacă-i cereai un cât de mic serviciu sau dacă-i dădeai prilejul să-și îmbogățească colecția de rarități cu încă o piesă.

Cred că nu e nevoie să-l descriu mai amănunțit pe prietenul „Știe-tot” – aceasta este porecla nițeluș cam ironică prin care sunt desemnați cei făcând parte din respectiva categorie a paraziților cumsecade, cuprinsă în specia multicoloră a snobilor – nu e nevoie, deoarece fiecare îi cunoaște și știe că, fără oarecare bruschețe, nu te poți apăra de agresivitatea lor emoționant de inofensivă. M-am resemnat, așadar, așezându-mă la masa lui și am sporovăit un sfert de oră, până când în local își făcu apariția un domn, de statură înaltă, de pe al cărui chip se desprindea un aer tineresc, plin de prospețime, accentuat parcă de ghioceii de la tâmpile; o anume rigiditate în mers trăda pe fostul militar. Vecinul meu tresări aferat și-l salută cu zelul său caracteristic, la care însă răspunsul domnului a fost mai degrabă indiferent decât politicos – iar noul client, nici nu apucase încă să comande ceva chelnerului, sosit în grabă, că prietenul meu Știe-tot se și dădu încă aproape de mine și-mi șopti la ureche: „Știi cine e?” Cum cunoșteam de mult mândria lui de colecționar dornic de a-și expune orice exemplar, cât de cât interesant al colecției sale, fără a precupeți laudele, și fiindcă mă temeam de explicații mult prea amănunțite, am răspuns „nu” din care reieșea lipsa mea de interes, și am continuat să mă servesc din felia de tort aflată în fața mea. Această nepăsare nu a făcut altceva decât să-l întărească și mai mult de domnul Știe-tot, care, acoperindu-și precaut gura cu mâna, îmi șopti încetșor: „Este Hofmiller, de la Intendența generală – nu se poate să nu-l cunoști – cel care a căpătat în război Ordinul Maria Tereza”. Și cum nici această informație nu părea să mă fi impresionat pe cât nădăjduise, începu să înșire, cu entuziasmul patriotic al unei cărți de citire, câte fapte cu totul ieșite din comun săvârșise acest căpitan Hofmiller, mai întâi la cavalerie, apoi în celebrul zbor de recunoaștere peste râul Piave¹, unde el singur a doborât trei avioane și cum, în cele din urmă, la compania de mitraliori, cucerise și ținuse vreme de trei zile un sector întreg al frontului – toate acestea relatate cu sumedenie de amănunte (peste care trec aici), presărate cu exclamații de uimire pentru faptul că nu aflasem nimic despre acest om minunat, pe care împăratul Carol² în persoană l-a distins cu cea mai rară dintre decorațiile armatei austriece.

---

¹ Râu în nord-estul Italiei pe malurile căruia, în primul război mondial, au avut loc lupte sângeroase între armatele austro-ungare și cele italiene.

² Carol I de Habsburg (1887-1922) ultimul împărat al Austriei și rege al Ungariei.

Aproape involuntar am cedat ispitei să mă uit către masa de alături, pentru a nu pierde prilejul de a vedea, de la doi metri distanță, un erou consacrat. Dar am întâlnit acolo o privire dură, iritată, care spunea ceva în genul: „Nu cumva individul a flecărit despre mine? Nu-i nimic de văzut aici!” În același timp, acel domn cu privirea fără îndoială neprietenoasă își mută scaunul într-o parte și ne întoarce cu hotărâre spatele. Puțin cam rușinat, mi-am luat ochii dintr-acolo și, începând din acea clipă, m-am ferit să privesc măcar și fața de masă respectivă, deși nu puteam scăpa de oarecare curiozitate. Curând după aceea m-am despărțit de guralivul meu amic, dar chiar în timp ce ieșeam, l-am zărit mutându-se îndată lângă eroul său, probabil ca să-i facă și lui o relatare tot atât de elogioasă despre mine, după cum îmi făcuse mie despre el.

Asta a fost tot. Umblând după treburi încoace și-ncolo, fără îndoială că aș fi uitat de această întâlnire fugară, dar întâmplarea a făcut ca nu mai departe de a doua zi, într-o societate restrânsă, să mă aflu din nou în fața acestui domn atât de reținut care, în smochingul de rigoare seara, avea oarecum o înfățișare și mai originală și mai elegantă decât în costumul de stofă groasă, mai degrabă sportiv, din ziua precedentă. Ne-am dat amândoi silința să ne reținem zâmbetul, acel zâmbet de înțelegere tacită între doi oameni care, aflându-se într-un grup mai mare, împărtășesc cu grijă o taină ce-i leagă. M-a recunoscut imediat, după cum și eu l-am recunoscut, și probabil că eram amândoi în egală măsură plictisiți și în același timp amuzați de pisălogul lipsit de succes de ieri. La început, am evitat să ne vorbim, ceea ce de altfel nici n-ar fi fost cu puțință atunci, deoarece în jurul nostru se desfășura o discuție agitată.

Subiectul acelei discuții se poate ușor ghici dacă voi preciza că ea avea loc în anul 1938. Cronicarii de mai târziu ai vremurilor noastre vor stabili într-o bună zi că, în anul 1938, aproape orice discuție, din indiferent care țară a Europei noastre răvășite, era dominată de problemele legate de probabilitatea sau improbabilitatea izbucnirii unui nou război mondial. Tema aceasta fascina în mod inevitabil orice adunare, iar uneori aveai simțământul că nu oamenii sunt aceia care încercau să scape de marea lor spaimă prin presupuneri și speranțe, ci însăși atmosfera înconjurătoare, aerul vremii, excitat și încărcat cu tainice tensiuni, încerca să se descarce cu ajutorul cuvântului.

Gazda, avocat de profesie și, de felul său înclinat către cele juridice, conducea conversația; demonstra cu argumente banale teza stupidă și banală că generația nouă știe ce este războiul și că nu va mai porni orbește și pe nepregătite într-un nou război ca în cel trecut. Chiar de la mobilizare puștile se vor întoarce, căci mai alesfoștii combatanți pe front ca el n-au

uitat ce-i așteaptă. Mă irita mai ales siguranța de fanfaron cu care înlătura posibilitatea unui nou război – o făcea cu aceeași ușurință cu care azvârlea scrumul țigării printr-o lovitură ușoară cu arătătorul – și o făcea la o oră când zeci de mii și sute de mii de fabrici produceau explozivi și gaze toxice. I-am răspuns destul de hotărât că nu trebuie să confundăm realitatea cu dorințele noastre. Instituțiile și organizațiile militare care dirijează mașina de război n-au dormit nici ele și în timp ce noi ne amețeam făurind visuri utopice, ele au folosit din plin perioada de pace ca să organizeze din vreme masele și să le aibă astfel în mână, cât de cât pregătite din punct de vedere militar. De pe acum, în plină perioadă de pace, necesitatea pregătirii militare a căpătat proporții nebănuite în rândul populației, datorită mijloacelor desăvârșite folosite de propagandă, și se cuvine să înțelegem cu luciditate faptul că, în clipa când aparatele de radio vor lansa vestea mobilizării, nu ne putem aștepta nicăieri la vreo împotrivire. În zilele noastre omul, biet grăunte de praf, nu mai poate nicăieri să dea glas voinței sale.

Bineînțeles că se coalizară cu toții împotriva mea, căci după experiențe atât de repetate, omul înclinat către autoamăgire încearcă să se sustragă primejdiei de care este doar vag conștient, declarând-o nulă și neavenită – iar în afară de asta, un avertisment împotriva optimismului ieftin era oricum condamnat să aibă un efect nedorit, dacă luăm în considerare că în încăperea vecină ne aștepta un supeu minunat.

Și iată că, într-un mod cu totul neașteptat, cavalerul Ordinului Maria Tereza mi se alătură, tocmai el, în care instinctul meu greșit orientat bănuise un adversar. Da, e o prostie fără seamăn, interveni el energic, să mai faci astăzi calcule cu voința sau lipsa de voință a materialului uman, căci în viitorul război cuvântul hotărât îl vor avea mașinile, iar oamenii vor fi degradați la rolul desimple piese ale acestora. Încă în războiul trecut nu prea dăduse pe front peste soldați care să aprobe categoric sau să nege categoric războiul. Cei mai mulți dintre ei au fost împinși asemenea unui nor de praf purtat de vânt și s-au pomenit pur și simplu în vârtejul cel mare, fiecare dintre ei rostogolit încoace și încolo ca boabele de cafea într-o râșniță. La urma urmei, poate că mai numeroși sunt cei care au căutat un refugiu în război decât cei care au vrut să scape de el.

Ascultam cu uimire, mă pasiona mai cu seamă violența cu care continua:

— Nu trebuie să cădem pradă vreunei iluzii. Dacă astăzi, în vreo țară oarecare, ar porni să sune trâmbițele chemând la un război cu totul depărtat, un război în Polinezia sau vreun colț din Africa, s-ar prezenta mii și sute de mii fără să-și dea bine seama de ce, poate pur și simplu din dorința de a fugi de ei înșiși sau din pricina unor condiții nefavorabile de trai. Îmi pare rău, dar în ce mă privește, socot că rezistența efectivă împotriva unui

război tinde astăzi spre zero. Împotrivirea unui ins izolat față de o organizație presupune fără îndoială un curaj mult mai mare decât cel cerut atunci când mergi în rând cu gloata, este un curaj individual, iar această specie se stinge în vremurile noastre de continuă organizare și mecanizare. În război am întâlnit aproape numai fenomenul curajului în masă, al curajului organizat în cadrul formației militare, și cine analizează mai îndeaproape această noțiune descoperă unele componente cât se poate de ciudate: multă vanitate, multă nepăsare și chiar plictiseală, dar înainte de toate multă teamă – da, teama de a rămâne în urmă, teama de a fi luat peste picior de ceilalți, teama de a acționa individual și mai ales teama de a te afla în opoziție cu elanul de masă al celorlalți; pe cei mai mulți dintre oamenii care pe front erau socotiți printre cei mai viteji, i-am cunoscut apoi personal și în civil, și credeți-mă că erau niște eroi foarte dubioși. Vă rog, se întoarse el politicos către amfitrion, care făcea o mutră cam acră, nu mă exclud nici pe mine.

Mă atrăgea felul în care vorbea, și mi-ar fi plăcut să discut mai îndeaproape cu el, dar stăpâna casei ne pofti la masa, unde am fost așezați foarte departe unul de celălalt, astfel că n-am mai avut prilejul. Abia la plecare ne-am întâlnit la garderobă.

— Mi se pare, îmi zâmbi, că protectorul nostru comun ne-a făcut indirect cunoștință.

Am zâmbit și eu:

— Și încă foarte temeinic.

— Probabil că mi-a cântat faptele de arme cum le-a cântat Homer pe ale lui Ahile, și v-a fluturat prin fața ochilor decorațiile mele.

— Ceva de felul acesta.

— Da, e foarte mândru de decorația mea – cam așa cum se mândrește și cu cărțile dumneavoastră.

— Un tip caraghios! Dar sunt alții mai răi. De altfel, dacă n-aveți nimic împotriva, putem merge împreună o bucată de drum.

Am pornit. Deodată se întoarse spre mine:

— Credeți-mă, nu e vorbă goală, dar de-a lungul anilor, nimic nu mi-a pricinuit mai multă suferință ca această decorație Maria Tereza, prea bătătoare la ochi pentru gustul meu. Ca să fiu cinstit, trebuie să recunosc că, atunci când mi-a fost agățată de tunică, acolo pe front, firește că la început m-am simțit în al nouălea cer. La urma urmelor, am primit o educație militară, iar la școala de cadeți ni se vorbea despre această decorație cam așa cum povestești o legendă – distincție unică, din care nu se dau decât vreo duzină în fiecare război, o stea mai rară decât stelele care cad din cer. Bineînțeles că pentru un tânăr de douăzeci și opt de ani, asta înseamnă

oricum ceva. Te afli deodată în fața frontului, toți tresar când pe pieptul tău începe să strălucească steaua, ca un mic soare, iar împăratul însuși, maiestatea-sa, de care numai cei aleși se pot apropia, îți strânge mâna și te felicită. Dar, vă rog să mă credeți: această distincție avea sens și valoare numai în lumea militară, și după ce războiul s-a sfârșit, mi s-a părut caraghios să umblu cu pecetea de erou o viață întreagă, numai fiindcă o singură dată am avut într-adevăr curaj vreme de douăzeci de minute – probabil nu mai mult ca alți zece mii, dar față de care am avut avantajul de a fi observat și avantajul, și mai mare poate, de a mă întoarce în viață. Peste tot oamenii își aținteau privirea spre mica bucală de metal, după care își ridicau ochii spre mine cu religiozitate – dar nu s-a scurs niciun an, și mă și săturasem să mă tot plimb ca un monumentambulant, iar enervarea mea pentru faptul că atrăgeam mereu atenția a fost unul dintre motivele hotărâtoare pentru care am trecut la viața civilă atât de repede după terminarea războiului. Începu să calce mai apăsător. Unul dintre motive, cum vă spuneam, dar motivul principal, era de ordin particular, și presupun că dumneavoastră îl veți înțelege cât se poate de bine. Motivul principal a fost faptul că eu însumi mă îndoiam în ce privește acest drept de a purta decorația și în orice caz, mă îndoiam profund de eroismul meu; fiindcă știam mai bine decât oricare dintre cei ce se uitau la mine cu respect că în spatele acestei decorații se ascunde cineva care era departe de a fi un erou, ba era chiar total lipsit de eroism – unul dintre cei care s-au aruncat orbește în război numai fiindcă voiau să se salveze dintr-o situație disperată, mai degrabă dezertori din fața propriei lor responsabilități decât eroi ai împlinirii datoriei. Nu știu cum se vor fi petrecând lucrurile cu alții, dar mie, unul, mi se pare nefiresc și insuportabil să trăiesc cu o aură de sfânt, cu un nimb în jurul capului, de aceea m-am simțit foarte ușurat când n-a mai trebuit să-mi exhibez biografia de erou prinsă pe uniformă. Încă și acum mă supără când cineva încearcă să dezgroape trecuta mea glorie și vă mărturisesc cu toată sinceritatea că ieri n-a lipsit mult să vin la masa dumneavoastră, să-l reped pe flecarul acela, să-l poftesc să-și îndrepte elogiile către alții și să mă lase pe mine în pace. Toată seara m-a urmărit privirea dumneavoastră plină de respect și tare aș mai fi vrut să dezmint ceea ce trăncănea omul acela și să vă silesc să ascultați pe ce căi întortocheate am ajuns la multrâmbișatul meu eroism – este o poveste destul de ciudată, dar, oricum, ea poate demonstra că adesea vitejia nu reprezintă altceva decât reversul slăbiciunii. De altfel, astăzi n-aș mai avea reticențe și aș fi în stare s-o relatez în toate amănuntele. Prin ceea ce a trecut un om în urmă cu un sfert de veac este o chestiune care nu-l mai poate

impresiona pe el, ci mai curând pe un altul. Aveți timp? Și nu vă plictisește o asemenea poveste?

Firește că aveam timp; vreme îndelungată ne-am plimbat încoace și încolo pe străzile pustii, ba ne-am întâlnit din nou și în zilele următoare. Din cele relatate de el am schimbat foarte puține, poate că am spus ulani în loc de husari, am mutat puțin, pe hartă garnizoanele ca să nu fie recunoscute și am înlăturat cu grijă toate numele autentice. Dar nicăieri n-am adăugat fapte esențiale, născocite de mine, și din această clipă nu eu, ci povestitorul începe să istorisească.

Totul a pornit de la o stângăcie, o nerozie cât se poate de nevinovată, de la *une gaffe*, cum spun francezii. A urmat încercarea de a-mi drege propria prostie; dar atunci când vrei să reparați în prea mare grabă o roțiță din mecanismul unui ceasornic, sfârșești de cele mai multe ori prin a strica întregul mecanism. Chiar și acum, după atâția ani, nu sunt în măsură să stabilesc exact unde sfârșea ceea ce era o neîndemânare pur și simplu și unde începea propria mea vină. Probabil că n-o voi afla niciodată.

Pe atunci aveam douăzeci și cinci de ani și eram sublocotenent activ la regimentul de ulani din orașul X... Departe de mine să pretind că am avut vreodată o pasiune deosebită sau o chemare lăuntrică pentru profesiunea de ofițer. Dar atunci când într-o familie de vechi funcționari austrieci stau în jurul unei mese foarte modeste două fete și patru băieți mereu flămânzi, nu-ți pierzi prea mult vremea cercetându-le înclinațiile, ci îi îndrumi cât mai degrabă pe drumul unei profesii oarecare, ca să nu împovăreze mult timp bugetul familiei. Pe fratele meu Ulrich, care încă din școala primară își stricase ochii cu prea multă învățătură, l-au vârat la un seminar teologic să-l facă preot, pe mine m-au îndreptat către școala militară, deoarece aveam ciolane zdravene; începând de acolo firul vieții se deapănă automat, nu mai e nevoie să intervii. Statul se îngrijește de toate. În câțiva ani, fără să te coste vreun ban, el croiește dintr-un băiețandru pipernicit și palid un elev-subofițer cu tuleie, conform unui model riguros tipizat și-l livrează gata de folosință armatei. Într-o zi, nici nu împlinisem încă optsprezece ani, de aniversarea nașterii împăratului, am fost primit în cadrele armatei și scurtă vreme după aceea m-am pomenit cu prima stea pe guler; astfel am reușit să urc prima treaptă și de acum înainte ritmul avansărilor putea să se desfășoare în mod mecanic, cu respectarea stagiilor de rigoare, până la pensionare și gută. Nici măcar n-a fost dorința mea să intru la cavalerie, o armă din păcate cam costisitoare, ci o marotă de-a mătușii mele Daisy, care se măritase a doua oară cu fratele mai mare al tatei, pe vremea când dânsul trecuse de la Ministerul de Finanțe într-o slujbă mai bine plătită – cea de președinte de bancă. Bogată și totodată înclinată spre snobism, nu putea să tolereze ca o rubedenie, și încă una care purta ca și ea numele Hofmiller, să „compromită” familia făcând slujbă la infanterie; și deoarece marota aceasta și-o satisfăcea grevându-și cu un supliment de o sută de coroane cheltuielile

lunare, trebuia ca în toate ocaziile să-mi dovedesc profunda recunoștință ce i-o purtam. Nimănui nu-i trecuse prin minte să se întrebe dacă am înclinație pentru cavalerie, sau pentru orice armă, iar mie mai puțin ca oricui. Când ședeam în șa mă simțeam bine și mult mai departe de botul calului nu prea zburau gândurile mele.

În acel noiembrie 1913, o anumită dispoziție fusese probabil strecurată dintr-o cancelarie într-alta și iată că escadronul nostru din Jaroslau a fost mutat pe neașteptate în altă garnizoană situată într-o mică localitate de la granița ungară. N-are nicio însemnătate dacă-i spun orășelului pe numele lui adevărat sau nu, căci nici doi nasturi de la tunică nu se aseamănă mai mult între ei ca o garnizoană austriacă de provincie cu alta. Și aici, ca și acolo, aceleași amenajări ale statului: o cazarmă, un manej, un teren de instrucție, un cazinou ofițeresc, la care se adăugau trei hoteluri, două cafenele, o cofetărie, o cârciumă, un șantan răpănos cu dansatoare răsuflete, care exercitau și a doua profesie, împărțindu-și nuri între ofițeri și tinerii cu termen redus. Pretutindeni serviciul militar este impregnat de aceeași aferată și searbădă monotonie, desfășurându-se ceas cu ceas după același regulament, un regulament rigid ca fierul și bătrân de secole, și nici timpul liber nu era mai puțin monoton. La popota ofițerilor, mereu aceleași chipuri, aceleași conversații, lacafenea aceleași partide de cărți și același biliard. Uneori te minunezi că bunul Dumnezeu binevoiește să așeze măcar un alt cer și un alt peisaj deasupra și în jurul celor șase sau opt sute de acoperișuri ale unui asemenea orășel.

Ce-i drept, noua mea garnizoană avea totuși un avantaj față de cea galițiană dinainte: trenul accelerat oprea aici, iar orășelul se afla pe de o parte aproape de Viena și pe de altă parte, nu prea departe de Budapesta. Cine avea bani – la cavalerie fac serviciu destui tineri cu dare de mână, și nu trebuie să-i uităm nici pe cei cu termen redus, parte din înalta aristocrație, parte fii de industriași – acela putea, dacă o ștergea la vreme, să plece cu trenul de cinci la Viena și să se înapoieze cu trenul de noapte, la două și jumătate, așadar, timp suficient pentru un spectacol la teatru și o hoinăreală pe Ringstrasse, ca să faci pe cavalerul și să-ți pice o aventură; unii dintre cei mai demni de a fi invidiați, își închiriaseră acolo chiar apartamente sau măcar o cameră unde să tragă. Din păcate, astfel de escapade înviorătoare nu erau posibile la venitul meu lunar. Ca distracție îmi rămâneau exclusiv cafeneaua sau cofetăria, și acolo îmi petreceam timpul – iar pentru că jocurile de cărți se ridicau adesea la mize mari, mă mulțumeam cu biliardul sau cu șahul, care era și mai ieftin.

Așa se face că într-o după-amiază ședeam la cofetărie – trebuie să fi fost cam la mijlocul lui mai 1914 – cu un partener ocazional; era proprietarul

farmaciei „îngerul de aur” și totodată ajutor de primar al orașelului nostru de garnizoană. Terminasem de mult obișnuitele noastre trei partide și stăteam de vorbă numai așa, fiindcă ne era lehamite să ne ridicăm de la masă – de altfel, unde să fi mers în târgul acesta plicticos? – vorbeam prin urmare, și convorbirea noastră se târa agale, molcomă ca fumul unei țigări gata să sfârșească. În clipa aceea se deschise brusc ușa și o dată cu o suflare de aer proaspăt se avântă o fată drăguță, în rochie largă, cu poalele fluturând: ochi căprui migdalați, oacheșă, foarte elegantă, ținută cătuși de puțin provincială, dar înainte de orice un chip nou în această jalnică monotonie. Din păcate cocheta nimfă nu ne dăruie nici măcar o privire, nouă, celor cetresărisem plini de admirație și respect; hotărâtă, sigură de sine, trecu în pas sportiv printre cele nouă măsuțe de marmură ale localului, drept spre tejghea și acolo comandă *en gros* o duzină de cozonaci, torturi și sticle de lichior. M-a izbit imediat deferența cu care se înclină domnul cofetar în fața ei – niciodată nu mai văzusem cusătura din spate a redingotei lui atât de întinsă pe spinarea curbată. Până și nevastă-să, o Venus de provincie plinuță și cam lăbărțată, care se lăsa curtată cu binevoitoare indiferență de toți ofițerii (căci uneori erai nevoit să rămâi dator pentru tot felul de fleacuri până la sfârșitul lunii), până și dumneaei se ridică de pe scaunul ei de la casă și aproape că se topi de atâta politeță. În timp ce cofetarul notă comanda în registru, fata cea frumoasă ronțâi nepăsătoare câteva praline, conversând un pic cu doamna Grossmaier; nouă însă, care probabil ne sucisem gâturile cu un zel ce depășește buna creștere, nouă nu ne dăruie nicio privire. Bineînțeles că tânăra domnișoară nu trebuie să-și împovăreze frumoasa mână nicio măcar cu un singur pachetel; totul îi va fi trimis la domiciliu, în cele mai bune condiții, după cum o asigură printre plecăciuni doamna Grossmaier. Și nicio clipă nu-i trecu prin minte că ar putea plăti cu bani gheață la casa automată, ca noi, muritorii de rând. Așadar, ne-am dat îndată seama cu toții: o clientă neobișnuită, o clientă foarte distinsă.

Și cum terminase eu comanda și se pregătea să plece, domnul Grossmaier sări precipitat înaintea ei ca să-i deschidă ușa. Și farmacistul meu se ridică de pe scaun ca să se încline respectuos în fața celei ce pluti pe dinaintea noastră. Tânăra răspunse cu o prietenoasă condescendență – Doamne, Dumnezeule ce ochi bruni și catifelați – iar eu abia mai aveam răbdare să aștept ca ea să părăsească localul, copleșită de dulceața noianului de complimente ce se revărsau asupra-i și să-l întreb cu sufletul la gură pe partenerul meu, cine este această privighetoare rătăcită printre vrăbii.

— Cum, n-o cunoști? Este nepoata lui... – ei, am să-i spun domnul von Kekesfalva, în realitate numele este altul – Kekesfalva, nu cunoști familia Kekesfalva?

Kekesfalva; îmi aruncă în față numele, de parcă era o bancnotă de o mie de coroane și mă privi ca și cum ar fi așteptat o foarte respectuoasă și de la sine replică: „Aha! Firește!” Dar eu, sublocotenent proaspăt transferat, picat abia de câteva luni în noua garnizoană, eu neștiutorul, nu posedam nicio informație despre acest foarte misterios zeu, ci îi cerui politicos lămuriri suplimentare iar domnul farmacist mi le acordă cu o sollicitudine din care răzbătea toată mândria provincială – și bineînțeles că nu voi reda aici toată această flecăreală și nenumăratele amănunte primite atunci.

Kekesfalva, m-a lămurit el, este cel mai bogat om din tot ținutul. Îi aparține pur și simplu totul, nu numai castelul Kekesfalva. „Doar îl știți, se zărește de pe terenul de instrucție, la stânga șoselei, castelul cel gălbui cu turnul turtit și un parc mare cu copaci bătrâni” – așadar, nu numai castelul, ci și marea fabrică de zahăr așezată pe șoseaua spre R. și fabrica de cherestea din Bruck și în afară de asta herghelia M.: toate acestea sunt ale lui, ca să nu mai vorbim de cele șase sau șapte case la Budapesta și Viena. „Da, da, mai că nu-ți vine a crede, că la noi există oameni atât de putred de bogați, și pe deasupra, dumnealui știe să trăiască într-adevăr ca un magnat. Iarna, în micul palat de la Viena așezat pe Jacquingasse, vara prin stațiuni balneare; aici numai câteva luni, primăvara, dar, Dumnezeule mare! ce casă duce! Cvartete de la Viena, șampanie și vinuri franțuzești, de prima calitate, tot ce-i mai bun între cele maibune.” Și partenerul meu adaugă că, dacă-mi face plăcere, mă va introduce acolo – spunând acestea, avu un gest de mare satisfacție – deoarece e prieten cu domnul von Kekesfalva, în urmă cu ani avusese deseori legături de afaceri cu el și știe că-i place societatea ofițerilor; e destul să spună o vorbă și voi fi invitat.

Ei, de ce nu? Că doar te sufoci în garnizoana asta de provincie, ca o băltoacă stătută. Din vedere ai și cunoscut toate femeile care se plimbă după-amiază pe strada principală, fiecăreia îi cunoști pălăria de iarnă și pe cea de vară, rochia de vizite și pe cea de fiecare zi, toate sunt mereu aceleași. Mai cunoști și cățelul, și servitoarea, șicopiii, tot din vedere și tot de pe strada principală și mai cunoști toată arta culinară a bucătăresei grase, originare din Boemia, care gătește la cazinoul ofițerilor, iar cerul gurii și se usucă pur și simplu numai când zărești lista de bucate de la restaurant, mereu aceeași. Cunoști fiecare nume, fiecare firmă, fiecare afiș aflat pe fiecare stradă, le cunoști pe de rost, și cunoști fiecare prăvălie din fiecare casă și fiecare vitrină a fiecărei prăvălii. Ajungi să știi aproape tot atât de exact ca și chelnerul-șef Eugen la ce oră apare la cafenea domnul judecător

de ocol care se va așeza în firida de lângă fereastra din stânga, iar la patru și treizeci exact va comanda o cafea *mélange*, spre deosebire de domnul notar, care va veni iarăși cu exact zece minute mai târziu, la ora patru și patruzeci, și va comanda – binecuvântată schimbare pricinuită de o debilitate a stomacului – un pahar de ceai cu lămâie și, în timp ce-și va fuma obișnuitul trabuc Virginia, va istorisi aceleași glume. Da, cunoști toate chipurile, toate uniformele, toți caii, și toți birjarii, toți cerșetorii din partea locului – ba te cunoști și pe tine însuși și te-ai săturat până-n gât. De ce să nu evadezi măcar o dată din acest ciclu cotidian și monoton? Și apoi, fata aceea drăguță, ochii aceia căprui: așadar, cu prefăcută indiferență (nu se cuvine să mă arăt prea ahtiat în fața vanitosului spițer!) declar că, firește, mi-ar face plăcere să cunosc familia Kekesfalva.

Și, într-adevăr, iată că onorabilul nostru farmacist n-a aruncat vorbe în vânt, fiindcă două zile mai târziu, nemaiîncăpându-și în piele de mândrie, intră în cafenea și-mi întinde, cu un gest protector, un cartonaș tipărit, pe care se adăugase, într-o scriere caligrafică, numele meu, iar respectiva invitație mă încunoștințează că domnul Lajos von Kekesfalva invită pe domnul sublocotenent Anton Hofmiller la cină, în ziua de miercuri, săptămâna viitoare, la orele opt seara. Nici eu, slavă Domnului, n-am crescut pe maidan și știu cum se cuvine să mă port în asemenea ocazii. Încă de duminică dimineța, vârat în cele mai bune haine ale mele, mănuși albe și ghete de lac, ras ca în palmă, cu o picătură de apă de colonie în mustață, iau trăsura și plec la castel într-o vizită de prezentare. Servitorul – bătrân, discret, livrea din stofă de bună calitate – îmi ia cartea de vizită și șoptește respectuos că stăpânii vor regreta profund de a nu-l fi putut primi pe domnul sublocotenent, dar sunt plecați la biserică. „Cu atât mai bine, îmi spun eu, căci vizitele de prezentare sunt întotdeauna cel mai îngrozitor lucru, atât în serviciu cât și în afara serviciului. În orice caz, mi-am făcut datoria. Te vei duce, așadar, miercuri seara și să sperăm că va fi agreabil.” Chestiunea Kekesfalva s-a rezolvat – îmi zic – s-a rezolvat până miercuri seara. Dar peste două zile, prin urmare marți, spre bucuria mea, găsesc în cameră o carte de vizită estetic îndoită, de la domnul von Kekesfalva. „Ireproșabil – îmi zic – sunt oameni care știu să se poarte. La numai două zile după vizita de prezentare să-mi faci mie, un ofițeraș oarecare, o vizită de răspuns – mai multă politețe și considerație nu-și poate dori nici măcar un general.” Și acum, cu un presentiment într-adevăr justificat, mă bucur de seara de miercuri.

Iată însă că de la început se ivește un mic ghinion – de fapt nu-i rău să fim nițel superstițioși și să dăm mai multă importanță semnelor mărunte. Miercuri, la șapte și jumătate seara – gata de plecare și ca scos din cutie:

uniforma cea mai bună, mănuși noi, ghete de lac, pantalonii cu dungă ascuțită ca o lamă de brici, iar ordonanța mea tocmai îmi aranjează faldurile mantalei, întreprinzând o revizie ca să vadă dacă totul e în regulă (totdeauna am nevoie de ordonanță, căci în cămăruța mea prost luminată n-am decât o oglinjoară de mână) – aud deodată bătăi în ușă: un curier. Ofițerul de serviciu, prietenul meu, căpitanul conte Steinhübel, mă roagă să vin la el în camera de gardă. Doi ulani, probabil beți turtă, s-au luat la păruială și până la urmă unul dintre ei l-a lovit pe celălalt cu carabina în cap. Și acum dobitocul zace acolo pe dușumea, sângerând, leșinat și cu gura deschisă. Nici măcar nu s-a stabilit încă dacă scăfârlia îi e întregă sau nu. Medicul regimentului a șters-o însă la Viena, în permisie, iar colonelul nu-i de găsit; aflat în încurcătură, bunul Steinhübel, fir-ar să fie, s-a găsit să mă cheme tocmai pe mine să-i dau o mână de ajutor în timp ce el vede de rănit, adică să fac raportul de constatare și să trimit curieri în toate părțile să găsim un medic civil, fie la cafenea, fie în altă parte, oriunde. Și iată că între timp s-a făcut ora opt fără un sfert. Îmi dau limpede seama că înainte de un sfert sau o jumătate de oră, n-am nicio șansă să scap. Lua-o-ar naiba de treabă, tocmai astăzi a trebuit să se întâmple o asemenea porcărie, tocmai astăzi când sunt invitat! Mă uit mereu la ceas, tot mai nerăbdător; imposibil să ajung la vreme, chiar dacă aș termina treaba asta de conțopist doar în cinci minute. Dar serviciul ne-a intrat până în măduva oaselor în asemenea măsură, încât trece înaintea oricărei obligații particulare. Nu mă pot sustrage, astfel că fac singurul lucru care se poate face în această situație penibilă – adică trimit ordonanța cu o trăsură (patru coroane mă costă gluma asta) la familia Kekesfalva, rog să fiu scuzat dacă voi întârzia, dar o întâmplare neprevăzută ivită în serviciu... și așa mai departe, și așa mai departe. Din fericire, povestea de la cazarmă nu se lungește prea mult, deoarece apare colonelul în persoană, cu un medic găsit în grabă, iar eu pot s-o șterg fără să mă simtă cineva.

Dar, alt ghinion: tocmai astăzi, în Piața Primăriei nu se găsește nicio birjă și trebuie să aștept până mi se comandă prin telefon, o trăsură cu doi cai. Așa se face că, atunci când debarc în cele din urmă în holul cel mare de la Kekesfalva, minutarul ceasului atârână vertical; e opt și jumătate precis, în loc de opt, și văd că la garderobă paltoanele sunt îngrămădite unele peste altele. Chiar și după fața servitorului văd că am ajuns cu mare întârziere – neplăcută treabă, foarte neplăcută tocmai la o primă vizită!

Oricum, servitorul – de data asta cu mănuși albe, frac, cămașă și obrazul la fel de scrobite – mă liniștește că ordonanța a adus în urmă cu o jumătate de oră mesajul meu, apoi mă conduce în salonul cu patru ferestre și tapete de mătase roșie, strălucind sub lumina candelabrelor de cristal, de o

elegantă de-a dreptul fabuloasă; nu mai văzusem vreodată ceva atât de distins. Dar, spre rușinea mea, salonul se dovedește a fi complet părăsit, iar alături se aude limpede clinchetul vesel, de farfurii – neplăcut, neplăcut, mă cam așteptam la asta, s-au și așezat la masă!

Ei, dar fie ce-o fi, îmi iau inima în dinți și de îndată ce servitorul deschide în fața mea ușa glisantă, pășesc până în pragul sufrageriei, lovesc călcâiele energic și mă înclin. Toți își ridică privirile, douăzeci, patruzeci de ochi, numai ochi străini, îl examinează pe cel întârziat, care fără să-și dea prea bine seama se lasă înrămat de tocul ușii ca un tablou. Un domn mai în vârstă, fără îndoială stăpânul casei, se ridică imediat, își scoate iute șervetul, se îndreaptă spre mine și-mi dă mâna cu un gest de invitație. Acest domn von Kekesfalva nu arăta deloc cum mi l-am închipuit, eu, ca un nobil de țară, maghiar și mustăcios, cu obrazii plini, umflați și roșii de pe urma vinului bun. Îndărătul ochelarilor cu ramă de aur, peste niște pungi umflate, plutesc ochii cam obosiți, umerii par aduși în față, vocea e șovăită și voalată de tuse: mai curând l-ai lua drept un om de știință, cu fața lui delicată și îngustă, terminată într-o firavă bărbuță, albă și ascuțită. Politețea deosebită a bătrânului are un efect cât se poate de liniștitor și-mi potolește nesiguranța: nu, nu intervine el imediat, este datoria lui să se scuze. Știe foarte bine căte se pot întâmpla în serviciu, și a fost din partea mea un gest de deosebită amabilitate faptul că l-am înștiințat în mod special: s-au așezat la masă numai pentru că nu erau siguri dacă voi mai putea veni. Și acum să iau loc fără să mă mai gândesc la asta. Mai târziu îmi va face cunoștință cu fiecare dintre comeseni. Deocamdată și între timp mă conduce la masă – mi-o prezintă pe fiica sa. O adolescentă plăpândă, palidă, fragilă ca și el, se întrerupe dintr-o discuție și-și ridică o clipă ochii cenușii, privindu-mă sfioasă. Dar eu nu văd decât în mare fugă obrazul îngust și nervos, mă înclin întâi în fața ei, și apoi în dreapta și în stânga către ceilalți, care par bucuroși că nu trebuie să lase din mână furculița și cuțitul, pentru îndeplinirea cuvenitei ceremonii a prezentării.

În primele două, trei minute mă simt încă destul de stingherit. Nu se află aici nimeni din regiment, niciun camarad, niciun cunoscut și nici măcar vreuna dintre notabilitățile orașului – numai oameni cu desăvârșire străini. Cei mai mulți par să fie moșieri din împrejurimi, cu soțiile și fiicele lor, precum și funcționari de stat. Dar numai civili, da, civili și nicio altă uniformă decât a mea! Dumnezeuule, eu, un tip cam neîndemânatic și timid, oare cum voi reuși să fac conversație cu acești oameni necunoscuți? Din fericire, am fost bine plasat. Alături de mine șade domnișoara cea oacheșă și vioaie, nepoata cea frumoasă care atunci, în cofetărie, pare să fi remarcat totuși privirea mea admirativă, căci acum îmi zâmbește binevoitoare, ca unui vechi

cunoscut. Are ochii ca bobul de cafea și într-adevăr, când râde, parcă sfârâie boabele de cafea în tigaia de prăjit. Are urechi minunate, mici, străvezii sub părul negru și bogat: delicate flori trandafirii presărate pe un plai acoperit cu mușchi, îmi spun. Are brațele goale, moi și catifelate; la atingere, probabil că le simți ca niște piersici cojite.

E plăcut să șaezi lângă o fată atât de drăguță și pentru că pronunță vocalele cu accent maghiar, simt că nu mai am mult până să mă îndrăgostesc de ea. Fără îndoială că e foarte plăcut să mănânci într-o asemenea încăpere strălucitoare de lumină, la o masă atât de distinsă, având în spate lachei în livrea și în față cele mai alese bucate. Vecina mea din stânga, care și ea vorbește cu un ușor accent polonez, mi se pare de asemenea apetisantă, în ciuda faptului că e nițel cam masivă. Sau poate că este doar efectului vinurilor, al vinului sclipind ca aurul, apoi al celui roșu ca sângele și, în sfârșit, al șampaniei perlate, pe care lacheii, cu mănușile lor albe, le toarnă din belșug din carafe de argint sau din sticle pântecoase? Într-adevăr, preacinstitul domn farmacist n-a aruncat vorbe în vânt. La familia Kekesfalva lucrurile se desfășoară ca la Curte. Niciodată n-am mâncat atât de bine, nici măcar n-am visat că se poate mânca atât de bine, atât de ales, atât de îmbelșugat. Feluri mereu mai gustoase și mai scumpe defilează prin fața mea, platouri inepuizabile; pești de un albastru-palid, încununați cu lăptuci și încadrați cu fileuri de homar, înoată în sosuri aurii, claponi tronează pe straturi generoase de orez, clătite scânteiază sub flăcărurile albastrii de rom; sfere de înghețată multicoloră și dulce se topesc în boluri, fructe, care, probabil căau străbătut până aici jumătate din glob, se sărută în coșulețe de argint. Toate par să nu se mai sfârșească, da, nu se mai sfârșesc, iar la urmă apare un adevărat curcubeu de lichioruri verzi, roșii, albe, galbene și țigări de foi groase ca sparanghelul, însoțind o delicioasă cafea!

O casă minunată, de basm – binecuvântat fie bunul nostru farmacist! – o seară luminoasă, fericită, strălucitoare! Nu știi, oare mă simt atât de relaxat și liber numai pentru că și la stânga și la dreapta și în fața mea ceilalți au căpătat și ei ochi strălucitori și glasuri sonore, pentru că au uitat de manierele distinse și sporovăiesc cu vioiciune și de-a valma? În orice caz, timiditatea mea obișnuită a dispărut. Pălăvrăgesc fără cea mai mică rețineră, fac curte celor două vecine deodată, beau, rād, ochii mei privesc vioi și fără teamă, și chiar dacă nu e întotdeauna doar o întâmplare că din când în când ating brațele goale și frumoase ale Ilonei (așa se numește încântătoarea nepoată), fata nu pare cătuși de puțin să ia în nume de rău aceste mici manevre, căci e și ea într-o stare euforică, degajată, destinsă, așa cum suntem cu toții la acest festin îmbelșugat.

Apoi simt că mă cuprinde – oare de vină sunt aceste vinuri minunate, băute de-a valma, vinuri de Tokai și șampanie – mă cuprinde senzația că devin mai ușor, parcă aș pluti în alte sfere, o senzație de neînfrânare, aproape vecină cu delirul. Un singur lucru lipsește ca să fiu pe deplin fericit, ca să plutesc, ca să fiu smuls din lumea înconjurătoare, iar de ce anume aveam nevoie mi-am dat seama limpede chiar în clipa când, dintr-o a treia încăpere, situată în spatele salonului – între timp servitorul deschisese discret ușile glisante – se auzi o muzică dulce, un cvartet, și tocmai muzica după care tânjeam înlăuntrul meu, muzică de dans, ritmică și molcomă în același timp, un vals purtat de două viori și nuanțat melancolic de timbrul grav al unui violoncel; între ele, tactul insistent, în *staccato*, susținut, al unui pian. Da, muzică, numai muzică mai lipsise! Acum muzică, iar mai pe urmă dansul, un vals, să faci piruete, să te lași dus în zbor, să simți că te înalți încetinel, mereu și mereu, către fericire! Într-adevăr, această casă Kekesfalva trebuie să fie fermecată, e de ajuns să visezi și îndată ți se împlinește dorința. Și cum ne ridicăm, dând la o parte scaunele și trecem în salon, perechi, perechi – eu îi dau brațul Ilonei și simt din nou pielea răcoroasă, fină și plăcută – iată că mesele au dispărut deodată, ca prin farmec, și scaunele se află înșirate de-a lungul pereților. Parchetul se oglindește lucios, brun și îmbietor, minunată arenă pentru vals – iar din încăperea de alături muzica invizibilă creează atmosferă.

Mă întorc spre Ilona. Ea râde și înțelege. Ochii ei au și spus „da” și iată-ne în vârtej, două perechi, trei perechi, cinci perechi pe parchetul lucios, în timp ce prudenții și cei mai vârstnici ne privesc ori stau de vorbă. Îmi place să dansez și dansez destul de bine. Plutim îmbrățișați și cred că în viața mea n-am dansat mai frumos. La valsul următor o invit pe cealaltă vecină de masă; și dânsa dansează excelent și, aplecat spre ea, ușor amețit, îi sorb parfumul părului. Ah, dansează minunat, totul e minunat, sunt atât de fericit cum n-am mai fost de mulți ani! Nu mai știu ce se întâmplă cu mine, simt o dorință impetuoasă să-i îmbrățișez pe toți să spun fiecăruia ceva plăcut, din inimă, un cuvânt de mulțumire, atât de ușor mă simt, de exaltat și tânăr sufletește. Trec în vârtej de la una la alta, vorbesc, și râd, și dansez și, însuflețit, în vâltoarea fericirii mele, nu mai simt cum gonește timpul.

Deodată – din întâmplare mă uit la ceas: zece și jumătate – îmi dau seama cu groază: se împlinește ora de când vorbesc, dansez, glumesc și încă n-am invitat-o la dans pe fiica gazdei, ca un bădăran ce sunt! Numai cu vecinele mele și cu două sau trei doamne, care mi-au plăcut cel mai mult am dansat – iar pe fata gazdei am uitat-o cu desăvârșire! E o mojie, ba chiar o insultă! Dar acum, gata, greșeala trebuie imediat reparată.

Spre marea mea groază însă, îmi dau seama, că nici nu-mi mai amintesc exact cum arată. M-am înclinat doar o clipă în fața ei, după ce se așezase la masă; îmi amintesc doar de ceva firav și fragil și apoi de oprivire fugară, cenușie și curioasă. Dar unde o fi acum? Că doar nu poate să fi plecat, tocmai ea, fiica gazdei? Neliniștit, le cercetez cu atenție pe toate doamneleși domnișoarele așezate de-a lungul pereților: niciuna nu pare să-i semene. Până la urmă trec într-a treia încăpere, unde în spatele unui paravan chinezesc cântă cvartetul, și respir ușurat, căci, iat-o șezând aici – cu siguranță că dânsa e – delicată, subțirică, în rochia ei de un albastru-palid, între două doamne în vârstă, într-un colț al încăperii amenajat ca un iatac, în spatele unei mese de un verde marmorat, pe care se află o vază turtită, plină cu flori. Își ține ușor înclinat capul îngust, de parcă ar voi să pătrundă în însuși miezul muzicii, și abia acum, prin contrast cu roșul aprins al trandafirilor de pe masă, îmi dau seama ce străvezie și palidă îi sclipește fruntea sub părul des, castaniu cu nuanțe roșietice. Dar nu-mi pierd vremea cu un examen amănunțit. „Slavă Domnului, îmi spun eu, respirând ușurat, că am reușit să dau de ea. Voi putea astfel să recuperez întârzierea.”

Mă îndrept spre masă, de alături răzbate muzica, și mă înclin în chip de politicoasă invitație. Doi ochi ciudați se ridică spre mine, privindu-mă cu surprindere, buzele rămân întredeschise în mijlocul unui cuvânt. Ea însă nu face niciun gest ca să se ridice. N-a înțeles. Mă înclin așadar încă o dată, pintenii mei zornăie ușor: „Îmi permiteți, stimată domnișoară?”

Dar ceea ce se întâmplă acum e îngrozitor. Trupul înclinat în față se retrage cu o bruscă tresărire, de parcă ar încerca să evite o lovitură; totodată dinlăuntru îi tâșnește un val de sânge care-i inundă obrajii palizi, buzele încă întredeschise se încleștează strâns și numai ochii mă fixează cu o expresie de teamă, cum nu mi-a fost dat să mai întâlnesc în viața mea. O clipă după aceea, prin tot trupul crispat trece un fior. Fata se opintește, încearcă să se ridice sprijinindu-se cu mâinile de masă, astfel că vaza de flori se izbește de marmură cu un clinchet și în același timp ceva greu, de lemn sau metal, cade de pe fotoliu pe podea. Fata continuă să se țină de masa care se clatină, trupul firav de copil încă mai e zguduit din cap până-n picioare și totuși, nu renunță, ci se agață cu și mai mare deznădejde de placa grea a mesei. Și mereu această tresărire, acest tremur pornind de la pumnii încleștați, până sus, în creștetulcapului. Și pe neașteptate, izbucnește: un hohot de plâns, sălbatic, primitiv, ca un strigăt de groază înăbușit.

Dar iată că din dreapta și din stânga cele două doamne au și cuprins-o, o mângâie, o alintă, o liniștesc, iată că-i desfac mâinile ce strâng spasmodic masa și fata cade iarăși în fotoliu. Totuși plânsul nu se potolește; mai degrabă pare să se fi întetit, izbucnind în răstimpuri cu putere, ca o

hemoragie, ca o revărsare fierbinte. Dacă muzica din spatele paravanului (care acoperă orice sunet) s-ar opri fie și numai pentru o clipă, suspinele s-ar auzi până în sala de dans.

Iar eu stau aici încremenit, speriat. Ce... ce s-a întâmplat? Năucit, privesc cum cele două doamne încearcă s-o liniștească pe cea care plânge și care acum, cuprinsă de un simțământ de rușine, își azvârlă capul pe masă. Dar plânsul izbucnește mereu și mereu, val după val, din trupul plâpând și până sus la umeri, și fiecare dintre aceste izbucniri este însoțită de clinchetul vasului. Iar eu stau înlemnit cu încheieturile reci ca gheața, înăbușit de gulerul uniformei ca de un ștreang fierbinte.

— Iertați-mă, bâlbâi într-un târziu cu jumătate gură. Și parcă vorbesc în gol, apoi mă întorc – în acest timp doamnele se ocupă de fata care plânge și nu-mi mai dăruiesc nici măcar o singură privire – mă întorc, așadar împleticindu-mă, în sala de dans.

Aici, se pare că nimeni n-a observat încă nimic, perechile se învârtesc cu înverșunare, iar eu am impresia că trebuie să mă sprijin de o coloană, căci totul se clatină în jurul meu. Ce s-a întâmplat? Am făcut una boacăna? Dumnezeu mare, poate că la masă am băut cam mult și în prea mare grabă, și acum, în amețeala mea, am făcut vreo prostie!

Deodată muzica se oprește, perechile se despart. Cu o înclinare, prefectul se desprinde de Ilona, iar eu mă reped imediat la ea și spre uimirea ei o târăsc aproape cu forța într-un colț:

— Te rog, ajută-mă! Pentru numele lui Dumnezeu, ajută-mă, lămurește-mă!

De bună seamă că Ilona, văzându-se târâtă spre fereastră, se așteptase să-i șoptesc ceva amuzant căci privirea i se schimbă brusc, ochii căpătară un luci sever: probabil că în starea mea nervoasă inspiram milă sau teamă. Cu sufletul la gură îi povestesc totul. Și iată că se întâmplă ceva ciudat, cu aceeași groază nespusă în privire ca și fata din încăperea cealaltă, se răstește la mine:

— Ai înnebunit...? Nu știi că...? N-ai observat că...?

— Nu, mă bâlbâi eu, nimic de această nouă și tot atât de neînțeleasă atitudine de groază. Ce să văd? Nu știu nimic. Mă aflu pentru prima oară aici, în această casă.

— Cum, n-ai observat că Edith... e paralizată...? Nu i-ai văzut sărmanele picioare invalide? Nu știi că nu poate face nici măcar doi pași fără cârje... și dumneata... ești un... și Ilona își stăpâni un cuvânt de mânie... Și dumneata o inviți la dans, ah, îngrozitor, trebuie să mă duc imediat la dânsa...

— Nu – în deznădejdea mea o apuc pe Ilona de braț – numai o clipă doar, o clipă... Trebuie să mă scuzi fața de ea. Doar n-aveam de unde să știu... n-

am văzut-o decât la masă, numai vreme de o secundă... Te rog, explică-i dumneata că...

Dar Ilona, cu privirea mânioasă, își și smulsese brațul și acum se grăbește spre camera de alături. Eu rămân locului cu un nod în gât, cu un gust amar în gură, rămân în pragul salonului care răsună de zumzet, de şușoteli și flecăreală de oameni (deodată simt că nu-i mai pot suporta), oameni care sporovăiesc și râd nestingheriți și mă gândesc: încă cinci minute și toți vor afla de bătăria mea. Cinci minute și din toate părțile mă vor iscodi priviri răutăcioase, batjocoritoare, de dezaprobare, iar mâine bârfeala, măcinată de sute de buze va pecetlui neîndemânarea mea de necioplit, va face ocolul orașului, va fi depusă în zorii zilei o dată cu laptele la ușile caselor, pe urmă răspândită cu amănuntul în odăile servitorilor și dusă mai departe prin cafenele, prin birouri. Mâine se va ști și la regiment.

În clipa aceasta, îl văd ca prin ceață pe tatăl fetei. Cu chipul cam înnegurat – oare a aflat? – pășește de-a curmezișul sălii. Te pomenești că se îndreaptă spre mine? Nu – orice, numai să nu dau ochii cu el acum! Teama vecină cu panica mă cuprinde deodată, teama de el și de toți. Fără să-mi dau prea bine seama ce fac, mă îndrept cu pași împiedicați spre ușa care duce afară, în hol, și încerc să ies – să ies din această casă infernală.

— Domnul sublocotenent ne și părăsește? se miră servitorul cu un gest respectuos de îndoială.

— Da, răspund și mă sperii singur de felul cum am pronunțat cuvântul.

Oare doresc cu adevărat săplec? Și, în clipa următoare, în timp ce servitorul ia mantaua din cuier, îmi și dau limpede seama că acum, prin însăși această fugă lașă, comit încă o prostie, poate, și mai de neiertat. Dar e prea târziu. Nu mai pot, așa, deodată, să-i înapoiez mantaua, nu mă pot întoarce iar în sală, când mi-a și deschis ușa, cu o scurtă înclinare. Iată-mă, așadar, afară, în fața acestei case străine, blestemate, cu vântul rece în obraz, cu inima încinsă de rușine, și cu respirația tăiată ca un om pe cale să se înațușe.

•

Aceasta a fost mojiția fără seamăn cu care a început toată povestea. Astăzi, când fierbințeala sângelui s-a potolit și după atâta amar de ani reînviu amintirea aceluia episod stupid de la care au pornit nenorocirile, trebuie să-mi mărturisesc că, de fapt, am intrat în această neînțelegere cu totul nevinovat; și celui mai inteligent om, celui mai experimentat i s-ar fi putut întâmpla să comită o asemenea *gaffe*, adică să invite la dans o fată paralizată. Dar atunci, în acele prime clipe de groază, m-am simțit nu numai ca un prostănac fără pereche, ci ca un bădăran, un răufăcător. Aveam impresia că aș fi bătut cu biciul un copil nevinovat. Până la urmă, poate că

toate acestea s-ar fi putut îndrepta cu oarecare prezență de spirit; dar am compromis iremediabil situația – și de acest lucru mi-am dat seama în fața casei imediat ce am simțit pe frunte primul curent de aer rece – tocmai prin faptul că am fugit ca un răufăcător, fără a încerca să-mi cer scuze.

Starea sufletească prin care am trecut odată ajuns afară, în fața casei, mi-e greu s-o descriu. În spatele ferestrelor luminate muzica tăcea; probabil că muzicanții făceau pur și simplu o pauză. Dar sentimentul vinovăției, împins la extrem, m-a îndemnat să-mi închipui numaidecât că dansul încetase din pricina mea, că toți se înghesuiau în mica încăpere ca s-o mângâie pe fata înecată de plâns, toți oaspeții, femeile, bărbații, fetele, și toți erau cât se poate de revoltați împotriva nemernicului care a invitat la dans o biată copilă oloagă, pentru ca după ce și-a dus la împlinire fărădelegea s-o șteargă în mod laș. Și mâine – broboane de sudoare mă năpădiră, le simțeam reci pe sub chipiu – tot orașul va ști mâine și va cleveti pe seama felului cum m-am făcut de răs. Cu ochii minții îi șivedeam pe camarazii mei, pe Ferencz, pe Mislywetz și mai cu seamă pe Jozsi, blestematul ăsta care-și bate joc de tot și de toate, îi și vedeam cum mă vor întâmpina: „Ei Toni, asta zic și eu purtare frumoasă! Te-am lăsat și noi o dată de capul tău și ne faci de răs tot regimentul!”

Luni de zile vor continua aluziile batjocoritoare și rânjetele la popota ofițerească; zece, douăzeci de ani la rând se rumegă la noi, în timpul meselor camaraderești, orice prostie făcută de vreunul dintre noi, orice măgărie se perpetuează, orice glumă se sapă în piatră pentru veșnicie. Și astăzi încă, după șaisprezece ani, se mai repetă banala întâmplare cu căpitanul Wolinski, cum acesta s-a întors de la Viena și s-a lăudat că a cunoscut-o pe contesa T. pe Ringstrasse și și-a petrecut noaptea în locuința ei, pentru ca numai două zile mai târziu să apară în ziare scandalul cu servitoarea concediată, o escroacă ce se dădea drept contesa T. prin magazine și în cadrul aventurilor amoroase, iar pe deasupra bietul Casanova trebuise să se trateze vreme de trei săptămâni la medicul regimentului. Cine s-a făcut o dată de răs în fața camarazilor, rămâne cu această pecete pentru veșnicie, căci ei nu cunosc nici uitare și nici iertare. Și cu cât mă gândeam și mă frământam mai mult cu atât mă simțeam cuprins de un fel de febră, generatoare a celor mai absurde idei. În această clipă mi se părea că este de o sută de ori mai simplu să apăs repede și ușor cu arătătorul pe trăgaciul revolverului decât să îndur chinurile iadului în zilele următoare, decât așteptarea aceea neputincioasă – dacă au aflat cumva camarazii despre rușinea pe care am pățit-o și dacă în spatele meu a și început șuşoteala batjocoritoare și zâmbetele cu subînțeles. A, știam bine cefel de om sunt;

știam că niciodată nu voi avea puterea să rezist, de îndată ce vor începe șoaptele și ironiile și rânjetele!

Astăzi nici nu-mi mai pot da seama cum am ajuns atunci acasă. Îmi amintesc numai că prima mea mișcare a fost să deschid brusc dulapul unde se afla sticla de șliboviță pentru musafiri și să dau pe gât două, trei jumătăți de pahar mare ca să scap de greața nesuferită din gâtlej. Pe urmă m-am aruncat în pat, așa îmbrăcat cum eram și am încercat să-mi adun gândurile. Dar după cum florile dintr-o seră cresc mai repede în condiții calde, tropicale, tot la fel se întâmplă pe întuneric cu imaginația, care transformă gândurile în halucinații. Le priește terenul acesta mocirlos, le face să țâșnească într-o încâlcire fantastică, în chip de liane strident colorate, care te înăbușă sugrumându-ți respirația, și cele mai absurde imagini de spaimă gonesc cu iuțeala visurilor în creierul peste măsură de înfierbântat. M-am făcut de răs pentru toată viața, mă gândeam, exclus din mijlocul societății, obiect al batjocurii camarazilor, al clevetirilor întregului oraș! Nu voi mai părăsi niciodată camera, nu voi mai îndrăzni niciodată să mă arăt pe stradă, de teama să nu întâlnesc pe vreunul care-mi cunoaște crima (căci în acea noapte de surescitare, consideram drept o crimă ceea ce era pur și simplu o prostie, iar pe mine însumi mă vedeam fugărit și hărțuit de atitudinea batjocoritoare a tuturor).

Când, în sfârșit, adorm, e doar un somn ușor, o ațipeală sub care starea mea de spaimă își continuă febril activitatea. Și îndată ce încerc să deschid ochii, văd iarăși înaintea chipul de copil mâniat, văd buzele tremurânde, mâinile înfipte în masă ca niște gheare, aud pocnetul lemnelor în cădere, de care-mi dau seama acum, într-un târziu, că trebuie să fi fost cârjele ei, și o frică prostească mă cuprinde, că, deodată, s-ar putea să se deschidă ușa și să intre, îndreptându-se spre patul meu, tatăl fetei, în redingotă neagră, vestă cu paspoal alb, ochelari cu ramă de aur și cu barbișonul lui îngrijit. În teama care mă cuprinde, sar din pat. Și cum stau așa în fața oglinzii și-mi privesc fața umedă de sudoarea nopții și a fricii, simt deodată pornirea să-i trag necioplitului din dosul sticlei spălăcite o palmă drept în mijlocul mutrei.

Dar, din fericire, s-a și făcut ziuă, pe culoar bocăne pași, de jos se aude zgomot de căruțe pe caldarâm. Iar când lumina zilei se revarsă prin ferestre, gândurile sunt mai limpezi decât când ești înconjurat de întunericul cel groaznic care adesea plămădește năluci. „Poate că lucrurile nu-s chiar atât de îngrozitoare, îmi spun eu. Poate că nimeni n-a observat ceva. Ea, ce-i drept – ea nu va uita niciodată, sărmana fată palidă, bolnavă, invalidă!” Și deodată mă străfulgeră un gând salvator. Îmi pieptăn în grabă părul ciufulit, arunc uniforma pe mine și pornesc în goană, pe când ordonanța uimită

strigă în urma mea cu disperare, în biata-i limbă stâlcită: „Dom’sublocotenent, dom’sublocotenent, gata cafe, gata”.

Cobor în viteză treptele cazarmii și zbor atât de repede pe lângă ulanii care se învârtesc prin curte îmbrăcați doar pe jumătate, că nici nu mai au vreme să ia poziția de drepti. Într-o clipă am trecut de ei și ies pe poartă; mă reped drept la magazinul de flori din Piața Primăriei, alergând atât cât este îngăduit unui sublocotenent să alerge. Bineînțeles că, în nerăbdarea mea, am uitat cu totul că la ora cinci și jumătate dimineața prăvăliile încă nu sunt deschise, dar, din fericire, doamna Gurtner, în afară de flori de seră, mai face negoț și cu zarzavaturi. O căruță cu cartofi se află, pe jumătate descărcată, în fața prăvăliei, și cum încep să ciocănesc cu putere în fereastră, iată că o și aud cum coboară bocănind. În grabă născocesc o poveste: că am uitat ieri cu desăvârșire că astăzi e onomastica unor prieteni dragi. Într-o jumătate de oră pornim la instrucție, de aceea aș dori ca florile să fie trimise imediat. Prin urmare, să-mi arate florile repede, cele mai frumoase pe care le are! Și imediat, negustoreasa grăsană, care nici n-apucase să-și schimbe veșmintele de noapte, se grăbește în papucii ei de casă găuriți, deschide prăvălia și-mi arată comoara ei cea mai de preț un buchet bogat de trandafiri cu cozi lungi. De câți aș avea nevoie? De toți, răspund, de toți! Să-i lege, așa, simplu, într-un buchet sau aș prefera să-i aranjeze într-un frumos coșuleț? Da, da, într-un coșuleț. Ceea ce a mai rămas din solda mea pe o lună se duce pe această comandă generoasă, iar în ultimele zile ale lunii va trebui să economisesc la masa de seară și la consumația de lacafenea sau să mă împrumut de bani. Dar în această clipă totul mi-e indiferent sau, mai degrabă, chiar mă bucur că trebuie să-mi plătesc scump prostia, căci de la o vreme simt dorința răutăcioasă să mă pedepsesc cum se cuvine pentru mojiția mea, să plătesc din plin pentru îndoita mea bătărănie.

Prin urmare, totul e în ordine, nu-i așa? Cei mai minunați trandafiri, aranjați frumos într-un coșuleț și expediați îndată cu deosebită grijă! Dar iată că doamna Gurtner aleargă disperată după mine pe stradă. Bine, dar unde și cui să trimită florile, fiindcă domnul sublocotenent n-a spus nimic! Frumos îmi șade, mie, de trei ori bătăran, în surescitarea mea am uitat până și asta. La vila Kekesfalva, spun și iată că-mi amintesc la vreme datorită acelei exclamații înspăimântătoare a Ilonei, și de prenumele sărmanei mele victime: pentru domnișoara Edith von Kekesfalva.

„Firește, firește, boierii von Kekesfalva, zice mândră doamna Gurtner, clienții noștri cei mai buni”.

Și încă o întrebare – eu tocmai mă pregăteam din nou s-o iau la goană – n-aș dori cumva să scriu câteva cuvinte? Să scriu? Ah, da! Trimițătorul! Expeditorul! Altminteri, cum să știe de la cine sunt florile?

Intru așadar din nou în prăvălie, iau o carte de vizită și scriu pe ea: „Cu rugămintea de a fi scuzat”. Nu – imposibil! Ar fi a patra prostie: de ce să măi amintesc de mojiția mea? Poate ar fi nimerit să scriu: „Cu sincere regrete”? – nu, asta cel puțin nu merge de loc, căci până la urmă ar putea să creadă că regretele se referă la ea. Prin urmare, cea mai bună soluție e să nu scriu nimic, absolut nimic.

— Puneți în coșuleț numai cartea de vizită, doamnă Gurtner, cartea de vizită, și atât.

Acum mă simt mai la largul meu. Mă întorc în grabă la cazarmă, dau pe gât cafeaua și-mi fac cu chiu, cu vai, ora de instrucție, probabil mai nervos și mai incoerent ca altă dată. Însă la cazarmă nu este ceva din cale-afară de neobișnuit când un sublocotenent vine dimineața cam mahmur la serviciu. Câți nu se întorc atât de istoviți după o noapte de petrecere la Viena, încât abia își mai pot ține ochii deschiși și adorm în cel maisuștinut trap al calului! De fapt, îmi prinde chiar bine că am prilejul să-mi petrec vremea dând comenzi, punând întrebări și apoi în exerciții de călărie deoarece serviciul, oricum, te-ajută să uiți într-o oarecare măsură de neliniște, deși, firește, între tâmpile stăruie încă vag amintirea stingheritoare, iar în gâtlej rămâne încă ceva neplăcut, ca un burete îmbibat cu fiere.

Dar la prânz – tocmai mă pregăteam să mă duc la popota ofițerilor – văd că ordonanța fuge după mine strigând cu nădejde: „*Panie* sublocotenent!” Are o scrisoare în mână, un dreptunghi lunguiet din hârtie englezească, albastră, parfumată discret, cu un blazon imprimat cu finețe, în relief, pe spate, o scrisoare cu litere drepte, subțiri, un scris de femeie. Rup în grabă plicul și citesc: „Multe mulțumiri, stimate domnule sublocotenent, pentru florile nemeritat de frumoase, care mi-au făcut și-mi fac încă foarte multă plăcere. Vă rog să veniți în orice după-amiază doriți, la ceai. Nu este necesar să vă anunțați din vreme. Sunt – din păcate – întotdeauna acasă. Edith v. K.”

Un scris delicat. Fără voie îmi amintesc de degetele subțiri de copil, cum se înfingeau în masă, îmi amintesc de obrazul palid, cum a început deodată să ardă în văpăi așa cum ai turna vin de Bordeaux într-un pahar. Citesc o dată, de două ori, de trei ori cele câteva rânduri și respir ușurat. Ce discret trece peste mojiția mea! Și în același timp, cu câtă îndemânare, cu cât tact face chiar ea aluzie la invaliditatea ei! „Sunt – din păcate – întotdeauna acasă”. Cu mai multă noblețe nici nu se poate să acorzi iertare. Nici măcar un cât de ușor ton de supărare. O povară îmi cade de pe inimă. Mă simt ca un acuzat, care fusese convins că va fi condamnat la detențiune pe viață, iar judecătorul se ridică, își pune toca și rostește: „Achitat”. Bineînțeles că trebuie să mă duc curând acolo, să-i mulțumesc. Azi e joi – deci duminică voi face vizita. Ba nu, mai bine chiar sâmbătă!

Dar nu m-am ținut de cuvânt. Eram prea nerăbdător. Mă zorea nerăbdarea de a ști că greșeala mea a fost definitiv reparată, dorința să înlătur cât mai curând cu putință senzația neplăcută a unei situații nesigure. Căci nervii îmi erau încă zdruncinați, mă urmărea teama că la popota ofițerilor, la cafenea sau în altă parte vreunul ar putea să deschidă vorba despre întâmplarea asta nenorocită: „Ia spune, cum e cu povestea aceea de la Kekesfalva?” Și voiam să pot răspunde atunci: „Ce oameni încântători! Ieri după-amiază am fost din nou la ceai la dâșii”, ca oricine să poată vedea că n-am plecat atunci cu totul compromis. De-aș vedea o dată pe de-a-ntregul lichidată această afacere regretabilă! De-aș termina o dată pentru totdeauna! Și această nervozitate lăuntrică m-a determinat până la urmă ca a doua zi, așadar vineri, pe când hoinăream pe strada principală cu cei mai apropiați camarazi ai mei, Ferencz și Jozsi, să iau pe neașteptate hotărârea: Chiar astăzi îți vei face vizita! Și în chip foarte brusc m-am despărțit de prietenii mei cam descumpăniți.

De fapt, drumul nu este din cale-afară de lung, cel mult o jumătate de oră, dacă pornești cu pas susținut. Mai întâi cinci minute plictisitoare prin oraș, apoi pe șoseaua nițeluș cam colbită, aceeași care duce și spre terenul nostru de instrucție și unde caii noștri cunosc fiecare piatră și fiecare cotitură (poți lăsa fără grijă frâul moale). Abia la jumătatea drumului, pornește către stânga, în dreptul unei mici capele situate lângă pod, o alee mai îngustă, umbrită de castani bătrâni, un fel de alee particulară puțin folosită de pietoni și trăsuri, însoțită de cotiturile largi ale unui pârâiaș turbure și domol.

Dar iată că se întâmplă un fapt ciudat: cu cât mă apropii de micul castel, din care se și vede zidul împrejmuitor alb, întrerupt de grilajul porții, cu atât îmi pierd curajul. Cam așa cum, în fața ușii dentistului, cauți un pretext ca să te întorci din drum mai înainte de a suna, tot așa mă simt îndemnat s-o șterg repede. Trebuie să fie chiar azi? Și, în general, n-ar fi cazul să consider toată această penibilă chestiune definitiv încheiată, prin scrisoarea primită? Fără voie, încetinesc pasul; în fond, ca să mă întorc mai am destul timp și un mic ocol nu strică niciodată, mai ales când nu prea ești dispus s-o iei pe drumul drept; prin urmare cotesc, trec pârâiașul peste o scândură care se clatină, las în urmă aleea și pornesc peste pajiște ca să înconjur deocamdată castelul pe dinafară.

Clădirea aflată dincolo de zidul înalt de piatră are un singur etaj și pare destul de spațioasă, construită în stilul baroc târziu, vopsită ca vechile castele austriece cu așa-numitul galben de Schönbrunn și cu obloane verzi la ferestre. Despărțite printr-o curte de clădirea principală, se mai află câteva

clădiri mai mici, destinate probabil slugilor, administrației și grajdurilor, construcții situate către parcul mare din care nu zărisem mare lucru la prima mea vizită, făcută scara. Abia acum observ, prin așa-zisele „ochiuri de bou”, cum se numesc deschiderile ovale practicate în zidul masiv, că respectivul castel Kekesfalva nu este câtuși de puțin, cum mi s-a părut mie judecând după mobilier, o vilă modernă, ci o clădire rustică, un conac de moșier, o reședință de nobil după moda veche, cum văzusem uneori prin Boemia, din goana calului, la manevre. Mai deosebit mi se pare numai ciudatul turn cu patru laturi amintind oarecum, din pricina formei sale, de campanilele italiene și care se proțăpește acolo cam nefiresc – poate rămășiță a vreunui castel care va fi fost pe vremuri aici. Abia acum îmi amintesc că de pe terenul de instrucție vedeam adesea acest ciudat post de observație, convins că este clopotnița bisericii vreunui sat, și numai acum îmi dau seama că-i lipsește capitelul obișnuit al turnurilor de biserică și că ciudatul cub are un acoperiș plat, care servește fie ca terasă înșorită, fie ca observator. Dar pe măsură ce capăt convingerea caracterului feudal, de moștenire străbună al acestei reședințe moșierești, în aceeași măsură crește stinghereala mea: tocmai aici unde se pune atâta preț pe forme, a trebuit să-mi fac o intrare atât de necioplită!

Dar până la urmă, după un ocol complet, ajung din nou, venind din partea cealaltă, la poarta cu grilaj, și-mi iau inima în dinți. O pornesc pe drumul așternut cu pietriș mărunț, printre copacii îngrijiți, drepti ca lumânările și lovesc ușa de la intrare cu ciocanul greu de bronz care înlocuiește aici, după moda caselor bătrânești, clopoțelul. Servitorul apare imediat – curios, nu parecânduși de puțin mirat de această vizită neanunțată. Fără să pună vreo întrebare sau să-mi ia cartea de vizită pregătită, mă poștește cu o înclinare politicoasă să-l urmez în salon, căci domnișoarele se află încă în camerele lor, dar vor veni de îndată; după toate aparențele, așadar, voi fi primit. Mă conduce mai departe, ca pe un vizitator dinainte anunțat, cu aceeași înnoită senzație de neplăcere recunosc salonul tapisat în roșu, în care am dansat atunci, și un gust amar în gâtlej îmi amintește că în încăperea de alături trebuie să se afle colțul cu pricina.

E drept că, la început, o ușă glisantă de culoare gălbuie, împodobită cu delicate ornamente aurii, mă împiedică să văd locul faptei, locul unde s-a desfășurat scena stârnită de mojicia mea, atât de vie încă în amintire, dar după câteva minute aud în spatele ușii scârțâit de scaune, cuvinte rostite în șoaptă și un du-te-vino pe vârful picioarelor, care trădează prezența mai multor persoane. Încerc să folosesc timpul de așteptare, ca să examinez mai îndeaproape salonul: mobile luxoase LouisXVI, la dreapta și la stânga gobelinuri vechi și între ușile cu geamuri care dau direct în grădină, tablouri

vechi reprezentând Canale Grande și Piazza San Marco, picturi care, așa necunoscutor în materie, mi se par a fi prețioase. De fapt, nu prea izbutesc să deslușesc mare lucru din aceste obiecte de artă, căci ascult cu atenția încordată zgomotele ce răzbat de alături. Se aude clinchet ușor de farfurii, o ușă scârțâind și apoi, mi se pare că disting... un fel de tropăit, de bocănit surd, neregulat – zgomotul unor cârje.

În sfârșit canaturile ușii sunt împinse în lături de o mână încă nevăzută. E Ilona, care mă întâmpină:

— Ce drăguț din partea dumată, domnule sublocotenent, că ai venit!

Și mă conduce spre încăperea care, din păcate, mi-e atât de bine cunoscută. În același colț al încăperii amenajat ca un iatac, în același fotoliu, îndărătul aceleiași mese la fel de verde (oare de ce repetă ei situația atât de neplăcută pentru mine?) șade fata paralică cu o pătură din blană albă și grea așternută pe genunchi, astfel că picioarele nu i se văd – probabil ca să nu mi se amintească de „povestea aceea”. Cu o amabilitate desigur dinainte pregătită, Edith îmi zâmbește în chip de bun venit din colțul ei de bolnavă. Dar această primă revedere rămâne totuși impregnată de o anume jenă și în felul stingherit în cure-mi întinde mâna, pe deasupra mesei, cu un mic efort, îmi dau imediat seama că și dânsa se gândește la „povestea aceea”. Deocamdată, niciunul dintre noi nu reușește să rostească vreo vorbă mai ca lumea.

Din fericire, Ilona aruncă grăbită o întrebare în tăcerea sufocantă.

— Ce vă putem oferi, domnule sublocotenent, ceisau cafea?

— Oh, ce doriți, răspund.

— Domnule sublocotenent, spuneți-mi ce vă place mai mult! Și să lăsăm deoparte formalismul, ca între prieteni.

— Atunci cafea, dacă-mi îngăduiți, mă hotărâsc eu și sunt bucuros să aud cu acest prilej că vocea mea nu pare chiar atât de tremurătoare.

Bine a mai adus-o fata asta brunetă, când cu o întrebare atât de banală a aruncat o punte peste primele clipe de încordare. Dar ce nepăsătoare se dovedește imediat după aceea, când părăsește încăperea ca să dea unele dispoziții servitorilor, căci în felul acesta rămân, din păcate, singur cu victima mea. Acum ar fi timpul să spun ceva, să fac conversație *à tout prix*³. Dar parcă mă strânge ceva de gât și probabil că și privirile mele au ceva jenat, deoarece nici nu îndrăznesc să le îndrept în direcția fotoliului, ca nu cumva domnișoara von Kekesfalva să-și închipuie că mă uit la blana ce-i acoperă picioarele paralizate. Din fericire, ea dovedește mai multă prezență

---

³ Cu orice preț. (fr.).

de spirit ca mine și începe să vorbească într-un anumit fel, nervos și brusc totodată, un fel pe care îl remarc pentru întâia oară la dânsa.

— De ce nu luați loc, domnule sublocotenent? Aproiați-vă fotoliul de mine. Și de ce nu vă scoateți sabia – doar vrem să păstrăm pacea... puneți-o acolo, pe masă, sau pe pervaz, cum doriți.

Cu mișcări cam domoale iau fotoliul și-l trag mai aproape. Deocamdată nu izbutesc să dau privirii mele un aer nestingherit. Dar fata continuă să mă ajute cu nădejde.

— Încă nu v-am mulțumit pentru florile acelea minunate... sunt într-adevăr flori minunate, vă rog să remarcați ce frumos arată în vază! Și apoi... apoi... se cuvine să mă scuz și pentru acea stupidă lipsă de stăpânire... E îngrozitor cum m-am purtat... n-am putut dormi toată noaptea, atât de rușine mi-a fost. Gestul dumneavoastră a fost doar atât de bine intenționat și... cum puteați măcar bănuți! Și afară de asta – pe neașteptate fata râse ascuțit și nervos – afară de asta, ați intuit atunci gândul meu cel mai ascuns... fiindcă mă așezasem intenționat așa fel ca să-i pot privi pe dansatori și tocmai când ați apărut dumneavoastră, cea mai fierbinte dorință a mea era să dansez... fiindcă, trebuie să știți că sunt nebună după dans. Ceasuri în șir sunt în stare să privesc cum dansează alții – să privesc în așa fel că simt eu însămi fiecare mișcare, înlăuntrul meu... credeți-mă, fiecare mișcare. Atunci, nu mai dansează ceilalți, ci eu însămi mă învârtesc, mă înclin, mă supun partenerului și mă las condusă, legănată... atât de smintită sunt în stare să fiu, poate că dumneavoastră nici n-ați bănuțit... De fapt, înainte vreme, când eram copil încă, dansam destul de bine și tare-mi mai plăcea... și acum, ori de câte ori visez, mă văd dansând. Da, oricât de naiv vi s-ar părea, dansez în vis și poate că e mai bine pentru tata că s-a întâmplat atunci... că mi s-a întâmplat asta, căci altminteri aș fi fugit de acasă și m-aș fi făcut dansatoare... Nimic nu mă pasionează mai mult și îmi închipui ce minunat trebuie să fie ca prin corpul tău, prin mișcările tale, prin toată ființa ta să captivezi, să înlănțui, să entuziasmezi sute și sute de oameni... minunat trebuie să fie... de altfel, ca să vă dați seama cât de nebună sunt... știți, colecționez toate fotografiile marilor dansatoare. Pe toate le am, pe Saharet, pe Pavlova, pe Karsavina. Am fotografii de la toate și sunt în toate rolurile și pozițiile. Așteptați o clipă, am să vi le arăt... acolo sunt; în casetă... acolo, lângă cămin... acolo, în caseta chinezească lăcuită. Vocea ei capătă deodată o nuanță de nervozitate, de nerăbdare: Nu, nuacolo, în stânga, lângă cărți... ah, ce neîndemânatic sunteți... Da, asta este – găsisem în sfârșit caseta și i-o aduceam. Iată, aici, cea de deasupra, e poza mea preferată. Pavlova ca lebădă murind... ah, dacă aș putea să fac o călătorie până acolo, dacă aș putea s-o văd, cred că ar fi cea mai fericită zi din viața mea.

Ușa din spatele nostru, cea prin care plecase Ilona, începe să se miște ușor în balamale. În grabă, de parc-ar fi fost prinsă asupra vreunei fapte urâte, Edith închide brusc caseta cu o pocnitură seacă. Și ceea ce îmi spune acum sună ca un ordin:

— Niciun cuvânt față de ceilalți! Nicio vorbă despre ce v-am spus.

Cel care deschide încetisor ușa e servitorul cu părul alb și cu favoriții atât de frumos tăiați *à la Franz Joseph*; în urma lui, Ilona împinge o măsuță de ceai bogat așternută, pe roțițe de cauciuc. Ne servește, se așază lângă noi, și iată că din nou mă simt mai sigur. Un pretext binevenit pentru conversație ni-l oferă o impunătoare pisică de Angora, care se strecurase neauzită, o dată cu căruciorul de ceai și acum se frecă de picioarele mele cu o familiaritate lipsită de orice sfială. Îmi exprim admirația pentru pisică, apoi urmează o avalanșă de întrebări; de cât timp mă aflu aici și cum mă simt în garnizoană, dacă-l cunosc pe locotenentul cutare, dacă plec deseori la Viena – pe nesimțite conversația pornește curgătoare, firească, o conversație în care tensiunea neplăcută de adineauri se topește fără să ne dăm seama. Treptat, îmi iau chiar îngăduința să le examinez puțin dintr-o parte, cu coada ochiului, pe cele două domnișoare; nu seamănă de loc una cu alta, sunt cu totul deosebite, Ilona e femeie în adevăratul sens al cuvântului, are o căldură senzuală, forme voluptuoase, pline, sănătoase; lângă ea, Edith pare jumătate copil, jumătate fetișcană, de șaptesprezece, cel mult optsprezece ani, întrucâtva încă necoaptă. Ciudat contrast; cu una îți vine să dansezi, s-o săruți, pe cealaltă s-o mângâi ca pe o bolnavă, s-o alinți cu gingășie, s-o aperi și, înainte de toate, s-o liniștești, căci din ființa ei pornește un neastâmpăr ciudat. Chipul nu i se liniștește, nicio clipă; privește ba spre stânga, ba spre dreapta, ba se ridică încordată, ba se reazemă casfârșită; iar de vorbit, vorbește cu aceeași nervozitate cu care se mișcă, tot timpul repezită, tot timpul *staccato*, fără pauze. „Poate că felul ei nestăpânit și neliniștit de a fi constituie oarecum o compensație pentru nemișcarea silită a picioarelor, poate că are chiar o ușoară febră care acționează în permanență, imprimând un ritm mai grăbit gesturilor și frazelor ei”, mă gândesc eu, fără să vreau.

Dar îmi rămâne puțină vreme pentru asemenea constatări, deoarece, cu întrebările ei repezi și cu felul ei ușor de a povesti, formulând frazele doar așa, ca în trecut, se pricepe să capteze întreaga atenție; luat prin surprindere, mă pomenesc atras într-o convorbire deosebit de vie și de interesantă.

Trece un ceas. Poate chiar un ceas și jumătate. Apoi, dinspre salon se conturează deodată o siluetă; cineva intră cu prudență, de parcă i-ar fi teamă să nu stingherească. E Kekesfalva.

— Vă rog, vă rog, îmi spune el, îndemnându-mă să stau pe locul meu, căci voisem să mă ridic în semn de respect, apoi se înclină și sărută în treacăt fruntea copilei.

Poartă și acum redingota neagră și vesta tivită cu alb, precum și cravata de modă veche (nu l-am văzut niciodată altfel); are înfățișarea unui medic, cu ochii privind grijuliu dindărătul ochelarilor cu ramă de aur. Și într-adevăr, ca un medic la patul bolnavului, se așază acum, cu grijă, lângă fata paralizată. Ciudat, dar de îndată ce a intrat mi se pare că în încăperea noastră s-a înscăunat o atmosferă de ușoară melancolie; felul grijuliu în care își privește uneori copila, dintr-o parte, cercetător și drăgăstos, frânează și umbrește ritmul pălăvrăgelii noastre, până acum destul de nestingherită. Curând simte reținerea noastră și atunci încearcă să susțină el conversația. Mă întrebă de regiment, de căpitan, se interesează de fostul nostru colonel, care acum se află la divizie, în cadrul Ministerului de Război. Pare să cunoască de ani de zile și uimitor de bine chestiunile legate de cadrele noastre și, nu știu de ce, dar am impresia că urmărește un anumit scop, căutând să accentueze în mod deosebit relațiile sale strânse cu fiecare ofițer superior.

„Încă zece minute, îmi spun, și voi putea pleca fără să bată la ochi; dar iată că cineva ciocănește iar încet la ușă, intră servitorul, pe nesimțite, de parcă ar fi desculț, se apleacă spre Edith și-i șoptește ceva la ureche. Ea tresare brusc, nestăpânită:

— Să aștepte. Ba nu, astăzi să mă lase în pace. Să plece, n-am nevoie de el.

Suntem cu toți stingheriți de violența manifestată, și mă ridic cu senzația neplăcută că am prelungit prea mult vizita. Dar tot atât de nestăpânită cum se răstise la servitor, se răstește și la mine:

— Nu, dumneavoastră rămâneți! N-are nicio legătură.

De fapt, în tonul ei poruncitor e oarecare lipsă de politețe. Tatăl pare să fi sesizat și el situația penibilă, deoarece cu o înfățișare descumpănită, îngrijorată, o roagă:

— Dar, Edith...

Iar acum simte și ea, poate în tonul lui speriat, poate în felul cum stau în picioare stingherit, că și-a pierdut stăpânirea de sine, căci deodată se întoarce către mine.

— Scuzați-mă, Josef ar fi trebuit să mai aștepte, în loc să dea buzna aici, că doar nu e nimic altceva decât tracasarea de fiecare zi, e masorul care face cu mine exerciții de extensie. O prostie fără seamăn, un-doi, un-doi, sus-jos, jos-sus; și astea sunt menite să îndrepte totul, cât ai bate din palme. Cea mai recentă invenție a stimatului nostru domn doctor și cel mai inutil chin. Fără sens, ca toate celelalte.

Îl privește, cu un fel de sfidare, pe tatăl ei, de parcă ar arunca pe umerii lui răspunderea. Jenat (îi e rușine de mine), bătrânul se aplecă spre ea.

— Dar, draga mea... crezi cu adevărat că doctorul Condor...

Se oprește însă, căci colțurile gurii ei au început să zvâcnească, iar nările subțiri tremură. În același fel îi tresăriseră și atunci buzele, și iată că mi-e teamă acumde o nouă izbucnire. Dar deodată fata roșește și șoptește supusă:

— Bine, mă duc. Deși n-are rost, n-are niciun rost. Scuzați-mă, domnule sublocotenent, sper că veți reveni curând.

Mă înclin și mă pregătesc să-mi iau rămas bun. Dar fata pare că s-a și răzgândit.

— Nu, mai stai cu tatăl meu, în timp ce mă pun în mișcare, și accentuează ultimele cuvinte, le pronunță ascuțit și *staccato* ca pe o amenințare.

Apoi apucă grăbită clopoțelul de bronz, aflat pe masă și sună – abia mai târziu am remarcat că pretutindeni, în toată casa, pe toate măsuțele, se găsesc la îndemâna ei asemenea clopoței, ca să poată chema oricând pe cineva, fără a fi nevoită să aștepte măcar o singură clipă. Clopoțelul sună ascuțit și strident. Imediat reapare servitorul, care la izbucnirea ei dispăruse discret.

— Ajută-mă, îi poruncește ea, aruncând cuvertura de blană. Ilona se apleacă asupra ei să-i șoptească, dar fata, vizibil enervată, se răstește la prietena ei: Nu! Josef să mă sprijine numai până mă ridic. Pe urmă voi merge singură.

Ceea ce urmează e îngrozitor. Servitorul se apleacă spre ea și ridică trupul ușor, apucându-l cu amândouă mâinile de subsuori, cu o mișcare ce trădează fără îndoială o îndelungată experiență. Cum stă așa ridicată, sprijinindu-se cu mâinile de brațele fotoliului, ne măsoară mai întâi pe fiecare dintre noi cu o privire sfidătoare, pe urmă apucă cele două bețe, care până acum fuseseră ascunse sub cuvertură, își strânge cu putere buzele, se sprijină în cârje și – top-top, toc-toc, bocănește, se împleticește, se opintește înainte, pieziș și straniu, în timp ce servitorul veghează în spatele ei, cu brațele întinse, ca s-o poată prinde imediat dacă ar aluneca sau ar lăsa-o puterile. Tap-tap, toc-toc, încă un pas și încă unul și între pași ceva care clincăne și fâșâie încetișor, ca zgomotul unor curele de piele întinse pe metal; probabil că are – mi-e teamă să mă uit la bielele ei picioare – că are fixate la articulații unele dispozitive de susținere. Inima mi se strânge ca într-un clește de gheață la vederea acestui marș forțat, făptuit cu eforturi uriașe, căci înțeleg imediat intenția demonstrativă cuprinsă în însuși faptul că refuza să se lase ajutată sau purtată într-un fotoliu pe rotile: vrea să-mi arate mie, tocmai mie, vrea să ne arate nouă, tuturor că e infirmă. Vrea să ne

îndurereze, din cine știe ce misterios motiv, poate din deznădejde, simte o dorință de răzbunare, să ne chinuiască și pe noi cu chinul ei, să ne acuze pe noi, cei sănătoși, în loc să-l acuze pe Dumnezeu. Dar tocmai această înfiorătoare provocare mă face să simt – cu o forță de o mie de ori mai intensă decât izbucnirea ei disperată de atunci, când am invitat-o la dans – să simt cât de imensă trebuie să-i fie suferința pricinuită de infirmitatea ei. În sfârșit – mi se pare că durează o veșnicie – a făcut cei câțiva pași până la ușă, clatinându-se ba într-o parte, ba în cealaltă, opintindu-se cu mare efort, când pe o cârjă, când pe alta cu toată greutatea trupului ei plăpând, zguduit, tremurând; nu reușesc să-mi adun curajul să privesc o singură dată mai atent într-acolo. Căci însuși sunetul dur și sec al cârjelor, acest toc-toc al bețelor izbite de dușumea la fiecare pas, scrâșnetul și fâșâitul protezelor, la care se adaugă gâfâitul surd provocat de efort, mă înduioșează și mă intimidează în asemenea măsură, încât îmi simt inima bătând lipită de stofa uniformei. A părăsit încăperea, dar eu ascult mai departe, cu răsuflarea oprită, cum în spatele ușii închise zgomotul acela îngrozitor devine din ce în ce mai slab, până ce, în sfârșit, se stinge.

Și abia acum, după ce s-a făcut liniște deplină, îndrăznesc să-mi ridic iarăși privirea. Bătrânul – îmi dau seama că trebuie să se fi sculat între timp pe nesimțite – privește cu atenție pe fereastră, ba mi se pare chiar că privește cu o atenție forțată. În lumina nesigură a geamului aflat în spatele lui nu-i văd decât silueta, dar umerii acestei siluete încovoiate zvâcnesc în linii tremurate. Și el, tatăl, care în fiecare zi își vede copilul chinându-se astfel, și el este nimic de acest spectacol.

Atmosfera din încăperea apasă greu asupra noastră, a amândurora. După câteva clipe, silueta cea întunecată se întoarce și se îndreaptă spre mine încet, cu pași nesiguri, de parcă ar călca pe un teren alunecos:

— Vă rog, domnule sublocotenent, n-o luați în nume de rău copilei, dacă a fost puțin cam repezită, dar... Dumneavoastră nu știți cât de mult au chinuit-o în toți anii aceștia... mereu cu altceva... și lucrurile avansează atât de lent, îngrozitor de lent, e de înțeles că-și pierde uneori răbdarea. Dar ce putem face? Doar trebuie să încercăm totul, trebuie.

Bătrânul a rămas în picioare, în fața mesei de ceai părăsite, nu se uită la mine în timp ce vorbește. Ochii, aproape în întregime acoperiți de pleoapele cenușii, sunt ațintiți către masă. Ca un somnambul întinde mâna spre zaharnița deschisă, apucă un mic cub alb, îl învârtește între degete, se uită absent la el și-l pune iar la loc; în purtarea lui are ceva de om amețit. Încă nu-și poate desprinde privirea de la masa de ceai, de parcă l-ar atrage într-acolo o putere vrăjită. Fără să-și dea seama ce face, apucă o linguriță, o

ridică, o pune iarăși jos și pe urmă începe să vorbească adresându-se parcă linguriței:

— Dacă ați ști cum era copila aceasta înainte vreme! Toată ziua alerga în sus și în jos pe scară, zbura pe trepte și prin camere, că ne cuprindea frica. La unsprezece ani, pornea pe poneiul ei, cutreierând în lung și-n lat pășunile în goana calului, zbura nu alta, și nimeni n-o putea ajunge din urmă. De multe ori ne era teamă, răposatei mele soții și mie, atât de zvăpăiată era, atât de curajoasă și neastâmpărată, atât de ușor le lua pe toate. Aveai totdeauna senzația că ar fi de ajuns să întindă numai brațele și va începe să zboare... și tocmai ei a trebuit să i se întâmple una ca asta, tocmai ei...

Cărarea ce despărțea părul alb și rar se apleacă tot mai mult peste masă. Mâna nervoasă mai băjbâie încă printre diferitele obiecte răspândite ici și colo, apucând acum în locul linguriței un clește pentru zahăr tot atât de inutil și scriind cu el pe lemn un fel de ciudate caractere runice, rotunde (știi: îi e rușine, e stingherit, îi este pur și simplu teamă să mă privească).

— Și cu toate acestea, cât de lesne e, chiar și acum, să-i faci o bucurie! De cel mai neînsemnat lucru e în stare să se bucure ca un copil. E în stare să râdă de cea mai naivă glumă și să se entuziasmeze de o carte – aș fi dorit să fi văzut și dumneavoastră cât de fericită a fost când au sosit florile pe care i le-ați trimis și i-a pierit teama că v-ar fi jignit... Nici nu vă trece prin minte cât de sensibilă e în toate... toate le simte mai puternic ca noi, ceilalți. Sunt convins că dintre noi toți, ea este acum cea mai disperată că a fost atât de nestăpănită... Dar cum, oare, să poți... cum să te poți stăpâni... cum și de unde să găsească un copil mereu și mereu răbdare, când lucrurile avansează atât de lent, cum să stea liniștit, când este atât de greu lovit de Dumnezeu, deși n-a făcut nimic... n-a făcut nimănui nimic!

Tot mai privește țintă la figurile imaginare pe care mâna-i tremurândă. Le-a desenat, fără a lăsa urme, cu cleștele de zahăr. Deodată îl azvârle speriat parcă, și cleștele clincăne pe masă. Parcă s-ar fi deșteptat, și începe abia acum să-și dea seama că nu-și vorbise lui, ci unui om cu totul străin. Cu o voce complet schimbată, o voce limpezită și amărâtă, începe să se scuze neîndemânatic:

— Iertați-mă, domnule sublocotenent... ce vină aveți ca să vă împovărez cu grijiile noastre! Dar asta s-a întâmplat fiindcă... m-a covârșit așa, deodată... și am vrut numai să vă explic... N-aș vrea s-o judecați greșit... să credeți cumva că...

Nu știu cum de am găsit curajul să-l întrerup pe bătrânul care bâlbâia stingherit și cum s-a făcut că m-am apropiat de el. Dar pe neașteptate am cuprins cu amândouă mâinile mâna acestui domn bătrân și străin. N-am spus nimic. Doar i-am apucat mâna rece, osoasă care fără să vrea se retrăgea

parcă speriată și i-am strâns-o. M-a privit uimit, lentilele ochelarilor au avut o lucire piezișă în sus, iar îndărătul lor o privire nesigură, blândă și rușinată, ce o căuta pe a mea. Mi-era teamă că în această clipă va spune ceva. Dar a tăcut; numai pupilele negre, rotunde, se lărgeau într-una, de parcă era gata să se reverse. Eu însumi simțeam crescând în mine emoția, o senzație prin care încă nu trecusem și, ca să scap de ea, m-am înclinat în grabă și am ieșit.

În vestibul, servitorul m-a ajutat să-mi pun mantaua. Deodată am simțit un curent de aer la spate. Fără să mă întorc, am știut că bătrânul venise după mine și stătea acum în pragul ușii, din nevoia de a-mi mulțumi. Dar nu voiam să mai trec prin emoția dinainte. M-am prefăcut a nu observa că se află în spatele meu. Repede, cu pulsul zvâcnind, am părăsit această tristă casă.

În dimineața următoare – o ceață opacă mai atârnă deasupra caselor și obloanele de la ferestre sunt încă lăsate, ca să păzească binemeritul somn al cetățenilor – escadronul nostru pornește călare, ca de obicei, spre terenul de instrucție. Mai întâi bocănim peste bolovanii supărători ai caldarâmului; încă țepeni și cu mutre cam acre, ulanii mei se leagănă somnoroși în șa. Străbatem domol cele patru-cinci străzi și, de îndată ce ajungem pe șoseaua largă, trecem la un trap ușor și apoi o cotim spre dreapta, către pășunile întinse. Comand eșalonului meu „galop!”, și cu o smucitură bruscă, avântată, caii o iau din loc într-o răsuflare. Inteligentele animale cunosc bine câmpul moale, neted și întins; nu-i nevoie să le mai îndemni, poți lăsa dârlogii liberi, căci nici n-apucă să simtă bine strânsoare coapselor, că o și iau la goană cu toată puterea. Încearcă și ele plăcerea încordării și a destinderii.

Călăresc în frunte. Îmi place să călăresc, sunt un călăreț pasionat. Sângele vibrează și curge năvalnic, în trupul destins, circulă și răspândește în mine căldura vieții, în timp ce aerul rece îmi mângâie fruntea și obraji. Minunat aer al dimineții: se simte în el roua nopții, răsuflarea pământului reavăn, mireasma câmpiilor în floare, și totodată te învăluie aburul cald, senzual al nărilor care respiră! De fiecare dată mă farmecă din nou acest prim galop matinal, care face să freacă atât de plăcut trupul țepăn, amețit de somn, și împrăștie moleșeala cum ar împrăștia o ceață groasă. Pe nesimțite, această senzație că devin mai ușor și pe aripile căreia plutesc îmi dilată pieptul și cu buzele deschise beau cu sete aerul ce vâjâie.

— Galop! Galop!

Îmi simt ochii mai limpezi, senzațiile devin mai vii, iar la spatele meu răsună în ritm regulat, zornăitul săbiilor, răsuflarea sforăitoare a cailor, zgomotul moale și scârțâitul șeilor care trosnesc, tactul egal al copitelor. Acest grup de oameni și cai, care gonesc purtați de același avânt, este un

singur trup de centaur. Înainte, înainte, înainte, galop, galop, galop! Ah, să călărești așa, să călărești mereu așa, până la capătul lumii!

Cu mândria tainică de a fi stăpânul și creatorul acestei plăceri, mă întorc uneori în șa, ca să-mi privesc oamenii. Și deodată observ că toți bravii mei ulani au fețele schimbate. Tristețea apăsătoare, de rutean, mucezeala, amețeala somnoroasă, toate s-au șters din ochii lor ca prin minune. Se înalță mai drept acum, când se simt observați, răspund cu buze zâmbitoare la bucuria din privirea mea. Simt că și acești țărani închiși sunt pătrunși de plăcerea mișcării avântate, de acest vis anticipat al zborului uman. Toți trăiesc cu aceeași însuflețire ca și mine, fericirea animalică a tinereții, a puterii încordate și totodată eliberate.

Dar deodată comand:

— Staaaai! Trap!

Cu o mișcare bruscă, în care se distinge și oarecare uimire, toți strâng frâul. Toată coloana recade, ca o mașină frânată pe neașteptate, într-un pas mai greoi. Mă privesc nițel cam descumpăniți, pe sub sprâncene, căci de obicei – ei mă cunosc și cunosc și plăcerea enormă pe care o simt la călărie – vâjâim într-un mic și susținut galop peste pășuni, până la împrejmuirea care marchează terenul de instrucție. Dar mie mi se pare că o mână străină mi-a strunit pe neașteptate dârlogii: mi-am amintit deodată de ceva. Fără să-mi dau seama, trebuie să fi zărit, departe, în stânga, acolo unde cerul se unește cu câmpul, cerul alb al zidurilor, copacii din grădina castelului și acoperișul turnului și cu iuțeala fulgerului mi-a țâșnit prin minte: „Poate că acolo cineva te observă! Cineva pe care l-ai supărat cu pofta ta de dans și pe care acum îl superi din nou cu pofta ta de călărie. Cineva cu picioarele invalide, oloage, care te-arputea invidia, văzându-te că poți zbura așa ușor, ca o pasăre”. Oricum, deodată mi-e rușine să gonesc așa vijelios, sănătos, ca într-o beție a simțurilor, mi-e rușine de această foarte trupească fericire, ca de un privilegiu indecent. Încet, într-un trap greoi și parcă împiedicat, îi pun pe băieții mei dezamăgiți să călărească peste pășuni. Zadarnic așteaptă ei, o simt limpede, un ordin care să le dea din nou elan.

Bineînțeles că în aceeași clipă în care sunt cuprins de această ciudată înfrânare, îmi și dau seama că o asemenea reținere e neroadă și inutilă. Știu că n-are niciun rost să nu te bucuri de o desfătare pentru că aceasta este inaccesibilă altora, să renunți la o fericire, pentru că un oarecare altul e nefericit. Știu că în fiecare clipă, în timp ce noi râdem și facem glume de un gust dubios, undeva zace cineva pe patul de moarte și își dă ultima suflare, că în spatele a mii de ferestre se ascundemizeria, oameni flămânzesc, că există spitale, cariere de piatră și mine de cărbuni, că în fabrici, în birouri, în închisori nenumărați oameni se spetesc ca niște sclavi la orice oră din zi sau

din noapte și că nimănu-i e mai ușor în mizeria lui dacă și un altul se chinuiește fără nicio noimă. Dacă ne-am apuca acum, de asta sunt ferm convins, să ne gândim îndeaproape la toată mizeria ce domnește în această clipă pe pământ, ne-ar pieri somnul și fiecare răs ne-ar înăbuși oprindu-ni-se în gât. Dar ceea ce ne consternează și ne distruge nu este întotdeauna suferința închipuită, imaginară; numai ceea ce sufletul a văzut în realitate, cu ochii lui compătitori, îl poate cutremura cu adevărat. În toiul elanului meu pătimăș mi s-a părut că zăresc pe neașteptate atât de aproape și de palpabil, ca într-o viziune, obrazul ei palid, transfigurat, că văd cum se târâie cu cârjele ei prin cameră și în același timp aud tropăitul și bocănitul, aud clicănitul și scârțăitul mecanismelor prinse pe articulațiile bolnave; și atunci, speriat, fără să mă gândesc, am strâns dârlogii. Nu-mi mai ajută la nimic că acum mă întreb: cui îi folosește că înaintezi prostește în trap greoi, în locul galopului avântat și biciuitor? Și totuși, șocul a lovit undeva, un anume loc al inimii mele, aflat aproape de conștiință; nu mai am curajul să gust din plin, liber și sănătos, plăcerea pe care mi-o dă vigoarea trupească. Încet, toropiți, călărim mai departe până la liziera ce duce spre platoul de instrucție; abia când am ieșit cu totul din raza vizuală a castelului, mă ridic în șa și îmi spun: „Prostii! Lasă sentimentalismele astea stupide!” Și comand: — Înainte! Galop!

•

Totul a început o dată cu această bruscă strângere a dârlogilor. A fost oarecum primul simptom al acelei ciudate intoxicații prin compasiune. Întâi am simțit doar nelămurit – cam așa cum te trezești cu capul greu când ești bolnav – am simțit că s-a întâmplat ceva cu mine sau că se întâmplă chiar acum. Până atunci trăisem fără griji în cercul strict limitat al existenței mele. Îmi păsa numai de ceea ce li se părea important sau amuzant camarazilor mie, superiorilor mei, niciodată însă nu mi-a fost vreodată foarte apropiat. Niciodată nu mă cutremurase cu adevărat ceva. Situația mea familială era reglementată, profesiunea, cariera mea se desfășura în limitele dinainte hotărâte și conform regulamentului, iar această lipsă de grijă – abia acum înțelegeam – făcuse ca inima mea să nu trăiască simțiri intense. Și iată că acum s-a întâmplat deodată ceva, cu mine, în mine – nimic vizibil în afară, nimic esențial în aparență. Și totuși, această singură privire mâniată, când am recunoscut în ochii celei jignite o adâncime până acum nebănuită de suferință omenească, răscolise ceva în mine, și acum curgea dinlăuntru meu, pe neașteptate, o căldură care producea acea misterioasă febră inexplicabilă mie însumi, așa cum bolnavul nu-și poate explica boala. La început, n-am înțeles decât că am pășit dincolo de cerul sigur înlăuntru căruiă trăisem până acum fără grijă și că intrasem într-o zonă nouă,

nelineștitoare și plină de imbolduri în același timp; ca orice lucru nou; pentru întâia oară vedeam deschizându-se în fața mea o prăpastie a sentimentelor și în mod inexplicabil simțeam tentația s-o măsoar și să mă arunc în ea. Dar în același timp, un anumit instinct mă avertiza să nu mă supun acestei curiozități primejdioase. Îmi atrăgea atenția: „Ajunge! Te-ai scuzat. Ai dres prostia și ai lămurit lucrurile.” Dar o altă voce îmi șoptea: „Mai du-te o dată acolo! Să mai simți încă o dată acel fior în spate, acea furnicăre de teamă și tensiune nervoasă.” Și apoi, iarăși avertismentul: „Renunță! Nu insista, nu te încăpățâna! Ești tânăr și simplu, nu vei fi la înălțimea acestei situații neobișnuite și vei face prostii și mai mari ca prima oară.”

Dar spre mirarea mea, nici n-a fost nevoie să iau singur o hotărâre, căci trei zile mai târziu am găsit pe masă o scrisoare de la Kekesfalva, prin care eram întrebat dacă n-aș dori să cinez la ei duminică. Că de data aceasta vin numai domni, între care și acel locotenent-colonel von F. din Ministerul de Război, despre care-mi vorbise, și bineînțeles că fiica sa și Ilona se vor bucura foarte mult. Nu mi-e rușine să mărturisesc că această invitație m-a umplut de mândrie, pe mine, tânărul mai degrabă timid de atunci. Așadar, nu mă uitaseră, și acea precizare, că vine locotenent-colonel von F. era menită să facă aluzie la faptul că domnul Kekesfalva (am priceput îndată din ce sentiment de recunoștință) voia să-mi asigure cu discreție un fel de protecție în serviciu.

Și, într-adevăr, n-am regretat că am primit imediat invitația. A fost o seară cu adevărat plăcută, iar eu, ofițerul inferior, de care nu prea îi păsa cuiva la regiment, am avut senzația că sunt întâmpinat de către acești domni mai în vârstă și foarte distinși cu o amabilitate deosebită și cu totul neobișnuită – de bună seamă că von Kekesfalva le atrăsese în mod special atenția asupra-mi. Pentru întâia oară în viață un ofițer mai mare în grad m-a tratat fără să simt în niciun fel că-mi este superior, s-a interesat dacă sunt mulțumit la regiment și cum stau lucrurile cu avansarea mea. Apoi m-a sfătuit că, dacă s-ar întâmpla să vin la Viena sau dacă vreodată voi avea nevoie de ceva, să mă prezint la dânsul. Chiar și notarul, un domn chel și vioi, cu o față binevoitoare și strălucitoare ca o lună plină, m-a invitat la el, iar directorul fabricii de zahăr îmi adresa mereu cuvântul – ce conversație cu totul deosebită decât cea de la popota ofițerească, unde trebuia să aprob orice opinie a unui superior, adăugând stereotip: „Ordonăți!” Mai curând decât mă așteptam, m-am simțit foarte sigur de mine și n-a trecut nicio jumătate de oră că luam și eu parte la conversație fără nicio stinghereală.

Cei doi servitori aduceau mereu la masă feluri despre care știam numai din auzite și din sporovăiala lăudăroasă a camarazilor mai avuți: icre negre,

gustoase, de la gheață, din care mâncam acum întâia oară, pateu de căprioară și fazan, și toate însoțite iarăși de acele vinuri care înviorează atât de plăcut simțurile. Știu că e o prostie ca asemenea lucruri să-ți stârnească o admirație exagerată. Dar, de ce să neg: eu, mărunțul, tânărul, nerăsfățatul sublocotenent savuram cu vanitate de-a dreptul copilărească faptul că stau alături de niște domni în vârstă, distinși, la o masă cu bucate alese, o masă ca în basme. „Fir-ar să fie, mă gândeam tot timpul, măcar de m-ar vedea Wawruschka și brânzosul acela de voluntar, care mereu se laudă cu dineurile lor îmbelșugate de la restaurantul Sacher din Viena! Ar trebui să vină o dată într-o astfel de casă, ce-ar mai căsca ochii și gura! Ei, dacă le-ar fi îngăduit acestor invidioși să mă vadă cum stau aici binedispus și locotenent-colonelul din Ministerul de Război ciocnește paharul cu mine, cum discut prietenește cu directorul fabricii de zahăr și cum îmi spune apoi foarte serios:

— Mă surprinde cât de familiarizat sunteți cu toate astea.

Cafeaua turcească se servește în salonul mic, coniacurile defilează prin fața noastră în pahare mari, pântecoase, răcite la gheață și apoi iarăși acel caleidoscop de lichioruri și, firește, excelente țigări de foi groase, cu etichete pompoase. În mijlocul conversației, Kekesfalva se apleacă spre mine ca să mă întrebe discret ce prefer: să iau parte la jocul de cărți sau să stau de vorbă cu domnișoarele. Bineînțeles că optez pentru a doua soluție, după cum mă grăbesc să-i declar, căci nu mi-ar veni de loc bine să mă așez la o masă de bridge cu un locotenent-colonel din Ministerul de Război. Dacă aș câștiga, poate că s-ar supăra; dacă pierd, îmi dezechilibrez bugetul lunar. Și apoi, îmi vine în minte că n-am în portvizit decât cel mult douăzeci de coroane.

În timp ce alături se aranjează mesele de joc, iau loc, așadar, lângă cele două fete și, ciudat – de vină e vinul sau buna dispoziție, care mă face să văd totul altfel – amândouă mi se par astăzi deosebit de drăguțe. Edith nu mai arată atât de palidă, atât de gălbuie, de bolnăvicioasă ca ultima oară – poate că în cinstea oaspeților și-a dat cu puțin ruj, sau e într-adevăr numai atmosfera însuflețită care-i colorează obraji; oricum, i-a dispărut cuta de încordare, zvâcnirea nervoasă în jurul gurii și tremurul plin de tensiune al sprâncenelor. Șade acum într-o rochie lungă, trandafirie, fără vreo blană, fără vreo pătură care să-i ascundă infirmitatea, și totuși nici eu și nici alții nu ne gândim, în buna noastră dispoziție, la „asta”. În ce o privește pe Ilona, am o vagă bănuială că e puțin cam amețită, ochii ei au o anume sclipire și când râde, mișcându-și umerii frumoși și plini, trebuie să fac un efort susținut ca să rezist ispitei de a-i atinge brațele goale, așa, ca din întâmplare!

Cu gâtlejul mângâiat de un coniac care te încălzește de minune, cu o țigară de foi groasă și aspectuoasă, al cărei fum gădilă delicios nările, în

compania a două fete drăguțe și binedispuse și după un dîneu atît de succulent – chiar dacã ai fi deosebit de greoi la minte și tot ești în stare să sporovăiești fără să te simți stingherit. Se spune că în general sunt un bun povestitor, exceptând doar ocaziile când mă înfrînează afurisita mea timiditate. Dar de data aceasta sunt într-o formă deosebită și conversez cu o vervă nereținută. Firește că în cursul conversației nu fac decît să istorisesc neînsemnate întîmplări prostești, mici fapte care tocmai s-au petrecut la noi, de pildă, când colonelul a vrutsă trimită săptămîna trecută o scrisoare urgentă cu acceleratul de Viena înainte de închiderea oficiului poștal și a chemat un ulan, un vlăjgan, un adevărat rutean, și i-a repetat de cîteva ori că scrisoarea trebuie să plece imediat la Viena, drept care vlăjganul a alergat drept la grajd, și-a înșeuat calul și a pornit în galop pe șoseaua spre Viena; dacã nu ne-ar fi telefonat, anunțându-se postul următor de pe șosea, nătărăul ar fi străbătut călare cele optsprezece ore pînă la Viena. Nu fac, așadar, Doamne ferește, cine știe ce adânci considerații filosofice, cu care să mă obosesc și să-i obosesc și pe ceilalți, ci relatez doar povești banale, flori din curtea cazărmii culese mai demult sau mai curînd, dar – sunt și eu însumi uimit de acest lucru – ele amuză peste măsură pe cele două fete și amîndouă rîd fără întrerupere. Rîsul Edithei răsună deosebit de vioi cu tonu-i înalt, argintiu, care uneori depășește o anumită limită, avînd tendința să îmbrace o nuanță stridentă, dar, de bună seamă, veselia vine cu adevărat și în mod sincer dinlăuntru ei, căci pielea străvezie, cu subțirime de porțelan a obrajilor capătă tonuri tot mai vii, și o undă de sănătate, ba chiar de drăgălășenie îi luminează chipul, iar ochii cenușii, de obicei nițeluș cam metalici și tăioși, sclipesc de bucurie copilărească. E odihnitor s-o privești atîta vreme cît uită de trupul imobilizat, căci în felul acesta mișcările îi devin mai libere, mereu mai libere, gesturile mai nestingherite; se reazemă cu naturalețe, rîde, bea, o trage pe Ilona spre dînsa și-o cuprinde cu brațul de după umăr; cele două fete petrec într-adevăr de minune ascultând trîncăneala mea. Când ai succes cu povestirile tale simți că-ți cresc aripi și povestești mai cu foc; îmi amintesc de o mulțime de întîmplări pe care le uitasem de mult. De obicei mai degrabă fricos și timid, iată-mă investit cu un curaj cu totul nou, rîd eu însumi și le stîrnesc rîsul. Șușotim și ne amuzăm în colțul nostru ca niște copii zburdalnici.

Și totuși, în timp ce glumesc fără întrerupere și par a face parte integrantă din cercul nostru vesel, simt, oarecum inconștient, dar și conștient, o privire care mă urmărește. Vine pe deasupra unor sticle de ochelari privirea aceasta, vine de la masa de joc și e o privire caldă, fericită, care face să sporească și mai mult propria mea stare de fericire. Pe ascuns (cred că se rușinează de ceilalți), bătrînul cată spre noi, ridicându-și din când în când

ochii pe deasupra cărților, și o dată, când îi prind privirea, dă aprobator din cap spre mine. Chipul lui are în clipa aceasta strălucirea și concentrarea cuiva care ascultă muzică.

Lucrurile se desfășoară astfel până aproape de miezul nopții; nici măcar o singură dată sporovăiala noastră nu se împotmolește. Apoi sunt aduse iarăși câteva lucruri bune, niște sandviciuri delicioase și, curios, nu sunt singurul care se servește din plin. Chiar și cele două fete mănâncă zdravăn, beau și ele din belșug vinul negru, vârtos, sclipitor, un vechi porto englezesc. Dar până la urmă, sosește și vremea să ne luăm rămas-bun. Edith și Ilona îmi strâng cu căldură mâna ca unui vechi prieten, ca unui camarad drag și de nădejde. Firește că trebuie să le promit că voi reveni curând, chiar mâine sau poimâine. Și pe urmă ies cu cei trei domni în hol. Trebuie să ne ducă acasă automobilul. Îmi iau singur mantaua, în timp ce servitorul e ocupat să-l ajute pe locotenent-colonel. Deodată simt că cineva încearcă să mă ajute să găsesc măneca mantalei: e domnul von Kekesfalva, și pe când mă feresc, destul de speriat (cum îl pot lăsa pe acest domn în vârstă să mă servească, pe mine, un tinerel oarecare?), el se apropie șoptind:

— Domnule sublocotenent, îmi spuse bătrânul foarte timid. Ah, domnule sublocotenent, nici nu știți. Nici nu vă puteți închipui cât de fericit am fost când mi-am auzit copilul râzând iarăși cu adevărat, că doar n-are nicio bucurie în viață. Și astăzi a fost aproape ca odinioară, ca atunci când...

În clipa aceasta se apropie de noi locotenent-colonelul.

— Ei, mergem? îmi zâmbește el amabil.

Bineînțeles că în prezența lui, Kekesfalva nu mai îndrăznește să continue, dar simt cum, deodată, mâna bătrânului mă mângâie peste măneca mantalei, trece peste mănecă, ușor, ușor de tot, și cu sfială, așa cum se mângâie un copil sau o femeie. O gingășie nemărginită, o recunoștință nemărginită se vedește tocmai în discreția, în nuanța tainică a acestei atingeri timide; simt în ea atâta bucurie și atâta deznădejde, că sunt iarăși cutremurat, și, pe când cobor cu domnul locotenent-colonel cele trei trepte spre automobil, păstrând respectuoasa distanță cerută de regulament, trebuie să fac eforturi ca să mă stăpânesc ca nimeni să nu observe cât sunt de mișcat.

•

Nu m-am putut culca imediat în seara aceea, eram prea emoționat. Oricât de lipsită de însemnătate ar fi părut cauza văzută din afară – doar nu se întâmplase nimic altceva decât că un bătrân îmi mângâiasse cu duioșie măneca – acest unic gest de adâncă recunoștință a fost de ajuns să pună în mișcare și să facă să se reverse ceva dinlăuntru. Simțisem în această atingere impresionantă o gingășie de o atât de naivă și totuși pasionată însuflețire, cum nici de la o femeie nu te poți aștepta. Pentru întâia oară în

viața mea, eu, un tinerel, devenisem conștient că am putut ajuta cuiva pe lumea asta, și era nemăsurată uimirea mea că eu, un ofițeraș oarecare, nesigur de mine, aș avea într-adevăr puterea să aducă cuiva atâta fericire. Pentru a găsi o explicație a ameteții ce mi-o producea această descoperire neașteptată poate că trebuie să amintesc iarăși că din copilărie nimic nu mi-a apăsât mai greu sufletul decât conștiința faptului că eram cu totul inutil ca om, neinteresant pentru ceilalți care, în cel mai bun caz, mă priveau cu indiferență. La școala de cădeți, la Academia militară, eram întotdeauna printre cei mediocri, treceam cu totul neobservat, nu mă număram printre cei preferați, sau cei care se bucurau de vreun privilegiu, iar la regiment situația nu s-a schimbat. Așa se face că în adâncul meu eram convins că, dacă aș dispărea deodată, bunăoară căzând de pe cal și frângându-mi gâtul, camarazii probabil că vor spune: „Păcat de el!” sau „Bietul Hofmiller!”, dar după o lună nimeni nu mi-ar simți cu adevărat lipsa. În locul meu, pe calul meu s-ar așeza altul și acest altul ar îndeplini tot atât de bine și de conștiincios serviciul meu. La fel cum decurgeau lucrurile cu camarazii, se întâmplase și cu cele câteva fete care avusesem legături în cele două garnizoane ale mele; la Jaroslau cu asistenta unui dentist; la Wiener Neustadt cu o modestă croitoreasă; ieșeam împreună, când avea zi liberă o luam pe Annerl în camera mea, de ziua ei îi dăruisem un colier de corali; ne șoptisem obișnuitele vorbe drăgăstoase și probabil că și crezusem sincer în ele. Dar când am fost mutat ne-am consolată amândoi destul de repede; în primele trei luni ne-am mai scris când și când scrisorile de rigoare, apoi ne-am împrietenit fiecare cu altcineva; singura deosebire consta în faptul că dânsa, în momentele de tandrețe, îi spunea acum celui-lalt Ferdl, în loc de Toni. Ce-a fost, s-a uitat. Niciodată însă, eu, tânărul de douăzeci și cinci de ani, nu mai inspirasem cuiva un sentiment atât de puternic, de pățimas, într-un moment când, chiar eu însumi nu așteptam și de altfel nici nu ceream vieții altceva decât să-mi îndeplinească corect și acceptabil serviciul și să nu iei prea mult în evidență în chip neplăcut.

Iată însă, că acum se întâmplase ceea ce nu mă așteptasem să se întâmple și, uimit, mă priveam pe mine însumi cu o curiozitate plină de teamă. Cum? Chiar eu tânărul mediocru, aveam puterea asupra altor oameni? Eu, care nu mă puteam mândri nici măcar că avutul meu se ridică la cincizeci de coroane, aveam puterea să dăruiesc unui mare bogătaș mai multă bucurie decât toți prietenii lui? Eu, sublocotenentul Hofmiller, puteam ajuta pe cineva, puteam consola pe cineva? Dacă, mă așez o seară sau două lângă o fată invalidă și tulburată și sporovăiesc puțin cu ea, ochii ei se luminează, obrajii ei se însuflețesc de o viață nouă și o întregă casă sumbră începe să strălucească prin prezența mea?

În surescitarea mea străbat atât de repede străzile întunecoase, că mă cuprinde un fel de căldură. Mi-aș descheia mantaua, căci îmi simt inima încălzită dilatându-se, deoarece această surpriză este însoțită de o a doua, ivită pe neașteptate și care, abia apărută, iese în relief cu putere și mai răscolitoare – anume că a fost atât de ușor, atât de extraordinar de ușor să mi-i câștig prieteni pe acești oameni străini. Oare ce mare scofală am făcut? Am arătat un pic de compătimire, am petrecut două seri, niște seri plăcute, vesele, pline de bună dispoziție în această casă și numai atât a fost de ajuns! Îmi dau seama ce stupid e să-ți omori timpul liber la cafenea, să joci prostește cărți cu camarazi plicticoși sau să te plimbi de colo până colo pe strada principală. Nu, de acum înainte am terminat cu viața aceasta neroadă, fără sens! Și în timp ce pașii mei răsună din ce în ce mai grăbiți în noapte, iată-mă pe mine, tânărul devenit dezghețat pe neașteptate, luând o hotărâre plină de patimă: de acum înainte, îmi voi schimba felul de viață. Mă voi duce mai rar la cafenea, voi suspenda neghioabele partide de taroc și de biliard, voi pune capăt cu hotărâre unui asemenea fel de a omorî vremea, care nu folosește nimănui, iar pe mine mă prostește pur și simplu. Mai degrabă voi vizita pe această bolnavă, ba chiar mă voi pregăti anume, ca să pot povesti întotdeauna ceva drăguț și vesel celor două fete, vom juca împreună șah sau ne vom petrece astfel timpul într-un mod plăcut. Numai această simplă intenție de a ajuta și de a deveni de acum înainte folositor altora, stârnește în mine un fel de entuziasm. Simt o pornire să cânt, să fac ceva nebunesc, numai din pricina acestui elan care îmi dă aripi; întotdeauna se întâmplă așa: numai când știi că însemni ceva și pentru alții poți sesiza sensul și țelul propriei existențe.

•

Așa s-a întâmplat, și numai așa, că în săptămânile următoare mi-am petrecut după-amiezile târzii și de cele mai multe ori și serile la familia Kekesfalva; curând orele de sporovăială prietenească s-au transformat în obișnuință, și, pe deasupra, li s-a adăugat un fel de răsfăț nu tocmai lipsit de primejdie. Dar ce tentație, pentru un tânăr care încă din anii copilăriei n-a făcut decât să colinde de la o instituție militară la alta – ce tentație să găsească pe neașteptate un cămin, un refugiu sufletesc, în locul sălilor reci ale cazarmii și al camerelor afumate de la Cercul militar! După orele de serviciu, pe la patru și jumătate sau cinci, porneam la drum și când ajungeam acolo, abia atingeam cu mâna ciocănelul de la ușă, căservitorul îmi și deschidea repede, cu fața radiind de bucurie, de parcă ar fi pândit dintr-un loc tainic ca să afle de venirea mea. Toate îmi indicau, în chip amabil și vădit, ca un lucru oarecum de la sine înțeles, că făceam parte din familie; toate micile mele slăbiciuni și preferințe erau satisfăcute cu un fel de discreție

intimă. Găseam întotdeauna tocmai țigările mele preferate, o carte anume, de care pomenisem în tâmplător ultima oară – menționând că aş vrea s-o citesc – am găsit-o ca din întâmplare pe micul taburet, nou-nouță, dar având foile tăiate cu îngrijire; un anumit fotoliu, în fața aceluia în care ședea Edith, era considerat ca „locul” meu – fleacuri, amănunte lipsite de importanță toate, dar din acelea care te fac să te simți bine, care încălzesc o încăpere străină dându-ți senzația unui cămin, îți înveselesc și-ți înaripează pe nesimțite sufletul. Și atunci, ședeam aici, mai sigur de mine decât am fost vreodată în cercul camarazilor mei, sporovăiam și glumeam în voie, după pofta inimii și pentru întâia oară îmi dădeam seama că orice formă de constrângere angajează de fapt forțele sufletești propriu-zise și că adevărata valoare a unui om iese la iveală abia atunci când acesta se poate manifesta sincer, și liber.

Dar mai contribuia ceva, ceva mult mai tainic și oarecum inconștient, la faptul că în aceste întâlniri zilnice cu cele două fete aveam acea senzație de avânt. De la intrarea mea atât de timpurie în instituția militară, așadar de zece, chiar de cincisprezece ani, trăiam fără întrerupere între bărbați, într-o ambianță masculină. De dimineață până seara și de seara până dimineața în dormitorul Academiei militare, în corturile din timpul manevrelor, la regiment, la popotă și pe drum, în manejul de călărie și în sala de instrucție teoretică, mereu și mereu respiram în atmosfera din juru-mi numai acel aer bărbătesc, mai întâi al băieților, apoi al tinerilor la instrucție, dar mereu numai bărbați și iar bărbați, și curând m-am obișnuit cu gesturile lor bruște, cu mersul lor apăsător și zgomotos, cu vocile lor guturale, cu mirosul lor aspru, cu felul lor nestânjenit de a fi, uneori chiar ordinar. Firește, pe cei mai mulți dintre camarazii mei îi iubeam sincer și aş vorbi cu păcat dacă m-aș plânge de sentimentele lor față de mine. Totuși ceva, ceva nelămurit, un oarecare avânt lipsea acestei atmosfere, parcă n-ar fi conținut, suficient ozon, parcă n-avea destule forțe de înviorare, de emoționare, de electrizare. După cum admirabila noastră fanfară militară, cu tot elanul ei ritmic căruia nu i se putea reproșa nimic, nu era totuși decât muzică rece de alămuri, în consecință aspră, zgrunțuroasă, urmărind exclusiv cadențe, deoarece îi lipsea tonul gingaș-senzual al coardelor de vioară, tot așa chiar și cele mai plăcute ore din cadrul camaraderiei noastre erau lipsite de acel fluid inefabil, pe care prezența, ba chiar numai atmosfera din preajma femeilor o imprimă întotdeauna unei societăți. Încă de pe vremea când eram niște băiețandri de paisprezece ani și ne plimbam prin oraș doi câte doi în uniforme noastre pompoase de cadeți, împodobite cu fireturi, când întâlneam alți băieți însoțiți de fete, cochetând sau discutând nepăsători, încă de atunci simțeam nelămurit și cu oarecare nostalgie că prin această

Încalzire și izolare ca de sihastru, tinereții noastre i se răpea ceva cu forța, ceva de care cei de-o vârstă cu noi se bucurau zilnic și cât se poate de firesc, pe stradă, pe promenadă, la patinaj și în sala de dans: legăturile prietenești cu tinerele fete, pe când noi, cei claustrați, cei dindărătul zăbrelelor, priveam după aceste zâne ale pădurii cu fuste scurte ca după niște ființe fermecate, visând la o cât de scurtă discuție cu o fată ca la un lucru aproape inaccesibil. O asemenea privațiune nu se uită. Că mai târziu sau ivit aventuri consumate în goană și de cele mai multe ori ieftine cu tot felul de femeiuști binevoitoare – aceasta nu putea câtuși de puțin înlocui visurile sentimentale de băiețandru și din felul neîndemânatic, ba chiar neghiob în care mă bălbâiam în societate (deși mă culcasem cu vreo duzină de femei), de câte ori întâlneam din întâmplare vreo fată tânără, îmi dădeam seama că din pricina privațiunii prea îndelungate îmi era refuzată sau alterată pentru întotdeauna acea lipsă de jenă naivă și firească.

Și iată că acum se împlinise pe neașteptate și în chipul cel mai desăvârșit acea dorință nemărturisită a adolescentului, de a trăi o dată o prietenie cu femeii tinere, în locul camarazilor bărboși și neciopliți. În fiecare după-amiază ședeam, ca un cocoș în poiată, între cele două fete; limpezimea, feminitatea vocilor lor îmi producea (altă expresie nu găsesc) o senzație de bunăstare aproape trupească, șicu un simțământ de fericire greu de descris, savuram pentru prima oară o deplină lipsă de timiditate față de fete tinere. Căci simțământul acela de deosebită fericire în raporturile noastre era sporit mai ales de faptul că, datorită unor anumite împrejurări, fuseseră înlăturate acele scânteii generate de un fel de tensiune electrică ce se produce inevitabil ori de câte ori doi tineri de sex opus se află împreună mai mult timp. Orele noastre prelungite de sporovăială erau cu totul lipsite de acea moleșală care de obicei face ca un *tête-à-tête* în semiobscuritate să fie atât de primejdios. Bineînțeles că la început – o mărturisesc fără nicio jenă – buzele pline și ademenitoare ale Ilonei, brațele carnoase și catifelate, senzualitatea maghiară care se vădea în mișcările ei moi, legănate – toate acestea mă ațâțau într-un chip cât se poate de plăcut, căci eram tânăr. De câteva ori a trebuit să depun un efort susținut pentru a reuși să-mi rețin mâinile împotriva dorinței de a atrage măcar odată spre mine această ființă caldă, moale, cu ochi căprui răzători, de a o atrage și a o săruta după pofta inimii. În primul rând, însă, Ilona îmi mărturisise încă din primele zile după ce ne cunoscusem că e logodită de doi ani cu un candidat de notar de la Becskeret și că nu așteaptă decât ca Edith să se restabilească sau ca situația ei să se amelioreze, pentru a se căsători, și am presupus că bătrânul Kekesfalva făgăduise acestei rude sărace, o zestre dacă va aștepta până atunci. Dar chiar neținând seama de asta, de ce cruzime, de ce perfidie am fi

dat dovadă dacă am fi încercat să ne giugiulim și să ne facem semne drăgăstoase în spatele acestei parteneri de conversație, demnă de compătimire și neputincioasă, legată de fotoliul cu roțile – cu atât mai mult cu cât nici măcar nu eram într-adevăr îndrăgostiți. Așadar, se pare că tentația senzualității, apărută o clipă, s-a pierdut foarte repede și toată simpatia de care eram în stare se îndrepta cu intensitate mereu sporită spre fată neputincioasă, spre cea năpăstuită, căci în cadrul misterioasei chimii a sentimentelor, compătimirea resimțită pentru un bolnav se aliază în chip necesar și pe nesimțite cu tandrețea. Să șed lângă fata paralizată, s-o înveselesc discutând cu ea, să-i văd luminată printr-un zâmbet gura mică și neliniștită sau, uneori, când ceda vreunei toane nestăpânite și tresărea nerăbdătoare, s-o liniștesc și s-o determin să regrete ieșirea ei doar printr-o simplă atingere cu mâna, și pe deasupra să primesc și o privire de recunoștință din ochii ei cenușii – asemenea mărunte gesturi intime izvorâte dintr-o prietenie sufletească îndreptată către o ființă lipsită de apărare, către o ființă lipsită de vigoare, îmi aduceau mai multă mulțumire decât mi-ar fi adus cele mai pătimase aventuri cu prietena ei. Și grație acestei conștiințe ce se impunea cu încetul, am descoperit – dar câte revelații nu datorez acelor puține zile! – zone mai delicate și cu totul necunoscute ale afectivității.

Zone necunoscute și mai delicate ale afectivității – dar fără îndoială că și mai periculoase! Căci erau zadarnice orice eforturi de apărare; niciodată o legătură între un om sănătos și o bolnavă, dintre un om liber și o prizonieră nu poate rămâne vreme îndelungată într-o formă pe de-a-ntregul spirituală. Nefericirea te face vulnerabil, continua suferință te face nedrept. Așa cum între creditor și debitor dăinuie ceva penibil, tocmai fiindcă în mod necesar unul are rolul celui care dă, celălalt rolul celui care primește, tot astfel și în cel bolnav stăruie o iritabilitate ascunsă față de orice solitudine manifestată în chip vădit și este nevoie de o continuă veghe spre a nu depăși acea limită abia perceptibilă unde compasiunea, în loc de-a o potoli pe cea atât de ușor vulnerabilă, să n-o rănească și mai mult; pe de o parte Edith, răsfățată cum era, cerea tuturor s-o slujească de parcă ar fi fost o prințesă și s-o alinte ca pe un copil, dar chiar în clipa următoare această grijă față de ea putea s-o îndârjească, deoarece îi amintea și mai limpede de propria-i neputință. Dacă-i trăgeai serviabil taburetul mai aproape, ca să-i ușurezi pe cât cu putință efortul de a-și lua cartea sau ceașca, se răstia cu o privire în care luceau scânteii de mânie:

— Crezi că nu-mi pot lua singură ceea ce vreau?

Și, așa cum un animal ținut în cușcă se repede uneori fără niciun motiv asupra paznicului la care de altminteri ține, tot așa această fată paralizată

era din când în când cuprinsă de un fel de plăcere răutăcioasă să sfâșie cu o lovitură de labă atmosfera relaxată din jurul nostru începând pe neașteptate să vorbească despre sine ca despre o „nenorocită de ologă”. În asemenea clipe de tensiune trebuia într-adevăr să-ți concentrezi întreaga energie ca să nu devii nedrept față de ieșirea ei agresivă.

Dar spre propria mea uimire, găseam mereu și mereu această energie. Întotdeauna unei prime revelații în domeniul omenescului i se adaugă în chip misterios altele, și cel ce a avut darul de a simți și înțelege măcar o singură formă a suferinței pământene, acela va pătrunde cu ajutorul acestei magice experiențe toate formele, și pe cele mai ciudate, și pe cele care aparent sunt lipsite de orice sens. Iată de ce revoltele ocazionale cărora le cădea pradă Edith n-au reușit să mă influențeze; dimpotrivă, cu cât izbucnirile ei erau mai nedrepte și mai dureroase, cu atât mai tare mă cutremurau; cu vremea am înțeles și de ce venirea mea, prezența mea erau atât de agreeate de tatăl ei și de Ilona, de toți cei din casă. O suferință de lungă durată obosește în genere nu numai pe bolnav, ci și compătimirea celorlalți; sentimentele intense nu se pot prelungi la infinit. Ce-i drept, atât tatăl cât și prietena sufereau până în adâncul sufletului din pricina nenorocirii ce o lovea pe sărmana fată, dar acum sufereau într-un fel epuizat și resemnat. O socoteau pe bolnavă doar ca pe o bolnavă, realitatea paraliziei, doar ca pe o realitate, și așteptau de fiecare dată, cu ochi plecați, până când scurtele izbucniri nervoase se potoleau. Dar nu se mai speriau cum mă speriam eu de fiecare dată. În schimb eu, singurul pentru care suferința ei însemna mereu un nou prilej de a mă cutremura, am devenit curând și singurul de care dânsa se rușina când își ieșea din fire. Iar atunci când izbucnea iarăși, era de ajuns să-i atrag atenția aruncând doar o vorbă, cam în genul „Dar, dragă domnișoară Edith”, pentru ca îndată să-și plece ascultătoare privirea. Se îmbujora la față și era limpede că, dacă nu i-ar fi fost paralizate picioarele, ar fi fugit de ea însăși. Și nu s-a întâmplat vreodată să-mi iau rămas bun fără a rosti cu un fel de fierbinte implorare, ce mă pătrundea până în adâncuri:

— Nu-i așa că mâine veniți iar? Nu-i așa că nu sunteți supărat pentru toate prostiile pe care le-am spus astăzi?

În asemenea clipe simțeam un fel de ciudată uimire că eu, care nu aveam nimic altceva de dăruit decât o compătimire cinstită, aveam atâta putere asupra altor oameni.

Dar acesta e apanajul tinereții, ca fiecare nouă revelație să se transforme în exaltare și că o dată ce se simte înaripată de un sentiment, să nu se mai poată sătura. De îndată ce am descoperit că această compasiune a mea, era o forță care nu numai că mă stimula într-un mod captivant, dar își arăta efectul și dincolo de mine, în chip binefăcător, în sufletul meu a început să se

petreacă o schimbare curioasă; încă de la început, când m-am lăsat cuprins de această nouă aptitudine a mea, de compătimire, mi se părea că o toxină îmi pătrunsese în sânge, și l-ar fi făcut mai cald, mai roșu, mai puternic, mai agitat, grăbindu-i pulsațiile. Pe neașteptate nu mai concep cenușul existenței mele de până acum, amurgul obscur și indiferent al vieții lipsite de orizont. Mă emoționează și mă preocupă acum sute de lucruri pe lângă care, înainte vreme, am trecut, fără a le acorda vreo atenție. Pare că prin această dintâi privire asupra unei suferințe străine s-a trezit în mine un ochi mai ascuțit, mai înțelept, căci văd pretutindeni amănunte care mă preocupă, mă entuziasmează, mă cutremură. Și deoarece lumea noastră – fiecare stradă din fiecare oraș, și fiecare cameră din fiecare casă – așadar lumea noastră e plină de tot felul de destine tragice și străbătută de nevoi arzătoare până în străfundurile ei, ziua mea e acum neîncetat plină de atenție și încordare. Mă surprind, de pildă, că la exercițiile de călărie cu caii de remontă nu mai sunt în stare să trag cu toată vigoarea o lovitură peste crupă unui cal recalcitrant, cum făceam odată, căci simt, conștient de vina mea, durerea pe care o pricinuiesc și cravașa parcă îmi arde propria piele. Alteori mi se crispează inconștient degetele când căpitanul nostru, mânios din fire, îl pocnește cu pumnul în obraz pe un sârman ulan rutean care și-a încâtărămat prost șaua, iar băiatul stă în poziție de drepți, cu mâna la vipușca pantalonului. Împrejurul nostru, ceilalți soldați holbează ochii sau râd prostește, eu însă, numai eu singur văd cum sub pleoapele plecate de rușine ale bietului băiat se umezesc genele. Deodată nu mai pot suporta la popotă glumele despre camarazi neciopliți sau neîndemânatici; de când am înțeles la această fată lipsită de vigoare chipul neputinței, orice brutalitate îmi creează o stare de agitație vecină cu ura și orice lipsă de apărare mă îndeamnă săsar în ajutor. Observ nenumărate nimicuri care până acum îmi scăpaseră, le observ de când întâmplarea mi-a picurat în ochi acest strop de compătimire, observ lucruri neînsemnate, banale, dar fiecare mă face să fiu emoționat și să mă cutremur. De pildă, mă impresionează faptul că femeia de la debitul de unde îmi cumpăr întotdeauna țigările își duce foarte aproape de ochelari monezile pe care i le întind și de îndată mă cuprinde neliniștea la gândul că ar putea să se îmbolnăvească de cataractă. Măine îi voi pune cu prudență câteva întrebări și poate-l voi ruga pe Goldbaum, medicul regimentului, să-i facă un examen. Sau observ cum în ultimul timp subofițerii cu termen redus cam exagerează luându-l peste picior pe K., roșcovanul cel scund, și îmi amintesc că am citit în gazetă că unchiul său a fost închis pentru deturnare de fonduri (și ce vină are el, bietul băiat?); intenționat mă așez lângă el în manej și începem o lungă convorbire, iar din privirea lui recunoscătoare simt imediat că înțelege că o fac numai ca să le

arăt celorlalți ce nedrept și josnic îl tratează. Sau cer iertare pentru unul din compania mea, căruia altminteri colonelul i-ar fi dat fără milă patru ceasuri de carceră; în cele mai variate ocazii, zilnic, savurez această voluptate care m-a cuprins atât de neașteptat. Și îmi spun: „De acum încolo, ajută cât poți, pe fiecare și pe oricine! Să nu mai fii vreodată inert, să nu mai fii vreodată indiferent! Să te înalți pe tine însuși, dăruindu-te, să te îmbogățești înfrățindu-te cu fiecare destin, să ajuți pe cei neajutorați și să compătimesți pe cei ce pătimesc.” Și inima mea, uimită de ea însăși, vibrează de recunoștință față de bolnava pe care o jignisem din neștiință și care prin suferința ei mă inițiasse în această magie creatoare a compătimirii.

•

Ei, dar din aceste simțăminte romantice am fost trezit foarte curând și încă în chipul cel mai hotărât. Iată cum s-a întâmplat: în după-amiaza aceea jucasem domino, apoi pălăvrăgisem vreme îndelungată și ne-am distrat atât de bine, încât nimeni dintre noi n-a observat ce târziu se făcuse. În sfârșit, la unsprezece și jumătate, mă uit speriat la ceas și-mi iau repede rămas-bun. Dar încă pe când tatăl fetei mă petrece până în hol, auzim de afară un fel de zumzăit și bâzăit ce vine parcă de la un roi uriaș de o sută de mii de bondari. O ploaie, adevărată rupere de nori, bate toba în streșină.

— Te va duce mașina, mă liniștește Kekesfalva.

Mă împotrivesc, spun că nu e deloc nevoie; mi-e într-adevăr penibil gândul că șoferul trebuie să se îmbrace iarăși, numai și numai din pricina mea, acum la unsprezece și jumătate și să scoată mașina pe care o băgase în garaj (în general, asemenea grijă, asemenea menajamente pentru existențe străine constituia ceva cu totul nou pentru mine, ceva învățat abia în ultimele săptămâni). Dar, la urmaurmelor, e totuși o tentație destul de mare să gonești spre casă într-o limuzină cu arcuri bune și perne moi, în loc să mergi o jumătate de oră pe jos, pe o asemenea vreme blestemată, în ghete ușoare de lac, pe șoseaua plină de clisă; așadar, cedez. În ciuda ploii, bătrânul nu renunță să mă conducă până la mașină și să mă învelească el însuși cu pledul. Șoferul învârtește manivela; și trecem vâjâind prin furtuna plină de tunete, spre casă.

Ce minunat de confortabil și de plăcut se călătorește într-o asemenea limuzină carealunecă fără zgomot. Totuși, iată că acum – după un drum care mi s-a părut înjumătățit ca prin farmec – pe când ne îndreptam spre cazarmă, bat în geam și-l anunț pe șofer să nu continue, ci să se oprească în Piața Primăriei. Căci prefer să nu cobor în fața cazarmii din automobilul elegant al lui Kekesfalva. Știu că nu se cuvine ca un modest sublocotenent să sosească în chip de arhiduce într-o mașină ca din basme și să se lase ajutat la coborâre de un șofer în livrea. Cei cu gulere aurite, superiorii noștri, nu prea

văd cu ochi buni asemenea poze, iar în afară de asta, un anume instinct mă sfătuește mai mult ca, pe cât cu puțință, să nu amestec cele două lumi – luxul de acolo, de la castel, unde sunt un om liber, independent, răsfățat, și lumea cealaltă, a serviciului, în care trebuie să-mi plec capul și să-mi încovoi umerii, lumea în care sunt un oarecare sărăntoc, de-a dreptul fericit când luna are numai treizeci de zile în loc de treizeci și una. Fără să fiu într-adevăr conștient de acest lucru, un eu al meu nu prea vrea să știe de celălalt; uneori nici nu mai sunt capabil să deosebesc care este adevăratul Toni Hofmiller, cel din serviciu sau cel de la familia Kekesfalva, cel de-acolo sau cel de-aici.

Șoferul oprește, conform dorinței mele, în Piața Primăriei, cale de două străzi de la cazarmă. Cobor, ridic gulerul mantalei și dau să străbat repede piața largă. Dar tocmai în această clipă furtuna izbucnește cu putere sporită, vântul mă izbește și-mi aruncă ploaia drept în obraz. Mai bine aștept sub poarta unei case câteva minute, înainte de a străbate în fugă cele două străzi până la cazarmă. Sau, la urma urmei, poate că mai găsesc deschisă cafenea și pot aștepta acolo, la adăpost, până când bunul nostru Dumnezeu își va fi golit stropitorile mai mari. Până la cafenea nu sunt decât șase case, și iată că în spatele ferestrelor șiroinde licărește lumina palidă a gazului aerian. Te pomenești că, până la urmă, îi găsesc și pe camarazi la masa obișnuiților localului; admirabil prilej să îndrept câte ceva din purtarea mea, căci s-ar fi cuvenit să mai dau pe acolo. Ieri, alaltăieri, toată săptămâna trecută și cea dinainte am lipsit de la masa noastră. De fapt, ar avea toate motivele să fie supărați pe mine; chiar atunci când ești necredincios, se cuvine ca măcar să păstrezi formele.

Deschid ușa și clopoțelul clincăne. În jumătatea din față a localului lămpile au și fost stinse, din motive de economie, pe mese sunt răspândite ziarele scoase din ramele de lemn și țalul Eugen face socoteala încasărilor pe ziua respectivă. Dar camera de joc, situată în fund, văd că mai e luminată, ba disting chiar licărirea unor nasturi de uniformă; într-adevăr, iată-i că mai sunt aici neînfricații parteneri în ale tarocului, Jozsi, locotenentul, Ferencz, sublocotenentul, și medicul regimentului, Goldbaum. Probabil că și-au terminat de mult partida și acum moțăie pe scaune cu acea lene de cafenea atât de binecunoscută mie, o lene căreia parcă i-e teamă să se ridice de pe scaun; așa se face că ivirea mea constituie un adevărat dar al cerului, merit să pună capăt acestei piroteli anoste.

— Ei! Iată-l pe Toni! îi alarmează Ferencz pe ceilalți.

— Ce strălucire în sărmanul nostru bordei! declară medicul regimentului, care suferă de „citato-diaree cronică”, cum îi spunem noi în derâdere.

Șase ochi somnoroși se mijesc și mă întâmpină râzători:

— Salutare! Salutare!

Mă bucură bucuria lor. Sunt într-adevăr băieți buni, îmi spun. Nu mi-au luat-o câtuși de puțin în nume de rău că am tras chiulul atâta timp, fără vreo scuză sau vreo explicație.

— O turcească, îi cer chelnerului care se târăște adormit până la mine, și-mi trag scaunul mai aproape, cu inevitabila întrebare: Ei, ce mai e nou?

O întrebare cu care ne întâmpinăm la fiecare întâlnire.

Ferencz își lățește și mai mult fața și așa destul de lată, ochii mijiți dispar aproape cu totul în cutele obrăjilor umflați și roșii ca merele; încetișor, gura i se deschide ca o cută afundată într-un aluat.

— Cea mai nouă noutate ar fi, rânjește el onctuos, că înălțimea-voastră binevoiește să mai apară o dată și în modestul nostru bârlag.

Iar medicul regimentului se reazemă pe spate și începe în felul actorului Kainz⁴:

— Și Mahade, zeulpământului, coborât-a pentru ultima oară – pentru a deveni asemenea cu ei – și asemenea lor să simtă și plăcerea și durerea.

Toți trei mă priveau amuzați și de îndată mă cuprinde o senzație neplăcută. „Cel mai bun lucru ar fi, mă gândesc să încep eu cu trăncăneala, mai înainte ca să se pornească ei cu întrebările: de ce am lipsit toate zilele astea și de unde vin acum. Dar până să-i dau eu drumul, Ferencz i-a și făcut lui Jozsi, într-un anumit fel, ciudat, cu ochiul, și l-a lovit cu cotul.

— Ia te uită! și arată sub masă. Nu mai spune! Ghete de lac pe vremea asta porcească și uniforma de gală! Da, da, Toni se pricepe la de-alde astea, s-a aranjat băiatul! Se zice că arfi ca-n basme, acolo, la bătrânul nabab! Cinci feluri de mâncare, în fiecare seară, așa povestea farmacistul, icre negre și claponi, băuturi fine, țigări de foi din cele mai bune – cu totul altfel ca haleala noastră porcească de la „Leul roșu”. Da, pe Toni l-am subapreciat cu toții, e teribil de talentat în unele domenii.

Jozsi îl secundează îndată:

— Numai cu camaraderia stă cam prost dumnealui! Da, dragul meu Toni, în loc să-i fi spus și tu o dată bătrânului, acolo la castel: „Ascultă, bătrâne, am și eu câțiva camarazi drăguți, amuzanți, băieți buni, care nu înfulecă nici ei cu cuțitul, am să-i car o dată încoace” – în loc să faci așa, ți-ai spus: „Lasă-i să se adape mai departe cu berea lor acră de Pilsen și să-și ardeieze gâtlejul cu anostul lor gulaș de vacă!” Da, grozavă dovadă de camaraderie, ce-i drept e drept! Totul pentru sine și nimic pentru alții! Ei, barem ai adus o țigară de foi din alea pântecoase, „Upman”? În acest caz, pentru ziua de azi ți se ridică sancțiunea.

---

⁴ Joseph Kainz (1858-1910), vestit actor austriac de dramă.

Râd toți trei și plescăie. Dar mie mi se urcă deodată sângele de la guler până la urechi. Pentru că, lua-o-ar naiba de treabă, de unde o fi ghicit oare Jozsi că la plecare, în hol, Kekesfalva mi-a dat într-adevăr – întotdeauna face așa – una dintre țigările sale fine?! Nu cumva i se zărește capătul între cei doi nasturi de la piept! Numai să nu bage de seamă băieții! În încurcătura mea, încerc să râd:

— Firește, o „Upman”! Mai ieftin nu lași! Cred că ți-ar ajunge și o țigară de calitate treia! și-i întind port-țigaretul deschis.

Dar în aceeași clipă îmi și zvâcnește mâna. Fiindcă alaltăieri împlinisem douăzeci și cinci de ani, iar cele două fete aflaseră nu știu cum acest lucru, și seara, la masă, când mi-am ridicat șervetul de pe farfurie, am simțit ceva greu împăturit în el: un port-țigaret ca dar de ziua mea. Însă Ferencz a și observat obiectul cel nou – în cercul nostru restrâns până și cel mai mic amănunt capătă proporții de eveniment.

— Ei, ei, dar ăsta ce mai e? mormăie. Un obiect nou în cadrul echipamentului!

Îmi smulge pur și simplu port-țigaretul din mână (ce pot face ca să-l împiedic?), îl pipăie, îl examinează și la urmă îl cântărește în palmă.

— Măi, mi se pare că-i chiar veritabil, spune el, întorcându-se apoi către medicul regimentului. Ia uită-temai bine la el – că doar se zice că respectabilul autor al zilelor tale ar face comerț cu de-alde astea, așa că, probabil, te pricepi și tu nițel.

Medicul militar Goldbaum, care este într-adevăr fiul unui giuvaergiu din Drohobycz, își pune *pince-nez*-ul pe nasul puțin cam gros, ia port-țigaretul, îl cântărește, se uită la el din toate părțile și-l ciocănește experimentat cu degetul.

— Veritabil, pune în sfârșit diagnosticul. Aur veritabil, marcat și al naibii de greu. Cu ăsta s-ar putea plomba dinții întregului regiment. Prețul – cam între șapte și opt sute de coroane.

După sentința aceasta, care mă uimește și pe mine (căci până acum eram convins că port-țigaretul e doar aurit), dă obiectul mai departe lui Jozsi, care acum îl ia cu mult mai mult respect decât ceilalți doi. (Doamne, ce respect avem noi, tinerii, pentru tot ce-i de preț!) Îl examinează, face să joace lumina asupra lui, îl pipăie și, în sfârșit, îl deschide, împingând cu degetul rubinul, apoi se oprește:

— Ei – o inscripție! Ascultați băieți, ascultați! „Iubitului nostru camarad Anton Hofmiller de ziua sa, Ilona, Edith.”

Toți trei cască ochii la mine.

— Măi să fie, găfâie în sfârșit Ferencz, dar bine-ți mai alegi camarazii de la o vreme! Cu tot respectul! De la mine ai fi primit cel mult o cutie de tinichea pentru păstrat chibriturile, în niciun caz ceva de felul acesta.

Simt că am un nod în gât. Măine, tot regimentul va afla fără întârziere noutatea, penibilă pentru mine, despre port-țigaretul de aur, pe care l-am primit în dar de la familia Kekesfalva și toți vor ști pe de rost inscripția.

„Ia arată-ne nobilul tău port-țigaret”, va spune Ferencz la popotă, ca să-și dea ifose cu mine și eu va trebui să-l arăt domnului căpitan – „Ordonafi!” – domnului maior – „Ordonafi!” – și poate chiar domnului colonel. Toți îl vor cântări în mână, îl vor prețui, vor rânji ironic privind inscripția și apoi vor începe în mod inevitabil întrebările și glumele proaste, iar mie nu mi-e îngăduit să devin nepoliticos în prezența superiorilor.

În încurcătura în care mă aflu, încerc să pun repede capăt discuției și întreb:

— Ce-ar fi să mai jucăm un taroc?

Dar iată că zâmbetele lor binevoitoare se prefac într-un hohot de râs lăbărțat.

— Ai mai auzit una ca asta, Ferencz? și Jozsi îl împinge cu cotul. Acum, la douăsprezece și jumătate, când se închide dugheana, dumnealui are poftă să mai înceapă o partidă de taroc!

Iar medicul regimentului se rezemă pe spate, alene și nepăsător:

— Ei da, norocosul nu trebuie să țină seama de oră.

O vreme mai râd și mai plescăie din buze pe marginea acestei glume fără haz. Dar iată-l pe țalul Eugen apropiindu-se cu o insistență politicoasă:

— Ora închiderii!

Plecăm – ploaia și-a slăbit intensitatea – facem împreună drumul până la cazarmă și ne mai strângemo dată mâna la despărțire.

Ferencz mă bate pe umăr:

— Frumos din partea ta, că ai mai venit pe la noi, și simt că vorbește din inimă.

De ce eram oare atât de supărat pe ei? Doar cu toții și fiecare în parte sunt băieți de treabă, băieți cumsecade, fără nicio urmă de invidie sau de atitudine neprietenească. Și dacă au glumit nițel cu mine, n-a fost cu rea intenție.

•

Într-adevăr, n-au avut intenții rele bunii mei băieți – și totuși, cu mirarea și mârâiala lor cam necioplită, au distrus iremediabil ceva în mine: siguranța mea. Căci până acum, acea ciudată relație cu familia Kekesfalva îmi ridicase într-un chip uimitor conștiința de sine. Pentru întâia oară în viață mă simțisem ca unul care dăruiește, care ajută; iar acum mi-am dat seama cum

priveau ceilalți această relație, sau, mai degrabă, cum trebuie în mod inevitabil să fie privită din exterior, fără cunoașterea tuturor implicațiilor ei tainice. Căci ce puteau oare pricepe străinii din această subtilă plăcere de a compătimi, căreia îi căzusem pradă – nu găsesc altă expresie – căreia îi căzusem pradă ca unei patimi întunecate. Pentru ei e un fapt în afară de orice îndoială că m-am aciuat pe lângă această casă îmbelșugată și ospitalieră, ca să-mi creez relații printre oamenii bogați, să economisesc o masă de seară și să-mi fac rost de cadouri. Și cu toate astea, bunii băieți nu mi-o iau în nume de rău și nu mă invidiază pentru colțul cald, pentru țigările fine; ei nu văd, de bună seamă – și tocmai asta mă necăjește – nimic neonorabil și nimic murdar în faptul că mă las invitat și curtat de bogătașii aceia, căci, după concepția camarazilor mei, cei de rangul nostru fac într-adevăr onoare unei asemenea case unde aurul se vântură cu lopata, când în calitate de ofițeri de cavalerie ne așezăm la masa lor; nu se putea percepe nici cea mai slabă nuanță de dezaprobare când Ferencz și Jozsi admiraseră port-țigaretul de aur – dimpotrivă, le insuflase chiar un oarecare respect faptul că mă pricepeam cum să-l iau pe acel Mecena al meu. Dar ceea ce mă amărăște acum peste măsură e că eu însumi încep să fiu derutat în privința sentimentelor mele. Nu cumva mă port într-adevăr ca un parazit? Mi-e îngăduit mie, ca ofițer, ca om în toată firea să stau la dispoziția lor seară de seară și să-i las să mă cultive în felul acesta? Port-țigaretul de aur, de exemplu, n-ar fi trebuit în niciun caz să-l accept și ar fi trebuit să refuz și fularul de mătase pe care mi l-au strecurat mai deunăzi, când afară se pornise un vânt rece. În calitate de ofițer de cavalerie nu se cuvine să îngădui să ți se strecoare țigări de foi în buzunar, ca să ai pe drumul de înapoiere și – pentru numele lui Dumnezeu, chiar mâine trebuie să-l conving pe Kekesfalva să renunțe – chestia cu calul! Abia acum îmi vine în minte că alaltăieri mormăise ceva despre armăsarul meu castaniu (pe care firește că-l plătesc în rate), că nu prea este de soi, și la urma urmei are dreptate. Dar că are de gând să-mi împrumute din grajdurile lui unul de trei ani, un alergător excelent, cu care m-aș putea mândri oriunde, asta nu-mi convine. Da, să-mi „împrumute”, știu eu ce înseamnă la el a împrumuta! Așa cum i-a făgăduit Ilonei zestre, numai să stea o vreme ca îngrijitoare lângă copila bolnavă, tot așa vrea să mă cumpere și pe mine, să mă plătească peșin pentru mila mea, pentru anecdotele mele, pentru conversația mea în societate! Iar eu, individ mărginit, era cât pe ce să cad în cursă, fără să-mi dau seama că în felul acesta mă înjosesc până la situația de parazit!

„Prostii!” îmi spun pe urmă iarăși, și-mi amintesc ce mișcat îmi mângâia bătrânul mâneca, cum i se lumina de fiecare dată fața imediat ce intram pe ușă. Îmi amintesc de camaraderia sinceră, ca între frate și soră, care mă

leagă de cele două fete; sunt sigur că ele nu țin seama dacă beau cumva un pahar mai mult, iar dacă observă, atunci se bucură că mi-e atât de bine cu ele. „Prostie, nebunie! îmi repet eu mereu și mereu, prostii – bătrânul acesta mă iubește mai mult decât propriul meu tată!”

Dar la ce folosește toată această autoconvingere și autoridicare a moralului dacă echilibrul lăuntric a început să se clatine! Căci o simt: plescăiala ironică și uimirea lui Jozsi și a lui Ferencz mi-au distrus spontaneitatea binefăcătoare și neîmpovărătoare. „Te duci într-adevăr numai din milă, numai din compătimire la oamenii aceștia bogăți? mă întreb cu suspiciune. Nu intervine și oarecare vanitate și dorința de a trăi bine? În orice caz, această chestiune trebuie limpezită.” Și, ca o primă măsură, iau hotărârea ca de acum înainte să fac unele pauze între vizitele mele și chiar mâine să renunț la obișnuita vizită de după-amiază la familia Kekesfalva.

•

Prin urmare, în ziua următoare lipsesc. Imediat după terminarea serviciului o pornesc agale, cu Ferencz și cu Jozsi, spre cafenea, citim ziarele și apoi începem inevitabila partidă de taroc. Dar joc îngrozitor de prost, deoarece chiar în fața mea, pe peretele îmbrăcat în placaj, se afla încastrat un ceas rotund; patru și douăzeci, patru și treizeci, patru și patruzeci, patru și cincizeci, în loc să număr punctele la taroc, număr minutele. Patru și jumătate, ora la care de obicei mă prezint la ceai și dacă întârzii vreodată un sfert de oră, sunt îngrijorați și mă și întrebă:

— Dar ce s-a întâmplat astăzi?

Sosirea mea punctuală a devenit un lucru atât de firesc, încât au început s-o considere ca pe o datorie; de două săptămâni și jumătate n-am întârziat în nicio după-amiază, și probabil că acum se uită la ceas cu tot atâta nerăbdare ca și mine și așteaptă și așteaptă. Oare nu s-ar cădea totuși ca măcar să telefonez, să anunț că nu pot veni? Sau poate că ar fi mai bine să trimit ordonanța...

— Dar, Toni, e nemaipomenit ce greșeli grosolane faci astăzi! Fii mai atent, ce Dumnezeu, se necăjește Jozsi și se uită furios la mine.

Lipsa mea de atenție l-a costat o grămadă de puncte, încerc să mă concentrez.

— Spune, nu vrei să schimbăm locurile între noi?

— Firește, dar de ce?

— Nu știu, mint eu, cred că gălăgia din dugheana asta mă enervează.

În realitate e ceasul, pe care nu vreau să-l mai văd, ceasul și implacabila lui mișcare, minut cu minut. O senzație foarte neplăcută îmi trece prin nervi, gândurile îmi zboară tot timpul și tot mă frământă gândul dacă n-ar trebui totuși să mă duc la telefon și să mă scuz. Pentru întâia oară încep să-mi dau

vag seama că adevărata participare sufletească nu se poate deschide și închide ca un comutator electric – și că acelaia care participă sufletește la un destin străin i se răpește ceva din libertatea propriului său destin.

„Ei, dar lua-o-ar naiba de treabă, mă răstesc la mine însumi, doar nu sunt obligat să alerg zilnic cale de o jumătate de ceas până acolo!” Și conform tainicei legi a ciocnirii sentimentelor, în virtutea căreia un om supărat își trece fără să vrea supărarea și asupra altora, care n-au nicio vină, așa cum o bilă de biliard transmite mai departe lovitura pe care a primit-o – mânia mea, în loc să se îndrepte către Jozsi și Ferencz, se îndrepta acum spre familia Kekesfalva. N-au decât să mă aștepte! Să vadă că nu sunt de cumpărat cu daruri și cu amabilități, că nu sunt obligat să vin la ora fixă, ca masorul sau profesorul de gimnastică. Nu trebuie create precedente, obișnuința obligă și nu vreau să mă simt legat. Și așa, cu încăpățănare prostească, stau la cafenea, fără nicio noimă, vreme de trei ceasuri și jumătate, până la ora șapte și jumătate, numai și numai ca să mă conving și să-mi dovedesc mie însumi că sunt cu totul liber să vin și să plec atunci când vreau, și că mâncarea bună și țigările fine din casa Kekesfalva mă lasă cu desăvârșire indiferent.

La șapte și jumătate plecăm cu toții – Ferencz propune o scurtă hoinăreală pe stradaprincipală. Dar abia apuc să ies din cafenea în urma celor doi prieteni, că simt întrecăt privirea unor ochi cunoscuți. N-a fost oare Ilona? Firește – chiar dacă n-aș fi admirat abia alaltăieri rochia vișinie și pălăria de panama cu boruri largi, și panglică, aș fi recunoscut-o din spate după unduirea lentă a șoldurilor. Dar încotro aleargă atât de zorită? Acesta nu-i pas de plimbare, ci mai curând fugă panicardă – oricum, s-o luăm repede după pasărea asta drăguță, oricât de iute și-ar flutura aripile în zbor!

— Scuzați-mă! spun eu și-mi iau brusc rămas-bun de la camarazii mei uluiți, grăbindu-mă să ajung din urmă rochia care fâlfâia acum pe cealaltă parte a străzii.

Ca să fiu sincer, mă bucur foarte mult că întâmplarea mi-a scos în cale pe cineva din familia Kekesfalva, în mediul garnizoanei mele.

— Ilona, Ilona, oprește, oprește-te! strig după cea care pare ciudat de grăbită; în sfârșit, se oprește, fără să pară cătuși de puțin uimită. Firește că mă observase mai demult, când trecuse pe lângă mine. Minunat, Ilona, că te întâlnesc o dată în oraș. Îmi doresc de multă vreme să mă plimb într-o zi cu dumneata în orașul nostru de reședință. Sau preferi să intrăm o clipă în binecunoscuta noastră cofetărie?

— Nu, nu, murmură ea puțin cam încurcată. Mă grăbesc, sunt așteptată acasă.

— Ei, atunci te vor mai aștepta încă cinci minute. Și în cazul cel mai rău, ca să nu fii pedepsită la colț, îți dau chiar o scrisoare de scuze. Vino și nu mă mai privi cu atâta severitate.

Tare aș fi vrut s-o iau de braț. Fiindcă mă bucur sincer că am întâlnit-o în lumea mea, tocmai pe dânsa, cea mai prezentabilă dintre cele două fete și dacă ceilalți, camarazii mei, mă vor vedea cu ea, care-i atât de frumoasă, cu atât mai bine! Dar Ilona continua să fie nervoasă.

— Nu, trebuie să mă întorc neapărat acasă, spune ea repede, mașina a și sosit, mă așteaptă peste drum.

Și, într-adevăr, în Piața Primăriei zăresc șoferul, care mă salută respectuos.

— Dar măcar până la mașină îmi este îngăduit să te conduc?

— Firește, murmură ea ciudat de repezită. Firește... de altfel... de ce n-ai venit astăzi după-amiază?

— Astăzi după-amiază? întreb, și lungesc anume cuvintele, ca și când ar trebui să-mi amintesc. Astăzi după-amiază? A, da, o poveste plicticoasă cu după-amiaza de astăzi. Colonelul a vrut să-și cumpere încă un cal, și a trebuit să mergem cu toții să-l vedem și să-l încercăm călare.

(De fapt e o întâmplare veche de o lună. Mi-e teamă că nu mă pricep să mint.)

Ilona ezită și vrea să răspundă ceva. Dar de ce-și frământă mânușa, de ce dă atât de nervos din picior? Pe urmă, rostește deodată repede:

— Nu vrei să vii cu mine, măcar acum, la cină?

„Rezistă, îmi spun repede în gând. Nu ceda! Măcar o dată, o zi întreagă!”
Oftez, așadar, cu regret.

— Îmi pare rău, mi-ar face mare plăcere să vin! Dar toată ziua de azi n-ai ieșit cum trebuie, iar diseară avem o întâlnire camaraderească, de la care nu pot să lipsesc.

Îmi aruncă o privire tăioasă – ciudat cum apare acum și la ea aceeași cută de nerăbdare între sprâncene, ca la Edith – și nu spune niciun cuvânt, nu știu dacă dintr-o conștientă lipsă de politețe sau fiindcă e descumpănită. Șoferul îi deschide ușa, ea o închide, izbind-o cu zgomot și mă întrebă prin geam:

— Dar mâine vii?

— Da, mâine fără nicio îndoială.

Și automobilul a și pornit.

Nu prea sunt mulțumit de mine. De ce această ciudată grabă a Ilonei, această jenă, de parcă s-ar teme ca nu cumva să fie văzută cu mine, și de ce această plecare precipitată? Și apoi: ar fi trebuit să trimit măcar din politețe un salut pentru bătrân, un cuvânt drăguț pentru Edith, că doar nu mi-au

făcut nimic! Pe de altă parte însă, simt și oarecare satisfacție pentru atitudinea mea rezervată! Am rezistat. Acum, cel puțin, nu mai au motive să creadă despre mine că vreau să mă vâr în sufletul lor.

Deși îi promisesem Ilonei că voi veni în după-amiaza următoare la ora obișnuită, din prudență îmi anunț și telefonic vizita. Mai bine să păstrăm forme stricte, formele sunt măsuri de siguranță. În felul acesta vreau să fie limpede pentru toată lumea că nu vin în casă nedorit, că nu țin să-mi impun prezența, iar de acum înainte voi întreba de fiecare dată dacă vizita mea este așteptată, și anume așteptată cu plăcere. De data aceasta însă, nu trebuie să mă îndoiesc de acest fapt, deoarece servitorul mă așteaptă în fața ușii deschise și de îndată ce pășesc pragul mă vestește cu un zel nemaipomenit:

— Domnișoara este pe terasa turnului și-l pofteste pe domnul sublocotenent să vie neîntârziat acolo. Și adaugă: Cred că domnul sublocotenent n-a fost niciodată sus. Domnul sublocotenent va fi uimit cât de frumos e acolo.

Avea dreptate bunul și bătrânul Josef. Într-adevăr, nu fusesem niciodată pe terasa turnului, cu toate că această aripă veche și puțintel cam ciudată îmi trezise adesea interesul. La origine – am mai vorbit o dată despre asta – turnul din colț al unui castel de mult căzut în ruină sau poate dărâmat anume (nici fetele nu-i cunoșteau exact istoria mai veche), turnul acesta masiv, în patru colțuri, fusese părăsit ani de-a rândul și folosit doar ca magazie; pe vremea când era copil, Edith se cățăraseră de multe ori, spre spaima părinților ei, pe scările de lemn destul de șubrede, până sus, în încăperea de sub acoperiș, unde printre tot felul de obiecte scoase din uz fâlfâiau liliaci treziți din somn și la fiecare pas de pe bârnele vechi și putrede se ridicau nori deși de praf și moloz. Dar copilul fantast își alesese drept loc de joacă și ascunzătoare această încăpere nefolosită, de la ale cărei ferestre murdare privirea se pierdea în depărtări – și o alesese tocmai fiindcă era nefolosită și avea ceva misterios; și pe urmă, când a venit nenorocirea și nu putea spera să se mai cațăre vreodată cu picioarele ei pe atunci complet paralizate, spre acele încăperi romantice, pline cu tot felul de vechituri, situate atât de sus, a avut senzația că i s-a furat ceva; de multe ori tatăl o surprindea cum privea cu amărăciune în sus, spre acel paradis al anilor copilăriei, iubit și pierdut pe neașteptate.

Ca să-i facă o surpriză, Kekesfalva folosisese cele trei luni petrecute de Edith într-un sanatoriu din Germania, însărcinând un arhitect vienez cu reconstruirea vechiului turn și cu amenajarea în partea de sus a acestuia a unei terase comode, cu o perspectivă largă asupra împrejurimilor; toamna, când Edith a fost adusă acasă, după o ameliorare abia perceptibilă a stării ei, turnul supraetajata prevăzută cu un ascensor, unul larg, în genul celor de

sanatoriu, și astfel bolnava, șezând în fotoliu cu rotile, avea posibilitatea să se urce la orice oră până la postul de observație, atât de drag; în felul acesta își recâștigase pe neașteptate, lumea copilăriei.

Ce-i drept, arhitectul, nițel cam grăbit, acordase mult mai puțină atenție purității stilului decât confortului obținut prin mijloace tehnice; cubul acesta nud, pe care-l așezase peste turnul sever, în patru muchii, ar fi fost mai potrivit la o clădire aflată în docurile unui port sau la o uzină electrică, decât deasupra unui mic castel cu armonioase volute baroce, construcția amintind de vremea Mariei Tereza. Dar cea mai importantă dorință a tatălui fu împlinită; Edith se arată foarte entuziasmată de această terasă, care o elibera în chip nesperat din strâmtoarea și uniformitatea camerei ei de bolnavă. Din acest turn care-i aparținea ei și numai ei, putea privi cu binoclul întinsa priveliște a câmpiilor, tot ce se întâmpla în împrejurimi, semănăturile și secerișul, munca țăranilor și festivitățile recoltei. După o despărțire nesfârșită, legată din nou de lumea înconjurătoare, privea ceasuri întregi de la acest post de observație la jucăria vieții care era calea ferată, ce străbătea peisajul marcându-și drumul cu mici rotocoale de fum, nicio trăsură de pe șosea nu scăpa curiozității ei mereu treze și, cum am aflat mai târziu, însoțise cu ocheanul ei multe dintre exercițiile și parăzile noastre. Dar, dintr-o ciudată gelozie, ascundea de toți oaspețicasei acest loc de refugiu, izolat de restul încăperilor socotindu-l ca pe o lume a ei particulară; abia din entuziasmul impulsiv al credinciosului Josef mi-am dat seama că invitația de a urca până la acel observator, de obicei inaccesibil, trebuia prețuită ca o distincție cu totul ieșită din comun.

Servitorul voi să mă conducă sus cu ascensorul; după mândria ce-o arăta se vedea că acest vehicul atât de costisitor îi fusese încredințat exclusiv lui spre manevrare. Dar am refuzat să-l folosesc, de îndată ce m-a informat că mai există o mică scară în spirală, luminată lateral de ferestruicile unor balconașe în formă de loggia situate la fiecare palier; mi-am imaginat imediat cât de atrăgător trebuie să apară, de la un palier la altul, peisajul desfășurându-se tot mai departe în zare; și într-adevăr, fiecare dintre aceste ferestruici înguste fără geam oferea o nouă priveliște fermecătoare.

Peste peisajul estival se întindea ca o țesătură aurie o zi străvezie, fără vânt. Fumul se încolăcea asemenea unor cochilii de melc aproape nemișcate deasupra hornurilor caselor și a ogrăzilor risipite și se zăreau – fiecare contur părea tăiat cu un cuțit ascuțit din cerul de un albastru-metalic – căsuțele cu acoperișuri de paie și cu nelipsitul cuib de barză în vârf, iar bălțile cu rațe din fața hambarelor străluceau ca metalul lustruit. Pe alocuri, pe câmpurile galbene ca ceara, se vedeau figurine minuscule, de liliputani,

vaci bălțate păscând, femeii plivind sau spălând rufe, care grele trase de boi și trăsorelesprintene alergând printre dreptunghiurile îngrijit tăiate ale ogoarelor.

După ce am ajuns la capătul celor aproximativ nouăzeci de trepte, privirea mea îmbrățișa din plin cuprinzătorul peisaj al șesului maghiar, până departe, la orizontul ușor încețoșat, acolo unde se ridică în zare o linie albăstruie, poate Carpații, iar la stânga strălucea, grațios în aglomerarea lui, orașelul nostru cu turnul lui în formă de ceapă. Cu ochiul liber am recunoscut cazarma noastră, primăria, școala, platoul de instrucție și pentru prima oară de la transferarea mea aici, în garnizoană, am simțit farmecul lipsit de pretenții al acestei lumi situate în afara drumurilor umblate.

Dar nu se cuvenea să zăbovesc, vreme îndelungată în fața acestui agreabil peisaj, căci iată-mă ajuns pe terasa largă, și trebuie să mă pregătesc a o saluta pe bolnavă. La început nici n-o descopăr pe Edith; fotoliul moale de trestie, în care se odihnește e întors cu speteaza lui lată spre mine, acoperindu-i ca o scoică pestriță și curbată trupul firav. Îi bănuiesc prezența numai după măsura de alături acoperită cu cărți și după gramofonul deschis. Ezit o clipă, mi-e teamă să nu apar prea brusc în fața ei; aș speria-o pe fata care poate se odihnește sau poate visează. O ocolesc așadar pe laturile terasei pătrate ca să-i ies înainte drept în față. Dar în timp ce mă strecor cu grijă, observ că doarme. Trupul slăbuț fusese aranjat cugrijă în fotoliu, picioarele învelite într-o pătură moale, și pe o pernă albă se odihnea, lăsată puțin pe o parte, fața ovală de copil, încadrată de păr blond-roșietic, căruia soarele în asfințit îi dă un licăr auriu de chihlimbar, o nuanță sănătoasă.

Fără voie mă opresc și folosesc această așteptare șovăitoare, ca să privesc tabloul oferit de fata care doarme. Căci, la drept vorbind, în ciuda deselor noastre întâlniri n-am avut încă prilejul s-o privesc direct, cum trebuie, din pricină că, întocmai ca toate ființele sensibile și hipersensibile, opune în mod inconștient o anumită rezistență ca să nu fie privită. Chiar dacă te uiți la ea din întâmplare, în timpul unei convorbiri, cuta cea mică de enervare dintre sprâncene se adâncește imediat, ochii se încruntă, buzele zvâcnesc, trăsăturile feței trădează o neliniște continuă. Abia acum, când stă aici lungită cu ochii închiși, fără apărare și nemișcată, îmi pot îngădui (și am simțământul că înfăptuiesc ceva nepermis, parcă aș comite un furt) să privesc obrazul nițeluș colțuros și într-o oarecare măsură neterminat, în care ceea ce este copilăresc se împletește în chip atrăgător cu ceea ce este feminin și cu ceea ce exprimă suferință. Buzele, puțin întredeschise ca la un însetat, respiră ușor, dar chiar și acest neînsemnat efort îi boltește și-i ridică pieptul slăbuț de copil, iar obrazul palid, epuizat, parcă lipsit de sânge, se odihnește pe pernă, învăluit în părul cu nuanțe roșietice. Mă apropii cu grijă.

Umbrele de sub ochi, vinele albastre de la tâmpile, transparența trandafirică a nărilor, dezvăluie cu ce înveliș subțire și incolor se apără pielea de paloarea alabastrului împotriva asaltului lumii exterioare. Cât trebuie să fie de sensibilă, mă gândesc, dacă nervii zvâcnesc atât de aproape, atât de lipsiți de protecție, sub piele, cât de îngrozitor trebuie să sufere ea, cu un asemenea trup de zână a pădurilor, ușor ca fulgul, creat parcă pentru fugă sprintenă, pentru dans și plutire, și osândit în chip înspăimântător să rămână încătușat de pământul aspru și greoi! Sărmana ființă ferecată – iarăși simt șuvoiul fierbinte dinlăuntrul meu, acea pornire impetuoasă de a compătimi, dureros de istovitoare și sălbatică totodată, care mă cuprinde ori de câte ori mă gândesc la nenorocirea ei: îmi tremură mâna de dorința s-o mângâi ușor pe braț, să mă aplec asupra-i și să-i culeg zâmbetul de pe buze, dacă se va trezi și mă va recunoaște. O nevoie de afecțiune, care la mine se împletește întotdeauna cu mila, mă împinge către Edith ori de câte ori o văd cu ochii minții sau în realitate. Nu, să nu-i tulbur somnul, un somn care o îndepărtează de ea însăși, de realitatea ei trupească! Tocmai acest lucru e minunat, să fii atât de aproape sufletește de un bolnav în timpul somnului său, când toate gândurile de spaimă sunt ținute în frâu, când își uită cu totul suferința, și să vezi cum uneori înfloresc un zâmbet pe buzele lui întredeschise, parcă s-ar așeza un fluture pe o frunză tremurată, un zâmbet străin, ce nu-i aparține câtuși de puțin și de altfel fuge speriat imediat după trezire. Din mila lui Dumnezeu, mă gândesc, ologii, invalizii, cei vitregiți de soartă, măcar în somn nu sunt conștienți de forma sau deformarea lor trupească, iar blândul și înșelătorul vis le dă cel puțin în lumea lui amăgitoare corpuri frumoase și armonios clădite, măcar în această unică lume încadrate de întuneric, a somnului, suferindul poate fugi de blestemul care-l încătușează trupește! Dar cel mai emoționant lucru pentru mine sunt mâinile, încrucișate peste pătură, mate și străbătute de rețeaua vinelor, mâini prelungi cu falange de o subțirime fragilă și cu unghii lungi, îngrijite, nițeluș albastrui – mâini delicate, lipsite de sânge, fără vlagă, poate doar de ajuns de puternice ca să mângâie animale mici, porumbei și iepuri de casă, dar prea slabe ca să rețină ceva, să apuce ceva. „Cum se poate – gândesc cutremurat – să te aperi împotriva suferinței cu asemenea mâini lipsite de vlagă? Cum să obții ceva prin luptă și să apuci și să reții?” Și aproape că mi-e silă când mă gândesc la propriile mele mâini, la aceste mâini energice, grele, musculoase, puternice, care cu o singură smucitură a dârlogilor sunt capabile să potolească și cel mai nesupus cal. Împotriva voinței mele, privirea se îndreaptă acum și spre pătura care, păroasă și grea, mult prea grea pentru copila asta ușoară ca o pasăre, îi împovărează genunchii ascuțiți. Sub acest înveliș opac zac moarte – n-am avut niciodată curajul să întreb

dacă sunt strivite, paralizate sau doar slăbite – zac picioarele neputincioase, strânse în acelearmături de metal și piele. Îmi amintesc că, la fiecare mișcare, târăște după ea, ca niște grele lanțuri de ocnaș, aparatul acesta înspăimântător prins pe articulațiile inerte, mereu e nevoită să târâie după ea acel obiect dezgustător care scârțâie și fâșie, ea, cea atât de gingașă, de slabă, tocmai ea, la care simți că mai firesc chiar decât mersul ar fi plutească și să alerge și să se avânte.

Fără voie mă cutremur la gândul acesta, și atât de puternic curge și fierbe în mine fiorul până în tălpi, încât și pintenii tremură zornăind. Nu poate să fi fost decât un zgomot foarte slab. Abia perceptibil, acest clinchet și zornăit argintiu, dar pare totuși că a pătruns în somnul ei ușor. Respiră neliniștit, încă nu-și ridică pleoapele, dar mâinile au și început să se trezească: se desfac ușor, se întind, se lungesc; ca și cum degetele, trezindu-se, cască. Pe urmă, pleoapele încearcă să clipească și ochii pipăie, înstrăinați, în jurul lor.

Pe neașteptate, privirea ei mă descoperă și imediat devine rigidă; încă nu s-a stabilit contactul de la văzul pur optic la gândire conștientă și amintire. Pe urmă, o tresărire, și s-a trezit de tot, m-a recunoscut; ca o revărsare purpurie sângele îi inundă dintr-o dată obrazii, pompat în sus de inimă. Și iar mi se pare că într-un pahar de cristal se toarnă deodată vin roșu.

— Ce stupid! spune apoi încruntându-și sprâncenele și trăgându-și cu o mișcare nervoasă pătura care alunecase, de parcă aș fi surprins-o despuiată. Ce stupid din partea mea! Probabil că am adormit o clipă.

Și iată că au și început să-i zvâcnească ușor nările – cunosc bine aceste semne de furtună. Mă privește provocatoare.

— De ce nu m-ai trezit imediat? Nu trebuie să te uiți la cineva care doarme! Nu se cuvine! Orice om arată caraghios.

Sub impresia penibilă că menajamentul meu a supărat-o, încerc să salvez situația cu o glumă nesărată.

— Mai bine să arăți caraghios când dormi, îi spun, decât să fii caraghios când ești treaz.

Dar Edith s-a și săltat puțin, sprijinindu-și brațele de speteze, cuta dintre sprâncene se adâncește și acum încep și în jurul buzelor tremurul și zvâcniturile vestitoare de furtună. Căutătura mă cercetează severă, ascuțită.

— De ce n-ai venit ieri? Lovitura s-a năpustit prea pe neașteptate ca să pot răspunde îndată. Dar fără să-mi dea un răgaz, ea repetă inchizitorial: Probabil că ai un motiv deosebit că ne-ai lăsat așa, pur și simplu, să te așteptăm. Altfel, ai fi telefonat măcar, să spui că nu vii.

Ce neghiob sunt! Tocmai această întrebare ar fi trebuit s-o prevăd și să-mi pregătesc dinainte un răspuns! Și iată-mă acum sprijinindu-mă încurcat ba pe un picior, ba pe celălalt, după care bolborosesc pretextul răsuflet că

am avut pe neașteptate inspecție la caii de remontă și că la ora cinci sperasem s-o pot șterge, dar colonelul s-a apucat să ne arate un cal nou... și așa mai departe.

Privirea ei cenușie, severă și sfredelitoare nu mă slăbește. Cu cât trăncănesc mai mult, intrând în amănunte, cu atât devine mai sfredelitoare, mai bănuitoare. Văd cum degetele zvâcnesc pe spetezele fotoliului.

— Așa! răspunde în sfârșit foarte rece și dur. Și cum se sfârșește această mișcătoare poveste cu inspecția la caii de remontă? Colonelul a cumpărat până la urmă calul cel nou-nouț?

Am și început să simt că m-am rătăcit într-un chip periculos. Edith lovește cu mânușa goală în masă, o dată, de două, de trei ori, de parcă ar voi să se elibereze de o neliniște care-i irită nervii. Pe urmă își ridică amenințătoare ochii.

— E timpul să sfârșești odată cu minciunile astea stupide! Nici un singur cuvânt nu-i adevărat din tot ce-ai spus. Cum de îndrăznești să-mi înșiri asemenea prostii? Mănușa lovește din ce în ce mai tare pe placa mesei. Apoi o aruncă departe, într-un arc mare. Niciun cuvânt nu-i adevărat din toată bâlbâiala dumitale! Niciun cuvânt! N-ai fost la manej, n-ai avut nicio inspecție la caii de remontă. Încă de la patru jumătate te-ai instalat la cafenea și, după câte știu, acolo nu se încearcă niciun fel de cai. Nu mai căuta să mă înșeli. Șoferul nostru te-a văzut cu totul întâmplător, cum la ora șase încă mai jucai cărți. Încă nu sunt în stare să scot vreo vorbă, dar ea se întrerupse brusc: În definitiv, de ce să mă jenez de dumneata? Pentru că dumneata nu spui adevărul, să mă ascund și eu? Fiindcă eu nu mă tem să spun adevărul, și ca să știi – nu, nu din întâmplare te-a văzut șoferul la cafenea. Eu îl trimisesem anume acolo, ca să întrebe ce s-a întâmplat cu dumneata. Am crezut că poate, cine știe, ești bolnav, sau că ți s-a întâmplat ceva, de vreme ce nici măcar n-ai telefonat și... ei, n-ai decât să crezi despre mine că sunt nervoasă... dar, ce să fac, nu pot suporta să fiu lăsată să aștept... pur și simplu nu pot suporta... așa că am trimis șoferul până în oraș. Dar la cazarmă i s-a spus că domnul sublocotenent se află în cele mai bune condiții la cafenea și joacă taroc, și atunci am rugat-o pe Ilona să se intereseze de ce te porți atât de urât cu noi... dacă te-am supărat alaltăieri cu ceva... pentru că uneori sunt într-adevăr lipsită de răspundere cu ieșirile mele stupide. Așa – ca să vezi – *mie* nu mi-e rușine să-ți mărturisesc toate astea... Și dumneata născocești asemenea pretexte naive – dumneata nu simți ce groaznic de urât e ca, între prieteni, să minți în halul ăsta?

Am vrut să răspund – cred că aș fi avut chiar curajul să-i mărturisesc toată povestea aceea neghioabă cu Ferencz și cu Jozsi. Dar ea, nestăpânită, mi-a poruncit:

— Fără alte scorneli, ajunge... nu mai inventa și altele, nu le mai pot suporta! Sunt atât de sătulă de minciuni: „Ce bine arăți astăzi, ce bine umbli astăzi... minunat, acum merge mult, mult mai bine” – mereu aceleași pilule de liniște, de dimineața până seara, și nimeni nu-și dă seama că ele mă sufocă. De ce nu spui cinstit, de la obraz: „Ieri n-am avut timp, n-am avut chef”. Că doar n-avem abonament cu dumneata, și nimic nu m-ar fi bucurat mai mult decât să-mi fi lăsat vorbă prin telefon: „Nu vin astăzi la voi, avem poftă de hoinărit și ne distram în oraș”. Mă crezi atât de naivă ca să nu înțeleg ce lehamite trebuie să-ți fie uneori să faci zi de zi pe samariteanul milostiv, să nu înțeleg că un bărbat în toată firea preferă o partidă de călărie sau să-și ducă la plimbare picioarele zdrăvene, în loc să-și piardă vremea stând chinuit lângă un fotoliu străin? Un singur lucru mă dezgustă, un singur lucru nu pot suporta: pretexte și înșelătorii și minciuni – de astea sunt sătulă până peste cap. Nu sunt chiar atât de proastă cum credeți voi toți, și pot suporta o doză bună de sinceritate. Vezi, cu câteva zile în urmă a fost angajată la noi o femeie de serviciu originară din Boemia, cealaltă, bătrâna, murise, și în prima zi – nu avusese încă vreme să stea de vorbă cu nimeni – observă cum ceilalți mă ajută să pot ajunge cu cârjele la fotoliu. Speriată, scapă din mână peria de frecat și strigă tare: „Isuse Cristoase, ce nenorocire, ce nenorocire! O duduie atât de bogată, atât de nobilă... și-i ologă!” Ilona s-a năpustit ca o sălbatică la această femeie cinstită; a vrut s-o concedieze imediat și s-o gonească pe sărmana femeie. Pe mine însă, *m-a bucurat* asta, sperietura ei mi-a făcut bine tocmai fiindcă este ceva cinstit, ceva omenesc să te sperii când vezi pe neașteptate o asemenea scenă. De altfel, i-am și dăruit imediat zece coroane și s-a repezit de îndată la biserică să se roage pentru mine... Toată ziua m-a bucurat, da, m-a bucurat însuși faptul că știu, în sfârșit, ce simte *cu adevărat* un om străin când mă vede pentru întâia oară... Dar voi, voi credeți mereu în falsa voastră gingășie, că trebuie să mă „menajați” și culmea, vă închipuiți, că-mi face bine blestematul vostru de menajament... Credeți oare că n-am ochi în cap? Credeți că în spatele pălăvrăgelii și bolborosirii voastre nu simt aceeași spaimă și aceeași descumpănire ca la acea femeie cumsecade, deosebit de *cinstită*? Credeți că nu văd cum vi se taie respirația când apuc cârjele și cum vă străduiți să porniți repede o conversație, numai să nu observ nimic – de parcă nu v-aș cunoaște până în cele mai mici amănunte, cu valeriana și zahărul vostru – zahăr și valeriană, amestec cleios, dezgustător. Oh, știu foarte exact că respirați ușurați ori de câte ori închideți iar ușa în urma voastră, lăsându-mă să zac ca un cadavru... știu foarte bine cum oftați pe urmă dând ochii peste cap: „Sărmana copilă”, dar în același timp sunteți foarte mulțumiți de voi că ați sacrificat în chip atât de prevenitor o oră, două ore cu „biata copilă

bolnavă”. Eu însă nu vreau sacrificii! Nu vreau să vă credeți obligați a-mi servi porția zilnică de milă – îmi bat joc de prea-binevoitoarea voastră compătimire! – o spun odată pentru totdeauna – refuz mila! Dacă vrei să vii, atunci vino, și dacă nu vrei, ei bine, nu veni! Dar atunci fii cinstit și fără povești cu manejuri și cu încercarea cailor de remontă. Nu mai pot... nu mai pot suporta minciunile și menajamentele voastre dezgustătoare.

La ultimele cuvinte părea că și-a pierdut stăpânirea de sine, ochii îi ardeau, fața pălise. Pe urmă, încordarea dispare deodată. Capul îi cade sleit pe rezemătoare și abia acum sângele colorează din nou, încetul cu încetul, buzele încă tremurând de emoție.

— Așa, respiră ea ușor și rușinată parcă. Trebuia s-o spun odată! Și acum, gata! Să nu mai vorbim de asta! Dă-mi... dă-mi o țigară!

Dar acum mi se întâmplă mie ceva ciudat. De obicei sunt destul de stăpân pe mine și am mâini viguroase, sigure. Dar această neașteptată izbucnire m-a zguduit într-atât, că-mi simt toate încheieturile ca paralizate; în viața mea nu m-a zguduit nimic atât de puternic. Cu greu scot o țigară din tabacheră, i-o ofer și aprind un chibrit. Dar când întind mâna, degetele îmi tremură atât de tare, că nu sunt în stare să țin chibritul cum trebuie și flacăra pâlpâie și se stinge în aer. Trebuie să aprind un al doilea chibrit! dar și acesta se clatină nesigur în mâna mea tremurătoare până apuc să-i aprind țigara. Dar probabil că ea a înțeles, după neîndemânarea mea atât de evidentă, cât sunt de mișcat, zguduit, căci cu o altă voce, uimită și neliniștită, mă întreabă acum, încet:

— Dar ce ai, ce s-a întâmplat? Văd că tremuri... De ce... de ce ești atât de emoționat? Că doar toate acestea nu te privesc pe dumneata.

Flăcăriua chibritului s-a stins. M-am așezat fără să scot o vorbă, iar Edith murmură consternată:

— Cum de te poate emoționa până într-atât flecăreala mea stupidă?... Tata are dreptate: Ești într-adevăr un... un om foarte ciudat.

În clipa aceasta din spatele nostru răsună un zbârnâit ușor. E ascensorul, care urcă spre terasa noastră. Josef deschide ușa și Kekesfalva apare cu acel aer al său de vinovăție și sfială, care, în mod absurd, pare să-i încovoie umerii, aerul pe care îl are întotdeauna când se apropie de bolnavă.

Mă ridic repede ca să-l salut. El înclină capul, stânjenit, și se apleacă spre Edith, s-o sărute pe frunte. Pe urmă, se lasă o tăcere ciudată. Fiindcă în casa asta fiecare simte starea de spirit a fiecăruia; fără îndoială că bătrânul trebuie să fi sesizat că între noi vibrează o tensiune periculoasă; și iată-l că stă cu ochii în jos, neliniștit. Îmi dau seamă că ar prefera să fugă cât mai repede de-aici. Edith încearcă să-l ajute:

— Închipuie-ți, tată, domnul sublocotenent vede astăzi pentru prima oară terasa.

Iar eu spun:

— Da, e un loc minunat, și am imediat senzația penibilă că exprim ceva îngrozitor de banal, după care amuțesc din nou.

Ca să înlătore atmosfera apăsătoare, Kekesfalva se apleacă deasupra fotoliului:

— Mi-e teamă că peste puțină vreme va fi cam răcoare aici, pentru tine. N-ar fi mai bine să coborâm?

— Da, răspunde Edith.

Suntem cu toții bucuroși să găsim astfel câteva ocupații mărunte: să strângem cărțile, să-i punem șalul, să sunăm din clopoțel, unul dintre acei clopoței care se află și aici, cum se află peste tot în casă, pe toate măsuțele. După două minute zbârnâitul ascensorului urcă spre noi și Josef împinge grijuliu fotoliul cu roțile al infirmei până la ușa.

— Venim și noi îndată, îi face semn drăgăstos Kekesfalva, poate te schimbi pentru masa de seară. Până atunci aș putea să mă plimb cu domnul sublocotenent prin parc.

Servitorul închide ușa liftului; fotoliul infirmei coboară în adâncime, ca într-un cavou. Fără voie, atât bătrânul cât și eu ne-am întors cu spatele. Tăcem amândoi, dar deodată simt că se apropie de mine cu multă sfială.

— Dacă n-aveți nimic împotrivă, domnule sublocotenent, aș dori să discutăm ceva... adică să vă rog ceva... Poate trecem dincolo, în biroul meu din clădirea administrației... vreau să spun, firește, numai dacă nu vă deranjează... Altminteri... altminteri bineînțeles că ne putem plimba prin parc.

— Dar este o cinste deosebită pentru mine, domnule von Kekesfalva, îi răspund.

În clipa aceasta ascensorul zbârnâie iar, vine să ne ia. Coborâm, străbatem curtea de-a curmezișul până la clădirea administrației; mi se pare curios cu câtă grijă merge Kekesfalva, cum se lipește parcă de perete, cum se subțiază strecurându-se de-a lungul casei, ca și când s-ar teme să nu fie prins asupra faptului. Fără să vreau – căcinu pot proceda altfel – merg și eu după el, cu pași tot atât de ușori și prudenți.

La capătul clădirii scunde, cu pereții nu prea proaspăt spoțiți ai administrației, deschide o ușă ce duce în biroul său, care se dovedește a nu fi mult mai bine amenajat ca biroul meu de la cazarmă; o masă de scris ieftină, cam putredă și uzată, scaune pătate, cu speteze de paie, iar pe perete, peste tapetele zdrențaroase, câteva tabele neschimbate de ani de zile. Până și mirosul stătut îmi amintește în mod penibil de cancelariile noastre oficiale.

Chiar de la prima privire – câte n-am învățat eu să înțeleg în aceste puține zile – îmi dau seama că bătrânul păstrează tot confortul și luxul numai pentru copila lui, iar în ceea ce îl privește, face economie ca un țăran zgârcit; pentru întâia oară observ, deoarece merge în fața mea, cât de lucioasă îi e redingota neagră la coate; de bună seamă că o poartă de zece sau cincisprezece ani.

Kekesfalva împinge spre mine un scaun fără rezemătoare, tapisat cu piele neagră, singurul confortabil din biroul administrației.

— Luați loc, domnule sublocotenent, vă rog să luați loc, îmi spune cu un anumit ton, insistent și tandru totodată, în timp ce el își ia, înainte ca eu să pot interveni, unul dintre suspectele scaune de paie.

Și iată-ne șezând foarte aproape unul de celălalt, ar putea, ar trebui să începă, iar eu aștept cu o justificată nerăbdare să începă, căci ce poate să mă roage el, un om bogat, un milionar, pe mine, un sărman sublocotenent? Dar el își ține cu îndărătnicie capul plecat, ca și când și-ar privi cu multă atenție ghetele. Numai respirația i-o aud, aerul ieșind din pieptul aplecat în față. O respirație înăbușită și anevoioasă.

Într-un târziu, Kekesfalva își ridică fruntea, e umedă, acoperită cu broboane de sudoare, își scoate ochelarii aburiți și, fără această pavăză lucitoare, fața lui arată deodată altfel, mai nudă parcă, mai sărăcăcioasă, mai tragică; cum se întâmplă adesea la miopi, ochii par mai uzați și mai oboșiți decât sub lentilele măritoare. Tot așa, judecând după marginile inflamate ale pleoapelor, cred că nu greșesc când afirm că omul acesta doarme puțin și prost. Din nou simt înlăuntrul meu șuvoiul acela cald – milă, acum știu că este mila care își croiește drum. Pe neașteptate nu mai șed în fața bogatului domn von Kekesfalva, ci lângă un bătrân împovărat de griji.

Iar acum își drege vocea și începe:

— Domnule sublocotenent, vocea gătită de emoție nu i se supune încă, aș vrea să vă rog să-mi faceți un mare serviciu... Știu, firește, că n-am dreptul să vă solicit, căci abia ne-am cunoscut... de altfel mă puteți refuza... bineînțeles că puteți refuza... Poate că este o îndrăzneală din partea mea, o inoportunitate lipsită de delicatețe, dar am avut încredere în dumneavoastră din prima clipă. Dumneavoastră sunteți, asta se simte imediat, un om bun, gata să sară în ajutor. Da, da, da, insistă el, căci probabil că eu schițasem o mișcare de protest, sunteți un om bun. Este ceva în dumneavoastră care-mi dă siguranță și câteodată... am senzația că mi-ați fost trimis de... aici se oprește și simt că voia să spună „de Dumnezeu”, numai că nu avea curajul, mi-ați fost trimis ca un om față de care să pot vorbi cinstit... De altfel, nu e mare lucru ce vreau să vă rog... dar uite că vorbesc și vorbesc, verzi și uscate, și nici măcar nu vă întreb dacă vreți să mă ascultați.

— Dar vă rog, firește că da.

— Vă mulțumesc... când ești bătrân, e de ajuns să privești un om și-l cunoști până în adâncul sufletului... Știi ce înseamnă un om bun, o știu datorită soției mele, fie-i țărâna ușoară... Asta a fost prima mea nenorocire, când a murit, și totuși, astăzi îmi spun că poate a fost mai bine așa, că n-a mai apucat să vadă și ea nenorocirea cu copilul... n-ar fi putut s-o îndure. Știți, când a început, acum cinci ani... atunci *n-am crezut* că ar putea să rămână mult timp așa... Cum să-ți poți închipui că un copil care e ca toți ceilalți și aleargă și se joacă și se învârtește ca o sfârlează... și deodată toate astea să se sfârșească, să se sfârșească *pentru totdeauna*... Și apoi, doar am fost crescuți cu toții în spiritului respectului față de medici... în ziare citim ce minuni pot ei să facă, se zice că pot să coasă inimi și să transplanteze ochii, așa se zice... Atunci, unul ca mine trebuie doar să fie convins, nu-i așa, că vor putea face și un asemenea lucru foarte simplu, cel mai simplu care există... să-i ajute unui copil... unui copil care s-a născut sănătos, care a fost întotdeauna deplin sănătos, să-i ajute să-și revină repede. De aceea, la început nici n-am fost din cale-afară de speriat, căci doar *n-am crezut* niciodată, nicio clipă n-am crezut că Dumnezeu ar putea face una ca asta, să lovească un copil, un copil nevinovat, să-l lovească pentru totdeauna... Da, dacă m-ar fi lovit *pe mine* – că doar pe mine picioarele m-au purtat până acum destul. Ce nevoie mai am de ele... și apoi, eu n-am fost un om bun, am făcut mult rău, ba chiar am... Dar ce-am spus, despre ce vorbeam adineauri?... Da... așadar, dacă m-ar fi lovit pe mine, aș fi înțeleș. Dar cum poate Dumnezeu să lovească așa, *alături*, în cel nepotrivit, în cel nevinovat... și cum poate să înțeleagă unul ca mine că unui om viu, unui copil, picioarele să-i devină așa, dintr-o dată *moarte*, din pricina unui nimic, a unui bacil, așa au spus medicii și sunt încredințat că au spus ceva cu asta... Dar acesta nu e decât un cuvânt, un subterfugiu, și celălalt este lucrul real, că un copil stă așa și deodată îi înțepenesc membrele, nu mai poate merge și nu se mai poate mișca și nu-i poți fi de niciun ajutor... nu, asta *nu se poate* înțelege. Își șterse brusc, cu dosul mâinii, transpirația din părul umed și încâlcit. Firește că i-am consultat pe toți medicii... unde am auzit de unul cu faimă, am plecat cu Edith la el... pe mulți i-am adus aici, și mi-au ținut prelegeri savante și au vorbit latinește și au discutat și au făcut consilii; unul a încercat una și altul alta, și pe urmă au spus că speră și cred, și și-au luat banii și au plecat, iar totul a rămas cum a fost. Adică, *ceva* s-a ameliorat, de fapt s-a produs chiar o ameliorare sensibilă. Înainte trebuia să stea numai întinsă pe spate, și tot trupul îi era paralizat... acum, măcar brațele și partea superioară a corpului sunt normale și poate umbla singură în cârje... *ceva* s-a ameliorat, s-a ameliorat chiar sensibil... Dar bine de tot n-a făcut-o încă niciunul... Toți au

dat din umeri și au spus: răbdare, răbdare, răbdare... Numai unul a perseverat cu tratamentul, unul singur, doctorul Condor... nu știu dacă ați auzit vreodată de el. Poate că da, fiindcă sunteți din Viena.

A trebuit să neg. Nu auzisem niciodată de numele acesta.

— Firește, cum să-l cunoașteți dumneavoastră, sunteți doar un om sănătos și el nu e dintre acei care fac rumoare în jurul lor... nu e nici profesor, și nici măcar conferențiar... nici nu cred să aibă cine știe ce clientelă... adică el *nu caută* să aibă o clientelă numeroasă. Fiindcă așa e el, un om curios, cu totul deosebit... nu știu dacă vă pot explica bine. Nu-l interesează cazurile obișnuite, cele pe care le poate trata orice felcer... îl interesează numai cazurile grele, numai acelea pe lângă care alți medici trec dând din umeri. Firește că eu, ca profan, nu pot afirma că doctorul Condor e un medic mai bun decât ceilalți... știu un singur lucru, că e un *om* mai bun decât ceilalți. L-am cunoscut pentru întâia oară atunci, când cu soția mea, și am văzut cum a luptat pentru ea... A fost singurul care n-a vrut să renunțe până în ultima clipă și încă de atunci am simțit – acest om trăiește și moare cu fiecare bolnav. Fiindcă are, nu știu dacă mă exprim cum trebuie... are un fel de pasiune să fie mai puternic decât boala... nu ca alții, care au doar ambiția să-și primească banii și să poarte titlul de profesor și de consilier... căci el nu pornește de la propriul său punct de vedere, ci de la al celui suferind... o, e un om minunat! Bătrânul era profund mișcat, ochii, adineauri încă obosiți, începură să strălucească puternic. Un om minunat, vă rog să mă credeți, un om pe care te poți bizui; pentru el, fiecare caz constituie o obligație asumată... știu că nu pot exprima asta cum trebuie... dar el, parcă se simte vinovat atunci când nu poate ajuta... se simte el *însuși* vinovat... și de aceea – nu mă veți crede, dar vă jur că e într-adevăr așa – o dată, când n-a reușit ce și-a propus, fâgăduise unei femei, care era pe cale să orbească, îi promisese că o va vindeca... și când a orbit cu adevărat, s-a căsătorit cu oarba aceasta, gândiți-vă, un om tânăr cu o femeie oarbă, mai în vârstă cu șapte ani decât el, deloc frumoasă, fără un ban, o femeie isterică, și care i-a devenit o povară și nici măcar nu-i este recunoscătoare... Nu-i așa că asta arată *ce fel* de om este și dumneavoastră înțelegeți cât sunt de fericit că am găsit, un om ca acest doctor, care se îngrijește de copilul meu ca mine însumi. L-am trecut și în testament... dacă îi poate cineva ajuta, atunci el este, deie Domnul! deie Domnul! Kekesfalva își împreunase mâinile ca pentru rugăciune. Pe urmă, se apropie de mine cu o mișcare bruscă. Și acum, ascultați-mă domnule sublocotenent. Voiam săvă adresez o rugămintă. V-am spus ce om săritor la nevoie este acest doctor Condor... Dar vedeți, înțelegeți... *tocmai* pentru că e un om atât de bun, sunt foarte îngrijorat... Mă tem mereu, mă înțelegeți... mă tem că pentru a mă cruța, nu-mi spune

adevărul, nu-mi spune întreg adevărul... Mereu îmi promite și mă consolează, că se va ameliora fără nicio îndoială, ba chiar că fata se va vindeca de tot... dar întotdeauna, dacă îl întreb precis: când, cât va mai dura? atunci ocolește răspunsul și spune numai răbdare, răbdare! Dar nu poți trăi așa, fără să ai o certitudine... sunt un ombătrân, un om bolnav, trebuie să știi, să știi dacă voi mai apuca ziua aceea, *să știi*, dacă se va mai face vreodată sănătoasă, *complet* sănătoasă... nu, credeți-mă, domnule sublocotenent, *nu pot* să mai trăiesc astfel... trebuie *să știi*, dacă e sigur că se va vindeca și, când... trebuie *s-o știi*, nu mai pot suporta această nesiguranță.

Se ridică în picioare, copleșit de emoție și făcu trei pași grăbiți și apăsăți spre fereastră. Cunoșteam acest obicei al lui. Întotdeauna, când i se umpleau ochii de lacrimi, se salva depărtându-se în felul acesta brusc. Nici el nu voia mila – că doar se asemănau! În același timp, mâna lui dreaptă pipăi șovăitoare în buzunarul de la spate al tristei redingote negre și scoase o batistă mototolită; și zadarnic încerca acum să mă facă să cred că și-a șters numai sudoarea de pe frunte: vedeam foarte limpede pleoapele înroșite. O dată, de două ori străbătu încăperea de la un capăt la celălalt; se auzi un geamăt, încă unul și încă unul – nu știu dacă ele proveneau de la grinzile uzate ale dușumelei care scârțâiau sub pașii lui, sau de la bătrânul cel uzat. Apoi respiră adânc, ca un înotător înainte de a porni.

— Scuzați-mă... nu de asta voiam să vorbesc... ce voiam? Da... mâine vine iarăși doctorul Condor de la Viena, și-a anunțat telefonic vizita... vine mereu, la două sau trei săptămâni, ca să vadă cum mai merge... Dacă ar fi după mine, nici nu l-aș mai lăsa să plece... ar putea locui aici, în casă, i-aș plăti oricât. Dar spune că-i trebuie o anumită distanță în observație, pentru ca... O anumită distanță, pentru că... da... ce voiam să spun?... știu eu... vine deci mâine și după-amiază o va examina pe Edith; de fiecare dată rămâne la masa de seara și pleacă noaptea cu acceleratul. Și atunci m-am gândit că, dacă cineva l-ar întreba, așa ca din întâmplare, cineva cu totul străin, care nu-i în cauză, cineva pe care nici nu-l cunoaște... dacă l-ar întreba deci... așa ca din întâmplare, cum te interesezi de o cunoștință... dacă l-ar întreba ce este de fapt cu paralizia asta și dacă este de părere că Edith se va mai face vreodată sănătoasă, *complet* sănătoasă... Vă rog să mă înțelegeți: *complet* sănătoasă, și cât timp crede el că va dura... am credea că pe dumneavoastră n-are să vă mintă... că pe dumneavoastră doar nu trebuie să vă cruțe, poate să vă spună fără nicio grijă adevărul... față de mine poate că-l reține ceva, sunt tatăl, sunt bătrân și bolnav, și știe cum mi se frânge inima... Dar, bineînțeles, trebuie să procedați în așa fel să nu observe că ați stat de vorbă cu mine... *cu*

totul întâmplător trebuie să aduceți vorba despre asta, așa cum te interesezi în mod obișnuit la un medic... vreți... ați face acest lucru pentru mine?

Cum puteam să-l refuz? În fața mea ședea, cu ochii umezi, bătrânul acesta și aștepta de la mine un „da” așa cum ar fi așteptat trâmbițele Judecării de apoi. Bineînțeles că i-am fâgăduit totul. Mâinile lui se întinseră deodată spre mine, cu o mișcare bruscă.

— Știam, știam chiar de atunci... încă de atunci, când v-ați întors și ați fost atât de bun cu Edith, după... ei, știți dumneavoastră... atunci am știut imediat că mă afla în fața unui om care mă înțelege... el și numai el îl va întreba pe doctor și... vă fâgăduiesc, vă jur, nimeni nu va afla nici înainte și nici după aceea, nici Edith, nici Condor, nici Ilona... numai eu voi ști ce mare serviciu, ce imens serviciu mi-ați făcut.

— Dar, vă rog, domnule von Kekesfalva... ceea ce îmi cereți nu-i decât un fleac.

— Nu, nu este un fleac... este un mare... un foarte mare serviciu pe care mi-l faceți... un foarte mare serviciu, și dacă... bătrânului i se încovoiaie și mai mult umerii, iar vocea scade și ea, devenind parcă speriată... și dacă la rândul meu pot face ceva... ceva vreodată, pentru dumneavoastră... poate aveți...

Probabil că am făcut o mișcare de spaimă (vrea să mă plătească, pe loc?), deoarece – cu acea bâlbâială manifestată ori de câte ori trecea printr-o puternică emoție – adăugă grăbit:

— Nu, vă rog să nu mă înțelegeți greșit... vreau numai să spun că... nu mă refer la ceva material... vreau numai să spun... mă refer... am relații bune... cunosc o mulțime de oameni la ministere, și la Ministerul de Război... și e întotdeauna bine, nu-i așa, când ai pe cineva, mai ales în ziua de azi, pe cineva pe care să te poți bizui... bineînțeles că numai la asta mă refeream... Pentru oricine se poate ivi o clipă când... numai la asta... numai la asta m-am referit.

Felul temător și sfios în care își întindea mâinile către mine m-a făcut să mă rușinez. Tot timpul nu mă privea nici măcar o singură clipă, ci vorbise cu capul plecat, de parcă s-ar fi adresat propriilor sale mâini. Abia acum se uită neliniștit în sus, își căută pipăind ochelarii pe care și-i scosese și cu degete tremurânde și-i pusepe nas.

— Poate că ar fi mai bine, murmură apoi, să mergem acum dincolo, altfel... altfel Edith va observa că lipsim de atâta vreme. Din păcate, trebuie să fim cât se poate de prevăzători cu ea: de când e bolnavă a... a căpătat într-un fel simțuri mai sensibile pe care alții nu le au; din camera ei știe tot ce se întâmplă în casă... ghicește totul, mai înainte de a fi apucat să sfârșești ce

aveai de spus... și ar putea să... de aceea vă propun să mergem, până nu începe să bănuiască ceva.

Am trecut în clădirea cealaltă. În salon, Edith ne și aștepta în fotoliul ei cu roțile. Când am intrat, și-a ridicat privirea cenușie, ageră, de parcă ar fi încercat să citească pe frunțile noastre – nițeluș cam aplecate din pricina încurcăturii – ce vorbisem între noi. Și, deoarece n-am făcut nicio aluzie, rămase toată seara surprinzător de îngândurată, răspunzând monosilabic.

Față de Kekesfalva caracterizasem drept un „flec” dorința sa de a-l iscodi ca din întâmplare pe medicul pe care nici măcar nu-l cunoșteam încă, pentru a afla ce posibilități de însănătoșire există pentru fata paralizată și – văzută din afară – această treabă părea într-adevăr să nu-mi solicite decât o osteneală neînsemnată. Dar nuera așa, și-mi vine foarte greu să arăt ce mult reprezenta pentru mine personal această neașteptare însărcinare. Fiindcă unui tânăr nimic nu-i mărește atât conștiința de sine, nimic nu-i stimulează mai mult formarea caracterului, decât atunci când se vede pe neașteptate pus în fața unei misiuni de încredere, pe care trebuie s-o ducă la bun sfârșit exclusiv cu ajutorul bunului său simț și al propriilor sale puteri. Bineînțeles că și înainte mă aflasem în fața unor răspunderi, dar întotdeauna dintre cele legate de serviciu, de natură militară, o datorie pe care, în calitate de ofițer, trebuia s-o îndeplinesc în cadrul unui domeniu de activitate strict limitat, pe temeiul unui ordin al superiorilor mei; de exemplu, să comand un escadron, să însoțesc un transport, să cumpăr cai, să aplanez divergențe între ostași. Toate aceste activități se desfășurau însă în lăuntrul normelor de serviciu acceptate. Ele erau legate de instrucțiuni scrise sau tipărite, iar în cazurile când aveam vreo îndoială, era de ajuns să cer sfatul unui camarad mai vârstnic și mai experimentat, ca să mă pot achita în mod conștiincios de însărcinarea primită. Rugămintea lui Kekesfalva însă nu se adresa ofițerului din mine, ci celui eu lăuntric, încă neprecizat mie însumi, ale cărui însușiri și limite ale posibilităților urma să le descopăr abia acum. Și faptul că acest străin mă alesese în nenorocirea lui tocmai pe mine, dintre toți prietenii și cunoscuții săi, această încredere mă bucura mai mult decât orice elogiu primit până acum în serviciu sau de la camarazi.

E drept că această bucurie se împletea și cu oarecare consternare, căci îmi dezvăluia cât de mărginită și de superficială fusese compasiunea mea până acum. Cum de am putut frecventa săptămâni în șir această casă, fără să pun întrebarea cea mai importantă, cea mai firească: va rămâne sărmana fată pentru totdeauna paralizată? Oare arta medicală nu este în stare să găsească leacul acestui beteșug al picioarelor? Insuportabilă rușine: nici măcar o singură dată n-am încercat să mă informez la Ilona, la tatăl ei, la

medicul regimentului nostru; cu un fel de fatalism am acceptat realitatea paraliziei, ca pe un fapt; de aceea am simțit neliniștea, care-l chinuia pe bătrânul tată de ani de zile ca pe un cuțit înfipt în inimă. Ce-arfi dacă modicul acela ar putea cu adevărat s-o salveze pe copila aceasta de suferințele ei! Dacă sărmanele picioare paralizate ar putea iarăși pași în libertate, dacă această fată bătută de Dumnezeu ar putea din nou să uree și să coboare scările în fugă, luându-se la întrecere cu propriul ei răs, fericită și împăcată cu sine! Posibilitatea aceasta m-a copleșit, amețindu-mă; ce plăcut era să-mi închipui cum vom călări pe urmă, în doi sau în trei, peste câmpii, cum, în loc să mă aștepte în salonul care este și locul ei de claustrare, m-ar întâmpina chiar de la poartă, ca să mă însoțească apoi în îndelungi plimbări. Număram ceasurile, nerăbdător să-l iscodesc cât mai degrabă pe acel medic străin, poate mai nerăbdător decât însuși Kekesfalva; nicio chestiune din propria mea viață nu mi s-a părut vreodată atât de importantă.

De aceea m-am prezentat a doua zi mai devreme ca de obicei (mă aranjasem să fiu liber, anume în acest scop). De data asta, Ilona m-a primit singură. A sosit medicul de la Viena, mi-a explicat ea, iar acum este la Edith și se pare că de data asta procedează la un examen deosebit de minuțios. Sau împlinit două ceasuri și jumătate de când e acolo și probabil că după aceea Edith va fi prea obosită ca să mai vină aici; de data aceasta va trebui să mă mulțumesc doar cu ea, cu Ilona adică – bineînțeles, adăugă ea, dacă n-am ceva mai bun de făcut.

Această observație m-a convins, spre bucuria mea (întotdeauna ai un fel de mândrie când știi că împărtășești un secret în doi), că bătrânul nu-i comunicase înțelegerea noastră. Dar am avut grijă să nu se observe nimic. Am jucat șah ca să treacă vremea și a durat destul până ce în camera de alături au răsunat pașii așteptați cu nerăbdare. În sfârșit, Kekesfalva și doctorul Condor au intrat adânciți într-o discuție însuflețită, și a trebuit să depun reale eforturi pentru a-mi stăpâni o oarecare consternare când m-am aflat în fața acestui doctor Condor, căci prima mea impresie a fost cea a unei mari decepții. Deoarece atunci când ni se relatează lucruri multe și interesante despre un om pe care nu-l cunoaștem, fantezia noastră vizuală începe totdeauna să lucreze, elaborându-și anticipat o anumită imagine și folosește în acest proces, risipindu-l cu dărnicie, materialul ei cel mai prețios, cel mai romantic, extrasdin memorie. Ca să-mi făuresc imaginea unui medic genial, căci așa mi-l înfățișase Kekesfalva pe Condor, mă ținusem de acele norme schematice, cu ajutorul cărora regizorul mediocru, asociat cu frizerul teatrului, ne prezintă tipul „medic”: chipul spiritualizat, ochiul ager și pătrunzător, ținuta calmă, vorbirea strălucitoare și ironică – cu toții

cădem mereu în greșeala de a crede că natura imprimă oamenilor deosebiți caracteristici deosebite, pentru a fi recunoscuți de la prima privire.

Iată de ce am simțit ca un fel de lovitură la stomac, o senzație penibilă, când m-am aflat pe neașteptate în fața unui domn scund, rotunjor, miop și chel, într-un costum cenușiu mototolit și presărat cu scrum de țigară și cu cravata prost legată, un domn în fața căruia trebuia acum să mă înclin. În locul închipuitei priviri agere de diagnostician, dinapoia unui *pince-nez* ieftin cu ramă de oțel mă întimpinără niște ochi nepăsători, ba chiar adormiți. Încă înainte de a fi făcut Kekesfalva prezentările, Condor îmi întinse o mână mică, umedă, după care se și întoarse imediat, îndreptându-se spre masa de fumat, ca să-și aprindă o țigară. Apoi își destinse alene brațele.

— Așadar, iată-ne și aici. Dar, dragă prietene, ți-o mărturisesc fără ocol, mi-e o foame îngrozitoare; ar fi minunat dacă am căpăta cât de curând ceva de mâncare. Dacă nu e încă ora cinci, l-aș ruga pe Josef să-mi aducă vreun mizilic în chip de avans, o tartină cu unt sau ce o fi. Și, lăsându-se comod în fotoliu: De fiecare dată uit iar că tocmai acest accelerat de după-amiază nu are vagon-restaurant. Încă un caz de indiferență flagrantă caracteristică bunului nostru stat austriac... Apoi se întrerupe cu un: Aha, bravo! când servitorul deschide ușa glisantă a sufrageriei, și adaugă: Pe punctualitatea ta se poate pune bază, Josef! De aceea voi cinsti cum se cuvine arta domnului bucătar-șef al dumneavoastră. Astăzi încă n-am apucat nici măcar să prânzesc din pricina blestematelor de drumuri și tracasări.

Încă în timp ce vorbea, trecu greoi dincolo, se așeză fără să ne mai aștepte, și, cu șervetul înfipțîn vestă, începu degrabă să-și soarbă – pentru mine nițeluș cam prea gălăgios – supa. Nu ne adresă niciun cuvânt, nici lui Kekesfalva și nici mie, în timp ce se deda acestei urgente îndeletniciri. Numai mâncarea părea să-l preocupe, iar privirea lui mioapă examina între timp sticlele de vin.

— Excelent, faimosul vostru Szomorod și pe deasupra din '97! Îl cunosc de rândul trecut. Numai pentru asta, și tot merită să te rezezi până aici. Nu, Josef, nu-mi turna încă, pentru început, mai degrabă un pahar cu bere... da, mulțumesc.

Cu o înghițitură mare, prelungită, își goli paharul, pe urmă, luându-și bucăți masive de pe platoul ce i se pusese degrabă în față, începu să mestece încet și tacticos. Cum părea că nici nu observă prezența celorlalți la masă, am avut vreme destulă să-l privesc dintr-o parte pe gurmandul nostru. Decepționat, constat la omul acesta, lăudat cu atâta însuflețire, o față foarte banală, foarte burgheză, rotundă ca o lună plină, ciuruită de micile crateres ale gropițelor și pustulelor, nasul ca un cartof, bărbia înecată în grăsime,

fălcile roșii umbrite de puternice urme de păr, gâtul gros și scurt – prin urmare, exact ceea ce vienezii numesc în dialectul lor un „Sumper”, adică un grăsun bine intenționat, cam posac și amator de bunătați. Ședea și mânca într-adevăr în largul lui, cu vesta șifonată și pe jumătate descheiată; încetul cu încetul, plăcerea tihnită și perseverență cu care mesteca începu să aibă un efect enervant asupra mea – poate din pricină că-mi aminteam cu câtă amabilitate și politețe fusesem tratat la aceeași masă de locotenent-colonel și de acel fabricant, poate și pentru că resimțeam o oarecare îndoială că s-ar putea obține un răspuns precis la o întrebare atât de delicată de la un mândăcios și băutor de asemeneaanvergură, care întotdeauna ridică paharul cu vin mai întâi spre lumină, înainte de a-l degusta plescăind din buze.

— Ei, ce mai e nou pe la voi în regiune? Cum stăm cu recolta? N-a fost cam secetă în ultimele săptămâni, n-a fost prea cald? Parcă am citit în gazete ceva de felul ăsta. Și fabrica? Iarăși aveți de gând să ridicați prețul, voi aștia din cartelul zahărului? – cu astfel de întrebări banale, aș spune chiar izvorâte din lenevie, care nici măcar nu cereau un răspuns precis, Condor își întrerupea uneori mestecatul grăbit și operația de îngurgitare; prezența mea părea s-o ignore cu totul, și, deși aflasem până acum tot felul de lucruri despre bătăria caracteristică medicilor, în mine începea să clocotească un fel de furie împotriva acestui necioplit atât de bine dispus; de ciudă, n-am mai scos un singur cuvânt.

El însă nu se lăsa tulburat câtuși de puțin de atitudinea noastră, și când am trecut, în sfârșit, în salon, unde ne aștepta cafeaua neagră, se aruncă oftând cu satisfacție chiar în fotoliul de bolnavă rezervat pentru Edith, fotoliu prevăzut cu tot confortul, cu o etajeră turnată pentru cărți, cu scrumiere și rezemători mobile. Și fiindcă ciuda te face nu numai răutăcios, ci îți ascute și simțul de observație, în această poziție de trândăvie a lui am constatat cu anumită satisfacție cât îi erau de scurte picioarele pe care ciorapii cădeau în cute și ce burtă umflată avea, iar ca să demonstrez la rândul meu cât de puțin îmi pasă de o cunoștință mai apropiată cu el, mi-am sucit fotoliul în așa fel, încât de fapt îi întorceam spatele. Dar Condor, cu totul indiferent față de tăcerea mea ostentativă și de plimbarea nervoasă a lui Kekesfalva de colo până colo – bătrânul se învârtea ca o nălucă prin încăpere ca să-i pună cât mai la îndemână țigări de foi, bricheta și coniacul – Condor scoase nici mai mult, nici mai puțin de trei havane de import din lădiță, punându-și două de rezervă lângă ceașca de cafea, și oricât de bine se potrivea fotoliul adânc cu trupul lui grăsan, încă nu i se părea destul de confortabil. Se întinse și se suci, până-și găsi în sfârșit poziția cea mai voluptoasă. Abia după ce bău și a doua ceașcă de cafea, gemu satisfăcut ca

un animal sătul. „Dezgustător, da. Dezgustător”, îmi ziceam. Pe urmă însă își destinse deodată membrele și clipi ironic către Kekesfalva.

— Ei, te perpelești pe jarul nerăbdării ca sfântul Laurențiu când l-au pus pe frigare, probabil că n-ai de gând să aștepti nici până îmi sfârșesc țigara, vrei să auzi, în sfârșit, raportul meu! Dar dumneata mă cunoști, știi că nu-mi prea place să amestec mâncarea cu medicina – și apoi, eram într-adevăr *prea* înfometat, *prea* obosit. De la șapte și jumătate dimineața sunt în picioare alergând de colo până colo, și mi se părea că nu numai stomacul, dar și capul o luase razna. Așadar – și medicul trăgea încet din țigară și sufla fumul cenușiu în cercuri rotunde – așadar, dragă prietene, să-i dăm drumul! Totul decurge destul de bine. Exercițiile de mers, exercițiile de extensie, toate sunt cum trebuie, cu un pic, un singur pic, aș spune că e chiar mai bine ca rândul trecut. Cum ziceam, putem fi mulțumiți. Numai – din nou trase din țigară – numai în comportarea generală... în ceea ce se numește psihicul, am găsit-o astăzi... dar, te rog, nu te mai speria așa, din nimic, prietene dragă... am găsit-o astăzi nițeluș schimbată.

Cu tot avertismentul, Kekesfalva se sperie peste măsură. Am văzut cum lingurița pe care o avea în mână începu să tremure.

— Schimbată... ce vrei să spui... cum așa, schimbată?

— Ei, schimbată înseamnă schimbată... doar n-am spus, prietene dragă, schimbată în rău. Vorba lui taica Goethe, fără să denaturăm, nici în rău, nici în bine. Deocamdată nu știu nici eu exact ce s-a întâmplat dar... ceva nu-i în regulă.

Bătrânul ținea încă lingurița în mână. Părea că nu are forța trebuincioasă ca s-o pună jos.

— Ce... ce nu-i în regulă?

Doctorul Condor se scărpină pe cap.

— Mda, dacă aș ști! În orice caz nu este cazul să fii neliniștit! Să discutăm cât se poate de academic și fără ocolișuri, prefer s-o spun încă o dată, foarte lămurit: Nu mi s-a părut schimbată evoluția bolii, ci în forul interior al bolnavei s-a schimbat ceva. Ceva, nu știu ce, s-a întâmplat astăzi cu ea. Pentru întâia oară am avut impresia că mi-a scăpat într-un fel din mână – trase din nou din țigară, apoi se întoarse brusc spre Kekesfalva, cu ochii lui ageri și mici. Știi, e mai bine dacă privim lucrurile cinstit chiar de la început. Că doar între noi nu trebuie să ne jenăm și putem juca cu cărțile pe față. Așadar... amice dragă, te rog acum să-mi mărturisești cinstit și limpede: în veșnica dumitale nerăbdare, nu cumva ai chemat vreun alt medic? A examinat-o sau a tratat-o altcineva pe Edith în lipsa mea?

Kekesfalva tresări, de parcă ar fi fost acuzat de ceva îngrozitor.

— Dar, pentru numele lui Dumnezeu, domnule doctor, îți jur pe viața copilului meu...

— Bine... bine... fără jurăminte! îl întrerupse repede Condor. Te cred și așa. Renunț la întrebare! *Peccavi*⁵! Amnimerit alături, diagnostic greșit, se întâmplă la urma urmei și medicilor cu titlu de consilieri și profesorii. Ce comedie... puteam să jur că... Ei, atunci se vede că este altceva la mijloc... dar ciudat, foarte ciudat... Îmi dai voie, nu-i așa... și își turnă a treia ceașcă de cafea.

— Bine, dar ce-i cu ea? Ce s-a schimbat?... Ce vrei să spui? bâigui bătrânul cu buzele uscate de tot.

— Dragă prietene, dumneata mă faci să trec prin clipe grele, zău așa. Orice îngrijorare e inutilă, pe cuvântul meu, crede-mă, pe cuvântul meu de onoare. Dacă aș fi constatat ceva serios, n-aș vorbi față de un străin... scuză-mă, domnule sublocotenent, n-o spun cu vreo intenție neprietenoasă, o spun numai... fiindcă în acest caz n-aș sta astfel, aici în fotoliu, confortabil instalat, bând din coniacul dumitale atât de bun – fiindcă e într-adevăr un coniac excelent.

Se rezemă din nou pe spate și închise ochii vreme de o clipă.

— Da, e greu să explici așa, cât ai bate din palme, ce s-a schimbat la ea, tocmai pentru că se situează în extrema limită superioară sau inferioară a explicabilului. Dar dacă mai întâi am presupus că un medic străin a intervenit în tratament – acum, domnule von Kekesfalva, n-o mai cred, și-o jur – a fost pentru că astăzi, pentru prima oară, a intervenit ceva în legătura dintre mine și Edith, ceva care n-a funcționat cum trebuie – contactul normal nu s-a stabilit... stai puțin... poate voi izbuti să-mi exprim mai limpede ideea. Vreau să spun că... în cursul unui tratament mai îndelungat se creează în mod inevitabil un oarecare contact, un anumit contact între medic și pacientul său... poate că e un mod cam grosolan să denumești această relație un contact, căci, în ultimă instanță, asta înseamnă „atingere”, așadar, ceva corporal, în cazul relației de față, încrederea se împletește într-un fel ciudat cu neîncrederea, una este îndreptată împotriva celeilalte, simpatia cu antipatia și, firește, dozajul acestui amestec se schimbă de la o dată la alta – cu asta ne-am obișnuit. Uneori medicul îi apare pacientului altfel, alteori pacientul îi apare altfel medicului, uneori se înțeleg numai dintr-o simplă privire și alteori vorbesc fără să se înțeleagă... Da, foarte, foarte ciudate sunt acestevibrații variabile, nu le poți capta, iar de măsurat și mai puțin. Cel mai simplu mijloc de a le explica ar fi o comparație, chiar cu riscul că va fi o comparație foarte grosolană. Prin urmare: cu pacientul e ca

---

⁵ Am păcătuit! (Lat.).

și când ai fi fost plecat câteva zile și te întorci și-ți iei mașina de scris, care în aparență scrie absolut la fel, funcționează tot atât de bine ca de obicei; și totuși, simți după ceva ce nu poți indica precis, că între timp altcineva a scris la ea. Sau dumneata, domnule sublocotenent, sunt sigur că observi la calul dumitale dacă altcineva l-a călărit vreme de două zile. În acest caz, ceva nu-i în regulă, la mers, în ținută, într-un fel ți-a scăpat din mână și probabil că și dumneata, tot atât de puțin ca și mine, n-ai putea să arăți precis în ce constă de fapt deosebirea, atât de infime sunt schimbările... Știu, sunt comparații foarte grosolane, căci relația dintre medic și pacientul său este bineînțeles mult mai subtilă; m-aș afla într-adevăr – așa cum am mai spus-o – în cea mai mare încurcătură, dacă ar trebui să-ți explic ce s-a schimbat la Edith de la ultima vizită. Dar ceva – și tocmai asta mă amărăște, că nu reușesc să aflu ce – ceva s-a întâmplat, ceva s-a schimbat în forul ei interior.

— Dar cum... cum se manifestă asta? gâfâi Kekesfalva.

Se vedea că toate asigurările lui Condor nu reușeau să-l liniștească, iar fruntea îi lucea umedă.

— Cum se manifestă? Ei, tocmai asta e, se manifestă în nimicuri, în imponderabile. Încă de la exercițiile de extensie, am observat că începe să-mi opună rezistență, și înainte de a putea trece la un examen ca lumea se și revoltase împotriva-mi: „Inutil, îmi spunea, e la fel ca de obicei”, când întotdeauna aștepta cu nerăbdare concluziile mele. Apoi, când i-am propus și alte anumite exerciții, a făcut tot felul de observații stupide, ca: „Ah, nici asta n-are să ajute, cum n-au ajutat nici altele”, sau: „Nici cu asta n-o să ajungem prea departe”. Recunosc că astfel de observații n-au în sine cine știe ce însemnătate – proastă dispoziție, nervi surmenați – dar până acum, prietene dragă, Edith n-a vorbit cu mine încă niciodată așa. Ei, dar poate că era într-adevăr numai proastă dispoziție... se poate întâmpla oricui.

— Dar, nu-i așa... în rău nu s-a schimbat nimic?

— De câte ori vrei să-ți ofer pe farfurie cuvântul meu de onoare? Dacă s-ar fi întâmplat cel mai mic lucru, și eu, ca medic, aș fi tot atât de îngrijorat ca și dumneata, în calitate de tată, și, după cum vezi, nu sunt cătuși de puțin. Dimpotrivă, felul cum cârtește împotriva mea nu-mi displace nici cât negru sub unghie. Admit – domnișorica are o purtare mai irascibilă, mai violentă, mai nerăbdătoare ca acum câteva săptămâni – probabil că și dumitale îți dă de furcă, nu glumă. Dar o asemenea revoltă pledează, pe de altă parte, în sensul unei întăriri a voinței de a trăi, a voinței de însănătoșire; cu cât un organism începe să funcționeze mai puternic, mai normal, cu atât mai viguroasă este, în mod firesc, voința lui de a sfârși odată cu boala. Crede-mă, noi, medicii, nici nu-i iubim atât de grozav cum crezi dumneata pe pacienții „cuminți”, docili. Aceștia ne ajută cel mai puțin în ceea ce privește psihicul.

Nouă nu ne poate fi decât binevenită o voință viguroasă, ba chiar potrivnică și mândră, la un bolnav, căci, în chip ciudat, asemenea reacții, în aparență lipsite de sens, sunt uneori mai eficiente decât prescripțiile noastre cele mai amănunțit studiate. Deci încă o dată – nu sunt de loc neliniștit; dacă acum am încerca să-i aplicăm, de pildă, un tratament nou, cred că ar fi dispusă să depună orice efort; poate că acum ar fi clipa potrivită să aruncăm în joc forțele psihice, care tocmai în cazul ei sunt atât de hotărâtoare. Nu știu, și medicul își ridică ochii privindu-ne, dacă înțelegeți pe deplin ce vreau să spun.

— Firește, am intervenit fără să vreau; era pentru prima oară când îi adresam cuvântul; mi se părea totul limpede și de la sine înțeles.

Dar bătrânul nu se clintea din rigiditatea lui. Privea drept înainte cu ochii complet goi. Simțeam că, din tot ce voia să ne explice Condor, nu înțelegea nimic pentru motivul foarte simplu că nu voia să înțeleagă. Pentru că întreaga lui atenție și teamă se concentraseră exclusiv asupra hotărârii: Se va însănătoși? Cât de curând se va însănătoși? Când se va însănătoși?

— Dar ce tratament? se bâlbâia și se poticnea în vorbe de fiecare dată când era emoționat. Ce tratament nou...parcă ai vorbit de un tratament nou... ce tratament nou vrei să încerci?

(Am observat imediat cum se agață de cuvântul „nou”, pentru că în el găsea parcă ceva ce aducea cu o speranță nouă).

— Lasă asta pe seama mea, dragă prietene, ce voi încerca și când voi încerca – numai să nu zorești, să nu forțezi ceea ce nu se poate obține prin vrăjitorie! „Cazul” vostru, cum spunem noi, medicii, cu o expresie atât de neplăcută, este și rămâne cea mai însemnată grijă dintre grijile mele. Dar va sosi și ziua când îi voi veni de hac.

Bătrânul privea mut și copleșit. Vedeam cum se stăpânește cu mare greutate să nu mai pună încă o dată și pe urmă încă o dată una dintre acele întrebări încăpățănate și lipsite de sens. Condor trebuie să fi simțit și el ceva din această apăsare tăcută, căci deodată se ridică.

— Și, nu-i așa, pentru astăzi ajunge! Ți-am spus impresia mea, în rest ar însemna să flecărăm și să batem apa în piuă... Chiar dacă Edith s-ar dovedi în zilele următoare și mai iritabilă, nu te speria imediat, că până la urmă am să aflu eu unde s-a slăbit șurubul. Dumnezeu n-ai de făcut decât un lucru: să nu mai dai târcoale bolnavei cu o mutră atât de speriată și amărâtă. Și în al doilea rând: să fii foarte atent cu nervii dumitale. Arăți cam surmenat și mă tem că are să te doboare felul în care te frământă și-ți subminezi singur sănătatea, și poate că va veni vremea când va trebui să dai socoteală copilului dumitale despre asta. Cel mai bun lucru e să începi chiar acum. Culcându-te devreme astă-seară și luând câteva picături de valeriană înainte

de a te băga în pat, ca mâine să te simți iarăși în formă. Asta-i tot. Pentru astăzi, consultația s-a terminat! Îmi fumez numai țigara până la capăt și o iau din loc.

— Vrei într-adevăr... într-adevăr să și pleci?

Doctorul Condor rămase pe poziție.

— Da, dragă prietene – destul pentru astăzi! Mai am astă-seară un ultim pacient, unul care cam e pe ducă și căruia i-am și prescris o plimbare mai îndelungată. Așa cum mă vedeți, sunt de la șapte și jumătate în picioare, fără întrerupere, toată dimineața am fost la spital, am dat peste un caz interesant, anume... Dar să nu mai vorbim de asta... Pe urmă în tren, pe urmă aici, și tocmai unul ca mine trebuie să-și mai aerisească din când în când plămâni, ca să-și păstreze capul limpede. De aceea, te rog, astăzi fără automobil, prefer să mă duc pe jos! E o lună plină minunată. Firește că nu vreau să ți-l răpesc pe domnul sublocotenent; îți va ține companie, dacă, în ciuda faptului că medicul ți-a interzis, dorești neapărat să nu te duci încă la culcare.

Și de îndată îmi amintesc de însărcinarea primită.

— Nu, declar eu iute, căci mâine dimineață încep serviciul foarte devreme, oricum, ar fi trebuit să plec mai de mult.

— Ei, dacă n-ai nimic împotriva, întreprindem împreună marșul până în oraș!

În privirea cenușie a lui Kekesfalva licărește pentru prima oară o scânteie: Însărcinarea! Întrebarea! Iscodirea! Își amintise și el.

— Iar eu mă duc îndată la culcare, zise cu o docilitate neașteptată și, pe furis, în spatele lui Condor, îmi făcu semn din ochi.

Avertismentul era inutil, și așa simțeam până la manșete pulsațiile violente ale mâinii. Știam că acum începeam să-mi duc la îndeplinire însărcinarea dată.

•

Fără să vrem, Condor cu mine, de îndată ce am ieșit pe ușă, ne-am oprit pe treapta de sus a scării, căci grădina din fața clădirii oferea o priveliște surprinzătoare. În ceasurile petrecute sub tensiune în casă, nu-i trecuse nimănui dintre noi prin minte să privească pe fereastră; și iată că acum eram uimiți de schimbarea totală de afară. O lună plină, imensă și nemișcată, un taler lucitor de argint șlefuit, așezat în mijlocul unui cer spuzit de stele, și în timp ce aerul încă încins de ziua însorită ne învăluia într-o atmosferă vărațică, în același timp, datorită acelei străluciri, o iarnă magică părea că se lăsase asupra lumii. Între gardurile vii, tăiate drept, care flancau drumul ce se deschidea în fața noastră, aruncând umbre negricioase, pietrișul sclipea ca zăpada proaspăt căzută; având reflexe când în lumină, când în întuneric,

ca lemnul de mahon și sticla, copacii stăteau nemișcați, cu răsuflarea tăiată. Nu-mi amintesc să fi resimțit vreodată lumina lunii atât de fantomatic ca aici, în liniștea și împietrirea deplină a grădinii înecate în valurile strălucirii de gheață; atât de înșelătoare era vraja luminii de aparență hibernală, încât fără voie am zăbovit amândoi înainte de a pune piciorul pe treptele sclipitoare, de parcă ar fi fost de sticlă alunecoasă. Dar acum, când pășeam pe aleea de pietriș cu sclipiri de nea, deodată nu mai eram doi, cei ce mergeam, ci patru, căci în fața noastră se întindeau, conturate cu precizie în lumina tăioasă a lunii, umbrele noastre. Fără să vreau trebuia să-i urmăresc pe cei doi tovarăși de drum întunecați și credincioși, siluete ambulante, care ne indicau dinainte fiecare mișcare, și treceam printr-un fel de senzație de liniște – afectivitatea noastră are doar de multe ori ciudate înclinații copilărești – când vedeam că umbra mea e mai lungă, mai zveltă și aproape că aș spune „mai bine” decât cea grăsană și scundă a însoțitorului meu. Datorită acestei superiorități, mă simțeam oarecum mai sigur de mine – știu că este nevoie de un anumit curaj spre a recunoaște față de tine însuși o asemenea negliobie, căci starea sufletească este determinată întotdeauna de cele mai ciudate întâmplări și adesea tocmai cele mai neînsemnate fenomene exterioare ne întăresc sau ne slăbesc curajul.

Fără să scoatem vreun cuvânt, am mers până la poarta grilajului. Ca s-o închidem, a trebuit să ne întoarcem și-astfel am privit înapoi. Fațada casei strălucea ca zugrăvită cu fosfor albăstrui, un unic bloc de gheață lucioasă, și atât de puternic ne orbea lumina excesivă a lunii, încât nu mai puteam deosebi care dintre ferestre erau luminate dinăuntru și care dinafară. Abia sunetul aspru al porții trântite rupse tăcerea; încurajat parcă de acest zgomot pământesc răsunând în mijlocul tăcerii fantomatice, Condor se întoarse către mine cu o degajare la care nu mă așteptam.

— Sărmanul Kekesfalva! De când am plecat îmi tot fac reproșuri dacă nu cumva am fost prea brutal cu el. Știu, bineînțeles, că tare ar mai fi dorit să mă rețină încă ceasuri în șir și să-mi pună sute de întrebări sau, de fapt, să-mi pună de o sută de ori aceeași întrebare. Dar pur și simplu nu mai puteam. A fost o zi prea grea, de dimineață până seara bolnavi și, în afară de asta, mereu cazuri în care nu se arată niciun progres.

Intrasem între timp pe alee, ai cărei copaci se împleteau într-o țesătură de umbre împotriva luminii selenare ce răzbătea printre ei. Cu atât mai orbitor strălucea pietrișul de un alb de gheață, iar noi pășeam pe această părtie de lumină. Eram prea impresionat să răspund, dar Condor părea că nici nu mă ia în seamă.

— Și apoi, în unele zile nu mai pot pur și simplu să-i suport insistențele. Crede-mă, ceea ce este dificil în profesia noastră, nu sunt nicidecum

bolnavii; în definitiv, cu aceștia înveți cum să te porți, e o chestiune de rutină pe care o deprinzi. Și – în definitiv – dacă pacienții se plâng și întrebă și insistă, asta face parte integrantă din starea lor, ca febra sau durerea de cap. Contăm de la bun început pe nerăbdarea lor, suntem pregătiți și înarmați pentru asta și fiecare dintre noi are la îndemână anumite fraze liniștitoare și neadevăruri, așa cum avem somnifere și picături calmante. Dar nimeni nu ne face viața atât de amară ca rudele mai apropiate sau mai depărtate care se interpun fără niciun rost între medic și pacient și vor întotdeauna să știe „adevărul”. Toți se comportă de parcă deocamdată numai acest singur om ar fi bolnav pe întreg pământul și ar trebui să ne îngrijim de el și numai de el. Crede-mă că nu-i iau de loc în nume de rău lui Kekesfalva avalanșa de întrebări. Dar știi, când nerăbdarea devine cronică, mă părăsește uneori și pe mine răbdarea. De zece ori i-am explicat că actualmente am un caz grav în oraș, un caz în care e vorba de viață și de moarte. Și, cu toate că o știe, îmi telefonează zi de zi și mă pisează și mă pisează, și vrea să-mi stoarcă aproape cu sila o declarație care să-i dea speranțe. În același timp, ca medicul său curant știu ce efect dăunător are această enervare asupra lui, căci sunt mult mai neliniștit decât bănuiește, da, mult mai neliniștit. Noroc că nu știe cât de proastă e situația!

M-am speriat. Așadar, era rău! Deschis și cu totul spontan, Condor mi-a dat informația pe care ar fi trebuit s-o obțin pe ocolite. Foarte emoționat, încep să stăruiesc:

— Scuzați-mă, domnule doctor, dar sunt sigur că veți înțelege că această chestiune mă neliniștește... nici prin minte nu mi-ar fi trecut că Edith se află într-o stare atât de gravă.

— Edith? și Condor se întoarce foarte uimit spre mine. Părea că remarcă pentru prima oară că vorbise către un altul. Cum așa, de ce Edith? Că doar n-am spus niciun cuvânt despre ea... M-ai înțeles cu totul greșit... Nu, nu, starea ei e într-adevăr complet staționară – din păcate încă staționară. Dar el mă îngrijorează, Kekesfalva, și mă îngrijorează tot mai mult. N-ai remarcat cât de tare s-a schimbat în ultimele câteva luni? Ce rău arată, cum decade cu fiecare săptămână care trece?

— Bineînțeles că nu sunt în măsură să pot judeca... abia de câteva săptămâni am onoarea să-l cunosc pe domnul von Kekesfalva și...

— A da, așa e! scuză-mă... atunci, firește că n-ai putut să-ți dai seama... Dar eu, care-l cunosc de ani de zile, am fost astăzi sincer speriat când m-am uitat din întâmplare la mâinile lui; nu te-a izbit faptul că sunt exagerat de transparente și de osoase – știi, când ai văzut multe mâini de oameni morți, atunci te frapază întotdeauna această tipică nuanță albăstrie, când o întâlnești la o mână vie. Și apoi... emotivitatea lui prea precipitată nu-mi

place; la cea mai slabă emoție i se umezesc ochii, la cea mai mică sperietură i se decolorează fața. Tocmai la oameni altădată atât de activi și de energici cum a fost Kekesfalva, un asemenea fel de a se pierde cu firea dă de gândit. Din păcate, nu-i câtuși de puțin un semn bun când oameni duri devin deodată sensibili – ba nu-mi place nici măcar să-i văd că devin pe neașteptate buni. Înseamnă că nu-i ceva în regulă, ceva numai rezistă înlăuntrul lor. Firește – de mult îmi tot propun să-i fac o dată un examen amănunțit – numai că nu prea am încredere în el. Fiindcă, Dumnezeuule, dacă acum i-am vârat în cap ideea că el însuși e bolnav, ba poate chiar ideea că ar putea să moară și să-și lase copila paralizată, cine știe ce urmări nefaste ar putea avea asta! Și așa își subminează sănătatea cu veșnicile lui temeri, cu nerăbdarea asta turbată... nu, nu, domnule sublocotenent, m-ai înțeles greșit, nu Edith, ci el este grija mea cea mare... mi-e teamă că bătrânul n-o mai duce mult.

Eram cu desăvârșire distrus. La asta nu m-aș fi gândit niciodată. Aveam atunci douăzeci și cinci de ani și încă nu văzusem murind pe cineva dintre cei apropiați. De aceea nici nu puteam concepe imediat gândul că cineva cu care tocmai ai șezut la masă, cu care ai vorbit și ai mâncat, ar putea chiar mâine să zacă țeapăn, acoperit de giulgiu. Totodată, o înțepătură neașteptată și ușoară în regiunea inimii îmi dovedea că-l îndrăgisem într-adevăr pe acest bătrân. Stingherit și emoționat, voiam să răspund totuși ceva, orice.

— Îngrozitor, am spus și eram ca năucit, ar fi îngrozitor! Un om atât de distins, atât de generos, un om atât de bun – este într-adevăr primul nobil maghiar autentic pe care-l întâlnesc...

Și iată că acum se întâmplă ceva surprinzător. Condor se opri cu o smucitură atât de bruscă, încât fără să vreau îmi înțepeniră și mie picioarele. Se întoarse uitându-se țintă la mine și această întoarcere neașteptată făcu să-i sclipească ochelarii. Abia după ce trase o dată sau de două ori aer în piept, mă întrebă cât se poate de perplex:

— Un nobil?... Și pe deasupra unul autentic?... Kekesfalva? Iartă-mă, stimate domnule sublocotenent... dar ai vorbit... într-adevăr serios... în chestia cu nobilul maghiar?

N-am înțeles prea bine întrebarea. Aveam numai impresia că spusesem o neghiobie. Așa că am răspuns încurcat:

— Nu pot judeca decât din punctul meu de vedere, și față de mine domnul von Kekesfalva s-a arătat în toate ocaziile cât se poate de nobil și de bun... la regiment, aristocrația maghiară ne-a fost întotdeauna înfățișată ca fiind foarte îngâmfată... Dar... eu... eu n-am întâlnit niciodată un om mai bun... eu... eu...

Am amuțit pentru că simțeam cum Condor continua să mă privească atent dintr-o parte. Fața lui rotundă clipea în lumina lunii, cele două lentile străluceau imense, iar îndărătul lor zăream nelămurit ochii cercetători; de aceea aveam neplăcuta senzație că aș fi o insectă care se zbate, în timp ce este examinată printr-o lupă extrem de puternică. Stând așa, față în față, în mijlocul șoselei, probabil că ofeream un tablou ciudat, dar drumul era cu totul pustiu. Pe urmă, Condor își lăsă capul în piept și începu iar să pășească, murmurând ca pentru sine:

— Ești într-adevăr un om ciudat – iartă-mă, te rog, dar nu folosesc expresia în sensul ei prost. Dar e într-adevăr ciudat, ai să recunoști și dumneata, foarte ciudat... După cum am aflat, vii de câteva săptămâni în casă. Și, în afară de asta, trăiești într-un orașel, într-o mică așezare de provincie, unde fiecare știe totul despre fiecare și bârfește pe rupte – și-l consideri pe Kekesfalva ca pe un mecena magnanim... N-ai auzit oare niciodată, între camarazii dumitale, anumite... nu vreau să spun defăimări – dar, oricum, anumite observații, că această noblețe a lui nu-i chiar așa de veche?... Ceva tot trebuie să ți se fi relatat.

— Nu, răspunsei hotărât, și simțeam că începe să mă cuprindă mânia (căci nu e o senzație plăcută să fii socotit drept „curios” și „ciudat”). Îmi pare rău – n-am îngăduit nimănui să-mi relateze ceva de felul acesta. N-am vorbit niciodată cu vreunul dintre camarazii mei despre domnul von Kekesfalva.

— Ciudat, murmură Condor. Ciudat. Crezusem că exagerează de fiecare dată când îmi vorbea de persoana dumitale. Și ca să fiu sincer cu dumneata – că doar astăzi este ziua diagnosticelor greșite – eram nițeluş cam neîncredător în ce priveşte entuziasmul său!... Nu prea îmi venea să cred că te duceai pe acolo numai din pricina acelei gafe nenorocite cu dansul și că pe urmă ai venit mereu... pur și simplu din simpatie, din compasiune. Nici nu-ți poți închipui cum este exploatat bătrânul – și eu aveam de gând (de ce să nu ți-o spun?) să aflu ce te atrage de fapt în casa asta. Mi-am zis, băiatul ăsta e fie un foarte – cum să mă exprim politicos? – un băiat cu intenții foarte precise, care are de gând să-și ia partea lui la împărțirea prăzii, sau, în cazul că are intenții cinstite, trebuie să fie foarte tânăr sufletește, căci numai asupra tinerilor tragicul și primejdia exercită o atracție atât de ciudată. De altfel, acest instinct al oamenilor foarte tineri are aproape întotdeauna dreptate, și dumneata ai intuit foarte bine... acest Kekesfalva e într-adevăr un om curios. Cunoscut foarte bine faptele care se pot aduce ca argumente împotriva lui, de aceea mi s-a părut puțin cam comic – iartă-mă, te rog – când l-ai denumit nobil. Dar, crede-mă pe mine, care-l cunosc mai bine decât toți cei de-aici – dumitale nu trebuie să-ți fie rușine că i-ai arătat lui și sărmanei lui copile atâta prietenie. Orice ți s-ar colporta, nu te lăsa indus în eroare;

fiindcă nu are realmente nicio legătură cu omul profund zdruncinat care este astăzi Kekesfalva.

Toate astea, Condor le spunea în timp ce înainta pe șosea fără să mă privească; abia după o vreme își încetini din nou pasul. Simțeam că meditează la ceva și nu voiam să-l tulbur. Vreme de patru, cinci minute am pășit tăcuți unul lângă altul, o căruță apărură în fața noastră și a trebuit să ne dăm la o parte, iar căruțașul, un țăran, se uită plin de curiozitate la ciudata pereche, la sublocotenentul de lângă domnul cel mic, gras, cu ochelari, care se plimbau tăcuți, târziu, noaptea pe șosea. Lăsarăm căruța să treacă, apoi Condor se întoarse brusc spre mine.

— Ascultă-mă, domnule sublocotenent, lucrurile făcute numai pe jumătate și aluziile exprimate numai pe jumătate sunt întotdeauna scârboase; tot răul de pe lumea asta vine de la aceste jumătăți de măsură. Poate că de pe buzele mele au și scăpat mai multe, și n-aș vrea cu niciun preț să fii derutat în buna dumitale intenție. Pe de altă parte, ți-am trezit în prea mare măsură curiozitatea ca să nu te interesezi la alții, și, din păcate, am motive să mă tem că nu vei fi informat cu respectarea cât de cât a adevărului. La urma urmelor, e o situație imposibilă să frecventezi vreme îndelungată o casă fără să știi cine sunt acești oameni – și probabil că pe viitor nici dumneata nu te vei mai putea comporta la fel de nestingherit ca până acum. Prin urmare, dacă te interesează cu adevărat să afli câte ceva despre prietenul nostru, îți stau cu plăcere la dispoziție.

— Da, firește că da.

Condor își scoase ceasul.

— Unsprezece fără un sfert. Ne mai rămân două ceasuri bune. Trenul meu pleacă abia la unu și douăzeci. Dar nu cred că pentru asemenea lucruri șoseaua este un loc prea potrivit. Poate știi dumneata undeva un colț liniștit, unde să putem discuta în voie.

Am chibzuit o vreme; pe urmă am spus:

— Cel mai bine ar fi la „Crama tiroleză”, pe Erzherzog Friedrich-Strasse. Are niște separeuri mici, unde nu te tulbură nimeni.

— Minunat! Cred că este exact ce ne trebuie, răspunse el și-și iuți din nou pașii.

Fără să mai scoatem vreun cuvânt, ne-am continuat drumul până la capătul șoselei. Curând, primele case ale orașelului începură să străjuiască șoseaua în lumina strălucitoare a lunii și o coincidență fericită a făcut să nu întâlnim pe străzile cu totul pustii pe niciunul dintre camarazii mei. Nu știu de ce, dar mi-ar fi fost neplăcut dacă a doua zi m-ar fi întrebat cine era însoțitorul meu nocturn. De când intrasem în acel ciudat păienjeniș, ascundeam cu teamă orice fir care ar fi putut să ducă spre vreo intrare în

labirintul menit – simțeam aceasta – să mă ademenească în mereu alte adâncuri, tot mai misterioase.

Acea „Cramă tiroleză” era un local mic și plăcut, bucurându-se până la un anumit punct de o faimă cam îndoielnică. Situat lăturalnic, pe o străduță strâmbă, vetustă, ținea de un hotel de mâna a doua sau a treia, foarte prețuit în cercurile noastre din pricină că portarul era înzestrat cu o binevoitoare lipsă de memorie și renunța intenționat să-i plictisească pe pasagerii care solicitau o cameră cu un pat dublu – chiar în miezul zilei – pentru a le cere completarea fișei, conform ordonanței polițienești. O altă garanție de discreție pentru orele plăcute, mai lungi sau mai scurte, o constituia împrejurarea de loc întâmplătoare că, spre a ajunge la acele cuiburi de dragoste, nu trebuia să folosești intrarea bătătoare la ochi (un orașel de provincie are mii de ochi), ci, în chipul cel mai firesc cu putință, puteai trece, din încăperea unde era crama, direct la scară și pe aici, la discreta țintă. În schimb, în localul acesta dubios, se serveau niște terlanuri și muscaturi, vinuri vârtoase, într-adevăr excelente; în fiecare seară, burghezii ședeau aci comod la mesele grele de lemn, fără fețe de masă, și discutau la câte o litruță, cu însuflețire mai mare sau mai mică, problemele cele mai actuale ale orașelului și ale globului pământesc. În jurul acestei încăperi dreptunghiulare, cam vulgare, afectată băutorilor cinștiți, care nu căutau aici altceva decât vinul și conversația lor greoaie, se afla, înălțată cu o treaptă, o galerie de așa-zise „loji” zidite în perete, izolate între ele prin panouri de lemn destul de groase și amortizând zgomotele, împodobite cu totul inutil cu motive pirogravate și versuri stupide preamărind virtuțile vinului.

Spre încăperea principală a localului cele opt cabine erau atât de bine izolate prin perdele grele, încât aproape că puteau fi desemnate drept *chambres séparées*, și de fapt chiar și serveau ca atare, până la un anumit punct. Când ofițerii din garnizoană sau băieții cu termen redus voiau să se distreze discret cu câteva fete vieneze, își rezervau o asemenea lojă, și printr-o înțelegere tacită chiar colonelul nostru, care altfel ținea cu strictețe la disciplină, aprobase ritos această înțeleaptă măsură de prevedere, care-i împiedica pe civili să cunoască prea în amănunt orele de amuzament ale tinerilor din unitatea lui. Discreția era respectată ca lege supremă și în regulamentul intern al localului: în urma dispoziției categorice a proprietarului, un oarecare domn Ferleitner, chelnerițele în rochii tiroleze primiseră dispoziția severă să nu ridice perdelele sacre pentru a intra în loji, înainte de a tuși cu zgomot, anunțându-și prezența, de asemenea să nu-i deranjeze în vreun fel pe domnii militari, în afară de cazul că au fost

chemate anume, cu soneria. În felul acesta, erau păzite în chipul cel mai strașnic atât demnitatea armatei, cât și desfătarea ei.

Ca o lojă să fie folosită doar pentru o convorbire nestingherită, probabil că nu s-a întâmplat de multe ori în anele acestei crame. Dar ar fi fost penibil pentru mine să fiu tulburat în convorbirea atât de promițătoare în dezvoltări cu doctorul Condor, de camarazi intrați întâmplător, care ar veni să mă salute, roși de curiozitate, ori să fiu silit să sar în poziție de drepti la sosirea vreunui superior. Îmi era penibil chiar și numai să străbat încăperea cramei alături de Condor – ironiile și zeflemelele se vor ține lanț mâine, dacă voi fi văzut strecurându-mă într-un loc atât de izolat cu un domn străin și grăsan! Dar încă de la intrare am constatat cu multă satisfacție că în local domnea atmosfera pustie caracteristică sfârșitului de lună, ce provoacă în mod firesc o restrângere a bugetului în orice mică garnizoană. Din regimentul nostru nu se afla nimeni și toate lojile erau la dispoziția noastră.

Ca să înlăture probabil aparițiile ulterioare ale chelneriței, Condor comandă imediat doi litri de vin alb, îi plăti pe loc, și-i dădu fetei un bacșiș atât de gras, încât fata dispăru definitiv, dar nu înainte de a ne fi urat un „Să vă fie de bine!” plin de recunoștință. Perdeaua cea grea căzu și numai din când în când, dinspre mesele așezate în mijlocul cramei, răzbăteau câteva cuvinte pronunțate mai tare sau vreun hohot de râs. În celula noastră eram complet izolați și netulburați.

Condor umplu paharele, întâi mie un pahar înalt cu picior, apoi pentru el unul obișnuit; după o anumită concentrare în mișcările lui, mi-am dat seama că tot ce voia să-mi spună (și, poate, ceea ce voia să-mi ascundă) se ordona acum în mintea lui. Dar pe urmă, când se întoarse spre mine, acel aer de om adormit și lenevos, care mă supăraser mai înainte atâta, dispăruse complet, privirea îi era ageră.

— Mai bine să începem cu începutul și să-l lăsăm cu totul deoparte pe nobilul domn Lajos von Kekesfalva. Pentru că pe atunci acesta nici nu exista încă. Nu exista niciun moșier în redingotă neagră și cu ochelari înrămați în aur, niciun nobil și cu atât mai puțin vreun magnat. Nu exista decât un băiețuș evreu, într-un sat prăpădit de la granița ungaro-slovacă, un tinerel cu pieptul îngust și ochii ageri, pe care-l chema Leopold Kanitz, și dacă nu mă înșel toată lumea nu-i spunea decât Lämmel Kanitz.

Probabil că am tresărit sau mi-am manifestat într-altfel marea mea surpriză, căci m-aș fi așteptat la orice, numai la asta nu. Dar Condor zâmbi și continuă, de parcă ar fi povestit ceva obișnuit.

— Da, Kanitz, Leopold Kanitz, n-am ce-i face; abia mai târziu, în urma propunerii unui ministru, numele a fost maghiarizat într-un fel atât de sonor și împodobit cu o particulă de noblețe. Ai scăpat, probabil, din vedere că un

om cu influență și relații serioase, care locuiește demultă vreme în regiune, poate face *peau neuve*, adică să-și maghiarizeze numele și uneori chiar să fie înnobilit. În definitiv – de unde să știi dumneata, un om tânăr, toate astea, căci foarte multă apă s-a scurs pe Leitha⁶ de când acest puști, băiețașul ăsta evreu, ager la minte, cu ochii vii, păzea acolo caii și căruțele țăranilor, în timp ce ei se îmbătau la cârciumă, sau căra acasă coșurile precupețelor pentru o mână de cartofi.

Așadar, tatăl lui Kekesfalva, sau mai bine zis al lui Kanitz, nu era nicidecum un magnat, ci un evreu sărac lipit pământului și percionat, arendaș al unei cârciumi situate pe șoseaua din marginea respectivului orașel. Lucrătorii forestieri și căruțașii se opreau dimineața și seara, ca să se apere împotriva gerului din Carpați, înainte de a pleca la drum sau după ce soseau, cu unul sau mai multe pahare de rachiu de șaptezeci de grade. Uneori focul acesta lichid le curgea cam iute prin vine, ațâțându-le simțurile; atunci spărgeau și paharele și, într-o astfel de încăierare, tatăl lui Kanitz a primit o lovitură din care i s-a tras moartea. Câțiva țărani, care se întorceau beți de la târg, s-au luat la bătaie, și când cârciumarul a încercat să-i despartă ca să-și salveze sărăcăciosul avut, un gealat de căruțaș l-a trântit cu atâta putere într-un colț, că a rămas întins acolo, gemând. Din ziua aceea a început să scuipe sânge, iar un an mai târziu a murit în spital. Bani n-a lăsat în urma lui; mama, o femeie curajoasă, își câștiga pâinea, pentru ea și pentru copiii încă mici, lucrând ca spălătoreasă și ca moașă. Pe deasupra, mai făcea și negustorie cu mărunțișuri prin case și Leopold îi căra în spinare marfa. În afară de asta, pe unde putea, flăcăiașul mai ciupea câțiva gologani; la negustori lucra ca băiat de prăvălie și mai servea și de mesager de la un sat la altul. La o vârstă când alți copii se joacă, lipsiți de griji, cu bile de sticlă, el știa exact cât costă fiecare lucru, de unde și cum se vinde și se cumpără, cum să fii util, ba chiar indispensabil; și afară de aceste îndeletniciri mai găsea și timp să învețe câte ceva. Rabinul îl învăța să scrie și să citească, iar el pricepea atât de repede, că încă de la treisprezece ani era chemat câteodată să ajute la copierea actelor în biroul unui avocat, iar micilor negustori le întocmea pentru câțiva gologani petițiile și declarațiile către fisc. Ca să economisească lumină – orice picătură de gaz constituia pentru sărăcăcioasa lor gospodărie o risipă – ședea noapte de noapte lângă felinarul de semnalizare al cantonului – satul nu avea gară proprie – și studia acolo ziarele rupte și aruncate de alții. Încă de atunci, bătrânii din comunitatea evreiască dădeau aprobator din bărbi și proroceau că din băiețașul ăsta are să se aleagă ceva.

---

⁶ Afluent al Dunării.

Cum a făcut s-o ștergă din satul acela slovac și să ajungă la Viena, nu știu. Dar când a apărut aici, în regiunea asta, avea vârsta de douăzeci de ani și era agentul unei foarte serioase societăți de asigurare, și, potrivit firii lui neastâmpărate, pe lângă această activitate oficială a lui mai făcea sute de afaceri mărunte. Devenise ceea ce în Galiția se numește un „factor”, un afacerist care cumpără și vinde de toate, mijlocește orice și creează pretutindeni legături între cerere și ofertă.

Mai întâi, oamenii l-au tolerat. Curând începură să-l remarce, ba chiar să aibă nevoie de el. Căci știa de toate și se pricepea la toate; într-un loc dădea peste o văduvă care încerca să-și mărite fata – imediat se improviza în intermediar de căsătorii; în alt loc unul voia să emigreze în America și avea nevoie de lămuriri și de acte – Leopold făcea rost și de una și de alta. În afară de asta cumpăra haine vechi, ceasuri, antichități, prețuia și schimba pământ și mărfuri și cai, iar dacă unui ofițer îi trebuia un garant, el făcea rost. An de an își lărgea atât cunoștințele, cât și sfera de activitate.

Cu asemenea muncă neobosită și tenace, se poate câștiga câte ceva. Dar adevăratele averi se nasc întotdeauna numai grație unui anumit raport între venituri și cheltuieli, între câștig și consum. Acesta constituia un alt secret al ascensiunii prietenului nostru Kanitz, anume, faptul că în toți acești ani n-a consumat aproape nimic, cu unica excepție că a sprijinit un șir întreg de rude de-ale sale și l-a ținut la învățătură pe fratele său. Singurele achiziții mai importante pe care și le-a îngăduit pentru persoana sa erau o redingotă neagră și acei ochelari cu rama din *doublé* pe care îi cunoști atât de bine, cu ajutorul cărora își cucerea față de țărani prestigiul unuia „cu carte”. Dar și după ce ajunsese de multă vreme om bogat, din prudență, se dădea încă drept un modest agent. Căci „agent” e un cuvânt minunat, o mantie largă, sub care se pot ascunde tot soiul de lucruri, iar Kekesfalva ascundea sub ea, înaintea de orice, faptul că nu mai era de mult un simplu intermediar, ci un capitalist, un mare om de afaceri. I se părea mult mai important și mai potrivit să fie bogat decât să treacă drept bogat (de parcă ar fi citit înțeleapta paralipomena a lui Schopenhauer despre ceea ce este cineva sau ceea ce doar reprezintă).

Când cineva, care e în același timp harnic, inteligent și econom, ajunge după mai mult sau mai puțin timp să aibă bani, este o chestiune care nu mi se pare însă că merită o meditație filosofică deosebită și nici măcar cine știe ce admirație; la urma urmelor, noi, medicii, știm mai bine ca oricine că, în clipele hotărâtoare, unui om îi folosește foarte puțin contul său la bancă. Ceea ce mi-a impus într-adevăr de la început la Kanitz al nostru, a fost voința de-a dreptul demonică de a-și spori, o dată cu averea, și cunoștințele. Nopti întregi în tren, orice clipă liberă în trăsură, la han, pe drum, citea și învăța.

Studia toate colecțiile de legi, dreptul comercial și pe cel al muncii, ca să poată deveni propriul său avocat, urmărirea licitațiile la Londra și la Paris ca un anticar de profesie și era versat în toate investițiile și tranzacțiile, ca un bancher; era, așadar, firesc ca afacerile sale să crească din ce în ce, căpătând anvergură. De la țărani a trecut la arendași, de la arendași la marii moșieri din rândurile aristocrației; curând ajunse să mijlocească vânzarea de recolte întregi și de păduri, să livreze materii prime pentru fabrici, să înființeze consorții, iar până la urmă i-au fost date chiar anumite comenzi de furnituri pentru armată, astfel că redingota neagră și ochelarii cu ramă de aur puteau fi văzuți acum din ce în ce mai des în anticamerele ministerelor. Dar oamenii de-aici din regiune îl mai luau încă drept un agent neînsemnat – când el ajunsese pe vremea aceea la o avere de un sfert de milion, poate chiar o jumătate de milion de coroane – iar pe stradă i se răspundea mai departe la salut „acestu” Kanitz foarte de sus, până când dădu lovitura cea mare, devenind, printr-o singură abilă manevră, din Lämmel Kanitz domnul von Kekesfalva...

Condor se întrerupse, apoi urmă:

— Ei! Ce ți-am povestit până acum, știi numai dintr-a doua mână. Dar povestea care urmează o știi chiar de la el. Mi-a povestit-o într-o noapte, când după operația soției sale am așteptat amândoi, într-o cameră a sanatoriului, de la ora zece seara până în zori. De aici încolo sunt în măsură să garantez pentru fiecare cuvânt, căci în asemenea clipe nu se minte.

Încet și îngândurat, Condor luă o mică înghițitură, mai înainte de a-și aprinde încă o țigară de foi; cred că era a patra în seara aceasta, și m-a frapat înverșunarea cu care fuma tot timpul. Am început să pricep că tonul accentuat de bonomie jovială, pe care îl întrebuița când își exercita profesia de medic, că vorba domoală și nepăsarea lui aparentă erau o tehnică specială, menită a-i lăsa vreme să mediteze mai liniștit (și poate să observe). Buzele-i groase supseră de trei, patru ori din țigară, în timp ce urmărirea fumul cu un interes vecin cu reveria. Pe urmă își luă brusc avânt, de parcă și-ar fi amintit ceva.

— Povestea aceasta despre cum a devenit Leopold, sau Lämmel Kanitz, proprietarul domeniului și domnul von Kekesfalva, începe într-un tren personal dintre Budapesta și Viena. Deși împlinise patruzeci și doi de ani și părul îi cam încărunțise, prietenul nostru încă își petrecea în anii aceia nopțile mai mult pe drum – zgârciții economisesc și timpul – și cred că nu trebuie să mai adaug că nu călătorea decât cu clasa a treia. Ca unul cu veche experiență, își elaborase o anumită tehnică pentru călătoriile nocturne. Mai întâi așternea pe banca tare de lemn un pled scoțian, pe care-l achiziționase odată ieftin, la o licitație. Pe urmă își atârna cu grijă nelipsita redingotă

neagră în cuier, ca s-o menajeze, își punea ochelarii cu rame de aur în tocul lor, scotea din valiza de pânză – una de piele n-a ajuns niciodată să-și cumpere – o haină de casă veche, păroasă, și în sfârșit își trăgea șapca adânc pe frunte, ca să nu-i cadă lumina în ochi. Așa se ghemuia în colțul compartimentului, obișnuit de mult să ațipească șezând; că pentru noapte nu-i nevoiede un pat și nici de o poziție comodă pentru somn învățase micul Lämmel încă de pe vremea când era copil.

De data asta însă, prietenul nostru nu adormi, căci în compartiment mai ședeau alți trei călători. Și vorbeau despre afaceri. Și când oamenii discutau despre afaceri, Kanitz nu putea să nu asculte. Aviditatea lui de a învăța se diminuase cu anii tot atât de puțin ca și lăcomia de bani; ca două părți ale unui clește, aceste două caracteristici ale lui erau legate printr-un șurub de fier.

De fapt, era gata să ațipească, dar un cuvânt îl făcu să tresară cum tresare un cal când aude un semnal de trompetă, și cuvântul acesta era o cifră: „Închipuie-ți că omul ăsta născut sub o zodie norocoasă a câștigat, numai datorită imensei lui prostii, șazeci de mii de coroane dintr-o singură lovitură!”

Ce fel de șazeci de mii? De unde șazeci de mii? Kanitz deveni pe loc foarte treaz, de parcă o găleată cu apă rece ca gheața i-ar fi gonit somnul din ochi. Cine a câștigat șazeci de mii și cum – iată ce trebuia să lămurească el. Bineînțeles că s-a ferit cu grijă să se trădeze față de cei trei călători că nu doarme și ascultă. Dimpotrivă: își trase șapca și mai jos peste frunte, ca umbra să-i acopere complet ochii și ca ceilalți să fie convinși că doarme; în același timp se dădu mai aproape, folosind cu viclenie fiecare zguduitură a vagonului, ca să nu piardă niciun cuvânt în ciuda zgomotului pe care-l tăceau roțile.

Tânărul care povestea cu atâta înverșunare și lansase acel indignat semnal de trompetă datorită căruia Kanitz se înviorase, se dovedi a fi copist la un avocat vienez și supărarea pricinuită de lovitura colosală a șefului său îl făcea să peroreze enervat.

„Și cu toate astea, la început, șnapanul comisese o greșeală și stricase totul! Și numai din cauza unui termen idiot în instanță, care l-a făcut să câștige cel mult cincizeci de coroane, a sosit cu o zi întârziere la Budapesta și între timp gâsca aia proastă s-a lăsat dusă cu zăhărelul. Totul a mers cum nu se poate mai bine – testamentul inatacabil, cei mai buni martori aduși din Elveția, două expertize medicale ireproșabile, că acea Orosvár fusese în deplinătatea facultăților mintale la întocmirea testamentului. Niciodată banda aceea lacomă de strănepoți și pseudo-rude prin alianță n-ar fi căpătat măcar o para chioară, în ciuda articolelor de scandal pe care avocatul lor le

strecura în ziarele de după-amiază, iar boul meu de șef era atât de sigur, încât, fiindcă dezbaterile urmau să aibă loc abia vineri, se mai urcă o dată în tren și se mai rezezi o dată până la Viena pentru o prostie de termen în instanță. Între timp, pușlamaua aia vicleană de Wiezner se pune bine pe lângă ea, el, avocat al părții adverse, îi face pur și simplu o vizită prietenească și găscă, proastă, are o criză de nervi: «Dar nici nu vreau atâția bani, vreau numai să pot trăi în pace» – imită vorbitorul, folosind un oarecare dialect din nordul țării. Da, pace are acum găscă, numai că ceilalți au trei sferturi din moștenirea ei fără niciun drept! Fiindcă muierea asta neghioabă n-a mai așteptat întoarcerea șefului meu și a iscălit un compromis, cel mai stupid, cel mai idiot compromis de la Joriget încoace: o singură trăsătură de condei care a costat-o nicimăi mult, nici mai puțin de o jumătate de milion.”

— Și acum, ia seama, domnule sublocotenent, se întoarse Condor către mine. În timpul respectivei filipice, prietenul nostru Kanitz ședea tăcut în colțul său, ghemuit ca un arici, cu șapca trasă până peste sprâncene, dar era numai urechi ca nu cumva să-i scape vreun cuvânt. A înțeles imediat despre ce era vorba, căci procesul Orosvár – folosesc anume un nume fictiv, fiindcă cel adevărat e prea cunoscut – așadar, procesul Orosvár ocupa pe atunci pagina întâi în toate ziarele maghiare și era într-adevăr o afacere cu totul ieșită din comun; ți-o relatez numai pe scurt.

Bătrâna prințesă Orosvár, care venise putred de bogată încă de prin Ucraina, îi supraviețuise soțului cu mai bine de treizeci și cinci de ani. Rezistentă ca oțelul și rea ca o scorpie de când în aceeași noapte îi muriseră de diferite cei doi copii, ura din toată inima pe ceilalți din familia Orosvár, pentru că supraviețuiseră copiilor ei; mi se pare într-adevăr veridic că a ajuns la vârsta de optzeci și patru de ani numai din răutate și *dépit* de a nu lăsa pe nerăbdătorii ei nepoți și strănepoți s-o moștenească. Dacă vreunul dintre neamurile lacome de moștenire seanunța în vizită, refuza să-l primească, și orice scrisoare de la cineva din familie, în termeni oricât de afectuoși ar fi fost redactată, zbură pe loc în coșul de hârtii de sub masă. De la moartea copiilor și a soțului căzuse în mizantropie și extravagantă, iar la Kekesfalva nu locuia decât două sau trei luni pe an, în care timp refuza să primească vreun oaspete; în restul timpului pribegea prin lume, avea reședințe somptuoase la Nisa și Montreux, se îmbrăca, se dezbrăca, se coafa, își făcea unghiile și se farda, citea romane franțuzești, cumpăra multe rochii, colinda din magazin în magazin, se tocmea și înjura ca o precupeață. Singura persoană pe care o îngăduia lângă sine, doamna ei de companie, bineînțeles că n-avea de loc o viață ușoară. Sărmana femeie, tăcută din fire, trebuia să hrănească zilnic trei câini grifoni dezgustători și miorlăiți, să-i perie și să-i

ducă la plimbare, să cânte la pian pentru bătrâna nebună, să-i facă lectură din cărți și să se lase insultată într-un mod îngrozitor, fără niciun motiv; iar atunci când bătrâna doamnă își administra câteva pahare de coniac sau de votcă în plus, persoanele autorizate pretind că trebuia să rabde chiar și bătaia. În toate localitățile de lux, la Nisa și la Cannes, la Aix-les-Bains și Montreux, era cunoscută această femeie corpulentă, cu obrazul lucios și turtit ca de câine mops, și cu părul vopsit, care vorbind întotdeauna cu voce tare, fără să se sinchisească dacă mai sunt și alții în jur care ar putea să audă, făcea instrucție cu chelnerii ca un plutonier-major și se strâmba cu agresivitate la oamenii ce nu-i erau pe plac. În aceste înfiorătoare peregrinări, pretutindeni o urma, ca o umbră, doamna de companie care era obligată să meargă în permanență cu câinii în urma ei, niciodată lângă ea – o ființă firavă, palidă, blondă, cu ochii speriați, care, după cum se putea lesne observa, se rușina tot timpul de purtarea grosolană a stăpânei sale și în același timp se temea de dânsa ca de dracul în persoană.

Ei, și s-a întâmplat că, în al șaptezeci și optulea an al vieții, prințesa Orosvár a contractat o pneumonie zdravănă, pe când se afla la Territet, în același hotel unde locuia întotdeauna și împărăteasa Elisabeth. Nu s-a lămurit pe deplin cum răzbiise această veste până în Ungaria. Dar fără să se fi înțeles între ele, rudele sosiră în maregrabă, ocupară hotelul, îl luară cu asalt pe medic ca să capete știri și începură să aștepte, să aștepte moartea.

Dar răutatea conservă. Bătrâna zmeoaică își reveni, și în ziua când aflară că mătușa lor restabilită urmează să coboare pentru prima oară în hol, rubedeniile cele nerăbdătoare o șterseră. Dar bătrânei Orosvár îi ajunsese câte ceva la ureche despre sosirea moștenitorilor prea îngrijorați; plină de obidă cum era, mitui mai întâi pe chelneri și pe cameriste, ca să-i raporteze cuvânt cu cuvânt tot ce spusese rudele ei. Informațiile corespundeau întocmai. Moștenitorii mult prea grăbiți se certaseră între ei ca lupii, cui să-i revină Kekesfalva și cui Orosvár și cui perlele și cui moșiile și cui palatul din Ofner Strasse. Acesta a fost primul semnal de alarmă. Peste o lună sosi o scrisoare de la un bancher pe nume Dessauer din Budapesta, că nu mai poate prelungi creanța strănepotului ei Deszö decât dacă dânsa îi garantează în scris că acesta este printre moștenitori. Asta a făcut să se reverse paharul. Bătrâna Orosvár și-a chemat telegrafic avocatul de la Budapesta, a redactat cu el un testament nou și – răutatea aduce după sine luciditate – asigurându-și prezența a doi medici, care certificară în mod categoric că prințesa se află în deplinătatea facultăților mintale. Avocatul a luat cu el testamentul la Budapesta; vreme de șase ani mai avea să stea sub sigiliu în biroul său, fiindcă bătrâna Orosvár nu se grăbea de loc să moară. Când a sosit în sfârșit vremea să fie deschis, a fost o mare surpriză. Legatară

universală era instituită doamna de companie, o domnișoară Annette Beate Dietzenhof din Westfalia, al cărui nume ajunsese astfel pentru întâia oară să răsunese amenințător în urechile tuturor rubedeniilor. Ea moștenise Kekesfalva, Orosvár, fabrica de zahăr, crescătoriile de cai, palatul din Budapesta; numai moșiile și banii lichizi, bătrâna prințesă le lăsa orașului ei natal din Ucraina, pentru a se clădi o biserică rusească. Dintre rude, nimeni nu căpăta nici măcar un nasture; cu perfidie se stipula în testament această excludere, cu următoarea motivare: „deoarece abia așteptau moartea mea”.

Așa se născură premisele unui scandal mult comentat. Rudele dezgropară securea războiului, alergară la avocați și făcură contestațiile obișnuite. Că bătrâna nu fusese întoate mințile, fiindcă își redactase testamentul în timpul unei boli grele și pe deasupra fusese dominată în mod patologic de doamna de companie; e în afară de orice îndoială că această persoană vicleană, folosind sugestia hipnotică, a siluit adevărata voință a bolnavei. Totodată se străduiră să dea afacerii aspectul unei probleme naționale: moșii maghiare, în posesia familiei Orosvár încă de pe vremea lui Arpad, să cadă acum în mâini străine, în mâna unei prusace, iar cealaltă jumătate a averii să revină bisericii ruse; toată Budapesta nu mai vorbea de altceva, ziarele umpleau cu ea coloane întregi. Dar în ciuda țipetelor și urlitelor celor nedreptățiți, situația lor nu era câtuși de puțin trandafirică. În fața a două instanțe, moștenitorii pierduseră procesul; spre ghinionul lor, cei doi medici din Territet trăiau încă și au confirmat din nou că prințesa fusese în deplinătatea facultăților mintale. Și ceilalți martori trebuiră să recunoască, la interogatoriul luat în instanță, că bătrâna prințesă, deși cam extravagantă în ultimii ani ai vieții, avusese totuși mintea foarte limpede. Toate trucurile avocațești, toate încercările de intimidare dăduseră greș, oamenii pariau la cota de o sută contra unu că nici Curtea de casație nu va infirma sentințele date până atunci în favoarea domnișoarei Dietzenhof.

Bineînțeles că și Kanitz citise dările de seamă de la proces, totuși asculta fiecare cuvânt, deoarece afacerile bănești ale altora îl interesau în cel mai înalt grad, socotindu-le material de studiu; în afară de aceasta, cunoștea moșia Kekesfalva de pe vremea când fusese agent de asigurări.

„Vă închipuiți, povestea mai departe micul secretar, ce spume la gură a făcut șeful meu când s-a întors și a văzut cum fusese păcălită acea femeie neghioabă. Apucase să renunțe în scris la Orosvár, la palatul de pe Ofner Strasse, și se mulțumise cu moșia Kekesfalva și cu crescătoria de cai. Se pare că o impresionase în mod deosebit făgăduiala acelei vulpi șirete că de acum înainte nu va mai avea de-a face cu tribunalele și că moștenitorii vor lua cu generozitate asupra lor cheltuielile de judecată și onorariul avocatului ei. Ei, dar *de jure* respectiva tranzacție mai putea fi atacată, căci nu era încheiată

față de unnotar, ci numai față de martori, astfel că banda cea hrăpăreață putea fi cât se poate de lesne despuiată de pradă, cu atât mai mult cu cât nu mai aveau nicio para chioară ca să mai reziste unei târăgănări cu citări în diferite alte instanțe. Firește că era o datorie elementară a șefului meu să treacă la fapte și să atace tranzacția apărând interesele moștenitoarei. Dar banda a știut să-i ungă balamalele, i-a oferit pe sub mână șaizeci de mii de coroane drept onorariu de avocat, dacă nu va mai scoate o vorbă. Și pentru că, oricum, începuse să aibă pică pe femeia aia neroadă care s-a lăsat mulșă de frumușica sumă de un milion într-o jumătate de oră, a declarat că tranzacția este valabilă și a vârat bănișorii în buzunar – șaizeci de mii de coroane, ce părere ai? – drept răsplată că a plecat ca un prostănac la Viena și a făcut astfel ca interesele clienței lui să se ducă de râpă! Acum, din toată moștenirea de milioane, toanta a rămas doar cu Kekesfalva, și o s-o prăpădească și pe asta foarte curând, după cum o cunosc: o toantă fără pereche.”

„Dar ce să facă ea cu o moșie?” întrebă celălalt.

„Are s-o prăpădească, te rog să mă crezi! E absolut sigur. De altfel, se vorbește că cei din cartelul zahărului vor să pună mâna pe fabrică. Mi se pare că poimăine vine directorul general de la Budapesta. Iar moșia mi se pare că vrea s-o ia în arendă un anume Petrovic, unul care a fost acolo administrator, dar poate că o vor prelua tot cei din cartelul zahărului, în regie proprie. Bani au destui, căci se spune că o bancă franceză – n-ai citit în ziare? – ar pregăti ofuziune cu industria din Boemia.”

O dată cu aceasta, convorbirea trecu la chestiuni generale. Dar Kanitz al nostru auzise destul și simțea că-i ard urechile. Puțini cunoșteau moșia Kekesfalva atât de temeinic ca el; prima oară fusese acolo în urmă cu douăzeci de ani, ca să întocmească o asigurare pentru inventarul mobil. Îl cunoștea și pe Petrovic, îl cunoștea chiar foarte bine de pe vremea primelor lui afaceri; individul acesta, care se silea să treacă neobservat, băga în fiecare an bani grei în buzunar, bani scoși din administrarea moșiei și pe care îi plasa, întotdeauna prin intermediul lui Kanitz, în ipotecă, la doctorul Gollinger. Dar ceea ce era mai important pentru Kanitz: își amintea foarte bine de vitrina cu porțelanuri chinezești și de anumite piese de ceramică smălțuită și broderii în mătase, moștenite de la bunicul bătrânei Orosvár, care fusese ambasadorul Rusiei la Pekin: încă pe vremea când prințesa trăia, Kanitz – căci numai el cunoștea imensa lor valoare – încercase să le cumpere pentru casa Rosenfeld din Chicago. Erau piese dintre cele mai rare, valorând cam două până la trei mii de lire sterline; bătrâna Orosvár, firește, n-avea habar de prețurile ce se plăteau de vreo câteva decenii acolo, în America, pentru obiectele de artă din Extremul Orient, dar zbierase cât se poate de

grosolan la Kanitz, că nu vinde absolut nimic și să se ducă dracului. Dacă aceste piese mai există – Kanitz începu să tremure la gândul acesta – ele puteau fi obținute pentru o nimica toată, având în vedere schimbarea proprietarului. Bineînțeles că lucrul cel mai bun ar fi să-și asigure dreptul de preempțiune pentru întregul inventar.

Kanitz al nostru făcu gesturile cuiva care se trezește pe neașteptate – cei trei tovarăși de călătorie trecuseră de mult la alte subiecte în discuția lor – căscă cu multă naturalețe, se întinse ca să se dezmoștească și-și scoase ceasul: într-o jumătate de oră trenul urma să se oprească aici, în gara orașului dimitale de garnizoană. Grăbit își împachetă haina de casă, își îmbracă inevitabila redingotă neagră și-și puse la punct ținuta. La ora două și treizeci precis coborî, luă o trăsură până la „Leul roșu”, închirie o cameră, și trebuie să subliniez că a dormit prost, ca orice comandant de oaste în ajunul unei bătălii nesigure. La ora șapte – îngrijorat, îi era teamă să nu întârzie măcar o clipă – se sculă și porni cu pașii lui greoi spre castel, chiar pe aleea pe care am trecut și noi adineauri. „Să le-o iau înainte, se gândea, principalul este să le-o iau înainte celorlalți.” Să rezolve totul, înainte de a se năpusti păsările de pradă de la Budapesta! Să-l convingă iute pe Petrovic ca acesta să-l înștiințeze imediat în cazul că s-ar ajunge la o lichidare a inventarului mobil. La nevoie, să liciteze împreună cu el și la împărțire să-și asigure respectivul inventar.

De la moartea prințesei, castelul nu mai avea un personal atât de numeros; așa se face că amicul Kanitz izbuti să se strecoare ușor și să examineze totul în liniște. „Frumoasă proprietate, își spunea el, admirabil întreținută, obloanele proaspăt vopsite, zidurile spoite frumos, gardul nou – da, da, Petrovic știa de ce făcea mereu atâtea reparații, la fiecare socoteală anumite procente grase luau drumul buzunarului său sub formă de comision. Dar pe unde o fi șnapanul?” Poarta principală se dovedește a fi închisă, în curtea unde se aflau clădirile administrației nu se simte nicio mișcare, oricât de tare bătea la ușă – lua-o-ar naiba de treabă, că doar n-o fi plecat chiar el la Budapesta, ca să încheie tranzacția cu naiva aceea de Dietzenhof!

Nerăbdător, Kanitz se plimbă de la o ușă la alta, strigă, bate din palme – nimeni, nimeni! În sfârșit, strecurându-se prin mica poartă laterală, observă în seră o siluetă feminină. Prin geamuri vede numai că stropește florile – în sfârșit, cineva de la care poate lua informații. Kanitz bate într-un fel cam grosolan în geam: „Alo!” strigă el și mai bate și din palme, ca să se facă observat. Cea care se ocupă acolo, înăuntru, de flori, tresare speriată, și mai durează o vreme până îndrăznește să vină la ușă, sfioasă, de parcă ar fi fost surprinsă asupra unei fapte nedemne. E blondă, nu prea tânără, slăbuță,

poartă o bluză simplă, de culoare închisă și un șorț de stambă peste fustă – așa stă acum în pragul ușii, în mână cu foarfecele de grădină încă deschis.

Nițeluş cam nerăbdător, Kanitz se răsteşte la ea:

„Mult mai trebuie să te-aştept! Pe unde umblă Petrovic?”

„Cine vă rog?” întrebă fata subțirică, și privirea ei e cam descumpănită; fără să-și dea seama, se dă un pas înapoi și ascunde foarfecele de grădină la spate.

„Cum, cine?! Câți Petrovic există pe-aici? De Petrovic întreb, de administrator!”

„Ah, iertați-mă... de... ad... de domnul administrator... da... nici eu nu l-am văzut încă... a plecat, cred, la Viena... Dar soția lui spunea că se va întoarce probabil încă astă-seară.”

«Probabil, probabil! se gândește Kanitz cu necaz. Să aștept până seara.» Să mai irosească încă o noapte la hotel. Alte cheltuieli inutile, și nici nu poți să știi dacă se va alege ceva din toate astea.

„Ce ghinion! Să fie plecat tocmai astăzi, șnapanul! mârâie el cu jumătate de gură și se adresează apoi fetei: Se poate vizita între timp castelul? La cine sunt cheile?”

„Cheile?” repetă ea descumpănită.

„Da, la naiba, cheile!” («Ce se tot fâțâie așa, prostește! își spune el. Probabil că are dispoziție de la Petrovic să nu lase pe nimeni înăuntru. Dar nu-i nimic – cel mult va trebui să-i dau un bacșiș acestui iepuraș fricos.»)

Kanitz devine imediat jovial și începe să vorbească cu accentul caracteristic al oamenilor simpli vienezi:

„Ei, fără teamă, îngeraș! Că doar n-am să șterpelesc nimic. Vreau numai să casc nițel ochii. Ei, batem palma – ai cheile sau nu?”

„Cheile... firește că am cheile, bâlbâie ea, dar nu știu. Dacă domnul administrator...”

„Ți-am mai spus, n-am nevoie de niciun Petrovic pentru treaba asta. Așa că, să lăsăm mofturile. Cunoști casa?”

Făptura cea neîndemânică pare și mai descumpănită.

„Cred că da... adică, o cunosc oarecum...”

«O toantă! se gândește Kanitz. Ce personal infect angajează Petrovic ăsta!» Și cu glas tare poruncește:

„Și acum, dă-i drumul, n-am timp de pierdut!”

O ia înainte și, într-adevăr, ea îl urmează, tăcută și sfioasă. La ușa de la intrare ezită din nou.

„Pentru numele lui Dumnezeu, descuie odată!” «Ce-o fi făcând așa pe proasta, pe timida», se necăjește Kanitz.

În timp ce scoate cheile din mica ei poșetă de piele, cam uzată, el se mai interesează o dată, din prudență:

„De fapt, cu ce te îndeletnicești dumneata aici, în casă?”

Intimidată, fata se oprește și, îmbujorându-se la obraz, spune:

„Eu sunt, începe și se corectează imediat... am fost... am fost doamna de companie a doamnei prințese.”

Și acum i se oprește lui Kanitz răsuflarea (și-ți jur că era greu să-l faci să-și piardă cumpătul pe un om de calibrul lui). Fără să vrea, se dă un pas înapoi.

„Dumneavoastră sunteți... sunteți cumva domnișoara Dietzenhof?”

„Desigur”, răspunde ea și mai speriată, de parcă ar fi fost acuzată de vreo fărădelege.

Există ceva ce Kanitz nu cunoscuse în toată viața lui de până acum: sfiala. Par în clipa aceea – o singură clipă – era grozav de încurcat, după ce dăduse așa, orbește, peste legendara domnișoară Dietzenhof, moștenitoarea de la Kekesfalva. Imediat schimbă tonul:

„Iertați-mă, se bâlbâie încurcat și-și scoase repede pălăria. Iertați-mă, stimată domnișoară... Dar nimeni nu m-a înștiințat că stimata domnișoară a și sosit... N-am știut câtuși de puțin... Vă rog să mă scuzați... venisem numai să... Se întrerupse, fiindcă acum e foarte important să născocoască ceva veridic. E numai pentru asigurare... fiindcă trebuie să știți că am mai fost și cu ani în urmă de mai multe ori pe-aici – pe vremea când mai trăia defuncta doamnă prințesă. Din păcate n-am avut atunci prilejul să vă întâlnesc, stimată domnișoară. Numai de aceea numai pentru asigurare... numai ca să văd dacă întregul fond mai este intact... Suntem doar obligați s-o facem. Dar în definitiv, nu este nicio grabă.”

„O, vă rog, vă rog... rostește ea temătoare. Firește, eu nu mă pricep la asemenea lucruri. Poate că e mai bine să discutați toate astea cu domnul Peterwitz.”

„Desigur, desigur, răspunde Kanitz al nostru, care încă nu și-a revenit complet... Bineînțeles că-l voi aștepta pe domnul Peterwitz. «De ce s-o corectez», se gândește el. Dar poate, dacă nu vă deranjează, stimată domnișoară, aș putea da o raită prin castel, și atunci totul s-ar rezolva în zbor. Probabil că nu a intervenit nicio schimbare în inventar.”

„Nu, nu, zice ea în grabă, nu s-a schimbat nimic. Dacă vreți să vă convingeți...”

„Sunteți prea amabilă, stimată domnișoară!” se înclină Kanitz și amândoi intră în casă.

În salon prima lui privire se îndreaptă către cele patru peisaje de Guardi⁷, pe care le cunoști, și alături, unde își are acum Edith iatacul, către vitrina cu porțelanuri chinezești, către tapiseriile și micile statuete de jad. Ce ușurare – totul se află încă aici, Petrovic n-a furat nimic, prostănacul preferă să-și ia tainul la ovăz, la trifoi, la cartofi, la reparații. În acest timp, domnișoara Dietzenhof, probabil grijulie să nu-l stingherească pe domnul cel străin care-și rotește ochii prin încâpere cu vizibilă nervozitate, se întoarce și deschide obloanele. Lumina pătrunde înăuntru, prin ușile înalte cu geamuri se vede până departe în parc. «Trebuie să fac conversație, segândește Kanitz. Să nu mi scape din mână! Să mă împrietenesc cu ea!»

„Ce frumoasă e priveliștea asupra parcului, începe respirând adânc. E minunat să locuiești aici.”

„Da, e foarte frumoasă”, confirmă ea ascultătoare, dar nu pare chiar convinsă. Kanitz simte imediat că această femeie speriată se dezobișnuise să contrazică fățiș; abia după un răstimp ea adăugă, ca un fel de rectificare: „De fapt, doamna prințesă nu s-a simțit niciodată foarte bine aici. Spunea întotdeauna că șesul îi creează o dispoziție melancolică. Da, de fapt nu iubea decât munții și marea. Găsea că regiunea de aici e prea izolată și oamenii...”

Și iarăși se poticnește în vorbă. Totuși – «conversație, să fac conversație! își amintește Kanitz. Să păstrez contactul eu ea!»

„Dar nădăjdum că acum dumneavoastră veți rămâne la noi, stimată domnișoară.”

„Eu, fără voie fata își ridică mâinile, de parcă s-ar fi apărat de ceva supărător. Eu?... Nu! Oh, nu! Ce să fac eu aici, singură în casa asta mare?... Nu, nu. Plec imediat ce totul va fi pus în ordine.”

Kanitz o privește dintr-o parte, cu prudență. Ce subțirică e în încâperea asta mare, sărmana proprietară! Cam prea palidă și prea sfioasă, altminteri ar putea fi socotită chiar frumoasă; ca un peisaj trist sub ploaia de toamnă pare obrazul alungit și îngust, cu pleoapele lăsate. Ochii au nuanța delicată a albăstrelelor, ochi catifelati și calzi, dar nu îndrăznesc să lucească deschis, din inimă, mereu se ascund, speriați, îndărătul pleoapelor. Și Kanitz, ca un observator cu experiență, își dă seama imediat: o ființă căreia i-a fost frântă șira spinării. Un om fără voință, pe care îl poți îmbrobodi cum vrei. Așadar, «conversație, fă conversație cu orice preț!» Și cu fruntea încrețită de compătimire, se interesează în continuare:

„Dar atunci, ce are să se aleagă de această frumoasă proprietate? Este nevoie aici de o mână care să conducă, de o mână energetică!”

„Nu știi, nu știi!”

---

⁷ Francesco Guardi (1712-1793), pictor italian în stilul rococo.

O spune cu o anume nervozitate, neliniștea străbate tot trupul firav, și în această clipă Kanitz înțelege că fata, care de ani de zile nu mai știa ce înseamnă să nu depinzi de nimeni, nu va avea niciodată curajul să ia din proprie inițiativă o hotărâre, și că e mai degrabă înspăimântată decât bucuroasă de această moștenire, care îi apasă ca o grea povară umerii slabi.

Gândurile lui se succed cu iuțea fulgerului. Nu degeaba a învățat în acești douăzeci de ani să cumpere și să vândă, să se bage sub piele sau să respingă cu hotărâre. Pe cel ce cumpără trebuie să-l convingi de avantajele achiziției, pe cel ce vinde de avantajele lichidării: iată legea nr. 1 a agenților, și imediat Kanitz face apel la largul registru al argumentelor care pledează în favoarea renunțării. Trebuie „scârbită” de toată afacerea asta, se gândește el. Te pomenești că dintr-o singură lovitură, se poate lua totul în arendă, iar Petrovic rămâne de căruță; poate că e un noroc că pungașul a plecat tocmai astăzi la Viena. Și fără să mai piardă o clipă, își ia o mutră compătimitoare, plină de înțelegere.

„Da, aveți dreptate! O proprietate mare aduce întotdeauna după sine și griji mari. Nici nu mai ajungi să te odihnești ca lumea. Zi de zi să lupti cu administratorii și cu slugile și cu vecinii, și apoi necazurile cu impozitele și cu avocații! Când oamenii simt că undeva se află un pic de avere și bani, vor să te jefuiască până la ultimul gologan. Numai dușmani în preajmă, oricât de binevoitor ai fi cu toată lumea. Nu ajută, nu ajută câtuși de puțin – unde se simte mirosul banilor, fiecare devine hoț. Din păcate, da, din păcate, aveți foarte multă dreptate: pentru o asemenea proprietate îți trebuie o mână de fier, altfel n-o scoți la capăt. Pentru asta trebuie să ai anumite însușiri din naștere, și chiar și atunci te afli într-o veșnică luptă.”

„Da, respiră ea adânc și pe fața ei se vede că-și amintește de ceva îngrozitor. Îngrozitori sunt oamenii când e vorba de bani! Înainte vreme nici n-am știut-o.”

Oamenii? Dar ce-l privesc pe Kanitz oamenii? Ce-l privește pe el dacă sunt buni sau răi? Să ia el în arendă moșia, și anume cât mai repede și cât mai avantajos! O ascultă așadar, și dă politicos din cap, și în timp ce-o ascultă și-i răspunde, într-un alt colț al creierului socotește: Cum se poate aranja cât mai repede chestiunea? Să înființeze un consorțiu care să preia în arendă toată proprietatea Kekesfalva, ogoarele, fabrica de zahăr, crescătoria de cai. În definitiv, pe urmă n-avea decât s-o subarendeze lui Petrovic, principalul era să-și asigure organizarea, conducerea. Cel mai important era acum să-i facă imediat oferta de arendare, s-o întărească pe cât cu puțință în temerile ei; o să ia oricât femeia asta, adică atât cât i se oferă. Nu se pricepe la socoteli (n-a câștigat vreodată bani și de aceea nici nu merită să câștige acum bani

prea mulți). În timp ce creierul lui lucrează cu toate fibrele și toți nervii, buzele flecăresc în continuare, în aparență pline de compătimire.

„Dar lucrurile cele mai îngrozitoare sunt procesele, aici nu ajută niciun fel de amabilitate, fiindcă nu mai poți scăpa nicicând de veșnicele certuri și litigii. Aceste chestiuni m-au făcut și pe mine să renunț și să nu-mi cumpăr nicio proprietate. Mereu procese, mereu avocați, mereu dezbateri și termene în instanță și scandaluri... Nu, mai bine să trăiești modest, să ai existența asigurată și să scapi de asemenea necazuri. Cu o asemenea moșie, ți se pare că te-ai îmbogățit, și în realitate nu ești altceva decât un om hărțuit de alții, niciodată nu ajungi să te bucuri într-adevăr de tihnă. În sine, ar fi o proprietate minunată, castelul, împrejurimile frumoase, vestigiile... minunată... dar îți trebuie nervi de oțel și un pumn de fier, altfel se transformă într-o veșnică povară...”

Ea îl ascultă, cu capul plecat. Deodată își ridică fruntea: un suspin greu pornește dinlăuntrul pieptului:

„Da, o povară îngrozitoare... dacă aș reuși s-o vând!”

•

Doctorul Condor se opri deodată.

— Aici trebuie să fac o mică întrerupere, domnule sublocotenent, ca să te lămuresc ce a însemnat această scurtă frază în viața prietenului nostru. Ți-am mai spusă bătrânul Kekesfalva mi-a relatat povestea asta în cea mai grea noapte a vieții sale, în noaptea când a murit soția lui, prin urmare într-una dintre acele clipe prin care oricine nu trece decât de două ori sau poate de trei ori în viață – una dintre acele clipe când și omul cel mai nesincer simte nevoia să se arate în fața unui semen al lui în adevărata lumină și despuiat de toate, așa cum ar sta în fața lui Dumnezeu. Îl văd limpede înaintea mea de parcă ar fi astăzi, ședeam la parter, în sala de așteptare a sanatoriului. Își trăsesese scaunul foarte aproape de mine și povestea cu voce joasă, hotărâtă, emoționată, fără să se întrerupă o clipă. Simțeam că voia să uite, cu ajutorul acestei povestiri în care faptele se înșirau fără oprire, că sus îi moare nevasta, se amețea singur cu șuvoiul acesta neconținut, nesecat. Dar la această parte a relatării sale, când domnișoara Dietzenhof îi spuse: „... dacă aș reuși s-o vând!” s-a oprit deodată.

Gândește-te, domnule sublocotenent, chiar după cincisprezece sau șaisprezece ani, îl mai emoționa clipa când fata aceasta bătrâioară și naivă îi mărturisise atât de impulsiv dorința ei de a vinde repede Kekesfalva, repede, cât mai repede – îl emoționa atât de intens, încât fața lui căpătă o paloare accentuată. Îmi repetă fraza de două, de trei ori, probabil cu absolut aceeași intenție: „Dacă aș reuși s-o vând!” Căci acel Leopold Kanitz de-atunci pricepuse îndată, cu capacitatea lui aperceptivă care intervenea cu

rapiditate, faptul că marea afacere a vieții lui îi pica de-a dreptul în mână și că nu mai avea altceva de făcut decât s-o înhațe, că ar putea cumpăra el însuși această splendidă proprietate, în loc s-o arendeze doar. Și, în timp ce și ascundea teama sub o sporovăială banală, înăuntrul lui gândurile se fugăreau cu o viteză fantastică. «Bineînțeles că voi cumpăra, chibzuia el, mai înainte ca Petrovic sau directorul de la Budapesta să se poată amesteca aici. Nu trebuie lăsată din mână. Trebuie să-i tai retragerea. Nu plec de-aici până n-am devenitstăpân peste Kekesfalva.» Și cu acea misterioasă facultate de a se dedubla, pe care o posedă mintea noastră în anumite clipe de încordare, el gândea pentru sine, numai pentru sine, și în același timp vorbea cu dânsa, arar, calculat, în sensul diametral opus celor gândite:

„Să vindeți... da, firește, stimată domnișoară, întotdeauna și orice se poate vinde... e ușor în sine să vinzi... dar să vinzi bine, în asta constă toată arta... Să vinzi *bine*, asta-i principalul! Să găsești un om cinstit, pe cineva care cunoaște mai de mult regiunea, pământul și oamenii... pe cineva care are legături, și nu, Doamne păzește, pe vreunul dintre avocații aceia, care nu se pricep la altceva decât să te vâre inutil în tot felul de procese... și apoi... foarte important tocmai în acest caz: să vinzi pe *bani gheață*. Să găsești pe cineva care să nu dea scrisori de credit, obligații, polițe, pentru care să te lupți apoi ani de-a rândul... să vinzi cu garanții de siguranță și la prețul potrivit. (Și, în același timp, își făcea socotelile în gând: pot merge până la patru sute de mii de coroane, cel mult până la patru sute cincizeci de mii, la urma urmelor mai sunt și tablourile care fac și ele cincizeci de mii, poate chiar o sută de mii, apoi casa, crescătoria de cai... trebuie numai să aflu dacă moșia este grevată de vreo datorie și s-o iscodesc dacă i-a mai făcut cineva vreo ofertă, înaintea mea...) Și deodată își luă inima în dinți: Nu cumva, stimată domnișoară – vă rog să mă scuzați că vă pun această întrebare atât de indiscretă – nu cumva aveți vreo idee aproximativă despre preț? Vreau să spun, v-ați gândit la vreo cifră anumită?”

„Nu”, răspunse ea cu totul descumpănită, privindu-l cu ochi în care se citea consternarea.

«Vai de mine! E rău! gândi Kanitz. Rău de tot! Cu cei care nu spun prețul, se tratează întotdeauna cel mai greu. Țștia umblă pe urmă ca Pilat din Ponțiu, ca să ia informații, și fiecare își dă cu părerea și se bagă și se amestecă. Dacă are răgazul să se intereseze, totul e pierdut.» Dar în vreme ce înlăuntrul său se petrecea această frământare, buzele, neobosite, continuau să vorbească:

„Dar o părere *aproximativă* vă veți fi făcut totuși, stimată domnișoară... apoi, cumpărătorii vor voi să știe dacă și ce ipoteci grevează proprietatea...”

„Ipo... ipoteci?” repetă ea.

Kanitz observă imediat că domnișoara Dietzenhof auzea acest cuvânt pentru prima oară în viață.

„Vreau să spun... trebuie să existe doar vreo evaluare aproximativă... măcar în vederea stabilirii taxelor de moștenire... Avocatul dumneavoastră – iertați-mă dacă insist, poate, cam mult, dar aș vrea să vă pot ajuta cu un sfat cinstit – avocatul dumneavoastră n-a menționat deloc cifre?”

„Avocatul? părea că-și amintește vag de ceva. Da, da... așteptați... da, mi-a comunicat ceva avocatul, ceva despre o evaluare... da, aveți dreptate, în legătură cu impozitele, dar... dar toate astea erau scrise în ungurește și eu nu știu ungurește. Da, îmi amintesc, avocatul meu mi-a scris s-o dau la tradus și, Doamne sfinte, în toată zăpăceala asta, am uitat complet. Dincolo, în geanta mea, trebuie să fie toate actele... dincolo... locuiesc în clădirea administrației, că doar nu pot dormi în camera în care a locuit doamna prințesă... Dar dacă vreți să vă dați într-adevăr atâta osteneală cu mine, am putea trece dincolo, vă arăt toate actele... adică... se opri deodată – adică, dacă nu vă supăr prea mult cu problemele mele.”

Kanitz tremura de emoție. Toate îi veneau de-a gata cu o rapiditate cum se întâmplă numai în vise – moștenitoarea singură voia să-i arate actele, evaluările; în felul acesta obținea un avantaj hotărâtor. Se înclină cu modestie:

„Dar, stimată domnișoară, este o deosebită plăcere pentru mine să vă pot ajuta cu sfatul meu. Și sunt îndreptățit să pretind, fără exagerare, că am oarecare experiență în asemenea chestiuni. Doamna prințesă – și aici nu șovăi să mintă – mi se adresa întotdeauna când avea nevoie de vreo informație de natură financiară, știa că eu, personal, nu cunosc alt interes decât acela de a sfătui cât mai bine...”

Trecură în partea cealaltă, în clădirea administrației. Într-adevăr, toate hârtiile legate de proces erau încă vârate, claie peste grămadă, într-o servietă, toată corespondența cu avocatul ei, declarațiile de impunere, copiatranzației. Nervoasă, răsfoi documentele, iar lui Kanitz, care o privea respirând cu greutate, îi tremurau între timp mâinile. În sfârșit, despături o hârtie.

„Cred că asta este scrisoarea aceea.”

Kanitz luă foia, la care era anexată o pagină în ungurește. Era o scrisoare scurtă a avocatului de la Viena.

«Colegul meu maghiar îmi transmite prin prezenta că, datorită relațiilor sale, a izbutit să obțină o evaluare deosebit de redusă a moștenirii, în vederea stabilirii taxei de succesiune. După părerea mea, respectivele sume, rezultate ale evaluării corespund cu aproximativ o treime, la unele bunuri chiar numai cu o pătrime din valoarea reală...»

Cu mâini tremurânde, Kanitz cercetă lista evaluărilor. Nu-l interesa decât un lucru: moșia Kekesfalva. Era evaluată la o sută nouăzeci de mii de coroane.

Omul păli. Calculele sale ajunseseră la o cifră identică, exact de trei ori suma acestei evaluări intenționat scăzute, adică între șase și șapte sute de mii de coroane, și, pe lângă toate acestea, avocatul habar nu avea de existența vazelor chinezești. Cât să-i ofere acum? Cifrele îi jucau înaintea ochilor, apăreau și dispăreau neconținut.

Dar vocea de lângă el întrebă tremurătoare:

„Asta-i hârtia de care-i vorba? Înțelegeți ce scrie acolo?”

„Firește, tresări Kanitz. Desigur... așadar... avocatul vă înștiințează... prețul de evaluare pentru Kekesfalva se ridică la o sută nouăzeci de mii de coroane. Se înțelege că aceasta nu-i decât prețul de evaluare.”

„Prețul... de evaluare?... Scuzați-mă... dar ce se înțelege prin preț de evaluare?”

Acum a sosit clipa hotărâtoare, acum ori niciodată! Kanitz își stăpâni cu forța respirația șuierătoare.

„Prețul de evaluare... da, prețul de evaluare este... nu este niciodată sigur... e un element foarte dubios... fiindcă... fiindcă prețul oficial de evaluare nu corespunde niciodată complet cu preț de vânzare. Niciodată nu poți conta pe el, adică nu poți conta în mod sigur că vei obține prețul întreg de evaluare... în unele cazuri bineînțeles că se poate obține, în alte cazuri chiar mai mult... dar numai în anumite condiții... rămâne întotdeauna un fel de joc de noroc, ca la o licitație... Prețul de evaluare nu constituie în definitiv o simplă indicație, firește una cu totul vagă... de exemplu... putem lua ca exemplu... – Kanitz tremura acum, să nu coboare suma prea mult, dar nici să exagereze! – dacă un inventar ca acesta este evaluat oficial la o sută nouăzeci de mii de coroane... atunci se poate presupune oricum că... în cazul... în cazul vânzării se vor obține cert o sută cincizeci de mii, cert! Pe atâta se poate conta sigur!”

„Dar dumneavoastră, cât credeți că valorează?”

Lui Kanitz îi vâjâiau urechile, fiindcă sângele i se urcase brusc la cap. Domnișoara Dietzenhof se întoarse spre el cu o mișcare neobișnuit de energică și pusese întrebarea, de parcă reușea cu mare greutate să-și stăpânească mânia. Înțelesese oare jocul lui ipocrit? «Nu este cazul să mai adaug repede încă cincizeci de mii de coroane?» Dar înlăuntrul lui o voce spunea: «Încearcă!» Și miză totul pe o carte. Deși pulsul îi bătea în tâmpile ca un uruit de tobe grele, spuse cu modestie:

„Da, *atâta* cred că aș oferi eu dacă ar fi cazul. O sută cincizeci de mii de coroane, cred că s-ar putea obține negreșit.”

Dar în această clipă inima i se opri, iar pulsul, care adineauri bătea atât de puternic, se opri de tot. Căci, cu cea mai sinceră uimire, fata cea neștiutoare de lângă el deschise ochii mari:

„Atât de mult? Credeți într-adevăr... Atât de mult?”

Lui Kanitz îi trebui câtva timp ca să-și recapete stăpânirea de sine. Depuse eforturi susținute spre a-și potoli gâfâitul înainte de a putea răspunde pe un ton simplu și convingător:

„Da, stimată domnișoară, pentru atâta cred aș putea chiar să garantez. Atâta se va putea obține în orice caz.”

Doctorul Condor se întrerupse iar. La început am crezut că s-a oprit numai fiindcă voia să-și aprindă o țigară. Dar am observat că deodată devenise nervos, îșiscoase *pince-nez*-ul, îl puse iarăși, își trecu mâna prin părul rar, ca și când l-ar fi supărat, și mă privi; era o privire lungă, neliniștită, cercetătoare. După aceea cu o mișcare, oarecum subită, se trase înapoi rezemându-se de speteaza scaunului.

— Domnule sublocotenent, poate că ți-am și dezvăluit prea mult – în orice caz mai mult decât intenționam inițial. Dar vreau să sper că nu mă vei înțelege greșit. Dacă ți-am relatat cinstit manevra cu ajutorul căreia Kekesfalva a indus-o în eroare, atunci, pe fata aceea cu totul neștiutoare, n-am făcut-o câtuși de puțin ca să te influențez împotriva lui. Sărmanul bătrân la care am luat masa astă-seară, bolnav de inimă și cutremurat sufletește așa cum l-am văzut, omul care mi-a încredințat-o pe copila lui și și-ar da ultimul ban numai s-o știe salvată pe biata fată, omul acesta nu mai e de mult cel ce a pus la cale dubioasa afacere de odinioară și eu sunt cel din urmă care l-ar acuza astăzi. Tocmai acum, când în deznădejdea lui are într-adevăr nevoie de ajutor, mi se pare important să aflî de la mine adevărul, în loc să ascuți clevetirile răutăcioase ale altora. Te rog, așadar, să reții un lucru – Kekesfalva (sau, mai bine zis, Kanitz, cum se numea încă pe atunci), *nu* plecase în ziua amintită la Kekesfalva cu ideea preconcepută de a obține de la ființa aceea desprinsă de realitate moșia pe un preț cât mai ieftin. Voia numai să-și facă *en passant*⁸ una dintre micile sale afaceri și atâta tot. Acea șansă uriașă l-a copleșit pur și simplu și Kanitz n-ar fi fost Kanitz dacă nu s-ar fi folosit din plin de ea. De altfel, vei vedea că pe urmă situația s-a schimbat în bună măsură.

Nu vreau să lungesc prea mult povestea și de aceea, voi trece peste unele amănunte. Dar țin să fii convins de un singur lucru: că acele ceasuri au fost printre cele mai încordate, printre cele mai surescitate din viața lui.

---

⁸ În treacăt (fr.).

Gândește-te puțin la fapte: un om, până acum doar un intermediar mediocru, un afacerist obscur, vede pe neașteptate că spre el zboară o șansă cu viteza unui meteor căzând din cer – șansa de a deveni peste noapte un om putred de bogat. În decurs de douăzeci și patru de ceasuri, putea câștiga atunci mai mult decât în douăzeci și patru de ani de mică negustorie în condiții jalnice și de muncă pe spetite, și – ce tentație uriașă! – nici nu trebuie să fugă după victimă, s-o captureze, s-o amețească, dimpotrivă, victima intră de bunăvoie în laț, ba chiar sărută mâna în care se și găsește pregătit cuțitul. Singurul pericol consta în aceea că ar putea să se interpună altcineva. De aceea nu avea voie s-o lase pe moștenitoare din mână nici măcar o singură clipă, nu trebuia să-i dea răgaz. Trebuia s-o scoată de la Kekesfalva, înainte ca administratorul să se întoarcă și în tot timpul cât recurgea la aceste măsuri de precauțiune nu trebuia să se trădeze cu niciun preț că este el însuși interesat în această vânzare.

Lovitura era de o temeritate napoleoneană și napoleonean de periculoasă, ea implica luarea cu asalt, prin surprindere, a cetății asediate Kekesfalva, înainte de sosirea armatei de despresurare; dar pe cel ce se hazardează, întâmplarea îl sprijină în taină, îl ajută cu bunăvoință. O împrejurare, de care nici măcar Kanitz n-avea vreo cunoștință, îi netezise drumul, anume faptul de-a dreptul îngrozitor, dar firesc, că din primele ceasuri biata moștenitoare fusese întâmpinată în castelul ei de o atitudine atât de umilitoare și plină de ură, încât ea însăși nu mai nutrea decât o singură dorință: să plece, să plece cât mai repede! Nu există o formă mai josnică de invidie decât cea de care dau dovadă firile de slugi, când una dintre fapăturile care până atunci duseseră aceeași existență cenușie este ridicată ca pe aripi de îngeri până în slăvi: unui prinț, sufletele mici îi iartă mai degrabă cea mai strălucitoare bogăție decât să admită cea mai modestă libertate unui tovarăș de destin, cu care fuseseră înhămate la același jug. Oamenii de serviciu de la Kekesfalva nu-și puteau ascunde furia că tocmai această nemțoaică din nord, căreia, după cum își aminteau foarte bine, la pieptănat prințesa înfuriată i-a aruncat nu o dată peria și pieptenul în cap, nemțoaica să devină acum, așa, deodată, moșiereasă de Kekesfalva și astfel stăpâna lor. Petrovic, când a aflat vestea sosirii moștenitoarei, s-a urcat în tren pentru a nu fi nevoit s-o salute; nevasta lui, o fire de mahalagioaică, fostă femeie de serviciu la bucătăria castelului, îi ură bun-venit cu vorbe ca:

„Ei, dar la noi tot n-ai să vrei să stai, că n-o să ți se pară destul de nobil.”

Valetul îi aruncase cu zgomot cuțărul în fața ușii și trebuise să și-l care singură peste prag, fiindcă nevasta administratorului nici nu se învrednicise să-i dea o mână de ajutor. Nu se pregătise nimic de mâncare pentru la prânz, nimeni nu se sinchisea de dânsa, iar noaptea auzise de la fereastra ei discuții

purtate, cu voce destul de puternică, despre o anumită „uzurpatoare” și „escroacă”.

După asemenea primire, sârmana și neputincioasa moștenitoare își dădu seama că în casa asta nu va avea nicicând un ceas de liniște. Numai de aceea – și Kanitz habar n-avea – primi cu entuziasm propunerea lui de a pleca încă în aceeași zi la Viena, unde pretindea el că are un cumpărător sigur: omul acesta serios, serviabil, atoateștiutor, cu ochii atât de melancolici îi apărea ca un trimis al cerului. De aceea, nu mai puse alte întrebări. Îi lăasă recunoscătoare toate hârțile, și-l urmărea cu privirea ei albastră și liniștită cum o sfătuia în privința plasării banilor ce-i va obține din vânzare. Să achiziționeze numai valori sigure, obligații de stat, garantate. Să nu încredințeze vreunui particular nici măcar o sumă cât de neînsemnată din averea ei, totul să fie depus la bancă și un notar, un notar chezaro-crăiesc, să preia administrarea bunurilor. În orice caz, nu mai are niciun rost să se consulte acum cu avocatul ei, căci ce altă menire au avocații ăștia decât să răstălmăcească lucrurile cele mai limpezi? Desigur, adăugă el din când în când serviabil, desigur că s-ar putea ca peste trei ani sau peste cinci ani să se poată obține o sumă mai mare din vânzare. Dar câte cheltuieli până atunci, câtă bătaie de cap pe la tribunale și autorități! Și pentru că își dădu seama, după ochii ei în care se citea iarăși spaima, ce silă resimte această fire pașnică față de tribunale și afaceri, folosi toată gama argumentelor revenind mereu la același acord final: repede, repede!

La patru după-amiază, înainte de întoarcerea lui Petrovic, plecară amândoi, conform înțelegerii, cu acceleratul la Viena. Totul decurse atât de repede, atât de năvalnic, încât domnișoara Dietzenhof nici nu avusese prilejul să-l întrebe pe domnul cel străin, căruia îi încredințase vânzarea întregii sale moșteniri, cum îl cheamă.

Călătoriră cu acceleratul în clasa întâi – era pentru prima oară că amicul Kekesfalva ședea pe pernele de catifea roșie; de asemenea, la Viena o instală într-un hotel bun de pe Kärntner Strasse, unde-și luă și el o cameră. Și acum, dilema lui Kanitz era următoarea: pe de o parte, era necesar ca încă în aceeași seară să aranjeze cu omul său de încredere, avocatul doctor Gollinger, întocmirea actului de vânzare, pentru ca imediat a doua zi frumoasa lovitură să capete forme absolut inatacabile din punct de vedere legal, pe de altă parte însă nu îndrăznea să-și lase victima nici măcar o clipă singură. Și atunci i-a venit o idee pe care mărturisesc cinstit că o socotesc genială. Îi propuse domnișoarei Dietzenhof să folosească seara liberă pentru a merge la Operă, unde se anunțase un spectacol extraordinar care stârnise vâlvă, în timp ce el va încerca încă în aceeași seară să dea de domnul acela despre care știa că e în căutarea unei mari moșii. Mișcată de atâta grijă,

domnișoara Dietzenhof acceptă bucuroasă propunerea; Kanitz o conduse la Operă, și astfel iat-o scoasă din circulație vreme de patru ore, iar el luă o birjă – de asemenea pentru prima oară în viața lui – și goni la tovarășul și tăinuitorul său, doctorul Gollinger. Acesta nu era acasă. Kanitz îl descoperi într-o cramă, îi promise două mii de coroane dacă va întocmi încă în aceeași noapte contractul de vânzare în toate amănunțele și dacă în seara următoare, la ora șapte, cu actul pregătit, va convoca și pe notar.

Risipitor pentru întâia oară în viață, Kanitz pusese birja să-l aștepte în fața casei avocatului tot timpul cât ținură tratativele; după ce dăduse instrucțiunile necesare, se repezi la Operă și din fericire sosi la timp ca s-o ia în primire în vestibul pe domnișoara Dietzenhof, entuziasmată de calitatea spectacolului, și s-o conducă acasă. Și acum începu pentru el a doua noapte de nesomn; cu cât se apropia mai mult de țintă, cu atâta îl făcea mai nervos teama ca fata, până acum atât de ascultătoare, să nu se răzgândească în ultima clipă. Mereu se dădea jos din pat și-și elabora în toate amănunțele tactica de împresurare pe care urma s-o folosească a doua zi. Înainte de orice: să n-o lase singură nici măcar o clipă. Să închirieze o birjă pe care o va pune să-l aștepte peste tot, să nu meargă niciun pas pe jos ca să nu se întâlnească, Doamne ferește, cu avocatul ei. Trebuie împiedicată să citească vreun ziar – poate că iarăși scrie ceva despre tranzacția în procesul Orosvár și ar putea să intre la bănuială că va fi din nou păcălită. În realitate însă, toate aceste temeri și măsuri de prevedere erau de prisos, căci victima *nu voiacâtuși* de puțin să scape; își urma păstorul cel rău, ca un miel blând cu o panglică roșie legată la gât, și când amicul nostru, după o noapte agitată, sosi obosit în sala mică a hotelului unde se servea micul dejun, domnișoara Dietzenhof îl aștepta răbdătoare în aceeași rochie veche cusută chiar de ea. Și acum începu o ciudată învârtire în cerc, prietenul nostru cărând-o, cu totul inutil, pe sărmana domnișoară, de dimineață până seara, ca să-i demonstreze toate acele dificultăți artificiale născocite cu grijă în noaptea de nesomn.

Trec peste amănunte; o târî la avocatul lui, de unde telefonă în cu totul alte chestiuni. O duse la o bancă și-l chemă pe procurist, ca să se consulte cu el asupra plasamentelor și să-i deschidă cont, o cără la două sau trei instituții de credit și la un birou obscur de cumpărare și vânzare de imobile, pretinzând că trebuie să obțină de acolo informații. Și domnișoara Dietzenhof mergea cu el, aștepta tăcută și răbdătoare în sălile de așteptare, în timp ce Kanitz purta așa-zisele tratative; doisprezece ani de robie la prințesă făcuseră ca asemenea așteptări prin anticamere să devină pentru ea de multă vreme ceva de la sine înțeles, n-o stinghereau, n-o umileau și aștepta, aștepta cu mâinile încrucișate cuminte, iar când trecea cineva își

cobora imediat ochii albaștri. Liniștită și ascultătoare ca un copil, făcea ceea ce o îndemna Kanitz să facă. La bancă iscălea formulare, fără să se mai uite la ele și dădea cu atâta ușurință chitanțe pentru sume pe care nici nu le primise încă, încât pe Kanitz începu să-l chinuiască gândul rău dacă proasta asta n-ar fi la fel de mulțumită cu o sută patruzeci sau chiar cu o sută treizeci de mii de coroane. Spuse „da” când procuristul o sfătui să cumpere acțiuni ale căilor ferate, spuse „da” când îi propuse acțiuni bancare și de fiecare dată privea temătoare către atotștiutorul ei oracol Kanitz. Era limpede că toate aceste practici legate de tranzacții comerciale, aceste semnături și formulare, ba chiar numai aspectul unui teanc de bancnote, trezeau în ea o neliniște plină de respect și în același timp penibilă, și că nu dorea altceva decât să fugă de această activitate intensă și de neînțeleș ca să poată iarăși șede liniștită undeva, într-o cameră și să citească, să tricoteze sau să cânte la pian, în loc să fie pusă în situația de a lua asemenea hotărâri de mare răspundere, în chestiuni pe care nu putea să le înțeleagă și care îi stârneau o îngrijorare nespusă.

Dar Kanitz o hăitua neobosit în acest cerc artificial, în parte ca s-o ajute într-adevăr, după cum îi făgăduise, să-și plaseze în chipul cel mai sigur banii obținuți din vânzare, și în parte ca s-o amețească; și așa se desfășurară lucrurile, de la nouă dimineața până seara la cinci și jumătate. Până la urmă, amândoi erau atât de sleiți de oboseală, încât el îi propuse să se odihnească puțin într-o cafenea, deoarece ceea ce era esențial se și rezolvase, iar vânzarea era ca și perfectată; la șapte mai trebuia doar să semneze contractul la notar și să ia în primire suma. Imediat, ea se lumină la față:

„Ah, atunci aș putea să plec chiar mâine dimineață?”

Cele două albăstrele din ochii ei sclipeau către el.

„Bineînțeleș că da, o liniști Kanitz. Într-un ceas veți fi omul cel mai liber de pe pământ și nu va mai trebui vreodată să vă îngrijiți de bani și proprietăți. Posedați șase mii de coroane rentă care actualmente au un plasament mai mult decât sigur. Puteți trăi în orice loc pe lumea asta, acolo unde doriți și cum vă place.”

Din politețe, se interesă unde are de gând să plece; obrazul ei, care tocmai se luminase, se umbri iarăși.

„M-am gândit că deocamdată cel mai bun lucru este să plec la rudele mele din Westfalia. Cred că mâine dimineață există un tren care trece prin Köln.”

Kanitz dădu imediat dovadă de un zel excepțional. Comandă țălului să-i aducă mersul trenurilor, cercetă tabla de materii, stabili cu exactitate legăturile. Acceleratul Viena-Frankfurt-Köln, apoi schimbare la Osnabrück. Cel mai avantajos ar fi trenul de dimineață, de la nouă și douăzeci, care ajunge seara la Frankfurt, unde o sfătui să înnopteze ca să nu se obosească

peste măsură. Cu zelul său nervos răsfoi imediat mai departe și la partea rezervată publicității descoperi reclama pentru o pensiune protestantă. Îi spuse domnișoarei Dietzenhof să nu-și facă griji în privința biletului de tren, căci i-l va procura el, iar mâine neapărat o va conduce și la gară. Cu astfel de discuții, timpul trecu mai repede decât nădăjduise; în sfârșit își privi ceasul și dădu zor.

„E momentul să mergem lanotar.”

N-a fost nevoie nici de un ceas încheiat ca să se rezolve totul. În mai puțin de un ceas, amicul nostru o ușură pe moștenitoare de trei sferturi din averea ei. Când complicele lui văzu că în contract se trece numele castelului Kekesfalva și alături prețul redus de vânzare, clipi dintr-un ochi, având grijă ca domnișoara Dietzenhof să nu observe nimic, și-l privi admirativ pe vechiul său tovarăș de matrapazlăcuri. Această admirație colegială, exprimată în cuvinte, spunea cam așa: «Bine lucrat, pungașule! Ai dat o lovitură, nu glumă!» Notarul privea și el cu interes dindărătul ochelarilor spre domnișoara Dietzenhof; citise în ziare, ca toată lumea, despre luptele purtate în jurul moștenirii prințesei Orosvár, și omului legii i se păru destul de nefirească această vânzare perfectată în grabă febrilă. «Biata femeie, se gândea, pe ce mâini a încăput!» Dar nu intră în obligațiile notarului ca la întocmirea unui act de vânzare-cumpărare să-l avertizeze pe vânzător sau pe cumpărător. Trebuia să aplice timbrele, să înregistreze actul și să aibă grijă să fie depuse taxele. Așa se face că acest om cumsecade se mulțumi să-și plece capul – mai văzuse el și alte afaceri dubioase, pe care a trebuit apoi să le pecetluiască prin aplicarea sigiliului cu pajura imperială – după care despături cu-grijă actul de vânzare-cumpărare, și-o invită politicos pe domnișoara Dietzenhof să-și depună, prima, semnătura.

Făptura cea timidă tresări speriată. Nehotărâtă, privi spre mentorul ei Kanitz, și abia când acesta îi făcu un semn încurajator, se apropie de masă și semnă cu scrisul ei frumos, clar, drept, în caractere gotice, «Annette Beate Maria Dietzenhof»; după dânsa semnă amicul nostru. O dată cu aceasta, formalitățile se sfârșiră, actul era încheiat, prețul de cumpărare predat în mâna notarului, hotărându-se și contul de bancă la care avea să fie depus a doua zi cecul. Cu această singură trăsătură de condei, Kanitz își dublase averea sau poate chiar o triplase și, începând din această oră, nimeni altul decât el nu mai era stăpân peste Kekesfalva.

Notarul uscă cu grijă semnăturile încă umede, după care îi strânsură toți trei mâna și plecară coborând scara – în față domnișoară Dietzenhof, apoi Kanitz, cu respirația tăiată, și după el doctorul Gollinger, iar pe omul nostru îl enerva în cel mai înalt grad faptul că tovarășul său de rele îl împingea mereu pe la spate, cu bastonul, în coaste, mârâind patetic, cu vocea lui

îngroșată de bere (așa fel încât să nu fie auzit decât de Kanitz): «Escrocus maximus, escrocus maximus!» Și cu toate astea, nu se simți deloc în largul lui când doctorul Gollinger își luă rămas bun chiar la poartă, cu o plecăciune adâncă și ironică. Fiindcă astfel rămânea singur cu victima lui, și asta îl înspăimânta.

Dar dumneata, stimată domnule sublocotenent, ar trebui să încerci a înțelege această neașteptată schimbare – n-aș vrea să devin patetic pretinzând că în amicul nostru s-a trezit pe neașteptate conștiința. Dar e necesar să avem în vedere că după acea simplă trăsătură de condei, aspectul exterior al situației se schimbase în mod hotărâtor între cei doi parteneri. Gândește-te: în timpul celor două zile nesfârșite, Kanitz, în calitatea lui de cumpărător, luptase împotriva acestei sărmăne fete în calitatea ei de vânzătoare. Ea fusese adversara pe care trebuia s-o împresoare cu deosebită strategie, s-o izoleze și s-o silească să capituleze; dar acum, operația financiar-militară se încheiase. Napoleon Kanitz învinsese, învinsese categoric, și, o dată cu victoria lui, această sărmană fată, care mergea pe Walfischgasse alături de dânsul, tăcută ca o umbră, în rochia ei simplă, nu-i mai era adversară, dușmană. Și – oricât de ciudat ți s-ar părea – la drept vorbind, nimic nu-l întrista mai mult pe prietenul nostru în acest ceas al victoriei sale rapide ca faptul că victima lui îi făcuse biruința *prea* ușoară. Fiindcă atunci când cineva comite o nedreptate față de un om, făptașul are o anumită satisfacție ascunsă să afle, sau măcar să-și închipuie, că și cel păcălit a procedat cu răutate sau nedrept, în legătură cu vreo chestiune oarecare, lipsită de importanță; întotdeauna conștiința se liniștește când se poate pune și pe seama celui înșelat ceva, măcar o vină cât de mică. Dar acestei victime Kanitz nu-i putea reproșa nimic, nici măcar o împotrivire cât de slabă; i se predase cu mâinile legate, și pe deasupra îl mai și privise neîncetat cu ochii ei nevinovați și recunoscători, de culoarea albăstrelelor. Ce să-i mai spună acum, după ce se terminase totul? S-o mai felicite pentru vânzare cu alte cuvinte, pentru pagubă? Senzația aceea neplăcută creștea în intensitate. «O mai conduc până la hotel, chibzui el repede, pe urmă totul s-a terminat pentru totdeauna.»

Însă victima de lângă el devenise și ea vădit neliniștită. Începuse și ea să păsească altfel – mai șovăitor parcă, și mai îngândurat. Lui Kanitz, deși mergea cu capul plecat, nu-i scăpă această schimbare, simți în felul nehotărât cum călca (la fața ei nu îndrăzni să se uite) că se gândea stăruitor la ceva. Îl cuprinsese frica. «A înțeles, în sfârșit, își spuse, că eu sunt cumpărătorul. Probabil că acum îmi va face reproșuri, probabil că a început să regrete graba ei prostească și te pomenești că mâine mai dă o fugă pe la avocatul ei.»

Dar iată că – străbătuseră aproape toată Walfischgasse, două umbre nedespărțite, tăcuți, unul alături de celălalt – iată că, în sfârșit, ea își luă inima în dinți, își dresе vocea și începu:

„Vă rog să mă iertați... dar, deoarece mâinedimineată plec, aș dori ca totul să fie în ordine... Înainte de orice aș vrea să vă mulțumesc pentru osteneala pe care v-ați dat-o și... și... să vă rog să-mi spuneți, mai bine ar fi chiar acum... cât vă datorez pentru strădania dumneavoastră. Ați pierdut atâta timp cu demersurile pe care le-ați mijlocit, și... mâine dimineată plec... aș dori mult ca să fie totul în regulă.”

Amicului nostru începură să-i tremure genunchii, să-i tremure inima. Asta era prea mult! La una ca asta nu se aștepta. Îl cuprinse senzația dureroasă pe care ar fi avut-o dacă, la mânie, ar snopi din bătaie un câine și animalul bătut ar veni târâș pe burtă, privindu-l cu ochii rugători și lingând mâna atât de crudă.

„Nu, nu! se apără el impresionat, nu-mi datorăți nimic, absolut nimic”, și în același timp simți cum sudoarea îi izbucnea prin toți porii. Lui, care calcula totul dinainte, care de ani de zile învățase să prevadă din vreme orice reacție, i se întâmplase ceva cu totul nou. În anii plini de trudă ai activității ca agent, i se întâmplase să i se trântescă ușa în nas, să nu i se răspundă la salut, și în sectorul de carese ocupa erau destule străzi pe care prefera să le ocolească. Dar, ca cineva să-i mai și mulțumească – asta nu i se mai întâmplase niciodată. Și în fața acestui om, cel dintâi care avea încredere în el după toate câte se întâmplaseră, îi era rușine. Împotriva voinței lui, simțea nevoia să se scuze.

„Nu, se bâlbâi el, pentru numele lui Dumnezeu, nu... Nu-mi datorăți nimic, nu iau nimic, nădăjduiesc numai că am făcut totul cum trebuie și că am procedat cu asentimentul dumneavoastră... Poate că ar fi fost mai bine să așteptăm, ba chiar mi-e teamă că s-ar fi... s-ar fi putut obține ceva mai mult, dacă n-ați fi fost atât de grăbită... Dar ați vrut să vindeți repede – și cred că e mai bine pentru dumneavoastră. Cred, Dumnezeule, cred într-adevăr că e mai bine pentru dumneavoastră. Respirația îi deveni normală și în clipa aceea era de-a dreptul sincer. Cineva ca dumneavoastră, care nu se pricepe de loc la afaceri, procedează mai bine dacă nici nu se atinge de ele. Cineva ca dumneavoastră e mai bine să aibă mai puțin, dar sigur plasat... Și acum vă rog, foarte mult să nu vă lăsați indusă în eroare de alți oameni; acum, că totul s-a terminat, dacă vor veni să vă spună că ați vândut în grabă, sau la un preț preascăzut. Întotdeauna, după orice vânzare, vin anumiți oameni și își dau aere, și sporovăiesc vrute și nevrute, că ei ar fi oferit mai mult. Ar fi oferit mult mai mult dar la o adică, nu plătesc; toți v-ar fi dat polițe sau scrisori de credit sau participații... Asta nu vi s-ar fi potrivit, nu s-ar fi

potrivit câtuși de puțin, vă jur, iată, mă jur aici, în fața dumneavoastră, banca la care ați depus e de mână întâi și banii au plasament sigur, veți primi regulat venitul la ziua și ceasul stabilit, în această privință nimic nu poate interveni. Credeți-mă... v-o jur... așa e mai bine pentru dumneavoastră.”

Între timp ajunseră la hotel și Kanitz șovăi. «Ar trebui măcar s-o invit la masă, se gândi. S-o invit la cină, sau poate la un teatru.» Dar domnișoara Dietzenhof îi și întinsese mâinile.

„Cred că n-am niciun drept să vă mai rețin... m-am necăjit destul în zilele astea că mi-ați sacrificat atâta timp. Vreme de două zile v-ați ocupat exclusiv de chestiunile mele și am limpede senzația că nimeni n-ar fi putut-o face cu atâta devotament. Încă o dată... vă... vă mulțumesc foarte mult, niciodată – și aici roși puțin – niciodată până acum un om n-a fost atât de bun, atât de săritor față de mine... n-aș fi crezut vreodată că este cu puțință să scap atât de repede de chestiunea asta, că totul se va putea aranja atât de bine și atât de ușor pentru mine... Vă mulțumesc foarte mult, vă mulțumesc *foarte mult*.”

Kanitz îi luă mâna și nu se putu stăpâni să nu-și ridice ochii ca s-o privească. Ceva din aerul ei de obicei timorat părea că se topise la căldura sentimentului. Pe fața ei altminteri palidă și speriată, se așternu deodată o strălucire plină de animație, arăta aproape ca un copil cu ochii ei albaștri expresivi și zâmbetul sfios de recunoștință. Kanitz încercă în zadar să mai găsească ceva de spus. Dar nici n-ar fi avut vreme, căci iat-o că-l salută și pleacă ușoară, zveltă și sigură de sine: era un alt mers decât cel de mai înainte, mersul unui om despovărat, eliberat. Privi în urma ei cu impresia: «Voiam să-i mai spun ceva». Dar portarul îi și dăduse cheia, *lift-boy*-ul o duse la ascensor. Se terminase.

•

Așa s-a desfășurat scena despărțirii dintre victimă și călăul ei. Dar Kanitz avea impresia că se lovise singur cu securea în cap; stătu câteva clipe amețit și privi holul pustiu al hotelului. În cele din urmă valul trecătorilor îl împinse mai departe, dar nu știa încotro se îndreaptă. Încă niciun om nu-l privise astfel, atât de omenește, atât de recunoscător. Încă nimeni nu-i vorbise astfel. Fără voie îi mai sună în urechi acel „Vă mulțumesc *foarte mult*”; și tocmai pe acest om l-a jefuit; tocmai pe acesta l-a înșelat! Se oprea tot mereu și-și ștergea sudoarea de pe frunte. Și brusc, în fața marelui magazin de sticlărie de pe Kärntner Strasse, în timp ce se împleticea ca amețit de somn, s-a întâmplat să se aplece în buimăceala lui și să-și zărească fața în oglinda unei vitrine, propriul său chip, la care începu să se holbeze așa cum te uiți la fotografia unui criminal reprodusă în ziar, ca să descoperi în ce constau de fapt trăsăturile caracteristice criminalului: în bărbia proeminentă, în buza

trădând răutate, în privirile dure. Holbându-se la propriul său chip și văzându-și înapoia ochelarilor ochii larg deschiși de spaimă, își aminti deodată de ceilalți, de adineauri. «Asemenea ochi ar trebui să ai, se gândi cutremurat, nu tivți cu roșu, lacomi, nervoși ca ai mei. Asemenea ochi ar trebui să ai, albaștri, strălucitori, însuflețiți de o încredere lăuntrică (mama privea uneori așa, își aminti el, privea așa vineri seara). Da, un asemenea om ar trebui să fii: mai bine să te lași înșelat decât să înșeli – un om cumsecade, plin de nevinovăție. Numai aceștia sunt binecuvântați de Dumnezeu. Toate șmecheriile mele, se gândi, nu m-au făcut fericit, până la urmă rămân un om învins, hărțuit.» Și continuă să meargă, Leopold Kanitz, în forfota străzii, străin față de el însuși, și niciodată nu s-a simțit mai jalnic ca în această zi a celui mai mare triumf al său.

Într-un târziu se așeză într-o cafenea, fiindcă i se păru că-i e foame, și comandă ceva de mâncare. Dar fiecare înghițitură îi stârnea silă. «Am să vând Kekesfalva, se frământa, am să vând imediat domeniul. Ce să fac cu o moșie, doar nu sunt agricultor. Să locuiesc, eu, un om singur, în optsprezece camere și să mă lupt cu pungașul de arendaș? A fost o prostie, ar fi trebuit s-ocupăr pentru societatea ipotecară, nu pe numele meu... căci dacă până la urmă va afla că eu am fost cumpărătorul... de altfel, nici nu vreau să câștig prea mult la afacerea asta! Dacă e de acord, i-o restitui cu douăzeci la sută câștig, chiar numai cu zece la sută. Poate oricând s-o recapete, dacă îi pare rău.»

Gândul acesta îl mai liniști. «Măine îi voi scrie sau, mai bine – mâine dimineață pot să-i fac personal propunerea, înainte de plecarea trenului. Da, așa e mai bine; să-i dau de bunăvoie o opțiune de recumpărare.»

Odată hotărârea luată, i se păru că va putea dormi liniștit. Dar, în ciuda celor două nopți pierdute, Kanitz dormi și în noaptea aceasta puțin și prost; tot îi mai suna în urechi tonul aceluși „foarte mult”, acel „vă mulțumesc foarte mult”, pronunțat în dialectul din nordul Germaniei, străin, dar vibrând de sinceritate, încât îl simțea cutremurat în fiecare nerv al trupului; nicio afacere, în cei douăzeci și cinci de ani ai activității lui, nu-i produsese prietenului nostru atâtea griji ca aceasta, cea mai mare, cea mai fericită și cea mai lipsită de dificultăți din viața lui.

La șapte și jumătate, Kanitz se și afla în stradă. Știa că acceleratul care trecea prin Passau pleca la nouă și douăzeci. Mai avea, așadar, vreme să cumpere ciocolată sau o cutie cu bomboane; simțea nevoia unui gest de recunoștință și, poate, în taină, nutrea chiar dorința să mai audă cuvintele acelea noi pentru el „vă mulțumesc foarte mult” pronunțate cu emoționantul accent străin. Cumpără o cutie mare, cea mai frumoasă, cea mai scumpă și încă nu i se păru destul de arătoasă pentru un dar de despărțire. Așa că mai

achiziționă din magazinul alăturat flori, un buchet mare, de un roșu-strălucitor. Cu stânga și cu dreapta încărcate, se întoarse la hotel și trimise poștașul să ducă totul de îndată domnișoarei Dietzenhof în camera ei.

Dar portarul îi răspunse, încovoindu-și spinarea și dându-i o particulă de noblețe, după obiceiul vienez:

„Îmi permit să vă atrag atenția, domnule von Kanitz, că onorata domnișoară este în sala de dejun.”

Kanitz chibzui o clipă. Despărțirea fusese ieri atât de emoționantă pentru el, încât se temea ca o nouă întâlnire să nu risipească această plăcută amintire, apoi se răzgândi însă și intră totuși în sala de dejun, cu bomboanele într-o mână și în cealaltă cu florile.

Domnișoara Dietzenhof ședea cu spatele spre el; chiar fără să-i vadă fața, simți ceva emoționant în felul modest și liniștit cu care fata asta firavă ședea la masă stingherită – un simțământ care-l cuprinse fără voia lui. Se apropie timid și puse repede lângă ea cutia cu bomboane și florile. „Îmi permiteți, pentru drum.”

Ea tresări și obrazii i se îmbujorară. Era pentru întâia oară că primea flori de la cineva, sau, ca să fim drepti, una dintre acele rude, lacome de moștenire, îi trimisese o dată în cameră câțiva trandafiri sfrijiți, încercând să-i câștige astfel bunăvoința. Dar bestia cea furioasă, prințesa, îi poruncise să-i înapoieze imediat. Și iată că acum vine cineva și-i aduce flori, și nimeni nu-i mai interzice să le primească.

„O, nu, bâigui ea, prin ce le-am meritat? E mult... e prea mult pentru mine.”

Totuși, își ridică ochii cu recunoștință. Erau oare florile care se reflectau sau sângele care se urcase în obraji – în orice caz, o strălucire roză începu să plutească, accentuându-se, peste chipul sfios; fața pe cale de-a îmbătrâni era aproape frumoasă în clipa aceea.

„Nu luați loc?” îi zise încurcată, și Kanitz se așeză stângaci în fața ei.

„Prin urmare, plecați într-adevăr?” întrebă el; fără să vrea, în vocea lui se distingea o sinceră părere de rău.

„Da”, zise ea și-și plecă fruntea. Nu se simțea nici bucurie în acest «da», dar nici regret. Nici speranță și nici deznădejde. Îl spusese liniștită, resemnată și fără să-l accentueze în mod deosebit.

În descumpănirea lui și din dorința de a-i fi de folos, Kanitz se interesă dacă-și anunțase telegrafic sosirea. Nu, o nu, asta n-ar face decât să le sperie pe rudele ei, care nu primesc ani de-a rândul o telegramă. Dar nu sunt oare rude apropiate? întrebă Kanitz mai departe. Rude apropiate – nu, de fapt nu. Un fel de nepotă, fiica răposatei ei surori vitrege, pe soțul ei nici măcar nu-l cunoaște. Administrează o moșioară, împreună cuo prisacă, și amândoi i-au

scris cu multă amabilitate că-i vor pregăti o cameră, putând rămâne la ei cât dorește.

„Dar ce aveți de gând să faceți acolo, în acel colț uitat de lume?” întrebă Kanitz.

„Nu știu”, răspunse ea cu ochii plecați.

Pe prietenul nostru îl năpădi un simțământ de neliniște. Era un fel de vid și de izolare în jurul acestei fete, și atâta indiferență în felul deznădăjduit în care se acceptă pe sine și soarta ei, încât își aminti de el însuși, de viața lui nestatornică, lipsită de un cămin. În existența ei lipsită de rost își simțea propria-i existență.

„Dar n-are niciun sens, spuse el aproape cu violență. Nu trebuie să locuiești la rude, nu e bine. Și apoi, acum nu mai aveți nevoie să vă îngropați într-un sat, la dracu-n praznic”.

Îl privi recunoscătoare și tristă totodată.

„Da, suspină ea, mi-e chiar puțin cam teamă de toate astea. Dar ce altceva să fac?”

O spuse așa, în gol, după care își ridică ochii albaștri către el, ca și când ar fi așteptat un sfat, (Asemenea ochi ar trebui să ai, își spusese Kanitz ieri) și deodată fără să-și dea nici el seama cum s-a întâmplat, simțea cum un gând, o dorință își face loc spre buze.

„Dar în acest caz rămâneți mai bine aici, spuse. Și fără să vrea, adăugă: Rămâneți la mine.”

Domnișoara Dietzenhof tresări speriată și holbă ochii la el. Abia acum își dădu și Kanitz seama că spusese ceva ce nu voise în mod conștient să spună. Cuvintele îi ieșiseră de pe buze fără să le fi cântărit, ca de obicei, fără să le fi calculat și studiat. O dorință, pe care nu și-o clarificase și nici nu și-o mărturisise, căpătase deodată glas, timbru, ton. Abia din faptul că fata roșise puternic, își dădu seama ce spusese și imediat îl cuprinse teama că l-ar putea înțelege greșit. Probabil că ea se gândea: ca amanta lui. Și, ca să nu-i lase vreme să-i treacă vreun gând necuviincios prin minte, adăugă în grabă:

„Vreau să spun – ca soția mea”.

Fata avu o tresărire bruscă. Gura îi zvâcnea, și Kanitz nu știe dacă din pricina că voia să plângă sau să-ispună ceva jignitor. Apoi, domnișoara Dietzenhof sări deodată de pe scaun și fugi din încăpere.

A fost clipa cea mai îngrozitoare din viața prietenului nostru. Abia acum pricepu negliobia pe care o săvârșise. Desconsiderase, înjosise și insultase un om bun la suflet, – singurul care-i arătase încredere, căci, cum de îndrăznea el, un bărbat aproape bătrân, un evreu, în haine uzate, urât, un mijlocitor oarecare, un vânător de bani, cum de îndrăznea să ceară mâna unei persoane care dovedise o asemenea noblețe sufletească, o asemenea

delicatețe. Fără voie, îi dădea dreptate că fugise atât de îngrozită. «Bine, își zise el cu înverșunare. Așa îmi trebuie. În sfârșit, m-a recunoscut, în sfârșit, mi-a arătat disprețul care mi se cuvine. Mai bine așa, decât să-mi fie recunoscătoare pentru ticăloșia mea». Kanitz nu era câtuși de puțin supărat de fuga ei, dimpotrivă, era – mi-a mărturisit-o chiar el – era aproape bucuros în acea clipă. Avea simțământul că-și primise pedeapsa; fiindcă așa era drept, ca de acum înainte domnișoara Dietzenhof să se gândească la el cu același dispreț pe care-l simțea el însuși față de sine.

Dar iat-o că apare din nou în ușă: avea ochii umezi și era peste măsură de emoționată. Umerii îi tremurau. S-a apropiat de masă. A trebuit să se țină cu ambele mâini de spetează, înainte de a se așeza din nou. Pe urmă, a respirat ușor, și, fără să ridice privirea, a rostit:

— Iertați-mă... iertați-mi necuviința... că m-am ridicat atât de brusc. Dar am fost atât de speriată... cum de ați putut dumneavoastră să... doar nici nu mă cunoașteți... Nu mă cunoașteți câtuși de puțin...

Kanitz era prea consternat, ca să mai răspundă ceva. A văzut numai, cu un simțământ de intensă emoție, că nu era câtuși de puțin mândră, ci numai temătoare. Că propunerea lui nesăbuită o speriasă atât de mult ca și pe el însuși. Niciunul dintre ei n-avea curajul să-i vorbească celuilalt, niciunul să-l privească pe celălalt. Dar ea n-a mai putut pleca în dimineața aceea. Au rămas împreună de dimineață până seara. După trei zile, el și-a repetat propunerea, și după două luni s-au căsătorit.

Doctorul Condor făcu o pauză.

— Așa, încă o ultimă înghițitură – povestirea mea e pe sfârșite. Numai că trebuie să-ți mai spun ceva. Lumea de prin partea locului bârfește că prietenul nostru s-a strecurat cu viclenie în preajma moștenitoarei, că a îmbrobodit-o cu o cerere în căsătorie ca să pună mâna pe moșie. Dar îți repet: nu este adevărat. Kanitz, după cum știi, avea în momentul acela castelul în mână, nu mai trebuia s-o ia în căsătorie, nici cel mai mic calcul n-a jucat vreun rol când i-a propus căsătoria. N-ar fi avut niciodată curajul, el, micul intermediar, să ceară din viclenie mâna acestei fete delicate, cu ochii albaștri, ci a fost cuprins împotriva voinței sale de un sentiment care era cinstit și, în chip uimitor, a rămas cinstit.

Fiindcă din această absurdă cerere în căsătorie s-a născut o căsnicie cum nu se poate mai fericită. Întotdeauna tocmai contrariile, în măsura în care se completează reciproc, duc la armonia cea mai desăvârșită și adesea ceea ce pare foarte uimitor se dovedește a fi foarte firesc. Prima reacție a acestei perechi unite atât de brusc a fost, firește, că se temeau unul de altul; pe Kanitz îl frământa gândul că se va găsi cineva să-i relateze logodnicei lui tot felul de povești despre afacerile sale dubioase și că aceasta îl va respinge cu

dispreț chiar în ultima clipă; iată de ce depunea eforturi supraomenești să-și ascundă trecutul. Renunță la tot ce era îndoielnic în practicile sale comerciale, vânzând în pierdere, înainte de termen, polițele și creanțele pe care le deținea și rupse legăturile cu complicității săi de odinioară. Se botează, își alege un naș influent și obține cu ajutorul unei sume respectabile de bani, autorizația de a adăuga la numele Kanitz acel „von Kekesfalva” care sună atât de nobil la ureche și după această schimbare numele original dispăru în scurtă vreme, fără urmă, de pe cărțile de vizită, cum se întâmplă de cele mai multe ori în asemenea cazuri. Dar până în ziua căsătoriei trăi subterană că azi, mâine, poimâine ea și-ar putea retrage cuvântul, speriată de trecutul lui. Iar domnișoara Dietzenhof căreia stăpâna ei despotică îi reproșase zi de zi, vreme de doisprezece ani, neîndemânarea, prostia, răutatea, mărginirea și îi înfrânsese cu tiranie satanică orice încredere în sine, se aștepta ca și noul ei stăpân s-o dojenească, s-o ia în bătaie de joc, s-o insulte, s-o umilească; de multă vreme se resemnase, așteptându-se la o nouă robie ca la un destin inevitabil. Dar, ia te uită, tot ce făcea era bine; bărbatul în slujba căruia intrase, în mâinile căruia își încredințase viața, nu pregeta să-i mulțumească în fiecare zi, o trata în permanență cu aceeași sfială plină de respect. Tânăra femeie se minuna; atâta, gingășie depășea pur și simplu înțelegerea ei. Încetul cu încetul, această fată pe jumătate vestejită începu să înflorească. Deveni drăguță, căpătă forme armonioase; dar a mai fost nevoie de încă un an, doi ani, până a îndrăznit să creadă cu adevărat că și ea, cea neluată în seamă, cea călcată în picioare, cea asuprită, poate fi respectată, poate fi iubită ca toate celelalte femei. Fericirea cea pe deplin reală însă începu pentru ei abia când se născu copilul.

Cu o pasiune înnoită își reluă Kekesfalva, în anii aceia, activitatea în domeniul afacerilor. Micul intermediar fusese cu totul abandonat, interesele sale luară o mare anvergură. Moderniză fabrica de zahăr, deveni cointerestat la uzinele metalurgice de la Wiener Neusdadt și realizează acea strălucită tranzacție în cartelul spirtului, despre care s-a vorbit mult pe vremea aceea. Faptul că devenise un om bogat – acum era într-adevăr bogat – nu schimbă nimic din viața retrasă, cumpătată a acestei perechi. De parcă n-ar fi voit să atragă oamenilor prea mult atenția, invitau rareori oaspeți și casa pe care doar o cunoști, arăta pe atunci mult mai simplă, mai rurală – și, e drept, era și mult mai fericită!

Pe urmă, trebui să treacă printr-o primă încercare. De mai multă vreme soția lui suferea dureri interne, mîncarea îi făcea silă, slăbea, era tot mai obosită, mai stoarsă de puteri; dar de teamă să nu stârnească neliniște bărbatului atât de ocupat, cu făptura ei neînsemnată, își strângea buzele când avea o criză și își ascundea durerile. Și când, în cele din urmă, n-a mai

fost cu puțință să fie ascunsă, era prea târziu. A fost transportată cu o ambulanță la Viena, ca să i se opereze ulcerul la stomac – în realitate un cancer.

Cu acest prilej l-am cunoscut pe Kekesfalva și niciodată n-am întâlnit la vreun om o formă mai sălbatică, mai înspăimântătoare a deznădejdiei. Nu putea, nu voia pur și simplu să înțeleagă că medicina nu mai era în stare să-i salveze soția; i se părea că de vină e numai inerția, indiferența, incapacitatea medicilor, că numai din această pricină nu făceam mai mult, nu eram în stare. Oferi profesorului cincizeci de mii, apoi o sută de mii de coroane, dacă o vindecă. Chemă telegrafic, chiar în ziua operației, cele mai mari somități din Budapesta, din München, din Berlin, numai ca să găsească măcar unul care să-i spună că mai poate fi scutită de operație. Și n-am să uit în viața mea ochii lui răătăciți în timp ce striga la noi că suntem cu toții niște asasini, când cea care nu mai putea fi salvată muri sub cuțit, după cum era de așteptat.

Aceasta a fost pentru el un fel de Damasc⁹. Atunci cu acest ascet al afacerilor s-a petrecut o schimbare. Un zeu murise pentru el, zeul căruia îi slujise din copilărie: banul. Acum nu mai exista pentru Kekesfalva decât un singur lucru pe pământ: copilul său. Angajă guvernante și slugi, făcu modificări în construcția casei, tot ce era mai luxos i se părea neîndestulătoare acestui om atât de econom odinioară. O târa pe fetița de nouă sau zece ani la Nisa, la Paris, la Viena, o răsfăța și o alinta într-un fel de-a dreptul caraghios, și sălbăticia cu care strânsese banii până atunci își găsea echivalentul în disprețul cu care îi arunca acum în stânga și în dreapta – poate că nici n-ai greșit prea mult când l-ai caracterizat drept nobil și distins, căci, într-adevăr, de ani de zile a pus stăpânire pe el o ciudată indiferență față de câștig sau pierdere; a învățat să disprețuiască banii de când toate milioanele lui n-au putut să-i salveze soția.

Nu vreau să intru în amănunte – s-a făcut târziu – pentru a-ți descrie modul de-a dreptul idolatru în care își adora copila; la urma urmei, era de înțeles, căci micuța, pe măsură ce creștea, devenea într-adevăr fermecătoare, era pur și simplu asemenea unei zâne în anii aceia, delicată, zveltă, sprintenă, cu ochii cenușii care întâmpinau pe oricine cu strălucirea lor luminoasă și prietenoasă; moștenise de la maică-sa blândețea plină de sfială și de la tatăl ei mintea ageră. Se dezvoltă luminoasă și veselă, în acel chip propriu copiilor pentru care viața n-a fost niciodată haină sau aspră. Și numai cine cunoscuse simțămintele omului aflat în pragul bătrâneții, schimbat ca prin vrajă, care nu îndrăznise să nădăjduiască vreodată că

---

⁹ Aluzie la convertirea lui Saul din Tars petrecută la porțile orașului sirian Damasc; trecând la creștinism, a luat numele de Pavel.

sângele lui întunecat și gros ar putea să zămislească o făptură atât de zglobie și de veselă, numai acela poate să-i înțeleagă pe deplin disperarea când l-a lovit cea de a doua nenorocire. Nu era în stare, nu voia să priceapă – și nici astăzi încă nu poate – că tocmai această copilă, copila *lui*, este merită să rămână o estropiată, lovită de soartă, și te rog să mă crezi că-mi repugnă să-ți destăinuiesc toate nebuniile pe care le-a comis în deznădejdea lui fanatică. Nu mai insist asupra faptului că îi scoate din sărite pe toți medicii din lume cu stăruințele lui, că ne oferă sume de bani fantastice, pentru ca astfel să ne tenteze în încercarea de a obține o vindecare imediată, că la două zile o dată mă cheamă în mod cu totul inutil la telefon, numai spre a-și satisface nerăbdarea lui turbată; de curând, un coleg mi-a relatat confidențial că bătrânul se duce în fiecare săptămână la biblioteca universității, unde se așază printre studenți și transcrie neîndemânatic termeni străini din lexicoane, pe urmă cercetează cu migală ceasuri în șir toate tratatele de medicină, în speranța absurdă că ar putea să descopere el ceva ce noi, medicii, am trecutcu vederea sau am uitat. Din altă parte, iarăși, mi s-a relatat – poate că ai să zâmbești, dar faptele nebunești și caraghioase în același timp ne dau totdeauna indicații asupra dimensiunilor unei patimi – că a făgăduit atât sinagogii cât și preotului de aici sume mari ca danii pentru însănătoșirea copilei; neștiind cărui Dumnezeu să se adreseze – celui părăsit, al părinților săi, sau celui nou – și chinuit de teama cutremurătoare că s-ar putea strica fie cu unul, fie cu celălalt, se închina amândurora.

Dar te rog să mă crezi că nu-ți povestesc amănuntele acestea care frizează ridicolul din simpla dorință de a bârfi. Vreau numai să înțelegi ce înseamnă pentru acest om bătut de soartă, frământat, distrus, să aibă pe cineva, pe cineva care măcar *să-l asculte*, pe cineva despre care simte că-i înțelege lăuntric durerea sau măcar depune eforturi și *vrea* s-o înțeleagă. Știu, nu e de loc lesne să-l suporti, din pricina felului său încăpățânat, din pricina obsesiei lui egocentrice care se manifestă în așa fel, încât ai putea crede că în lumea noastră, atât de saturată de nenorociri, nu există decât nenorocirea lui, a copilei lui. Și totuși, nu-l putem părăsi tocmai acum, când această neputință de a găsi o ieșire l-a dus la o stare de surescitare și este pe cale să-l îmbolnăvească și pe el, iar dumneata faci *într-adevăr* o faptă bună – da, într-adevăr, dragă domnule sublocotenent – faci o faptă bună, când aduci în această casă tragică un pic din tinerețea dumitale, din vitalitatea dumitale, din voioșia dumitale. Numai din această pricină, numai din grija că te-ai putea lăsa indus în eroare de alții, și-am povestit din viața lui particulară mai mult, poate, decât se cuvenea; dar în ceea ce mă privește sunt convins că tot ce și-am istorisit va rămâne între noi.

— Bineînțeles, am răspuns mecanic; era primul cuvânt care ieșea de pe buzele mele din clipa când își începuse relatarea.

Mă simțeam ca amețit – nu numai din pricina dezvăluirilor neașteptate, care-mi întorceau de dos, ca pe o mănușă, tot ce-mi imaginasem despre Kekesfalva; în același timp eram surprins de propria mea lipsă de sensibilitate, de neghiobia mea. Treceam, așadar, prin lume, într-al douăzeci și cincilea an al vieții, cu ochii atât de superficiali! Săptămâni în șir, fiind oaspete zi de zi în această casă, învăluit în compătimirea mea ca într-o mantie invizibilă și animat de o stupidă discreție, n-am îndrăznit niciodată să mă informez nici despre boala în sine, nici despre mama care, doar era limpede, lipsea în casa asta, nu m-am întrebat nici care sunt originile bogăției acestui om ciudat. Cum de am putut trece cu vederea că acești ochi negri migdalați și melancolici nu erau ai unui aristocrat maghiar, ci ochii pătrunzători și în același timp obosiți de milenii de luptă tragică a rasei evreiești? Cum de nu mi-am dat seama, iarăși, că în Edith se amestecau alte elemente, cum de n-am observat că în casa aceasta bântuie ca un strigoi povara grea a amintirilor unui trecut neobișnuit? Abia acum, cu mare întârziere, îmi trecură prin minte, cu iuțea fulgerului, numeroase amănunte: cu ce privire rece și distantă răspunsese o dată colonelul nostru la salutul lui Kekesfalva ridicând doar două degete la jumătatea distanței până la chipiu, sau cum i-au spus camarazii, la cafenea, „bătrânul apostat”. Aveam senzația că într-o cameră întunecoasă s-a ridicat pe neașteptate o perdea și soarele pătrunde atât de brusc în ochi, încât vezi totul ca printr-o ceață roșie și te clatini, amețit de lovitura violentă și insuportabilă a excesului de lumină.

Dar, ca și când ar fi bănuț ce se petrece înlăuntru meu, Condor se aplecă spre mine, mâna lui mică și moale o atinsese pe a mea într-un fel liniștitor, ca un adevărat medic.

— Firește că n-aveai de unde să știi toate astea, domnule sublocotenent, e limpede că n-aveai cum! Doar ai fost crescut într-o cu totul altă lume și, pe deasupra, te afli la acea vârstă fericită când încă n-ai apucat să înveți că tot ce este ciudat pe lumea asta se cere să fie privit mai întâi cu neîncredere. Ascultă-mă pe mine ca pe unul mai bătrân: nu trebuie să ne fie rușine dacă din când în când viața ne joacă vreo festă; e mai degrabă un dar al Domnului, dacă încă nu ți s-a înfipt în pupilă acea privire supra-ascuțită, fascinantă, de diagnostician, cunoscută sub numele de *malocchio*¹⁰ și deocamdată te mai uiți la oameni și la lucruri cu încredere. Altminteri n-ai fi fost niciodată în stare să ajuți într-un fel atât de minunat pe acest bătrân și pe acest sărman

---

¹⁰ Privire rea (it.).

copil bolnav! Nu, nu te mira și, înainte de toate, nu te rușina – ai procedat, mânat de un instinct bun, cum nu se poate mai bine. Aruncă mucul trabucului într-un colț, își întinse brațele să se dezmoștească și-și împinse scaunul la spate. Ei, cred că a sosit timpul s-o iau din loc.

M-am ridicat împreună cu el, cu toate că mă simțeam încă puțin amețit. Fiindcă se petrecea ceva ciudat în mine. Din pricina faptelor atât de surprinzătoare pe care le aflasem, eram extrem de agitat, ba chiar de o luciditate sporită, surescitată; dar în același timp simțeam o apăsare surdă într-un loc anume. Îmi aduc foarte bine aminte: când doctorul era în toiul povestirii, voisem să-l întreb ceva, numai că n-avusesem prezența de spirit să-l întrerup; într-un anumit punct voisem să-l întreb de un amănunt oarecare! Și acum, când mi-ar fi fost îngăduit să pun întrebarea, nu mi-o mai aminteam: pesemne, se topise la căldura interesului cu care ascultasem. Zadarnic parcurgeam în sens invers drumul povestirii, cu toate cotiturile lui – era ca și când ai simți în trup o durere foarte precisă și totuși nu ești în stare s-o localizezi; vreme de o clipă, în timp ce ieșeam din crama aproape goală la această oră, toată ființa mea se concentra exclusiv în efortul lăuntric de a-mi reaminti.

Ieșirăm în stradă. Condor își ridică privirea spre cer.

— Așa! zâmbi el cu o anume mulțumire. Am simțit-o tot timpul; lumina lunii era prea puternică pentru mine. Ne așteaptă o furtună și încă una de loc obișnuită. Asta înseamnă că trebuie să ne luăm picioarele la spinare.

Avea dreptate. Cu toate că printre casele adormite aerul zăcea încă nemișcat, umed și înăbușitor, pe cer începuseră să gonească dinspre răsărit nori întunecoși, umflați, care brăzdau cu fâșii ciudate luna, de un galben-palid. De pe acum mai bine de jumătate a bolții se întunecase complet; masa compactă, metalică se târa, înaintând pas cu pas ca o uriașă broascățească, neagră, uneori luminată de sclipirile unor fulgere depărtate, iar fundalul peisajului mârâia supărat la fiecare izbucnire luminoasă, ca un animal întărâtat.

— Într-o jumătate de ceas se pornește, puse doctorul Condor diagnosticul; în ceea ce mă privește sunt sigur că mai apuc să ajung uscat la gară, însă dumneata, domnule sublocotenent, ai face bine să te întorci, altfel riști un duș zdravăn.

Eu însă simțeam nelămurit că mai trebuie să-l întreb ceva, dar încă nu-mi dădeam seama ce; amintirea legată de această întrebare se înecase într-o întunecime vâscoasă, cum se îneca și luna, sus, în masa norilor care se fugăreau. Dar mai simțeam ciocănindu-mi în creier acel gând neclar; era ca o durere mereu prezentă, ce-mi sfredelea mintea neliniștită.

— Nu, răspunsei, iau riscul asupra mea.

— Dar atunci, iute! Cu cât mergem mai repede, cu atât mai bine; când șezi vreme îndelungată pe scaun, îți înțepenesc picioarele de tot.

Îți înțepenesc picioarele – acestea erau cuvintele-cheie! O rază de lumină îmi pătrunse cu iuțea fulgerului până în adâncurile cele mai depărtate ale conștiinței. Dintr-o dată știam ce voisem să-l întreb mai înainte pe Condor, ce trebuia să-l întreb: însărcinarea! Însărcinarea primită de la Kekesfalva! Probabil că, în subconștient, mă gândisem tot timpul numai la întrebarea lui Kekesfalva, dacă paralizia aceea este vindecabilă sau nu; acum, întrebarea trebuia pusă. Am început, așadar, cu multă prudență, în timp ce treceam pe străzile cu totul pustii:

— Scuzați-mă, domnule doctor... tot ce mi-ați povestit a fost firește extrem de interesant pentru mine... Vreau să spun extrem de important... Dar veți înțelege că tocmai acesta este motivul pentru care aș dori să vă mai întreb ceva... ceva care mă obsedează de mai multă, vreme și... dumneavoastră sunteți doar medicul ei, cunoașteți cazul ca nimeni altul... eu nu sunt decât un profan, îmi lipsesc până și noțiunile elementare... și de aceea aș dori mult să știu ce părere aveți dumneavoastrădespre acest caz. Vreau să spun, dacă în această paralizie de care suferă Edith este vorba numai de o boală trecătoare sau nevindecabilă?

Cu o singură mișcare bruscă, doctorul Condor își ridică spre mine privirea ascuțită. Sticlele ochelarilor lui avură o sclipire iute; fără să-mi dau seama, m-am ferit din calea acestei priviri de o ascuțime dureroasă, care pătrundea prin piele ca un ac. Până la urmă, te pomenești, avea să presupună că e o însărcinare dată de Kekesfalva? Mă suspecta oare? Dar iată-l că lasă iarăși capul în jos și, fără să-și încetinească pasul grăbit, ba poate iuțindu-l chiar, îl aud mârâind:

— Bineînțeles! De fapt, ar fi trebuit să mă aștept la asta. Așa se sfârșește întotdeauna. Vindecabil sau nevindecabil, neagră sau albă. De parcă ar fi chiar atât de simplu! Înseși termenii „sănătos” și „bolnav” sunt două cuvinte pe care un medic cinstit n-ar trebui să le pronunțe cu conștiința împăcată, fiindcă unde începe boala și unde se sfârșește sănătatea? Și încă „vindecabil” și „nevindecabil”! Firește, sunt foarte uzuale aceste două expresii, și în practica medicală ar fi foarte greu să te lipsești de ele. Dar pe mine n-ai să mă poți convinge niciodată să pronunț cuvântul „nevindecabil”. Pe mine nu! Știu că cel mai înțelept om al veacului trecut, Nietzsche, este autorul maximei îngrozitoare care spune: „Să nu fii medic tocmai într-un caz nevindecabil”. Dar dintre toate paradoxurile și maximele periculoase pe care le-a lăsat moștenire, aceasta e aproximativ cea mai falsă. Adevărul e diametral opus: să fii medic tocmai într-un caz nevindecabil, ba mai mult: numai cazurile așa-zis nevindecabile constituie piatra de încercare a unui

medic! Un medic, care acceptă aprioric noțiunea „nevindecabil”, dezertează în fața misiunii sale adevărate, capitulează înainte de bătălie. Bineînțeles, știu că e mai lesne, mai practic să spui foarte simplu „nevindecabil” în anumite cazuri și cu o mutră resemnată să întorci spatele, după ce ai băgat onorariul consultației în buzunar da, da, e foarte comod și rentabil să te ocupi exclusiv de cazurile dovedite a fi vindecabile, și pentru care, consultând manualul legat frumos în piele de porc, la pagina cutare și cutare, găsești toată terapia de-a gata. Ei, cui îi face plăcere, n-are decât să se ocupe cu asemenea doftoriceală. Mie însă, *ad personam*¹¹, o astfel de îndeletnicire mi se pare la fel de lamentabilă ca aceea a unui poet care nu face altceva decât să mai repete o dată ce s-a spus înaintea lui, în loc să încerce a exprima ceea ce nu s-a spus, ba chiar să domesticească în cuvinte ceea ce nu se poate exprima, o îndeletnicire la fel de lamentabilă ca aceea a unui filosof care explică pentru a nouăzeci și noua oară ceea ce e de mult cunoscut, în loc să-și concentreze gândirea asupra a ceea ce este necunoscut, asupra a ceea ce nu poate fi cunoscut. Nevindecabil – este doar o noțiune relativă, nu una absolută; cazuri nevindecabile nu există pentru medicină în calitatea ei de știință în continuă dezvoltare, decât numai în raport cu momentul de față, în cadrul epocii noastre, al științei noastre, prin urmare înlăuntrul perspectivei noastre limitate, obtuze, vrednică de plâns! Dar clipa de față, continuă medicul, așa cum o concepem noi, nu interesează câtuși de puțin. În sute de cazuri, unde nu întrezărim astăzi posibilități de vindecare, mâine – căci știința din zilele noastre gonește, înaintează în ritm nebunesc – mâine, așadar, sau poimâine, asemenea posibilități ar putea fi găsite, ar putea fi *inventate*. Prin urmare, nu există, te rog să ții minte asta – o spune cu oarecare enervare, de parcă l-aș fi ofensat – pentru mine nu există boli nevindecabile, din principiu nu recunosc existența cazurilor nevindecabile și nici a bolnavilor nevindecabili, și nimeni nu-mi va smulge vreodată cuvântul „nevindecabil”. Limita extremă la care aș fi dispus să merg în cel mai disperat dintre cazuri, ar fi că aș denumi boala ca „*deocamdată nevindecabilă*” – cu alte cuvinte: deocamdată nevindecabilă de către știința noastră actuală. Pașii lui Condor deveniseră acum atât de iuți, că trebuia să depun eforturi să-l urmez. Pe neașteptate se opri: Poate că mă exprim prea complicat, prea abstract. Vezi dumneata, asemenea lucruri sunt destul de greu de discutat între cârciumă și gară. Dar poate că un exemplu îți va da o imagine mai limpede a celor ce vreau să spun – de altfel, e un exemplu foarte personal, și pentru mine foarte dureros. Acum douăzeci și doi de ani, eram un tânăr student în medicină, cam de vârsta dumitale, și tocmai trecusem în

---

¹¹ Personal (lat.).

anul II. Tatăl meu se îmbolnăvi, deși până atunci fusese un bărbat viguros, bucurându-se de o sănătate deplină, un om deosebit de activ, pe care-l iubeam foarte mult, ba chiar îl adoram. Medicii au diagnosticat un diabet, maladie pe care cei neinițiați o cunosc sub numele de boală de zahăr, una dintre bolile cele mai înspăimântătoare, cele mai perfide care pot da peste un om. Fără niciun motiv, organismul încetează să prelucreze materiile hrănitoare, grăsimile și zahărul nu mai sunt asimilate în corp și ca urmare bolnavul slăbește și flămânzește, se stinge pur și simplu – nu vreau să te chinuiesc cu amănunte, mie personal aceste amănunte mi-au distrus trei ani de tinerețe. Și acum ascultă-mă cu atenție: pe atunci așa-zisa știință nu cunoștea nici cel mai primitiv remediu împotriva diabetului. Bolnavii erau chinuiți cu un regim foarte strict, fiecare gram era cântărit, fiecare înghițitură măsurată, dar medicii știau – și bineînțeles că și eu ca student în medicină, știam că în felul acesta sfârșitul se amână numai, că acești doi sau trei ani înseamnă un sfârșit lent și înspăimântător, o mizerabilă înfometare în mijlocul unei lumi care hălăduiește în mâncare și băutură. Îți poți închipui cum eu, ca student, ca viitor medic, alergam de la o somitate la alta, cum studiam toate cărțile și lucrările de specialitate. Dar pretutindeni primeam drept răspuns, prin viu grai și în scris, cuvântul care de atunci a devenit insuportabil pentru mine: „nevindecabil”, „nevindecabil”. Din zilele acelea urăsc cuvântul acesta, deoarece am fost silit să fiu martorul lucid și neputincios al felului cum omul pe care l-am iubit cel mai mult pe pământ a pierit în condiții mai mizerabile decât cel din urmă animal inconstient: a murit trei luni înainte de ziua când mi-am luat doctoratul. Și acum, fii foarte atent: cu câteva zile înainte ascultasem la Societatea științelor medicale conferința ținută de unul dintre cei mai de seamă biochimiști ai noștri, care ne-a informat că în America și în laboratoarele din alte câteva țări, s-au efectuat cercetări, unele dintre ele fiind foarte înaintate, pentru găsirea unui remediu bazat pe extract glandular; e lucru cert, afirma el, că peste un deceniu diabetul va fi o boală „de domeniul trecutului”. Ei, cred că-ți poți închipui cum m-a răscolit gândul că, dacă de pe atunci ar fi existat câteva sute de grame din respectiva substanță, omul cel mai drag mie pe lume nu s-ar fi chinuit, n-ar fi murit sau măcar am fi putut spera să-l vindecăm, să-l salvăm. Înțelegeți acum cât de tare m-a amărât pe vremea aceea sentința „nevindecabil” – când eu visam zi și noapte că se poate, că trebuia să se găsească un remediu, să se inventeze un leac, cineva tot va izbuti, poate voi fi chiar eu acela... Sifilisul, care pe vremea când intrasem la universitate ne era înfățișat – prin intermediul unui afiș imprimat cu titlul de avertisment – ca tipul cel mai caracteristic de boală „nevindecabilă”, este astăzi și el vindecabil. Nietzsche și Schumann și Schubert și mai știu eu care dintre

victimele lui tragice n-au murit așadar câtuși de puțin de o boală „nevindecabilă”, ci de una care în acea vreme era „deocamdată nevindecabilă” – ba, dacă vrei, putem spune că au murit într-un dublu sens prea devreme. Nouă, medicilor, fiecare zi ne aduce atâtea lucruri noi, nesperate, fantastice, care nu mai departe decât ieri erau încă de neconceput! Iată de ce, de fiecare dată când mă aflu în fața unui caz unde ceilalți dau din umeri, simt cum îmi tresaltă inima de ciudă, pentru faptul că nu cunosc încă acel leac de mâine, de poimâine, dar în același timp și de speranță: poate-l găsești tu, poate-l descoperă altcineva în folosul acestui om, cât încă nu e târziu, chiar în ultima clipă! Totul e posibil, inclusiv imposibilul – căci acolo unde știința vremii noastre se află în fața unor uși zăvorâte, undeva, adesea pe scara de serviciu, una s-a și deschis pe neașteptate. Acolo unde metodele noastre se dovedesc ineficace, trebuie să încercăm neapărat a găsi una nouă, și unde știința nu ajută, mai există încă minuni – da, mai există și astăzi în medicină minuni adevărate, minuni ce se produc sub lumina strălucitoare a becurilor electrice, în ciuda oricărei logici și a experienței, iar uneori le poți chiar provoca. Crezi dumneata că eu aș chinui-o pe fata aceasta și că m-aș lăsa chinuit, dacă n-aș spera să pot obține o ameliorare hotărâtoare, o vindecare? E un caz greu, admit, un caz recalcitrant, de ani de zile nu reușesc să progrez atât de repede cum aș vrea. Dar orice s-ar întâmpla, n-o las din mână.

Ascultasem captivat expunerea lui; pentru mine, era limpede tot ce voia să spună. Dar, fără să fiu conștient de acest lucru, ceva din insistența, din teama bătrânului îmi fusese transmisă și mie. Voiam să aud mai mult, lucruri mai limpezi, mai precise. Am continuat, așadar, cu întrebările:

— Dacă am înțeles bine, dumneavoastră credeți totuși într-o ameliorare – adică... o *anumită* ameliorare ați și obținut doar.

Doctorul Condor rămase mut; nu scoase niciun cuvânt. Observația mea părea să-l indispună. Pășea din ce în ce mai apăsător cu picioarele-i scurte.

— Cum poți afirma că am obținut o anumită ameliorare? Ai constatat-o dumneata? Și, în general, ce pricepi dumneata din toată afacerea asta? Că doar o cunoști pe bolnavă numai de câteva săptămâni, iar eu o tratez de cinci ani. Și deodată se opri: Ca să știi și dumneata, o dată pentru totdeauna – n-am realizat nimic esențial, nimic definitiv, și aceasta ar fi fost singurul lucru important! Am făcut cu ea tot felul de încercări, i-am administrat tot felul de leacuri, ca o babă doftoroaie, neorganizată, inutil, Până acum n-am obținut niciun rezultat.

Violența cu care vorbea m-a speriat; se pare că-l rănisem în amorul său propriu de medic. De aceea am încercat să-l liniștesc:

— Dar domnul von Kekesfalva mi-a arătat cât de mult au înviorat-o pe Edith băile, curenții electrici și mai ales de când i-ați prescris injec...

Condor însă se opri brusc și-mi reteză drept în două cuvântul pe care tocmai îl pronunțam:

— Prostii! Nimic altceva decât prostii! Nu-l lăsa pe nebunul acela bătrân să-ți bage asemenea lucruri în cap! Dumneata crezi într-adevăr că prin băi cu curenți electrici și tot felul de fleacuri asemănătoare se poate rezolva o paraplegie ca asta? Oare nu cunoști vechiul nostru truc medical? La un moment dat, când nu maiștim nici noi cum s-o ducem mai departe, încercăm să câștigăm timp și atunci îi dăm pacientului diferite preocupări, să ia cutare, sau să nu ia cutare, numai ca să nu observe că noi înșine suntem derutați, și, spre norocul nostru, de cele mai multe ori natura minte în bolnav împreună cu noi și devine complicele nostru. Bineînțeles că se simte mai bine! Orice cură, fie că mănânci lămâi sau bei lapte, fie că ți se administrează apă rece sau apă fierbinte, determină la început o modificare în organism și generează o nouă stimulare, pe care bolnavii, dispuși să fie veșnic optimiști, o socotesc ca fiind o ameliorare. Acest soi de autosugestie e cel mai bun aliat al nostru, ea se aliază până și cu cei mai dobitoci dintre medici. Dar chestia are și o hibă: de îndată ce atracția exercitată de ceea ce este nou începe să diminueze în intensitate, intervine reacția și atunci tratamentul trebuie schimbat repede și înlocuit cu o terapie nouă cu care să-l amăgim pe pacient; cu asemenea înșelătorii umblăm noi în cazurile disperate, și o ținem așa până când, dacă avem noroc, găsim din întâmplare metoda adecvată, metoda cea bună. Nu, te rog, fără complimente, eu știu mai bine ca oricine cât de puțin am realizat cu Edith față de ceea ce voiam. Tot ce am încercat până acum – te rog să mă crezi – toate mofturile, ca aplicarea de curenți electrici și masajele, n-au pus-o încă pe picioare și o spun în înțelesul cel mai propriu al cuvântului.

Izbucnirea lui Condor, îndreptată împotriva lui însuși, era atât de vehementă, încât am simțit nevoia să-l apăr în fața propriei lui conștiințe. Și atunci am adăugat sfios:

— Totuși... am văzut eu însumi cum poate să meargă datorită mașinării... datorită aceluia aparat extensor...

De astă dată, Condor nu mai vorbi, ci țipă pur și simplu la mine, și o făcu atât de furios și de nestăpânit, încât pe strada altminteri pustie doi trecători întârziți se întoarseră și ne priviră curioși.

— Înșelătorie, ți-am mai spus-o, nimic altceva decât înșelătorie. De aparate auxiliare am avut eu nevoie, nu ea! Mecanismele astea nu sunt decât aparate de diversiune, niște simple aparate de diversiune, înțelege dumneata... nu fata a avut nevoie de ele, ci *eu* am avut nevoie de ele, pentru

că familia Kekesfalva n-a mai avut răbdare să aștepte. Numai pentru că n-am mai putut ține piept stăruințelor, *a trebuit* să-i administrez bătrânului iarăși injecția de camfor a nădejzii. Ce-mi mai rămăsese de făcut decât să-i atârnez fetei nerăbdătoare aceste chintale, așa cum unui deținut recalcitrant îi pui cătușe la picioare... i le-am atârnat cu totul inutil... adică, poate că aparatele fortifică puțin tendoanele... dar ce era să fac, altă cale nu mai aveam... *trebuie* să mai câștig timp... Nu mi-e rușine însă cătuși de puțin de aceste trucuri și amăgeli, vezi doar că un anume efect tot au, Edith se convinge singură că de atunci merge mult mai bine, tatăl este fericit că i-am ajutat, toți sunt entuziasmați de magnificul, genialul făcător de minuni și chiar dumneata îmi pui niște întrebări, de parcă aș fi doctorul Știe-Tot! Se întrerupse și își scoase pălăria, trecându-și mâna peste fruntea umedă. Pe urmă se uită malițios la mine, dintr-o parte. Mi-e teamă că nu-ți place chiar din cale-afară ce-ți spun. Ești dezamăgit în concepția dumitale despre medic, în care vezi un om care vindecă și respectă cu strictețe adevărul! În entuziasmul dumitale tineresc ți-ai imaginat altfel etica medicală și acum iată că ești oarecum, așa mi se pare... oarecum mai lucid sau poate chiar scârbit de astfel de practici! Îmi pare rău pentru dumneata, dar medicina n-are nimic de-a face cu morala: fiecare boală este în sine un act anarhic, o revoltă împotriva naturii, de aceea e îngăduit să folosești împotriva ei toate mijloacele, *toate*. Nu, de bolnavi nu trebuie să ne fie milă – bolnavul se pune singur *hors la loi*, el încalcă ordinea și pentru a restabili ordinea, pentru a-l restabili pe el însuși, trebuie să intervii fără scrupule împotriva revoltei – să folosești orice îți stă la îndemână, deoarece bunătatea și adevărul n-au vindecat încă niciodată omenirea și nici măcar un singur om. Dacă o înșelătorie vindecă, atunci prin însuși acest fapt ea nu mai e o înșelătorie mizerabilă ci un medicament de primul rang, și atâta vreme cât nu pot ajuta efectiv într-un anumit caz, nu-mi rămâne altceva de făcut decât să ajut măcar să treacă greul. Dar nici asta nu-i o treabă lesnicioasă, domnule sublocotenent, să scormonești mereu câte un cântec nou vreme de cinciani în șir, mai ales când nu ești din cale-afară de încântat de arta ta! Oricum, nu te aștepta la mulțumiri și plecaciuni pentru complimentele dumitale.

Omul acesta scund și grăsun stătea atât de agitat în fața mea, de parcă ar fi avut intenția să se arunce asupra-mi la cea mai neînsemnată contrazicere. În clipa aceasta, firmamentul întunecat fu străbătut de scânteia albastră a unui fulger ca o vână strălucitoare și un tunet greoi îl urmă cu răpăituri și mârâituri înăbușite. Condor începu pe neașteptate să râdă:

— Vezi – cerul ne dă răspunsul său plin de mânie. Ei, sărmane ascultător, ai trecut astăzi prin suferințe, nu glumă, o iluzie după alta ți-au fost extirpate cu bisturiul, mai întâi cea despre magnatul maghiar, apoi cea despre medicul

grijuliu, despre medicul cel infailibil. Dar trebuie să înțelegi cât de tare mă irită imnurile de laudă ale acelui nebun bătrân! Tocmai în acest caz al bolii de care suferă Edith, trăncăneala lui sentimentală mă supără în mod deosebit, nu de alta, dar mă doare și pe mine că nu pot înainta decât cu asemenea încetineală, și că în cazul ei n-am găsit, adică n-am inventat încă nimic hotărâtor. Câțiva pași îi făcu în tăcere. Pe urmă se întoarse către mine și-mi vorbi mai prietenos: De altfel, n-aș vrea să crezi că în forul meu interior „am abandonat cazul”, cum sună o amabilă expresie uzuală de-a noastră. Dimpotrivă, tocmai aici nu cedez măcar un pas, chiar dacă ar trebui să mai dureze un an sau cinci ani. De altfel, s-a produs o coincidență ciudată: chiar în seara acelei conferințe despre care ți-am vorbit, am găsit în Revista științelor medicale din Paris descrierea tratamentului unei paralizii, cazul foarte ciudat al unui bolnav de patruzeci de ani, care a zăcut la pat doi ani încheiați, fără să se poată mișca, complet înțepenit, și pe care în patru luni de zile profesorul Viennot l-a adus în stare să poată urca lesne cinci etaje. Gândește-te: în patru luni s-a obținut vindecarea într-un caz foarte asemănător cu cel pentru care eu dau din colț în colț, orbecăind de cinci ani – a fost pentru mine ca o lovitură în moalele capului când am citit asta! Bineînțeles că nici etiologia cazului și nici metoda nu erau expuse foarte limpede, profesorul Viennot pare să fi asociat aici, într-un fel curios, o serie întregă de factori terapeutici: helioterapie la Cannes, o anumită aparatură și exerciții speciale de gimnastică; istoricul maladiei fiind relatat în mod foarte lapidar, firește că n-am o imagine clară dacă – și în ce măsură – putem folosi câte ceva din noua metodă în cazul nostru. Dar i-am scris imediat profesorului Viennot personal, pentru a-i cere date mai precise, și numai acesta este motivul pentru care am chinuit-o astăzi pe Edith cu un nou examen – căci am neapărată nevoie de elemente de comparație a celor două cazuri. Vezi, prin urmare, că nici prin minte nu-mi trece să capitulez, ba, dimpotrivă, mă agăț de orice fir de pai. Poate că există într-adevăr, o șansă în aplicarea acestei noi metode – spun *poate*, mai mult nu spun, am flecărit oricum peste limita îngăduită. Și acum, destul cu blestemata asta de meserie a mea!

Ne aflam în clipa aceea foarte aproape de clădirea gării. Convorbirea noastră trebuia să ia sfârșit foarte curând; de aceea am insistat:

— Credeți, așadar, că...

Dar în aceeași clipită, omul cel scund și rotofei se opri dintr-o singură mișcare bruscă.

— Nu cred nimic, se răsti el la mine. Și nu admit niciun „așadar”. Ce vreți cu toții de la mine? N-am fir telefonic direct cu bunul nostru Dumnezeu. N-am spus nimic. Nimic precis. Nu cred nimic și nu gândesc și nu opiniez și nu

promit nimic. Oricum, am flecărit și așa mult prea mult. Și acum, gata! Mii de mulțumiri că m-ai însoțit! Ai face mai bine să te întorci cât mai degrabă, altminteri ai să ajungi acasă ud până la piele.

Fără să-mi dea mâna, porni să alerge către gară, vădit supărat (nu înțelegeam de ce), pe picioarele lui nițeluș cam plate, după cum mi se părea.

Condor avusese dreptate în prevederile lui. Era evident că furtuna, pe care nervii o simțiseră de mult, sta să izbucnească. Peste coroanele copacilor, în care frunzișul foșnea neliniștit, se îngrămădeau nori groși ca niște grele baloturi negre, când și când scăldați, în scânteierea stridentă a fulgerelor difuze. Aerul umed, răscolit uneori de scurte și vijelioase rafale de vânt, mirosea parcă a ars. Altfel îmi apărea orașul și altfel arătau străzile în goana mea precipitată spre casă, decât în urmă cu câteva minute, când zăcuseră nemișcate în lumina palidă a lunii, ca niște monștri care-și țineau răsufierea. Acum, firmele zăngăneau și zornăiau, ca terorizate de un vis apăsător, ușile scârțâiau neliniștitor, hornurile gemeau, în câte o casă se trezea curioasă o lumină și, pe ici, pe colo, se ivea o arătare în cămașă albă, închizând cu grijă ferestrele în fața furtunii pe cale să izbucnească. Puținii trecători întârziați goneau precipitat pe lângă ziduri, ca mânați de un vânt aducător de spaime, până și spațioasa piață principală, de obicei populată într-o oarecare măsură și noaptea, era cu totul pustie; cu o privire tâmpă, albă, ceasul luminos al primăriei se zgâia în golul neobișnuit. Dar, ceea ce era mai important: mulțumită avertismentului lui Condor, puteam ajunge acasă la timp, înainte de izbucnirea furtunii. Încă două colțuri de stradă, apoi de-a curmezișul micului parc orășenesc, până la cazarmă; pe urmă, în camera mea, îmi voi putea duce până la capăt gândurile despre tot ce aflasem și mă răscolise, despre toate dezvăluirile uimitoare din ultimele câteva ceasuri.

Micul parc din fața cazarmii noastre era cufundat în beznă; compact și dens se înghesuia aerul pe sub frunzișul neliniștit, uneori vântul se strecura șerpuiind printre frunze, făcându-le să foșnească și, după ce sunetul acesta neliniștitor se stingea, tăcerea devenea și mai nefirească. Mergeam din ce în ce mai repede. Aproape că ajunseseam la ieșirea din parc, când dindărătul unui copac se ivi o siluetă desprinzându-se din umbră. Am șovăit o clipă, dar nu m-am oprit – ei, probabil că era vreuna dintre prostituatele care obișnuiesc să-i pândească aici, în întuneric, pe soldați. Dar spre necazul meu am simțit cum un pas străin se furișează grăbit în spatele meu și atunci m-am întors, hotărât s-o pun la locul ei pe târfa asta nerușinată, care își îngăduie să mă acosteze cu atâta obrăznicie. Și, la lumina unui fulger, care chiar în această clipă spinteca întunericul, am văzut cu mare spaimă că în urma mea alerga gâfâind un bătrân deșirat, fără pălărie, pe capul chel, cu

lentilele ochelarilor în ramă de aur scânteind în lumina fulgerului – Kekesfalva!

În prima clipă de uimire, am crezut că sunt prada unei halucinații: Kekesfalva în parcul din fața cazărmii noastre – asta nu era cu puțință, doar îl lăsasem, împreună cu Condor, abia cu trei ceasuri în urmă, la el acasă, îngrozitor de obosit. Eu aveam halucinații, sau bătrânul înnebunise? Se sculase din pat, cuprins de febră și rățăcea acum ca un somnambul în haina lui subțire, fără palton și fără pălărie? Dar, mai presus de orice îndoială, era el. Dintr-o sută de mii l-aș fi recunoscut după felul deprimat, încovoiat, temător în care obișnuia să se strecoare.

— Pentru numele lui Dumnezeu, domnule von Kekesfalva! am izbucnit. Cum ați ajuns aici? Nu v-ați dus atunci la culcare?

— Nu... adică, de fapt... n-am putut dormi... am mai vrut să...

— Acum, însă, repede acasă! Vedeți doar că furtuna trebuie să izbucnească dintr-un moment într-altul. Aveți mașina prin apropiere?

— Dincolo... la stânga, lângă cazarmă, mă așteaptă.

— Admirabil! Atunci, repede! Dacă apasă pe accelerator, mai ajungeți la vreme acasă. Veniți, domnule von Kekesfalva.

Și deoarece ezita, l-am luat pur și simplu de braț ca să-l trag după mine. Dar el se desprinsese cu forța.

— Îndată, îndată... Plec, domnule sublocotenent... dar... dar mai întâi, spuneți-mi: ce zicea?

— Cine?

Întrebarea mea, uimirea mea erau sincere. Deasupra noastră vântul vâjâia din ce în ce mai sălbatic, copacii gemeau și se încovoiau, de parcă ar fi vrut să se desprindă din rădăcini, în fiecare clipă putea să izbucnească ploaia și bineînțeles că nu mă gândeam decât la un singur lucru, la cel mai firesc: cum să-l fac să plece acasă pe bătrânul acesta căruia părea să i se fi rătăcit mintea, pe bătrânul care părea să nu observe câtuși de puțin că furtuna se apropia? Dar el nu făcu decât să bâiguie, încurcat:

— Doctorul Condor... Doar l-ați însoțit...

Abia acum pricepui. Bineînțeles că această întâlnire nocturnă nu era o coincidență. Aici, în parc, chiar lângă intrarea cazărmii, bătrânul cel nerăbdător mă așteptase doar ca să capete cât mai repede o certitudine, aici, chiar lângă intrare, unde nu-i puteam scăpa, a stat și m-a pândit. Două ceasuri, trei ceasuri se plimbaser de colo până colo pradă celei mai groaznice neliniști, încercând de bine, de rău să se ascundă în umbra acestui mizerabil parc de orașel de provincie, unde noaptea nu se întâlneau de obicei decât slujnicele cu ibovnicii lor. Probabil că-și închipuise că mă voi mulțumi doar să-l însoțesc pe Condor pe drumul cel scurt ce ducea de-a dreptul la gară și

mă voi întoarce imediat la cazarmă; eu, însă, fără să bănuiesc ceva, îl lăsasem să aștepte, da, să aștepte și iarăși să aștepte, vreme de două sau trei ceasuri, în timp ce ședeam cu celălalt la cramă, iar bătrânul bolnav așteptase, mă pândise cum își pândea odinioară datornicii, dârz, răbdător, tenace. În această perseverență fanatică era ceva iritant și în același timp mișcător.

— Totul e cât se poate de favorabil, îl liniștii. Totul se va rezolva, am toate motivele să fiu încredințat de asta. Măine după-amiază vă povestesc mai mult, vă voi relata exact fiecare cuvânt. Acum însă, repede la mașină, vedeți doar că nu mai avem timp de pierdut.

— Da, plec, plec.

Se lăsă târât împotrivindu-se; l-am tras după mine, cu chiu, cu vai, vreo zece, ba chiar douăzeci de pași. Pe urmă am simțit cum de brațul meu povara atârână mereu mai grea.

— O clipă, băigui el. O clipă aici, pe bancă. Nu mai pot... nu mai pot să merg.

Într-adevăr, bătrânul se clătina într-o parte și într-alta, ca un om beat. Am fost nevoit să uzez de toată forța ca să-l târâsc după mine în bezna înconjurătoare până la bancă, în timp ce bubuitul tunetului se auzeamă aproape, din ce în ce mai aproape. Când am ajuns, se lăsă să cadă pe bancă gâfâind din greu. Fără îndoială că așteptarea îl sleise de puteri, și nu era de mirare; vreme de trei ceasuri bătrânul acesta bolnav de inimă se plimbase încoace și încolo, vreme de trei ceasuri stătuse de pază ca o sentinelă, pe picioarele-i oboșite, pândind tot timpul neliniștit, și abia acum, când, în sfârșit, reușise să pună mâna pe mine, îl răzbise oboseala efortului făcut. Epuizat și parcă frânt în două se rezema de speteza băncii puse aici pentru oamenii sărmani, unde la prânz muncitorii își luau gustarea lor frugală, unde după-amiază ședeau pensionarii azilului de bătrâni și femeile gravide, unde noaptea prostituatele își aduceau soldații – da, aici ședea Kekesfalva, omul cel mai bogat din oraș și aștepta, aștepta, aștepta. Iar eu, știam ce așteaptă, mi-am dat seama imediat că nu-l voi putea convinge pe acest om dârz să se ridice de pe bancă (ce situație neplăcută dacă vreunul dintre camarazi m-ar surprinde în această ciudată intimitate!) decât în cazul că voi reuși să-i liniștesc frământarea lui lăuntrică. Înainte de orice, trebuia să-l liniștesc. Și iarăși mă cuprinse mila, din nou se înălță dinlăuntrul meu acel blestemat șuvoi fierbinte, care de fiecare dată îmi răpea vigoarea și voința; m-am aplecat către el și am început să-i vorbesc.

În jurul nostru vântul vâjâia și răbufnea în rafale. Dar Kekesfalva nu observa nimic. Pentru el nu existau nici cer și nici nori și nici ploaie, pe întreg pământul nu exista decât copila lui și însănătoșirea ei; în asemenea

condiții, cum aș fi putut să-i relatez, acestui om care tremura de emoție și slăbiciune, fie chiar și pe scurt, faptele și adevărul, anume, că doctorul Condor încă nu e cătuși de puțin sigur de tratament? Fiindcă bătrânul avea nevoie de ceva de care să se agațe, întocmai ca adineauri, când a avut nevoie de brațul meu ca să nu cadă. Am ales, așadar, în grabă cele câteva afirmații liniștitoare, pe care cu mare greutate i le smulsesem doctorului: i-am povestit cum aflase Condor de un tratament nou, pe care profesorul Viennot l-a aplicat cu rezultate excelente în Franța. Imediat am simțit în întuneric, lângă mine, cum se însuflețește ceva și se agită; trupul lui, abia adineauri rezemat de speteaza băncii în poziția unui om complet istovit, începu să se apropie, ca și când ar fi vrut să se încălzească de la căldura ce emana din mine. De fapt, acum n-ar mai fi trebuit să adaug și alte promisiuni, dar compătimirea mă târa mai departe decât îmi era îngăduit să-mi asum răspunderea. Da, acest tratament înregistra succese extraordinare, îl încurajam mereu și mereu, în patru luni, ba numai în trei, s-au obținut vindecări surprinzătoare și probabil – nu, e maimult decât sigur că nici la Edith nu va întârzia să-și facă efectul. Încetul cu încetul, aceste exagerări crează în mine un fel de exaltare, căci efectele încercărilor mele de liniștire erau minunate! De fiecare dată când mă întreba cu aviditate: „Crezi asta cu adevărat?” sau: „A spus-o cu adevărat? A spus-o chiar el?” și când, în nerăbdarea și slăbiciunea mea, răspundeam la toate într-un mod categoric afirmativ, îmi dădeam seama cum presiunea corpului său scădea încetul cu încetul. Simțeam cum sub influența vorbelor mele devenea mai sigur, iar pentru întâia și ultima oară în viața mea, în ceasul acesta am avut senzația că înțeleg ceva din plăcerea amețitoare inerentă oricărui act de creație.

Câte i-am mai promis și prezis pe acea bancă a săracilor lui Kekesfalva nu mai știu nici eu și nu voi ști niciodată. Căci așa cum vorbele mele îi îmbătau auzul avid, tot astfel însuflețirea cu care mă asculta mă îmbătau stimulându-mă să-i promit mai mult și mai mult. Nu mai eram atenți niciunul la fulgerele care scânteiau albastre în jurul nostru și nici la amenințările mereu mai insistente ale tunetelor. Am continuat să ședem strâns lipiți unul de celălalt, gură lângă ureche, ureche lângă gură, și iarăși și iarăși îl asiguram și credeam eu însumi sincer ce spuneam: „Da, se va însănătoși în curând, se va însănătoși, fără îndoială că se va însănătoși”, numai ca să-l aud mereu cum bâiguie acel „Ah!” și „Mulțumescu-ți ție, Doamne!”, numai ca să simt împreună cu el extazul amețit și totodată amețitor al încântării. Și cine știe cât am mai fi stat așa, dacă n-ar fi izbucnit acea ultimă rafală decisivă de vânt, care întotdeauna precede orice furtună ce se apropie în goană, curățând într-un fel drumul din fața ei. Copacii se încovoară pe neașteptate,

lemnul scârțâia și pârâia, castanii își slobozeau proiectilele grele asupra noastră și un nor uriaș de praf ne învălui.

— Acasă, trebuie să vă duceți acasă! spusei eu, ridicându-l de pe bancă și Kekesfalva nu se mai împotrivi.

Cuvintele mele liniștitoare îl întremaseră, îl făcuseră să-și revină. Nu se mai bălăbănea, ca adineauri; cu o grabă încă nițel amețită și cam nesigură, alergă cu mine spre mașina care-l aștepta. Șoferul îl ajută să se urce. Abia acum simțeam că mi se luase o piatră de pe inimă. Îl știam la adăpost. Îl liniștisem. Acum va putea, în sfârșit, să doarmă adânc, calm și fericit.

Dar chiar în clipa când mă grăbeam să-i pun pledul peste picioare ca să nu răcească, s-a întâmplat lucrul cel mai înfiorător. Cu o mișcare neașteptată și viguroasă, mi-a apucat mâinile, și dreapta și stânga, strângându-mi puternic încheieturile, și înainte de a mă fi putut feri, le ridică brusc spre buze și-mi sărută dreapta și stânga și iarăși dreapta și stânga.

— Pe mâine, pe mâine, bâiguii pe urmă și mașina țâșni înainte, ca și împinsă de vântul puternic, acum rece ca gheața.

Am rămas pe loc împietrit. Și iată că au și început să mă izbească peste față primele picături, iar pe chipiul meu le simțeam cum bat darabana și pliciuie și răpăie ca grindina, astfel că ultimii patruzeci, cincizeci de pași până la cazarmă a trebuit să gonesc sub o ploaie torențială. Chiar în clipa când am ajuns, ud learcă, la poarta cazarmii, un fulger se năpusti de sus luminând noaptea cea furtunoasă până departe, în lungul străzilor, iar în urma lui a bubuit tunetul, de parcă ar fi tras după el tot cerul. Pesemne că trăsise pe undeva pe aproape, căci pământul se cutremură și geamurile zornăiră gata să se facă țandări. Dar, deși ochii îmi erau orbiți de lumina bruscă și stridentă, nu eram totuși atât de speriat ca adineauri, cu câteva clipe în urmă, când bătrânul, cuprins de acel sentiment de recunoștință neînfrânat, îmi apucase mâna și mi-o sărutase.

După emoții puternice, somnul e și el puternic și adânc. Abia în dimineața următoare mi-am dat seama, după felul în care m-am trezit, cât de tare mă amețiseră zăpușeala dinaintea furtunii, și nu mai puțin tensiunea electrică a convorbirii nocturne. După ce m-am înălțat din străfundurile de nemăsurat ale somnului, am privit mai întâi cu ochi înstrăinați camera de cazarmă cu care eram atât de obișnuit, apoi am făcut eforturi zadarnice să-mi amintesc când și cum m-am prăbușit în acest somn cu adâncimi de genune. Dar nu eravreme pentru a-mi orându-i amintirile; cu cealaltă memorie, cea militară, legată de obligațiile de serviciu, oarecum separată de cea personală, mi-am amintit imediat că pentru astăzi era hotărât un exercițiu special. De jos se și auzeau semnalele, caii loveau cu nervozitate în caldarâmul curții și din

atitudinea aferată a ordonanței mele mi-am dat seama că e timpul să mă scol și încă în mare grabă. Dintr-o mișcare m-am aruncat în uniforma pregătită, mi-am aprins o țigară, am coborât într-un suflet scara spre curte, și iată-mă în marș, cu escadronul care mă aștepta pregătit de plecare.

În cadrul unei coloane călare nu mai exiști ca individ aparte; în tropăitul sutelor de copite, nu poți nici să gândești limpede și nici să visezi; de fapt nu simțeam în trapul susținut nimic altceva, decât că grupul nostru sprinten se afla în plin marș, în cea mai desăvârșită zi de vară ce se poate închipui, sub cerul pe care ploaia îl spălase până și de ultimul vâl, de cel mai minuscul noruleț, sub soarele puternic și totuși fără niciun pic de zăpușeală, cu fiecare contur al peisajului desenat cu mare precizie. Până departe în zare percepeai fiecare casă, fiecare copac, fiecare ogor, atât de real și de limpede. De parcă le țineai în palmă; fiecare ghiveci de flori la o fereastră, fiecare coloană de fum pe acoperiș păreau întărite în realitatea lor prin culorile vii și de o transparență cristalină; abia am mai recunoscut șoseaua noastră plicticoasă, cu toate că o străbăteam săptămână după săptămână, în același ritm de trap al cailor, spre aceeași țintă, atât de verde și de bogat se boltea deasupra capetelor noastre umbrarul de frunze ca un acoperiș vopsit de curând. Ședeam în șa simțindu-mă minunat de ușor, eliberat de orice greutate, tot ce era neliniște și confuzie și problematic dispăruse, dispăruse tot ce-mi apăsase nervii în ultimele zile și săptămâni; cred că rareori mi-am îndeplinit obligațiile de serviciu mai conștiincios ca în acea strălucitoare dimineață de vară. Totul se desfășura lesne și ca de la sine înțeles, toate îmi izbuteau și-mi creau o stare de fericire, cerul și pășunile, caii puternici și fierbinți, care ascultau docili de orice mișcare a pulpelor sau a dârlogilor și chiar vocea mea când dădeam vreo comandă.

Dar stările puternice de fericire au ceva amețitor, ca orice lucru care îmbată; întotdeauna, trăirea intensă a clipei de față te îndeamnă să uiți întâmplările din trecut. Așa se face că după ceasurile reconfortante petrecute în șa, când am pornit după-amiază pe drumul obișnuit către castel, nu mă mai gândeam decât vag la acea întâlnire nocturnă; mă bucuram pur și simplu de vioiciunea plină de înflăcărare a inimii mele și de bucuria celorlalți: când ești fericit, nu-ți poți închipui altceva decât că toți ceilalți oameni sunt și ei fericiți.

Și, într-adevăr, abia apucasem să bat la poarta binecunoscută a micului castel, că servitorul îmi deschise salutându-mă cu o voce deosebit de limpede, deși de obicei era atât de impersonal în respectul său. Imediat mă zori:

— Îmi este permis să-l conduc pe domnul sublocotenent în turn? Domnișoara îl așteaptă acolo.

Dar de ce îi erau mâinile atât de neliniștite, de ce îi străluceau ochii așa? De ce o lua atât de grăbit înainte? „Ce s-a întâmplat cu el, mă întrebai fără voie, în timp ce mă pregăteam să urc scara în spirală către terasă. Ce are astăzi bătrânul Josef? Arde de nerăbdare să mă vadă cât mai repede sus. Ce s-a întâmplat cu omul ăsta de treabă?”

Totuși, era un simțământ plăcut să simți bucuria, plăcut era și să urci cu pași tinerești și sprinteni scara piezișă, privind prin ferestrele laterale când spre nord, când spre sud, când spre răsărit și când spre apus, să contempli peisajul vărativ până departe, la nesfârșit. În cele din urmă, când mai rămăseseră doar zece sau douăsprezece trepte până la terasă, mă țintui deodată locului ceva neașteptat. Fiindcă, în chip ciudat, printre spiralele scării întunecate începu să plutească vag, fantomatic, o melodie de dans, purtată pe aripi de viori, acompaniată de violoncele și accentuată de voci de femei împletindu-se în triluri sprintene. Eram uimit. De unde venea muzica asta, atât de apropiată și totuși departe, fantomatică și cu toate astea pământeană, un șlagăr de operetă, care parcă răzbătea din sfere cerești? Poate că undeva, în grădina vreunui restaurant din apropiere, cânta o orchestră și vântul ducea pe aripilelui diafane ultimele ei ecouri? Dar în clipa următoare mi-am dat seama că respectiva orchestră își trimitea sunetele aeriene de pe terasă și nu era altceva decât un simplu gramofon. „Ce stupid din partea mea, mă gândeam, să văd astăzi pretutindeni lucruri fermecate și să mă aștept la minuni; doar nu se poate instala o întreagă orchestră pe o terasă atât de îngustă!” Dar după încă două sau trei trepte, mă cuprinse iarăși nedumerirea. Fără îndoială, acolo, sus, cânta un gramofon, totuși – vocile care cântau, vocile acestea sunau prea nesilite și prea autentice, ca să-și poată avea originea într-o asemenea lădiță zumzăitoare. Erau voci adevărate, de fete, pătrunse de o bucurie copilărească! M-am oprit și am ascultat cu mai multă atenție. Vocea plină, de soprană, era a Ilonei frumoasă, adâncă, bogată, moale ca brațele ei; dar cealaltă voce care o însoțea, a cui era? N-o cunoșteam. De bună seamă că Edith a invitat vreo prietenă, o fată foarte tânără, zburdalnică, exuberantă, iar eu eram teribil de curios să cunosc această rândunică sprințară, care se lăsase într-un fel atât de neașteptat pe terasa turnului nostru. De aceea, cu atât mai mare mi-a fost uimirea când mi-am dat seama, imediat ce am pășit pe terasă, că aici se aflau numai cele două fete, șezând alături: Edith și Ilona, și că Edith era cea care râdea și fredona, cu o voce cu totul nouă, o voce liberă, cu timbru argintiu, plină de elan. Eram atât de uimit deoarece schimbarea aceasta de la o zi la alta mi se părea oarecum nefirească; atât de lipsit de griji nu putea fi decât cântecul unui om sănătos, sigur de sine, un cântec izvorât dintr-o voieșie exuberantă; pe de altă parte însă era exclus ca această copilă, această

bolnavă să se fi însănătoșit, în afară de cazul că s-a întâmplat o adevărată minune de aseară și până astăzi dimineață. „Ce o fi îmbătat-o așa – mă minunam cu – ce o fi amețit-o, că din gâtulejul ei, din sufletul ei izbucnește deodată o asemenea fericire plină de siguranță?” Primul meu simțământ cu greu îl pot explica: de fapt, era o stânjeneală, de parcă le-aș fi surprins pe fete goale, deoarece fie că bolnava îmi ascunsese până acum adevărata ei fire, fie că peste noapte se născuse în ea un om nou – iar în acest caz, de ce și cum?

Spre stupefacția mea însă, cele două fete nu părură câtuși de puțin încurcate când mă zăriră.

— Îndată! îmi strigă Edith, și către Ilona: Închide repede gramofonul. Apoi îmi făcu semn să mă apropii. În sfârșit, în sfârșit, te aștept de o veșnicie. Și acum, repede! Povestește-mi totul, dar foarte, foarte exact... Tata le-a încurcat pe toate în asemenea hal, că nici nu mai știu ce să cred... Știi doar, când e surescitat nu mai reușește să povestească nimic ca lumea... Închipuie-ți, încă astă-noapte a urcat până sus la mine, nu puteam să dorm pe furtuna aceea îngrozitoare, aveam niște frisoane teribile și de la fereastră trăgea grozav și n-aveam putere să mă scol. Tot timpul dorisem din tot sufletul să se trezească cineva și să închidă fereastra și deodată aud pași care se apropie, se apropie mereu. Mai întâi m-am speriat, doar era două sau trei noaptea, și la prima privire nici nu l-am recunoscut pe tata, atât de schimbat era. Și imediat s-a repezit la mine și nu se mai putea stăpâni... Să-l fi văzut cum râdea și cum se îneca printre hohote... da, închipuie-ți numai, să-l auzi pe tata cum râde și el o dată, cum râde în gura mare și cu voioșie, sărind de pe un picior pe celălalt ca un băiețandru! Bineînțeles că atunci când s-a pornit să povestească, parcă m-a lovit ceva în moalele capului și la început nici nu puteam să cred... Mi se părea că tata a visat sau că eu însămi visez încă. Dar pe urmă a mai venit și Ilona, și am sporovăit și am răs până în zori... Dar acum vorbește odată... spune-mi... ce e cu acest tratament nou?

Mă stăpâneam să nu cedez în fața uriașei consternări ce mă cuprindea, așa cum cauți să înfrunți un talaz puternic care se aruncă spre tine și te clatini buimac și încerci zadarnic să-l înfrunți. Acest singur cuvânt mă lămurise cu iuțea fulgerului și pe deplin. Eu, numai eu eliberasem vocea nouă, voioasă, ascunsă în fata asta neștiutoare, eu, numai eu sădisem în ea această nefericită siguranță. Kekesfalva trebuie să-i fi povestit ce-mi încredințase Condor. Dar, de fapt, ce-mi spusese Condor?... Și, la rândul meu, ce relatase mai departe? Căci medicul se pronunțase doar cu mare prudență, iar eu, ce trebuie să fi adăugat de la mine, născociri izvorâte din nebunia compătimirii mele, dacă o casă întregă s-a luminat, dacă bătrânii

descumpăniți întineriseră și cei suferinzi se credeau sănătoși? Ce trebuie să fi...

— Ei, ce s-a întâmplat... de ce eziți atâta? stăruie Edith. Știi doar ce important este pentru mine fiecare cuvânt. Așadar – ce ți-a spus Condor?

— Ce mi-a spus? repetam cuvintele ca să câștig timp. Mda... ai aflat doar... Ai aflat, sunt lucruri cât se poate de favorabile... Doctorul Condor speră că va obține, cu timpul, cele mai bune rezultate... Intenționează, dacă nu mă înșel, să încerce un tratament nou și a și început să se intereseze... se pare că este vorba de un tratament foarte eficace... dacă... dacă am înțeles bine... firește că nu sunt în măsură să afirm în mod sigur, dar în orice caz te poți bizui pe el, fiindcă... sunt convins, sunt ferm convins că va întreprinde toate cele de cuviință...

Dar fie că nu observase că evitam un răspuns precis, fie că nerăbdarea ei trecea peste orice obstacol:

— Ei da, am știut eu din totdeauna că așa nu se poate avansa. Doar mă cunosc mai bine ca oricine... Îți amintești când îți spuneam că toate astea sunt prostii, și masajele, și tratamentul cu curenți electrici și aparatele extensoare?... Toate astea cer mult prea multă vreme, deunde să iau atâta răbdare?... Uite, vezi, chiar azi, fără să-l mai întreb, mi-am scos aparatele astea stupide... Nici nu-ți închipui ce ușurare am simțit... imediat am putut pași mai bine... cred că numai lemnele astea blestemate m-au împiedicat atât de mult. Nu, într-un asemenea caz trebuie pornit cu totul altfel, am simțit-o eu de mult... Dar... dar acum povestește-mi repede ce este cu metoda aceluia profesor francez? Trebuie într-adevăr să plec până acolo? Nu se poate aplica tratamentul pe loc?... Ah, urăsc aceste sanatorii, mi-e groază de ele... și, în genere, nu vreau să văd bolnavi. Sunt sătulă de mine însămi... Așadar, spune, despre ce e vorba?... Ei, dă-i drumul odată!... Și, înainte de orice, cât trebuie să dureze?... Merge într-adevăr atât de repede? În patru luni, așa mi-a spus tata, și-a vindecat pacientul, da. În patru luni, și acum poate să urce și să coboare treptele, se poate mișca și se poate urni din loc... Este... Ar fi pur și simplu de necrezut!... Dar nu mai sta așa, parcăai fi amuțit, dă-i drumul, povestește totul!... Când are de gând să înceapă și cât crede că va dura toată chestia asta?

„Trebuie s-o întorc, îmi spusei. Să n-o las să se rățăcească în această nebulie sălbatică, în credința că este o chestiune absolut sigură, că nu poate da greș.” Prin urmare, ca să domolesc lucrurile, am început cu prudență:

— Un termen precis... desigur că niciun medic nu-l poate stabili dinainte, nu cred că se poate fixa de pe acum... de altfel... domnul doctor Condor n-a vorbit decât așa, în general, despre metodă... Se spune că ea ar da rezultate într-adevăr excelente, așa mi-a afirmat, dar se pune problema dacă metoda

este sută la sută eficace... vreau să spun că poate fi încercată numai de la caz la caz... oricum, trebuie așteptat, până ce...

Dar iată că entuziasmul ei pasionat asaltează din nou circumspecția mea pătrunsă de nesiguranță.

— Ei, asta-i, dumneata nu-l cunoști! De la el n-ai să scoți niciodată ceva precis. E îngrozitor de prudent, esupra-prudent. Dar dacă apucă să promită ceva, fie chiar numai pe jumătate, atunci totul se desfășoară în cea mai perfectă ordine, de la început până la sfârșit. Te poți bizui pe el, și dumneata nici nu știi câtă nevoie simt să se sfârșească o dată pentru totdeauna, sau măcar să am certitudinea că într-o zi se va sfârși... Răbdare, mi se spune mereu, răbdare! Dar trebuie să știu până unde și până când să am răbdare! Dacă ar veni cineva să-mi spună că mai durează șase luni sau că mai durează un an – bine – i-aș răspunde, iau totul asupra mea și fac tot ce mi se cere... Dar slavă Domnului că măcar am ajuns aici! Nici nu-ți poți închipui cât de despovărată mă simt de ieri. Am senzația că abia am început să trăiesc. Astăzi dimineață am și ieșit la plimbare cu mașina, în oraș – nu-i așa că ești de-a dreptul uimit? – dar acum, de când știu că am trecut obstacolul, nu-mi mai pasă ce vorbesc oamenii și ce gândesc și dacă se uită după mine și mă compătimesc... Acum am de gând să mă plimb în fiecare zi, ca să-mi dovedesc însămi că, în sfârșit, s-a terminat cu această stupidă așteptare și răbdare. Iar pentru mâine, duminică – doar ești liber – avem planuri mari de tot. Tata mi-a promis că ne va duce să vizităm hergheliile. De câțiva ani n-am mai fost acolo, de patru sau cinci ani... fiindcă nu mai voiam să ies nici pe șosea. Dar mâine plecăm cu mașina și se înțelege că dumneata vii cu noi. Ai să te minunezi, ne-am sfătuit, Ilona și cu mine, și am pregătit o surpriză. Sau... se întoarse râzând spre Ilona – să-i dezvălui de pe acum marele nostru secret?

— Da, râse Ilona, să nu mai fie niciun secret între noi!

— Prin urmare, ascultă, dragă prietene – tata voia să ne ducem acolo cu mașina. Dar așa ajungem prea repede și într-un fel plicticos. Atunci mi-am amintit că Josef povestea despre prințesa cea bătrână și cam nebună – știi, cea căreia i-a aparținut odinioară castelul, o persoană nesuferită – povestea că se deplasa totdeauna în marea caleașcă de voiaj, cea împestrită cu multe culori și care acum e în remiză, și la care înhăma câte patru cai... Numai ca să știe toată lumea că dumneaei e prințesa, puneă întotdeauna să se înhame patru cai, chiar dacă nu pleca decât până la gară, și nimeni altcineva de prin împrejurimi n-avea voie să călătorească așa... Gândește-te, ce bine ne vom distra dacă vom călători și noi o dată ca răposata prințesă! Chiar și bătrânul vizitiu mai trăiește... ah, dar nu-l cunoști pe bătrânul bun la toate, fiindcă e de mult scos la pensie, de când avem automobilul; dar merita

să-l fi văzut când i s-a spus că vrem să plecăm în caleașca trasă de patru cai – imediat și-a pus cizmele și a alergat sus, clătănându-se pe picioarele lui șovăitoare, a plâns de bucurie că i-a mai fost dat o dată să aibă parte de asta... Totul e organizat în amănunțime, la opt pornim... scularea dis-de-diminează și bineînțeles că dumneata rămâi aici peste noapte. Nu se admite niciun refuz. Vei primi o odaie drăguță, dintre cele pentru oaspeți, aflate jos, și cele de care mai ai nevoie ți le aduce Pișta de la cazarmă – pe asta îl costumăm mâine în lacheu, ca pe vremea prințesei... Nu, nicio împotrivire. Bucuria asta trebuie să ne-o faci neapărat, da, neapărat, nu se admite nicio scuză...

Și continuă și continuă mereu așa, ca un arc întors care se desface. O ascultam amețit, incapabil să-mi revin din uimirea pricinuită de această transformare deneînțeles. Vocea îi era cu totul alta, fraza, de obicei străbătută de un ton de nervozitate, voioasă și curgătoare, iar înfățișarea obișnuită era schimbată, pielea gălbuie, bolnăvicioasă se deschisese la culoare, căpătase nuanțe proaspete, sănătoase, din gesturi dispăruse șovăiala. În fața mea ședea o fată ușor amețită, cu ochi strălucitori și gură vie, răsătoare. Fără voie, beția aceasta amețitoare mi se transmise și, ca orice beție, îmi slăbi voința de a rezista. „Poate – mă amăgeam eu – e totuși adevărat, sau va fi adevărat. Poate că, de fapt, nici n-am indus-o în eroare, poate că realmente va fi vindecată atât de repede. La urma urmei, nu mințisem chiar în toate, sau, în orice caz, nu prea mult.” Condor citise într-adevăr ceva despre o vindecare spectaculoasă, de ce să nu fie realizabilă tocmai la copila aceasta fremătând de viață și mișcător de încrezătoare, la ființa aceasta sensibilă, pe care până și cea mai simplă adiere a însănătoșirii o făcea în asemenea măsură fericită și-i da aripi? Pentru ce să frânăm deci o exaltare care-i luminează chipul, pentru ce s-o chinuim cu ezitări meschine, pe sărmana fată care și așa a fost destulă vreme chinuită. Și iată, că, așa cum se întâmplă cu un orator, când entuziasmul pe care l-a stârnit cu vorbele-i goale ricoșează întorcându-se chiar asupra sa și-l cuprinde cu o reală forță, tot așa pătrundea în mine, tot mai victorioasă, certitudinea, deși se născuse exclusiv din exagerarea mea plină de compătimire. Și când, în sfârșit, apărură tatăl, eram cu toții în cea mai bună dispoziție; sporovăiam și făuream planuri, de parcă fata s-ar fi însănătoșit, ba chiar ar fi pe deplin sănătoasă. Edith, de pildă, mă întrebă unde poate învăța iarăși să călărească și dacă noi, cei de la regiment, am putea supraveghea lecțiile și s-o ajutăm? Da, și dacă n-ar fi cazul ca tata să-i dea chiar de pe acum preotului banii pentru noul acoperiș al bisericii, după cum făgăduise? Toate aceste planuri îndrăznețe, care anticipau ca pe un lucru de la sine înțeles însănătoșirea, ea le discuta și glumea pe seama lor cu o asemenea seninătate, încât în mine se stinse până

și ultima împotrivire. Și abia seara, când m-am aflat singur în camera mea, o amintire vagă începu să bată ușurel în pereții inimii: „Nu e oare prea exagerat ceea ce speră Edith? N-ar fi mai bine s-o aduci la realitate, scoțând-o din această primejdioasă amăgire?” Dar n-am lăsat gândul acesta să pună stăpânire pe mine. De ce să mă frământ că am spus prea mult, sau poate că prea puțin? Chiar dacă am dat mai multe speranțe decât mi-ar fi fost îngăduit în mod cinstit – însăși această minciună izvorâtă din compătimire o făcuse fericită; iar a face un om fericit, nu poate constitui nicio vină și nicio nedreptate.

•

Excursia anunțată în ajun a început dis-de-diminează cu sunetele de fanfară ale veseliei generale. Primul lucru pe care l-am auzit când m-am trezit în camera de musafiri, strălucitoare de curățenie și luminată de razele scânteietoare ale soarelui, au fost mai multe voci care râdeau. M-am apropiat de fereastră și am rămas pironit locului zărind uriașa caleașcă de voiaj a bătrânei prințese, scoasă din remiză probabil încă de cu noapte și privită cu admirație de toate slugile, o minunată piesă de muzeu cu autentică vechime, lucrată cu o sută, poate chiar o sută cincizeci de ani în urmă, pentru vreun strămoș, de către caretașul curții imperiale din Viena, în atelierul Seilerstätte. Cupeul propriu-zis al trăsurii, apărat de izbiturile roților masive printr-un sistem ingenios de arcuri, era pictat în felul vechilor tapete, cu scene pastorale și alegorii antice, nițeluș cam naiv, dar probabil că între timp culorile, odinioară mai vii, păliseră. În interiorul trăsurii capionate cu mătase se aflau – lucru de care ne-am putut da seama în amănunțime și pe încercate în timpul călătoriei – tot felul de obiecte alcătuiind un confort rafinat, cu măsuțe pliante, oglinjoare și flacoane cu parfum. Bineînțeles că la început această uriașă jucărie dintr-un veac dispărut apărea oarecum ireală, avea ceva de carnaval, dar tocmai aceasta o făcea să creeze un efect plăcut; fapt este că lacheii și argații se aferau în jurul ei cu un aer vesel, sărbătorec, pregătind greoaia corabie de uscat pentru drumul pe șosea. Plin de zel, mecanicul fabricii de zahăr ungea roțile și încerca șinele de fier cu ciocanul, în timp ce se înhămau cei patru cai împodobiți cu panașe ca pentru un alai de nuntă, operații care-i oferiră prilejul lui Jonak, bătrânul vizitiu, să dea cu mândrie câteva sfaturi de specialist. Îmbrăcat în livreaua princiară, cu culori cam ieșite la soare, și surprinzător de sprinten având în vedere reumatismele care-i bântuiau mădularele, explica slugilor tinere că, deși știau, ce-i drept, să meargă cu bicicleta și să pună în funcțiune la nevoie un motor, n-ar fi în stare să mâiecum trebuie o trăsură cu patru cai, treabă pentru care este nevoie de anumite cunoștințe și de multă artă. Și tot el fusese acela care încă din

noaptea trecută demonstrase bucătarului că onoarea casei cere neapărat ca la vânătoare sau cu prilejul altor escapade asemănătoare, fie chiar și în cele mai izolate locuri, în pădure, sau pe câmp, masa să se servească la o oră tot atât de precisă și să fie la fel de îmbelșugată ca în sufrageria castelului. Drept urmare, servitorul împachetă, sub supravegherea lui, fețe de masă din damasc, șervete și argintărie, totul în casetele scoase din camera pentru păstrarea argintăriei și împodobite cu blazonul casei princiare de odinioară. Abia după aceea bucătarul, radios, cu boneta de olandă albă pe cap căpătă îngăduința să aducă proviziile propriu-zise, pui fripți și șuncă și pateuri, pâine albă proaspăt scoasă din cuptor, șiruri întregi de sticle, fiecare dintre ele învelită cu grijă în paie, ca să poată trece nevătămate prin primejdiile călătoriei pe șoselele pline de hopuri. Ca reprezentant al bucătarului a fost trimis un flăcău care să servească, dându-i-se locul din spatele trăsurii, de lângă lacheul de serviciu cu penaj colorat la pălărie, prin urmare locul ocupat odinioară de crainicul princiar.

Mulțumită acestui fast desuet, înseși multiplele preparative aveau ceva vesel, teatral, și cum vestea originalei noastre călătorii s-a răspândit destul de repede prin împrejurimi, voiosul spectacol nu ducea de loc lipsă de public. Din satele vecine veniseră țăranii în hainele lor de sărbătoare împestrițate, căci așa era portul de prin partea locului, iar de la azilul de bătrâni din apropiere, babele scofălcite și moșnegii cu părul nins și cu nelipsitele lor pipe de lut ars. De mai aproape și de mai departe, veniseră mai cu seamă copiii, desculți, care, cu totul vrăjiți, în nemărginita lor uimire, își roteau ochii mari de la caii împodobiți la vizitiul în ale cărui mâini uscate, dar încă destul de viguroase, se întâlneau hățurile lungi împletite după legi tainice. Nu mai puțin se minunau la vederea lui Pișta, pe care toți îl știau numai în livreaua albastră de șofer, și care acum, în vechea livrea princiară, se și pregătise să dea semnalul de plecare ținând în mână cornul argintiu de vânătoare. Până atunci mai trebuia însă să luăm micul dejun, și când, în sfârșit, ne-am apropiat de vehiculul festiv, nu ne-am putut stăpâni de a înregistra cu satisfacție că aveam o înfățișare cu mult mai puțin sărbătorească decât caleașca pompoasă și lacheii în fireturi strălucitoare. Kekesfalva arăta nițeluş caraghios atunci când, îmbrăcat în nelipsita lui redingotă și cu picioarele țepene care-l făceau să semene cu un cocostârc negru, se urcă în caleașca împodobită cu armoniile aristocratice străine, iar pe tinerele fete le-ar fi prins, de fapt, să fie îmbrăcate în rochii stil rococo și să aibă părul pudrat în alb, cu o mică aluniță artificială pe obraz și un evantai pestriț în mână, iar în ceea ce mă privește, probabil că mi s-ar fi potrivit mai bine uniforma albă a cavaleriștilor din vremea Mariei Tereza decât tunica albastră a ulanilor. Dar și fără asemenea costumare istorică, spectatorilor li

se părea destul de festivă înfățișarea noastră, mai ales când ne-am așezat în harabaua cea mare și greoaie: Pișta a înălțat cornul de vânătoare, un sunet limpede s-a revărsat deasupra mulțimii adunate care, agitată, ne saluta și ne făcea semne; cu deosebită îndemânare vizitiul a descris cu biciul un opt în aer și s-a auzit un pocnet ca de armă. Când trăsura masivă s-a urnit prima dată din loc, rezultatul a fost o smucitură neașteptată și zdravănă, care ne-a aruncat de-a valma provocându-ne o explozie de veselie, dar pe urmă vajnicul vizitiu i-a cârmit îndemânatic pe cei patru cai prin poarta cu grilaj care, din caleașca noastră destul de pântecoasă, ni s-a părut deodată îngrijorător de îngustă, după care am ajuns cu bine pe șosea.

Nu era cazul să ne mirăm că am stârnit pe tot drumul multă senzație, dar și un prodigios respect. De zeci de ani nu mai fusese văzută prin împrejurimi caleașca princiară trasă de patru cai, iar pentru țărani reparația ei neașteptată căpăta semnificația prorocirii unui eveniment oarecum supranatural. Își închipuiau poate că mergem la curte sau că a venit împăratul sau că s-o fi întâmplat altceva nemaiîntâlnit, căci peste tot pălăriile erau smulse de pe capete, ca secerate de un vânt năprasnic, iar copiii desculți fugeau tot timpul în urma noastră, plini de însuflețire; când întâlneau pe drum vreun alt vehicul, o căruță încărcată cu fân sau o trăsură ușoară de țară, vizitiul respectiv sărea în grabă de pe capră și își oprea caii cu pălăria în mână, spre a ne lăsa să trecem. Șoseaua era exclusiv în folosința noastră, ca în vremurile feudale, a noastră era câmpia frumoasă, ogoarele bogate, cu semănăturile ce unduiau ca valurile mării, ai noștri oamenii și vitele. În caleașca aceasta masivă călătoria nu se desfășura, ce-i drept, prea repede, în schimb aveam îndoitul avantaj de a observa multe și de a ne bucura de multe, avantaj de care se foloseau din plin mai ales Edith și Ilona. Fiindcă noutatea farmecă întotdeauna tineretul, și toate aceste lucruri neobișnuite, ciudatul nostru vehicul, respectul aproape religios al oamenilor în fața apariției noastre anacronice și încă o sută de alte mici întâmplări, sporeau buna dispoziție a fetelor, cuprinse parcă de un fel de beție de aer și soare. Îndeosebi Edith, care de luni de zile aproape nu mai ieșise din casă, părăsise orice rețineră și strălucea de nestăpânită voieșie în splendida zi de vară.

Prima escală am făcut-o într-un mic sat în care văzduhul era plin de sunetul clopotelor care tocmai chemau la slujba duminicală. Pe câmp, pe potecile dintre lanuri, se zăreau grăbind spre sat ultimii credincioși, cei întârziți; din desișul spicelor vâratice înalte nu se distingeau altceva decât pălăriile turtite, mătăsoase, negre ale bărbaților, iar la femei bonetele brodate în multe culori. Această linie mișcătoare, venind din toate direcțiile, se târa ca oomidă neagră prin aurul tălăzuitor al holdelor și tocmai când am

intrat pe ulița principală – nu prea curată – spre spaima câtorva găște gonind gălăgioase, se opri și dangățul clopotului. Slujba de duminică începea. Și, pe neașteptate, Edith ceru și stăruii impetuos să coborâm cu toții și să luăm parte la slujbă.

Faptul că în modesta lor piață se oprise o caleașcă atât de neverosimilă și că moșierul, pe care toți îl cunoșteau din auzite, împreună cu familia lui – căci se pare că mă socoteau și pe mine ca făcând parte din ea – avea de gând să asiste la slujba religioasă tocmai în bisericuța lor stârni o emoție puternică în rândurile acestor oameni simpli de la țară. Paracliserul ieși în fugă, de parcă fostul domn Kanitz ar fi fost prințul Orosvár în persoană, și ne comunică plin de respect că preotul ne va aștepta, că nu va începe încă liturghia; plecându-și capetele respectuoși, oamenii formară un culoar și din atitudinea lor reieșea în chip vădit cât erau de mișcați când își dădură seama de infirmitatea fetei, care trebui să fie condusă și sprijinită de Josef și Ilona. Tocmai oamenii simpli sunt întotdeauna cutremurați când își dau seama că nenorocirea nu se sfiește să lovească, uneori înfiorător, și pe „bogătani”. Se iscă un fâșâit, apoi se auziră murmure, pe urmă femeii pline de zel aduseră în grabă perne, pentru ca oloaga să poată ședeă cât mai comod – firește în rândul întâi, care se golise iute; după aceea, mai-mai s-ar putea spune că preotul a slujit liturghia doar pentru noi, într-un fel deosebit de solemn. În ceea ce mă privește, eram foarte impresionat de simplitatea mișcătoare a acestei bisericuțe; cântul limpede al femeilor, cel aspru, cam neîndemânatic al bărbaților, vocile naive ale copiilor mi se păreau că mărturisesc o credință mai curată și mai nemijlocită decât ceremoniile mult mai pretențioase la care asistam de obicei duminica în orașul natal, fie în catedrala Sfântul Ștefan, fie în biserica Sfântul Augustin. Dar, fără să vreau, n-am putut asculta cu reculegere slujba, deoarece, privind din întâmplare spre Edith, vecina mea, am remarcat aproape cu spaimă cât de arzătoare era patima cu care se ruga. Până acum nu-mi putusem da seama în niciun fel și nu avusesem niciun indiciu că ar fi fost crescută în spirit religios sau că ar avea înclinații în acest sens; acum însă îmi era hărăzit să asist la un fel de a împlini ritualul rugăciunii care nu dovedea, ca la cei mai mulți, o deprindere formată; cu obrazul palid, aplecat, ca al cuiva care înaintează împotriva unei puternice furtuni, mâinile încheștate de pupitru, situațiile exterioare îndreptate parcă înspre adâncurile sufletului și murmurând doar inconștient cuvintele, mărturisea în toată atitudinea ei tensiunea unui om care vrea să realizeze ceva de cea mai mare însemnătate, concentrându-și toate forțele, folosindu-și întreaga vigoare. Uneori, banca neagră de lemn a bisericii vibra până în dreptul meu, atât de concentrată era cutremurarea și tensiunea acestei rugi extatice care se comunica lemnului inert. Am înțeles de îndată că îndrepta

către Dumnezeu o rugă anume, că cerea ceva de la el. Și ce solicita această fată bolnavă, această fată paralizată, nu era greu să simți.

Chiar și după ce slujba s-a terminat și am ajutat-o pe Edith să se urce iar în trăsură, mai rămăsese o vreme dusă pe gânduri. Nu scotea niciun cuvânt. Nu se mai întorcea neastâmpărată și curioasă în toate părțile; nu puteam scăpa de impresia că această jumătate de oră de concentrare interioară îi epuizase simțurile și o istovise. Bineînțeles, că și noi, ceilalți, am fost mai reținuți. Deveni o călătorie liniștită și aproape adormită, până am ajuns, către prânz, la crescătoria de cai.

Acolo ne aștepta, firește, o primire deosebită. Flăcăii din satele cele mai apropiate – de bună seamă înștiințați de vizita noastră – își aleseseră cu grijă caii cei mai năvăși ai hergheliei și ne ieșiră în întâmpinare într-un galop năvalnic, improvizând o cavalcadă arabă fantastică. Era un spectacol minunat – vlăjgani aceștia chiuind, arși de soare, cu cămășile desfăcute, cu panglicile lungi și multicolore fâlfâind la pălăriile turtite, cu pantaloni de călărie largi și albi; goneau dezlănțuiți pe caii neînșeuși, șarjând asupra noastră ca o ceată de beduini. Caii noștri începură să-și ciulească neliniștiți urechile, bătrânul Jonak trebui să-și încordeze picioarele ca să poată ține ferm hățurile, când, la un fluierat brusc, toată ceata aceea sălbatică se alinie cu îndemănare într-o coloană ordonată, care ne însoți apoi într-un alai voios până la casa administratorului hergheliei.

În calitatea mea de cavalerist cu școală, aveam multe de văzut acolo. În schimb, celor două fete li se aduseră mânji, și nu se mai săturau admirând animalele acestea însuflețite de o curiozitate sperioasă, cu picioarele lor colțuroase și stângace, cu boturi tâmpe, care încă nu știau să ronțăie cum se cuvine zahărul ce li se întindea. În timp ce noi ne dedam unor asemenea plăcute îndeletniciri, ajutorul de bucătar pregătise sub îndrumarea grijulie a lui Jonak o admirabilă gustare sub cerul liber. Curând, vinul se dovedi atât de tare și de gustos, încât veselia noastră, domoală până acum, începu să manifeste din ce în ce mai exuberant. Cu toții sporovăiam mai vorbăreți, mai intimi, mai reținuți ca oricând, și după cum lumina albastră și mătăsoasă a cerului nu era umbrită nici măcar de un nor cât de mic, tot așa nici gândurile mele n-au fost umbrite, în aceste ceasuri, de conștiința faptului că pe fata aceasta firavă, care râdea mai zburdalnic, mai tare, mai fericită, decât noi toți, n-am cunoscut-o decât suferindă, deznădăjduită, tulburată, sau că acest bătrân, care examina și pipăia caii cu priceperea unui veterinar, care glumea, cu fiecare dintre argați și le strecura pe ascuns câte un bacșiș, era același care acum două zile îmi aținuse calea, noaptea, ca un somnambul, bântuit de o spaimă vecină cu nebunia. Nici măcar pe mine însumi nu mă mai recunoșteam, atât de ușoare și parcă unse cu untdelemn cald îmi

simțeam mădularele. După-masă, în timp ce Edith se odihnea puțin în camera soției administratorului, am încercat mai mulți cai la rând. M-am luat la întrecere cu câțiva dintre flăcăii de-acolo peste pășuni și dând frâu liber calului și mie însumi, am avut o senzație de libertate încă necunoscută până atunci. Ah, de-aș putea rămâne aici, să nu fiu la cheremul nimănui, liber pe câmpurile libere, liber ca păsările cerului! Mi-am simțit inima cam grea când, ajuns destul de departe în galop, am auzit ca prin vis chemarea cornului de vânătoare, care vestea pornirea pe drumul de înapoiere.

Pentru întoarcere, priceputul Jonak a ales altă rută, ca să mai schimbăm decorul, dar probabil și pentru că drumul acesta ducea mai mult timp printr-o pădurice răcoroasă. Și cum în această zi reușită toate s-au potrivit a fi norocoase, ne-a mai fost dat să avem o ultimă, o foarte plăcută surpriză; intrând într-un cătun cu aspect banal, numărând vreo douăzeci de case, singura uliță a acestui colț uitat de lume se dovedi aproape pe de-a-ntregul blocată de o duzină de căruțe cu loitre, goale. Printr-o întâmplare ciudată, nu se afla nimeni să facă loc caleștii noastre mărețe și voluminoase; toți oamenii din împrejurimi dispăruseră, de parcă i-ar fi înghițit pământul. Dar înțelesul acestei pustietăți, ce nu putea fi explicată doar prin faptul că era duminică, se lămuri când mâna exersată a lui Jonak pocni o dată cu biciul uriaș prin aer, un pocnet foarte asemănător cu cel de pistol, și îndată ce se adunară, câțiva oameni sosiți în grabă și cam speriați se născu o confuzie amuzantă. Aflarăm, astfel, că fiul celui mai bogat țăran din împrejurimi tocmai își serba nunta cu o rudă săracă dintr-un alt cătun; de la capătul celălalt al uliței închise pentru noi, unde fusese golit un hambar pentru joc, venea acum în fugă spre noi socrul mare, un om trupeș, roșu la față și făcând plecăciuni, ca să ne ureze bun venit. Poate credea sincer că moșierul de la Kekesfalva, vestit în toată lumea, a înhămat anume cei patru cai la trăsură, ca să-i facă lui și fiului său cinstea de a fi de față la nuntă, sau poate că din vanitate se folosea de trecerea noastră întâmplătoare, ca să-și mărească prestigiul în fața consătenilor. În orice caz, se rugă cu numeroase plecăciuni ca domnul von Kekesfalva și oaspeții lui să aibă bunăvoința, până se va elibera ulița, să golească un pahar din vinul său propriu, unguresc, de țară, în sănătatea tinerei perechi; iar noi, la rândul nostru eram prea bine dispuși ca să ne sustragem unei invitații atât de bine intenționate. Așa că Edith a fost coborâtă cu luare-aminte, și printr-un culoar larg, alcătuit din rândurile norodului respectuos, care murmură și se minuna, ne-am făcut o intrare triumfală în sala de dans țărănească.

Examinată mai de aproape, această sală de dans se dovedi a fi într-adevăr un hambar golit, la ale cărui capete se ridicaseră estrade din scânduri, așezate peste butoaie de bere goale. În dreapta la o masă lungă acoperită cu

pânză de in țărănească și încărcată din belșug cu sticle și de-ale mâncării, în jurul mirilor tronau rubedeniile ca și nelipsitele notabilități: preotul și comandantul de jandarmi. Pe estrada din celălalt capăt se instalaseră muzicanții, țigani mustăcioși, arătând destul de romantic, cu vioară, contrabas și țambal; oaspeții se înghesuiau pe locul foarte bătătorit unde stătuse mașina de treierat, în timp ce copiii, care nu fuseseră îngăduiți în încăperea și așa plină ochi, asistau în calitate de veseli spectatori de galerie, fie de la ușă, fie cocoțați pe bârnele de sub coama acoperișului, cu picioarele spânzurându-le în jos.

Se înțelege de la sine că vreo câteva dintre rubedeniile mai puțin simandicoase au trebuit s-o ștergă de pe strada de onoare, ca să ne facă loc, și în asistență stârni mare uimire simplitatea înalților musafiri, când ne-am așezat fără nicio sfială printre oamenii aceștia de rând. Împleticindu-se de emoție, socrul mare ne-a adus el însuși o cană mare cu vin, ne-a umplut paharele și și-a ridicat vocea ca să strige:

— În sănătateaprea-onoratului domn!

Strigătul găsi îndată un ecou entuziast până departe în uliță. Apoi socrul mare își târî până la noi fiul și pe noua consoartă a acestuia – o fată sfioasă, cu șoldurile cam late, căreia rochia multicoloră de sărbătoare și coronița albă de lămâiță îi dădeau o înfățișare emoționantă; roșie ca focul de rușine, făcu o reverență stângace în fața lui Kekesfalva, sărută respectuos mâna lui Edith, care deveni pe neașteptate vădit mișcată. Orice ceremonie nupțială produce întotdeauna un efect impresionant asupra tinerelor fete, deoarece în această clipă în suflet se înstăpânește o ciudată solidaritate de la femeie la femeie.

Îmbujorându-se, Edith o trase pe fata cea umilă spre ea, o îmbrățișă și, ca și când și-ar fi amintit deodată de ceva, luă din deget un inel – era un inel subțire, bătrânesc, nu prea prețios, – și-l puse miresei, care, la rândul ei, rămase cu totul descumpănită în fața acestui dar neașteptat. Speriată, se uită la socru-său, dacă îi este într-adevăr îngăduit să primească un dar atât de scump. Și nici nu apucă socrul să dea din cap în semn de aprobare că fata izbucni în plâns de atâta fericire. Și iarăși porni spre noi un val entuziast de recunoștință; din toate părțile se înghesuiau oamenii aceștia modești, nu prea răsfățați de soartă; se vedea limpede din privirile lor că ar fi dorit să facă un lucru deosebit spre a ne arăta recunoștința lor, dar niciunul nu îndrăznește să adreseze măcar un cuvânt unor „boieri” atât de aleși. Printre ei se împleticea ca amețită, de la unul la altul, țărâna bătrână, cu lacrimi în ochi, cu desăvârșire buimăcită de onoarea de care se bucura căsătoria feciorului ei, în timp ce mirele, în zăpăceala lui plină de timiditate, căsca ochii pe rând la mireasă, la noi și la cizmele lui grele și lucioase.

În această clipă, Kekesfalva făcu lucrul cel mai înțelept cu putință, merit să pună capăt acestei manifestări de respect care începuse să devină penibilă. Strânse cu efuziune mâna socrului, a mirelui și câtorva oaspeți de vază și-și exprimă rugămintea ca nu cumva din pricina noastră să se întrerupă frumoasa serbare. Tineretul să danseze mai departe, după pofta inimii; nu ne pot prilejui o bucurie mai mare decât să continue, fără să țină seama de noi. În același timp, îl chemă pe șeful tarafului, care cu vioara sub brațul drept și spinarea încovoiată aștepta țeapăn în fața estradei, îi aruncă o bancnotă și printr-un gest îl îndemnă să înceapă. Bancnota trebuie să fi fost destul de mare, căci băiatul cel încovoiat se cutremură, de parcă prin trupul lui ar fi trecut un curent electric, sări imediat înapoi spre estradă, făcu semn din ochi către muzicanți, și în clipa următoare cei patru se porniră așa cum știu numai ungurii și țiganii. Chiar prima lovitură dată pe coardele țambalului frânse cu puterea-i captivantă toată stinghereala. Într-o clipă se formară perechile, jocul porni năvalnic, mai sălbatic și mai furtunos, ca înainte, căci cu toții, și fetele și băieții, nutreau inconștient ambiția de a ne arăta cum știu să danseze ungurii adevărați. În mai puțin de un minut, sala aceasta, adineauri încă tăcută în semn de respect, se prefăcu într-un vârtej înfierbântat de trupuri, care se roteau, săreau, tropăiau; paharele zăngăneau la fiecare măsură până sus, pe estradă, atât de neînfrânați și de sălbatic se dezlănțuiau tinerii entuziasmați.

Edith privea cu ochii strălucitori mulțimea dansatorilor. Pe neașteptate îi simții mâna pe braț:

— Trebuie să dansezi și dumneata! îmi porunci.

Din fericire, mireasa nu fusese încă atrasă în vârtejul dansului, ci își tot privea, ameită de bucurie, inelul din deget. Când m-am înclinat înaintea ei, mai întâi se îmbujoră la față de această onoare neașteptată, dar primi cu vădită plăcere invitația. Pilda noastră dădu, la rândul-i, curaj mirelui. Îndemnat cu asistență de tatăl lui, o invită pe Ilona, și iată că țambalagiul începu să ciocănească și mai înfocat pe instrumentul său, iar șeful tarafului își trecea arcușul de vioarăca un diavol negru și mustăcios; cred că niciodată – nici înainte și nici după aceea – însatul acesta nu s-a dansat cu asemenea frenezie bacantică, așa cum s-a întâmplat în ziua de pomină a nunții.

Dar încăpătorul corn al abundenței încă nu se golise de toate surprizele. Atrasă de darul de preț făcut miresei, una dintre acele țigănci bătrâne care nu lipsesc niciodată la astfel de petreceri, își croise drum până la estradă și-o îndemna stăruiitor pe Edith s-o lase să-i ghicească în palmă. Fata fu cuprinsă de o jenă vădită. Pe de o parte sincer curioasă, se rușina pe de alta ca în fața atâtor spectatori să se dedea unui astfel de joc șarlatanesc. Am găsit repede soluția, îndepărtând cu discreție pe domnul von Kekesfalva și pe ceilalți de

pe estradă, ca nimeni să nu poată auzi ceva din tainicele preziceri, iar curioșilor nu le mai rămase nimic alt de făcut decât să privească de la distanță, amuzându-se, cum bătrâna îngenuncheată îi ia fetei mâna, ca s-o cerceteze murmurând tot felul de descânțece; oricine a trăit o vreme în Ungaria cunoaște bine veșnicele trucuri ale acestor femei de a prezice tuturor evenimente dintre cele mai fericite, ca apoi să profite cât mai mult de pe urma acestei profeții. De aceea am fost foarte uimit văzând că pe Edith părea s-o emoționeze în chip ciudat tot ce-i șoptea bătrâna cea încovoiată cu vocea-i aspră și repezită. Reîncepu acel tremur în jurul nărilor, care însoțea la dânsa în mod inevitabil orice încordare mai puternică. Aplecându-se tot mai mult, asculta, privind uneori speriată în jur, dacă nu cumva mai auzea și altcineva; pe urmă îi făcu semn tatălui ei să se apropie, îi șopti ceva poruncitor, drept care acesta, supus ca întotdeauna, duse mâna la buzunarul de la piept și-i strecură țigăncii câteva bancnote. După concepțiile oamenilor din acel cătun, suma trebuie să fi fost de-a dreptul uriașă, căci bătrâna cea lacomă căzu în genunchi doborâtă parcă de o lovitură, sărută ca o nebună tivul rochiei pe care o purta Edith, mângâind cu mișcări tot mai pripite și cu incantații de neînțeles picioarele paralizate. Apoi sări brusc într-o parte, de parcă ar fi cuprins-o teama că ar putea cineva să-i ia banii cei mulți.

— Să mergem acum, îi șoptii eu repede domnului von Kekesfalva, deoarece mi se părea că Edith devenise ciudat de palidă.

L-am adus pe Pișta de afară; el și cu Ilona o purtară, sprijinind-o, pe fata care se clătina amețită în cârjele ei, până la trăsură. Muzica se opri imediat; fiecare dintre acești oameni cumsecade ținu să ne însoțească la plecare cu vorbe și gesturi de salut. Lăutarii ne înconjurau la trăsură, ca să mai execute repede un marș de adio, tot satul țipa și urla „Mulți ani trăiască! Mulți ani trăiască!”, iar bătrânul Jonak întâmpina reale dificultăți ca să poată ține în frâu caii neobișnuiți cu asemenea strigăte de-a dreptul războinice.

Neliniștea mea cu privire la Edith nu se risipi pe de-a-ntregul, nici pe drum, pe când ședeam în fața ei, în caleașcă. Încă mai tremura toată; părea că o impresionase puternic ceva. Și, deodată, din pieptul ei izbucni un hohot neașteptat. Dar era un hohot de râs, lacrimi de fericire. Plângea în timp ce râdea și râdea în timp ce plângea. Fără îndoială că țiganca cea vicleană îi prezisese însănătoșire grabnică, poate chiar și altele pe deasupra.

— Lăsați-mă, vă rog, lăsați-mă! se apăra ea nerăbdătoare, printre suspine. În această cutremurare părea să simtă o voluptate cu totul nouă și ciudată. Lăsați-mă, vă rog lăsați-mă! repeta într-una. Știu că e o escroacă, bătrâna asta. Ah, știu, nu e nevoie să mi-o repetați. Dar de ce să nu fiu și eu odată proastă! De ce să nu mă las înșelată, crezând cinstit în minuni!

Se făcuse târziu seara, când am trecut din nou pe poarta castelului. Cu toții mă îndemnau să rămân la cină. Dar nu mai voiam. Simțeam că e de ajuns, ba chiar prea mult. Fusesem pe deplin fericit în această zi lungă și aurie de vară, orice adaos, orice prelungire nu mai putea decât să mă păgubească. Mai bine să fac cale-ntoarsă acum, pe aleea atât de familiară mie, cu sufletul tot atât de senin ca și aerul liniștit de vară după ziua cea fierbinte. Nu se cuvine să mai nutresc vreo dorință, ci doar să-mi amintesc cu recunoștință, să păstrez totul în memorie. Mi-am luat, așadar, rămas bun mai devreme ca de obicei. Stelele străluceau și mi se părea că strălucesc atât de gingaș anume pentru mine. Vântul adia nespus de ușor peste ogoarele care așteptau sub aburii întunericului, și mi se părea că adie și cântă anume pentru mine. Mă cuprinseacel elan curat care face ca totul să ți se pară bun și însuflețitor, lumea și oamenii, și-ți vine să îmbrățișezi fiecare copac și să-i mingii scoarța, așa cum ai mângâia pielea ființei iubite. Și ai vrea să intri în fiecare casă străină, să te așezi la masă cu necunoscuți și să le mărturisești totul, pentru că propriul tău piept începe să ți se pară prea strâmt și înlăuntrul lui simțământul prea puternic, și ai vrea să te împărtășești, să dai din tine, să risipești – numai și numai spre a dărui ceva, spre a scăpa de preaplinul care te covârșește.

Când am ajuns în sfârșit la cazarmă, ordonanța mă aștepta în fața ușii ce da în camera mea. Pentru întâia dată am observat (mi se părea că percepeam totul pentru întâia dată) ce chip cinstit, rotund, de măr copt avea flăcăul acesta simplu, un rutean oarecare venit de la țară. „Ah, să-i fac și lui o bucurie, m-am gândit. Cel mai bun lucru ar fi să-i dăruiesc niscaiva bani, ca să-și poată plăti câteva pahare de bere, pentru el și pentru drăguța lui. Îi voi da liber astăzi și mâine și toată săptămână!” Tocmai dusesem mâna la buzunar ca să caut o piesă de argint. Dar el luă poziția de drepti și raportă, cu mâinile lipite de cusătura pantalonilor:

— Sosit telegramă pentru domnu sublocotenent.

O telegramă? Am simțit îndată o oarecare indispoziție. Cine, pe lumea asta, să aibă nevoie de ceva de la mine? Nu putea fi decât un lucru neplăcut, dacă se ceruse atâta grabă. M-am îndreptat repede spre masă. Iat-o acolo, hârtia cea străină zăcea acolo, dreptunghiulară și închisă. Cu degete cam neîndemânatic am deschis-o repede. Nu erau decât o seamă de cuvinte, care mă anunțau răspicat de limpede: „Sunt chemat mâine la Kekesfalva. Trebuie vorbim neapărat înainte. Aștept ora cinci crama tiroleză. Condor”.

•

Mi s-a mai întâmplat o dată ca, în decursul unui singur minut, cea mai amețitoare beție să se prefacă într-o luciditate de o limpezime cristalină. Asta se petrecuse anul trecut, cu prilejul despărțirii de un camarad care se

căsătorea cu fata unui fabricant putred de bogat din nordul Boemiei și care, înainte de plecare, ne oferise o masă fastuoasă. Băiat bun, camaradul nostru nu se arăta deloc zgârcit; bateriile soseau una după alta, vinuri de Bordeaux groase și roșii ca sângele, apoi șampanie în cantități atât de îmbelșugate, încât după temperamentul fiecăruia unii dintre noi deveniră gălăgioși, iar alții sentimentali. Ne îmbrățișam, râdeam, trăncăneam, bârfeam și cântam. Mereu ciocneam paharele și țineam toasturi, dădeam cu nădejde pe gât coniacuri și lichioruri, trăgeam din pipe, trabucuri și țigarete, iar întreg localul supraîncălzit era învăluit de o păclă deasă, ca într-un fel de ceață albăstruie, astfel încât niciunul dintre noi n-a observat că în spatele ferestrelor care-și pierdeau conturul cerul începuse să se lumineze. Era cam pe la ora trei, sau poate patru dimineața, cei mai mulți nu mai puteau să șadă drept; întinși greoi peste masă, își holbau ochii încețoșați și sticloși când cineva se încumeta să mai țină vreun toast; dacă vreunul avea nevoie să meargă până afară, se împleticea și se bălăbănea până la ușă sau se rostogolea cu picioarele împiedecate, ca un sac plin. Nimeni nu mai putea să vorbească sau să gândească limpede.

Și iată că, deodată, ușa fu trântită de perete și colonelul nostru (despre care va trebui să vorbesc mai târziu pe larg) apărură zornăindu-și pintenii, și cum în gălăgia îngrozitoare care domnea îl observară și îl recunoscără numai câțiva, se îndreptă enervat spre masă, bătut cu pumnul în tăblia murdară, făcând să zornăie farfuriile și paharele. Apoi comandă cu voce foarte aspră, foarte tăioasă: „Liniște!”

Și deodată, cât se poate de brusc, se așternu tăcerea, chiar și cei mai chercheliți își ridicară ochii clipind, se treziră. Colonelul ne anunță scurt că în aceeași dimineață va avea loc o inspecție a generalului de divizie, hotărâtă în ajun, pe neașteptate. Vrea să creadă, adăugă el apoi, că totul se va desfășura în perfectă ordine și că nimeni nu va face regimentul de rușine. Și iată că acum se întâmplă ciudățenia: am simțit cu toții un fel de smucitură, o scuturătură, și eram în deplinătatea simțurilor noastre. De parcă s-ar fi deschis o fereastră undeva înlăuntrul fiecăruia dintre noi, toate fumulurile alcoolului se risipiră, fețele descompuse se schimbă, se concentrară către îndeplinirea datoriei; într-o clipă fiecare își corectă ținuta, iar două minute mai târziu părăseam masa pe carese aflau claie peste grămadă resturile ospățului și fiecare știa lucid și foarte limpede ce îndatorire îi stătea în față. Ostașii fură treziți, ordonanțele alergau ca sfârlezele, am mai găsit vreme să curățăm și să lustruim totul până la ultima cataramă a harnașamentului. Câteva ceasuri mai târziu, inspecția cea atât de temută se desfășură într-un mod impecabil.

Tot atât de fulgerător m-am trezit și acum din starea de reverie molcomă și călduță, de îndată ce am deschis telegrama. Într-o clipă am știut ceea ce refuzasem să recunosc față de mine însumi vreme de ceasuri și ceasuri în sir; că tot entuziasmul acela nu fusese altceva decât beția unei minciuni și că, în slăbiciunea mea, în compasiunea mea inadmisibilă eram vinovat, sau cel puțin complice, la o înșelătorie. Mi-am dat imediat seama: Condor venea să-mi ceară socoteală. Acum sosise vremea să plătesc prețul pentru faptul că fusesem excesiv de exuberant și că-i făcusem și pe alții să fie exuberanți.

Cu punctualitatea pe care ți-o dă nerăbdarea, prin urmare cu un sfert de oră înainte de ora fixată, mă aflu în fața cramei respective, și exact la ora anunțată, Condor sosi de la gară într-o birjă cu doi cai. Fără nicio formalitate veni spre mine.

— Admirabil că ești punctual: știam eu că mă pot bizui pe dumneata. Cel mai bun lucru este să ne vârm în același colț de rândul trecut. Ceea ce avem de discutat nu îngăduie urechi străine.

Mi s-a părut că disting ceva schimbat în felul său molatic de a fi. Emoționat și stăpânit în același timp, mergea apăsător înaintea mea prin local și chelneriței care se apropie în grabă îi comandă, aproape brutal:

— Un litru de vin. Același de alaltăieri. Pe urmă, lasă-ne singuri. Când o fi nevoie, te chem eu.

Ne-am așezat. Nici n-apucase bine chelnerița să pună jos vinul, că și încep:

— Deci, scurt și cuprinzător – trebuie să mă grăbesc, altfel cei de la castel prind de veste și-și bagă în cap că pregătim aici cine știe ce conspirație. Și așa a trebuit să depun eforturi serioase pentru a mă descotorosi de șoferul care voia să mă care imediat, *coûte que coûte*¹², până acolo. Dar să nu pierdem vremea, să intrăm *in medias res*¹³ ca să știi ce se pregătește! Așadar, alaltăieri dimineața primesc o telegramă: „Rog, scumpe prieten, vino cât mai repede. Te așteptăm cu toții, cât se poate de nerăbdători. Cu încredere îți mulțumește, al duminică, Kekesfalva.” Chiar de la început îngrămădirea asta de superlative, „cât mai repede” și „cât se poate de nerăbdători”, nu m-a prea încântat. De unde atâta subită nerăbdare? Doar o examinasem pe Edith abia cu câteva zile înainte. Și apoi: de ce mă asigură telegrafic de încrederea lui, și de ce îmi mulțumește în mod special? Ei, dar n-am luat lucrurile prea în serios și am pus telegrama *ad acta*¹⁴; la urma urmei, bătrânul mi-a mai făcut de multe ori asemenea figuri capricioase. Dar chestia asta de ieri dimineață, mi-a dat totuși de gândit. Și iată că primesc o scrisoare nesfârșit de lungă de

---

¹² Cu orice preț (fr.).

¹³ În miezul problemei (lat.).

¹⁴ La dosar (lat.).

la Edith, o recomandată expres cu totul dementă, plină de afirmații extaziate, că știa de la început că sunt singurul om din lume care o va salva, și nici nu găsește cuvinte să-mi spună cât de fericită se simte că am ajuns, în sfârșit, atât de departe. Îmi scrie numai ca să mă asigure că pot avea deplină încredere în ea. Tot ce-i voi prescrie, chiar și lucrul cel mai greu, va fi îndeplinit cu cea mai mare conștiinciozitate. Numai să încep cât mai curând, ba chiar imediat cu noul tratament, fiindcă arde de nerăbdare. Și încă o dată: pot să-i recomand orice, numai să încep foarte repede. Și așa mai departe, și așa mai departe.

În orice caz, această anume expresie, despre tratamentul cel nou, a făcut să mi se lumineze mintea. Am înțeles imediat că trebuie să fi flecărit cineva despre acel tratament al profesorului Viennot, fie față de bătrân, fie față de fiica lui; fiindcă asemenea lucruri nu se nasc din aer, iar acest cineva firește că nu putea să fie nimeni altul decât dumneata, domnule sublocotenent. Probabil că, fără să vreau, am schițat o mișcare, deoarece el puse imediat degetul pe rană. Te rog, asupra acestui punct niciun fel de discuție! N-am făcut față de altcineva nici cea mai vagă aluzie la acea metodă a profesorului Viennot. Numai pe dumneata trebuie să te mustre conștiința, dacă prietenii noștri de-acolo, de la castel, cred că în câteva luni totul va fi șters, așa cum ștergi cu buretele scrisul de pe o tablă. Dar, după cum spuneam, să nu mai pierdem vremea cu reproșuri – amândoi am flecărit, eu față de dumneata, iar dumneata ai mai umflat nițel lucrurile când le-ai transmis mai departe altora. Ar fi fost de datoria mea să mă arăt mai prudent față de dumneata – în definitiv tratarea bolnavilor nu e profesiunea dumitale – de unde să știi că pacienții și rudele lor au alt vocabular decât oamenii normali, că orice „poate” se preface la ei imediat în „sigur” și că de aceea nu este îngăduit să li se administreze speranța decât sub formă de picături distilate cu grijă, altfel optimismul li se urcă la cap și-i face să turbeze.

Dar acum e prea târziu – ce s-a întâmplat s-a întâmplat! Să tragem o linie peste tot ce este în legătură cu răspunderile noastre! Nu pentru asta te-am rugat să vii aici, nu ca să ne duelăm cu cuvinte. Adevărul este că mă simt dator, de vreme ce te-ai amestecat în această treabă a mea, să te lămuresc asupra stadiului în care se află chestiunea. De aceea te-am rugat să vii aici. Abia acum, Condor își ridică pentru întâia oară fruntea și mă privi drept în ochi. Dar nu era nicio asprime în privirea lui. Dimpotrivă, aveam impresia că-i era milă de mine. Și vocea îi deveni acum mai blândă: Știu, dragă domnule sublocotenent, că ceea ce îți voi comunica acum are să te impresioneze într-un fel foarte dureros. Dar, cum am mai spus-o: pentru sentimente și sentimentalități nu ne-a mai rămas timp. Ți-am arătat că, în urma acelei comunicări din revista medicală, i-am scris imediat profesorului

Viennot cerându-i deslușiri mai amănunțite – mai mult, mi se pare că n-am afirmat. Ei bine – ieri dimineață mi-a sosit răspunsul său, chiar o dată cu scrisoarea plină de exuberanță de la Edith. Relatarea lui este, la întâia privire, pozitivă. Viennot a obținut într-adevăr la respectivul pacient și la alți câțiva rezultate uimitoare. Dar, din păcate – și aici e punctul nevralgic – metoda lui nu se poate aplica în cazul nostru. El a obținut rezultatele acestea în cazuri de afecțiuni ale măduvei spinării apărute pe un fond tuberculos, unde – te scutesc de amănuntele de specialitate – prin modificări aduse presiunii, nervii motori pot fi repuși complet în funcție. În cazul nostru, unde este atins sistemul nervos central, nici nu poate fi vorba de procedeele profesorului Viennot, adică de aplicarea corsetului menit să țină bolnavul nemișcat în poziție culcată, simultan cu helioterapie, și nici de sistemul lui special de gimnastică. Metoda lui este – din păcate, da, din păcate! – în cazul nostru complet impracticabilă. A-i impune sărmanei copile toate aceste procedee obositoare, ar însemna probabil s-o chinuim inutil. Așa... eram deci obligat să-ți comunic asta. Acum știi care este situația de fapt, și cât de nesăbuit ai fost înnebunind-o pe biata fată cu speranța că în câteva săptămâni ar putea iarăși să danseze și să sară prin casă. De la mine nimeni n-ar fi putut să audă o afirmație atât de neghioabă. Dar pe dumneata, care te-ai grăbit să făgăduiești luna și stelele de pe cer, pe dumneata te vor trage cu toții la răspundere, și cu drept cuvânt. La urma urmelor, dumneata, și numai dumneata singur ai dezlănțuit toată chestia asta.

Simțeam cum îmi înțepenesc degetele. Toate astea le bănuisem în subconștientul meu, din clipa când am văzut pe masă telegrama; cu toate acestea, în timp ce Condor îmi înfățișa situația cu o obiectivitate atât de necruțătoare, aveam impresia că cineva mă lovește în moalele capului cu o secure boantă. Instinctiv am simțit nevoia să mă apăr. Nu voiam ca povara răspunderii să apese toată asupra mea. Dar ceea ce am reușit într-un târziu să smulg din mine, suna ca bălbâiala unui școlar prins asupra faptului.

— Dar cum așa?... Doar am fost bine intenționat... Dacă i-am povestit câte ceva lui Kekesfalva, n-a fost decât ca să... ca să...

— Știi, știi, mă întrerupse Condor, firește că ți-a stors această declarație, te-a strâns de gât până ai spus tot, cu insistențele lui desperate te aduce într-adevăr în situația să nu mai fii în stare să te aperi. Da, știi, știi, că slăbiciunea dumatăle izvorăște numai din compătimire, prin urmare din motivele cele mai cinstite, cele mai bune. Dar – cred că te-am mai prevenit o dată – simțământul blestemat al compătimirii are două tășuri; cine nu știe să umble cu el să-l lase din mână și mai ales din inimă. Numai la început compătimirea – întocmai ca și morfina – e o binefacere pentru bolnav, un leac, un ajutor, dar dacă nu știi s-o dozezi cum trebuie și s-o oprești la timp,

se transformă într-o otravă ucigătoare. Cu primele injecții faci bine, ele liniștesc bolnavul, înlătură durerea. Dar, din nenorocire, organismul, trupul omenesc ca și sufletul au în mod fatal o înfiorătoare putere de adaptare; așa cum nervii au nevoie de morfină din ce în ce mai multă, simțirea are și ea nevoie de tot mai multă compătimire, și până la urmă de mai multă decât poți da. Și, într-o zi sosește inevitabil clipa, indiferent de locul unde se întâmplă asta, când trebuie să spui „nu!”, și atunci este interzis să te frământați dacă pentru acest refuz celălalt te urăște mai mult decât dacă nu l-ai fi ajutat niciodată. Da, dragă domnule sublocotenent, compătimirea trebuie să ți-o ții în frâu așa cum se cuvine, altminteri pricinuiști prejudicii mai serioase decât orice fel de indiferență – asta o știm noi, medicii, o știu și judecătorii, și portăreii, și cămătarii; dacă toți aceștia nu s-ar supune decât propriei compătimiri, lumea noastră s-ar opri în loc – periculoasă treabă compătimirea, periculoasă treabă! Vezi și dumneata ce ispravă ai făcut aici cu slăbiciunea dumitale.

— Dar... dar e oare cu puțință... e oare cu puțință să treci pur și simplu cu indiferență pe lângă un om atât de deznădăjduit...în definitiv n-a fost o greșeală chiar atât de mare dacă am încercat...

Dar Condor începu deodată să strige:

— Ba da, a fost o greșeală foarte mare! Porți o mare răspundere, o răspundere a dracului de mare, când îl înnebunești pe altul cu compătimirea ta! Un om în toată firea trebuie să gândească înainte de a se amesteca într-o chestiune, trebuie să cumpănească bine cât de departe e hotărât să meargă – nu ne este îngăduit să ne jucăm cu sentimentele altora! Admit – i-am amăgit pe oamenii aceștia cumsecade din motivele cele mai lăudabile, cele mai cinstite, dar în lumea noastră important nu este dacă procedezi cu asprime sau cu blândețe, ci numai dacă izbutești să realizezi ceva folositor sau dimpotrivă. Compătimire – bine! Dar există două soiuri de compătimiri. Unul, plin de slăbiciune și sentimental, care de fapt nu este altceva decât nerăbdarea inimii de a se elibera cât mai repede cu puțință de penibila înduioșare în fața nenorocirii altuia, așadar, o compătimire care nici măcar nu este compătimire, ci doar o apărare instinctivă a propriului suflet în fața unei suferințe străine. Și un altul, singurul vrednic de luat în seamă – compătimirea nesentimentală, dar creatoare, care știe ce vrea și este hotărâtă să îndure totul, cu răbdare și compasiune, până la capătul puterilor ei și chiar mai departe. Numai când mergi până la sfârșit, până la sfârșitul extrem cel mai amar, numai când dispui de răbdarea cea mare, îi poți ajuta pe oameni. Numai când te jertfești pe tine însuși, numai atunci!

În vocea lui vibra o nuanță de amărăciune. Fără voie mi-am amintit de ce-mi povestise Kekesfalva – că soția lui Condor e oarbă și se căsătorise cu ea

fiindcă n-o putuse vindeca, într-un fel din pricina remuşcărilor, iar oarba aceasta, în loc să-i fie recunoscătoare, pe deasupra îl mai şi chinuieşte. Dar iată că doctorul îşi puse mâna pe braţul meu, cu căldură, aproape tandru.

— Ei, n-am vrut să fiu rău cu dumneata. Simţământul dumitale te-a copleşit, pur şi simplu, aşa se poate întâmpla oricui. Dar acum, să intrăm în miezul chestiunii – atât în ce mă priveşte, cât şi în ceea ce te priveşte. În definitiv, nu te-am convocat aici ca să sporovăiesc cu dumneata despre psihologie. Trebuie să găsim soluţii concrete. Bineînţeles că în această chestiune este necesar să acţionăm în deplin acord unul eu celălalt. Este inadmisibil să-mi pui beţe în roate, intervenind şi a doua oară, pe căi lăturalnice, în schema întocmită de mine. Prin urmare, fii atent! După scrisoarea primită de la Edith sunt nevoit, din păcate, să presupun că prietenii noştri s-au lăsat complet prinşi în mrejele unei credinţe nesăbuite, anume că prin respectivul tratament, care, după cum ştim, s-a dovedit impracticabil în cazul nostru, s-ar putea şterge pur şi simplu această boală complicată aşa cum ai şterge cu buretele scrisul de pe o tablă. Dar chiar dacă această prostie a prins rădăcini periculos de adânci, nu ne mai rămâne altă soluţie decât s-o extirpăm imediat – cu cât mai repede, cu atât mai bine pentru noi toţi. Fireşte, vagenera un şoc puternic. Fiindcă adevărul e întotdeauna un leac amar, dar nu ne este îngăduit să asistăm pasivi cum asemenea manifestări de nebunie se dezvoltă şi iau proporţii în continuare. Desigur că voi proceda cu cele mai mari menajamente, în această privinţă poţi fi liniştit.

Şi acum să vorbim despre dumneata! Fireşte, lucrul cel mai comod pentru mine ar fi să arunc toată vina asupra dumitale. Să spun că m-ai înţeles greşit, că ai exagerat sau că totul e numai rodul fanteziei dumitale. Ei, dar nu voi proceda aşa, ci voi lua totul pe seama mea. Numai că – şi asta trebuie să ţi-o spun de la început – nu te pot lăsa complet afară din joc. Îl cunoşti pe bătrân şi tenacitatea lui îngrozitoare. Chiar dacă i-aş explica de o sută de ori cum stă chestiunea şi i-aş arăta scrisoarea, ar lua-o mereu de la început cu văicăreala: „Dar i-ai promis domnului sublocotenent...” şi „domnul sublocotenent spunea că...” N-ar înceta o clipă să se refere la dumneata ca să-şi poată păstra iluzia şi să mă convingă şi pe mine că în ciuda tuturor faptelor mai există totuşi un pic de speranţă. Fără să te am pe dumneata martor, n-o scot la capăt cu el. Iluziile nu pot fi scuturate atât de lesne cum scuturi un termometru ca să cobori mercurul. Dacă ai apucat să-i întinzi vreunui dintre aceşti bolnavi desemnaţi atât de groaznic sub numele de „incurabili” un pai de care să se agaţe, el îl transformă imediat într-o bârnă şi din bârnă îşi clădeşte o casă întreagă. Dar astfel de castele din nisip sunt cât se poate de nesănătoase pentru bolnavi, şi este de datoria mea, ca medic, să

demolez cât mai repede cu putință asemenea construcții, înainte de a se cuibări în ele speranțe exaltate. Suntem obligați să intervenim cu hotărâre și fără să pierdem vremea...

Condor se opri. Probabil că aștepta încuviințarea mea. Dar eu nu îndrăzneam să-i întâlnesc privirea: înlăuntrul meu, se fugăreau acum, însoțite de puternicele bătăi ale inimii, imaginile zilei de ieri. Cum am străbătut bine dispuși câmpiile inundate de soarele verii și chipul bolnavei strălucea de lumină și de fericire. Cum mângâia mânjii cei mici, cum a stat ca o regină la nunta din cătun și cum bătrânului îi curgeau iarăși și iarăși lacrimile în gura care ba râdea, ba zvâcnea. Toate acestea să le distrugem dintr-o singură lovitură! S-o readucem în stadiul inițial pefata atât de radical transformată, smulsă ca printr-un miracol din ghearele deznădejdiei, cu un singur cuvânt s-o alungăm înapoi, în iadul bântuit de chinurile nerăbdării! Nu, știam că niciodată nu voi putea să fiu părtaș la asemenea treabă. Am obiectat, așadar, încurcat:

— Oare, nu s-ar putea mai degrabă...

Dar sub privirea lui cercetătoare m-am oprit imediat.

— Ce? mă întreabă cu asprime.

— Voiam să spun numai că, dacă... dacă n-ar fi mai bine să așteptăm cu această veste... măcar câteva zile, pentru că... pentru că... ieri am avut impresia că s-a obișnuit atât de mult cu ideea acestui tratament... vreau să spun din punct de vedere psihic... și acum are, cum spuneți dumneavoastră atunci... are forța psihică necesară... vreau să spun că acum ar fi în stare să depună eforturi mult mai mari dacă... dacă ar mai fi lăsată o vreme în credința că acest nou tratament, care pentru ea înseamnă totul, o va vindeca definitiv... Dumneavoastră... dumneavoastră n-ați văzut... dumneavoastră nici nu vă puteți imagina ce efect a avut chiar și numai vestea că... Am avut într-adevăr impresia că a fost imediat în stare să se deplaseze mult mai lesne... și sunt de părere că poate ar fi nimerit să lăsăm ca acest efect binefăcător să mai stăruie o vreme... Bineînțeles – începui eu să dau înapoi, scăzând vocea, deoarece simțeam cât de uimit își ridicase Condor privirea spre mine – bineînțeles că nu mă pricepe de loc la asemenea treburi...

Condor continua să mă privească. Pe urmă mârâi:

— Ia te uită – Saul între profeți! Am impresia că te-ai familiarizat temeinic cu problema asta. Până și chestiunea cu „forța psihică” o ții minte! Și, pe deasupra, concluziile dumitale clinice – fără să-mi dau seama mi-am format aici, în cea mai mare taină, un asistent și un consilier! De altfel, și Condor își trecu gânditor mâna nervoasă prin păr, de altfel cele înșirate aici de dumneata nici măcar nu constituie ca atare cine știe ce prostii, te rog să mă scuzi, bineînțeles că voiam să spun: prostii din punct de vedere medical.

Curios, într-adevăr curios – când am primit acea scrisoare exaltată de la Edith, m-am întrebat eu însumi, vreme de o clipă, dacă acum, după ce i-ai vârât în cap că însănătoșirea se apropie cu pași gigantiți, n-artrebuie să folosim această credință pasionată... Nu-i de loc rău raționamentul, domnule coleg! Iar în ce privește punerea în scenă, ar fi un simplu joc de copil – o trimit în valea Engadin, unde am un prieten medic, bineînțeleș însuflețită de credința că urmează tratamentul cel nou, când în realitate e tot cel vechi. La început, probabil că rezultatele ar fi excepționale și am primi teancuri uriașe de scrisori entuziaste, recunoscătoare. Iluzia, schimbarea aerului, schimbarea mediului, consumul mai ridicat de energie, toate astea firește că ar deveni un bun adjuvant și ar sprijini înșelătoria: la urma urmei, paisprezece zile în valea Engadin ne-ar relaxa în mod eficace atât pe dumneata, cât și pe mine. Dar, dragă domnule sublocotenent, mie, ca medic, nu-mi este permis să mă gândesc la început, ci trebuie să am în vedere și evoluția ulterioară, și, înainte de toate, cum se va sfârși. Trebuie să țin seama și de o reacție involutivă, care în cazul unor speranțe atât de nebunește înrădăcinate s-ar produce inevitabil! – da, inevitabil! Eu rămân și în calitate de medic un jucător de șah, un jucător de uzură, și nu mi-e îngăduit să-mi asum ca pe ceva în afară de orice discuție. Te rog să fii cel care va trebui să plătească oalele sparte.

— Dar... dar chiar dumneavoastră sunteți de părere că s-ar putea obține o ameliorare apreciabilă...

— Desigur, la început am progresa destul de frumos. E un lucru știut că femeile reacționează întotdeauna în chip uimitor la sentimente, la iluzii. Dar gândește-te și dumneata în ce situație vom fi peste câteva luni, când așa-numitele forțe psihice, despre care am vorbit, vor fi epuizate, când voința stimulată acum se va fi tocit, când pasiunea se va stinge și când, după săptămâni și săptămâni de tensiune dintre cele mai vlăguitoare, vindecarea nu va veni – acea vindecare completă pe care fata se bizuie acum ce pe ceva în afară de orice discuție. Te rog să-ți imaginezi această situație cu toate consecințele ei catastrofale asupra unei ființe sensibile și atât de vlăguite de nerăbdare! Fiindcă în cazul nostru nu poate fi vorba de o oarecare ameliorare, ci de ceva fundamental, de trecerea de la o metodă lentă și sigură bazată pe răbdare, la cea îndrăzneată și riscantă bazată pe nerăbdare! Cum ar mai putea vreodată să aibă încredere în mine sau într-un alt medic, sau măcar în vreun om, dacă va vedea că în chip premeditat este indusă în eroare? În concluzie, mai bine adevărul, oricât ar părea el de crud: în medicină, bisturiul constituie de multe ori metoda cea mai blândă. Înainte de orice, nicio amânare! N-aș putea să-mi asum cu conștiința curată

răspunderea unei asemenea înșelătorii. Te rog să te gândești la asta! *Dumneata*, în locul meu, ai avea curajul s-o faci?

— Da, am răspuns fără să mă gândesc și, în aceeași clipă, m-am și speriat de acest cuvânt rostit atât de repede. Vreau să spun... am adăugat prevăzător, că i-aș mărturisi cum stau în realitate lucrurile abia după ce ar progresa *cât de cât*... Iertați-mă, domnule doctor... poate că vă va părea o lipsă de modestie, dar dumneavoastră n-ați avut prilejul, ca mine în ultimul timp, să vă dați seama cât de necesar le este acestor oameni să se agațe de ceva, ca să poată merge mai departe și... firește, trebuie să i se spună adevărul... dar abia când va putea să-l suporte... nu acum, domnule doctor, vă conjur... numai nu acum... numai nu imediat!

M-am oprit, șovăind. Uimirea plină de curiozitate din privirea lui mă zăpăcea.

— Dar atunci, când?... întrebă el șovăind. Și înainte de toate: cine să-și asume riscul? Într-o bună zi tot va trebui lămurită chestiunea, iar dezamăgirea va fi atunci de osută de ori mai periculoasă, ea va genera un pericol, va fi o chestiune de viață și de moarte. Ești într-adevăr dispus să-ți asumi o astfel de răspundere?

— Da, am răspuns cu hotărâre (numai teama că, altminteri, voi fi nevoit să plec îndată, împreună cu doctorul, la castel, mi-a insuflat, cred, această hotărâre bruscă). Îmi asum în întregime răspunderea. Am certitudinea că, în momentul de față, pe Edith ar ajuta-o foarte mult dacă deocamdată i s-ar lăsa speranța unei vindecări totale, definitive. Dacă va fi necesar după aceea s-o lămurim că noi... că eu i-am făgăduit, poate, prea mult, îi voi mărturisi cinstit totul și sunt convins că va înțelege întreaga situație.

Condor mă privi ținută.

— Fir-ar să fie! murmură într-un târziu. Carevasăzică ai încredere în forțele dumitale, nu glumă! Și ceeace e mai ciudat e că ne molipsești și pe noi, pe ceilalți, cu credința dumitale nestrămutată – mai întâi pe cei de-acolo, de la castel, și tare mi-e teamă, cu timpul, chiar și pe mine! Ei bine, dacă îți asumi într-adevăr această răspundere, că până la urmă vei reuși să-i redai fetei echilibrul sufletesc în cazul că se va produce o criză, atunci... atunci toată chestiunea capătă bineînțeles o cu totul altă înfățișare... atunci poate că într-adevăr ne putem îngădui riscul să așteptăm câteva zile, până ce nervii ei se vor afla într-o stare mai favorabilă... Dar asemenea obligații o dată asumate nu-ți permit să dai înapoi, domnule sublocotenent! E de datoria mea să te avertizez în chip hotărât. Noi, medicii, avem obligația ca înainte de orice operație să atragem atenția celor implicați asupra tuturor consecințelor posibile – a-i promite unei fete paralizate de atâta vreme că în cel mai scurt timp va fi pe de-a-ntregul vindecată, constituie o intervenție

legată de o răspundere tot atât de mare ca și cea executată cu bisturiul. Prin urmare, cumpănește temeinic ce iei asupra dumatile – e necesară o putere fără margini pentru a reuși să redresezi un om pe care l-ai înșelat o dată! Nu-mi plac lucrurile nelămurite. Înainte de a renunța la intenția mea inițială de a informa familia Kekesfalva, imediat și în mod cinstit, că metoda respectivă nu poate fi aplicată în cazul nostru, și că, din păcate, va fi necesar să mai dea dovadă de multă răbdare, trebuie să știi dacă pot avea încredere în dumneata. Pot conta, necondiționat, pe faptul că, atunci când va fi cazul, nu mă vei părăsi?

— Fără îndoială!

— Bine. Cu o mișcare bruscă, medicul împinse paharul din fața lui. Niciunul dintre noi nu sorbise nici măcar o picătură. Mai bine zis, continuă el, să sperăm că totul se va sfârși cu bine, căci, în ce mă privește, nu mă simt în largul meu cu amânarea asta. Acum îți voi spune exact cât de departe sunt dispus să merg – niciun pas dincolo de adevăr. Voi prescrie o cură în valea Engadin, dar voi declara că metoda lui Viennot nu este câtuși de puțin verificată și voi insista în mod categoric că nu este cazul să așteptăm miracole. Dacă în ciuda acestor declarații ale mele se vor încrede în dumneata și se vor ameți cu nădejdi nesăbuite, va fi de datoria dumatile – și ai fost de acord cu soluția propusă – să rezolvi această chestiune, care este treaba *dumatile*, atunci când va veni timpul. Poate că în felul acesta mi-am asumat și eu un anumit risc, datorită faptului că am mai multă încredere în dumneata decât în conștiința mea de medic – ei, dar sunt nevoit să-l iau asupra-mi. În definitiv, amândoi nu vrem decât să-i ajutăm bieteii bolnave. Condor se ridică: Cum am spus, mă bizui pe dumneata, în cazul că ar interveni vreo criză provocată de dezamăgire; să sperăm că nerăbdarea de care dai dovadă va da rezultate mai bune decât răbdarea mea. Să-i lăsăm, așadar, bieteii copile încă vreo câteva săptămâni de încredere! Și dacă în acest interval de timp vom reuși într-adevăr să progresăm apreciabil, atunci dumneata ai ajutat-o, nu eu. Asta este! E timpul să plec. Sunt așteptat la castel.

Am părăsit împreună localul. Trăsura se afla în fața cramei, așteptându-l. În ultima clipă, după ce Condor se și urcase, mi-au zvâcnit buzele, și parcă aș fi vrut să-l chem înapoi. Dar caii porniseră. Trăsura, și împreună cu ea inevitabilul, se aflau în plin mers.

Trei ceasuri mai târziu am găsit pe masa mea în odaia de la cazarmă un bilet, scris în mare grabă și adus de șofer. „Vino mâine cât poți mai devreme. Am să-ți povestesc o groază de lucruri. Tocmai a fost doctorul Condor aici. Peste zece zile plecăm în călătorie. Sunt nespuse de fericită, Edith.”

Ce ciudat, că tocmai în noaptea aceea mi-a căzut în mână o asemenea carte. În general nu mă prea omoram cu cititul și pe rafturile cam șubrede și fără geamuri din odaia mea de la cazarmă nu se găseau decât cele șase sau șapte volume militare, ca regulamentul de serviciu sau schema de organizare a armatei, care constituie pentru noi alfa și omega, împreună cu cele două duzini de volume din clasici, pe care le căram cu mine încă din școala de cădeți, din garnizoană în garnizoană, fără să le răsfoiesc vreodată – poate numai ca să creez iluzia unei note personale în aceste camere cu pereții goi, și străini, unde eram nevoit să locuiesc. Printre ele se mai aflau câteva cărți tăiate numai pe jumătate, prost tipărite și prost broșate, care-mi parveniseră în chip ciudat. Uneori, apărea în cafeneaua noastră un negustor ambulant, scund și ghebos, cu ochi ciudat de melancolici și veșnic înlăcrimați, care ne oferea cu o stăruință irezistibilă hârtie de scrisori, creioane și cărți ieftine cu literatură dubioasă, mai ales din cele pe care spera să le poată vinde cu succes în cercurile cavaleriștilor: așa-numita literatură galantă, de pildă, aventurile amoroase ale lui Casanova, *Decameronul*, memoriile unei cântărețe sau anecdote din viața cazonă. Din milă – mereu și mereu din milă! – poate și pentru a mă apăra de pisălogeala lui melancolică, cumpărasem de la el din când în când vreo trei sau patru din aceste broșuri unsuroase, neglijent tipărite, după care le aruncasem la voia întâmplării prin rafturi.

Dar în aceaseară, obosit și în același timp cu nervii surescitați, nefiind în stare nici să dorm și nici să mă gândesc în mod logic la ceva, am căutat o lectură oarecare, pentru a mă distra și a mă obosi ca să pot adormi. În speranța că povestirile naive și colorate de care-mi aminteam destul de vag încă din copilărie ar putea să aibă cel mai bun efect narcotic, am luat din raft un volum din *O mie și una de nopți*. M-am întins în pat și am început să citesc în acea stare de semi-somnolență, când aproape că nici nu-ți mai vine să întorci filele și, din comoditate, mai degrabă sari peste vreuna netăiată. Am citit prima poveste, cea a Șeherezadei și a regelui, cu o atenție destul de palidă, apoi mai departe și mereu mai departe. Dar, deodată, am tresărit speriat. Dădusem peste acea poveste ciudată despre tânărul care găsește zăcând la marginea drumului un moșneag olog, și la acest cuvânt „olog” a zvâcnit ceva în mine ca o durere ascuțită; un nerv tresărise la această asociație bruscă, parcă atins cu fierul roșu. În respectivul basm, moșneagul olog îl strigă deznădăjduit pe tânărul drumet, jelindu-se că nu poate merge, rugându-l dacă nu l-ar lăsa să se urce pe umerii săi, și apoi să-l poarte mai departe. Iar tânărului fiindu-i milă – „milă, prostule, de ce ți-e milă?” mă gândeam – se aplecă așa cum i se ceruse, dornic de a ajuta, și-l urcă pe bătrân pe umerii săi.

Dar acest moșneag, în aparență neputincios, este un *djinn*, un spirit rău, un vrăjitor viclean, și nici nu apucă să se suie bine pe umerii tânărului, că deodată își strângecu putere pulpele goale, păroase, prinzând gâtul binefăcătorului său și nu mai e chip să-l desprindă de acolo. Fără milă îl transformă pe tânărul săritor la nevoie în vită de povară, îl biciuiește, necruțătorul, nemilosul, îl biciuiește pe cel milos, îl mână mai departe, tot mai departe, fără să-i dea vreo clipă de răgaz. Și nenorocitul trebuie să-l poarte încotro îi poruncește el, și de acum înainte nu mai are nici voință proprie. A devenit vită de povară, e sclavul mizerabilului și chiar dacă se împleticește și-i tremură genunchii și buzele i se usucă, e silit, neghiobul, victimă a compătimirii lui, să care din greu mai departe, mereu mai departe, și să-l ducă pe bătrânul acesta rău, smintit, viclean – să-l poarte în cârcă, așa cum și-ar purta propriul său destin.

M-am oprit. Îmi bătea inima, de parcă era gata să-mi sară din piept. Deoarece, încă în timp ce citeam, am avut deodată o viziune de nesuportat; *I-am văzut* pe acest moșneag străin și îngrozitor de viclean, mai întâi cum zace pe pământ și-și ridică ochii înlăcrimați, ca să implore ajutor de la cei milostivi, l-am văzut pe urmă cum sta cățărat pe umerii celui alt. Avea părul alb, despărțit cu cărare, *djinn*-ul acela, și purta ochelari cu ramă de aur. Cu acea iuțea fulgerătoare cu care numai visele pot să târască de-a valma prin fața ochilor noștri imagini și chipuri, i-am împrumutat instinctiv bătrânului din basm înfățișarea lui Kekesfalva, iar eu însumi devenisem deodată o sărmană vită de povară, cea pe care o biciuia și iarăși o biciuia, gonind-o mereu mai departe, ba chiar simțeam în jurul gâtului strânsoarea, o simțeam în asemenea măsură reală, încât mi se tăie răsuflarea. Cartea îmi căzu din mână, o vreme am rămas nemișcat, rece ca un sloi de gheață și îmi auzeam inima bătând și lovindu-se de coaste și răsunând de parcă acestea ar fi fost din lemn tare; iar mai târziu vânătorul acesta nemilos mă hărțui chiar și în somn, gonindu-mă mai departe, tot mai departe, și nu știam încotro mă îndrept. Când m-am trezit dimineață, cu părul umed, eram epuizat și stors ca după un drum nespus de lung.

Nu mi-a ajutat la nimic nici că am ieșit dimineața călare împreună cu camarazii și nici că mi-am făcut serviciul conform regulamentului, foarte conștiincios și dovedind o grijă deosebită; abia pornisem, după-masă, pe inevitabilul drum spre castel, că am simțit iarăși povara demoniacă apăsându-mi umerii, deoarece cu conștiința cutremurată nutream o vagă bănuială că răspunderea care începea acum pentru mine era una cu totul nouă și nemăsurat de grea. Atunci, pe banca aceea din parcul cufundat în întuneric, când susținusem în fața bătrânului că vindecarea copilei lui este foarte apropiată, exagerarea mea fusese numai un mod de a-nu-spune-

adevărul, generat de compătimire, fără voie, ba chiar împotriva voinței mele, dar încă nu era o înșelăciune conștientă, nu era o minciună grosolană. În schimb, de acum înainte, de când știam că nu se putea conta pe o vindecare grabnică, trebuia să mă prefac în mod deliberat, dârz, calculat, în permanență trebuia să mint nelăsând să mi se citească nimic pe față și cu o voce convingătoare, ca un răufăcător trecut prin ciur și prin dârmon, care cu săptămâni și luni înainte își pregătește cu meticulozitate fiecare amănunt al fărădelegii, și totodată al apărării sale. Pentru prima oară, am început să înțeleg că cele mai mari nenorociri din lumea asta nu-și au originea în răutate și brutalitate, ci aproape întotdeauna în slăbiciunea omenească.

La familia Kekesfalva, toate s-au petrecut apoi exact așa cum mă temusem că se vor petrece; nici nu pășisem bine pe terasa turnului, că am și fost întimpinat cu entuziasm. Adusesem intenționat câteva flori, pentru ca prima privire să nu cadă direct asupra mea. Dar cele dintâi cuvinte ce mi s-au adresat au fost:

— Pentru numele lui Dumnezeu, de ce-mi aduci flori? Doar nu sunt o primadonă!

Și imediat a trebuit să mă așed lângă fata care ardea de nerăbdare, iar ea începu, fără un moment de răgaz. Cu o anumită nuanță de exaltare în voce, povestea și iarăși povestea despre doctorul Condor – „Oh, acest om minunat, acest om unic!” – cum i-a redat curajul, că peste zece zile vor pleca la un sanatoriu din Elveția, în valea Engadin – de ce să mai întârzie măcar o singură zi, tocmai acum, când în sfârșit cazul urmează să fie tratat în mod radical? Presimțise ea tot timpul că tot ce se făcuse până acum nu era câtuși de puțin adecvat, că nu se pot obține ameliorări numai prin tratamentul cu curenți electrici și prin masajele și cu toate aparatele astea neghioabe. Era și timpul, zău așa, fiindcă de două ori – în alte împrejurări nu mi-ar fi mărturisit-o – a încercat să sfârșească pentru totdeauna, de două ori, dar fără succes. Așa n-o poate duce un om vreme îndelungată, să nu fie singur nici măcar un ceas, să depindă mereu de alții, de fiecare dată când are nevoie de ceva sau când vrea să facă un pas, mereu supravegheat, mereu pândit, și, pe deasupra, urmărit de simțământul că pentru toți ceilalți este doar o povară, un coșmar, un lucru insuportabil. Da, era timpul, era într-adevăr timpul, dar acum aveam să văd și eu ce repede va progresa vindecarea, dacă se va proceda într-adevăr așa cum se cuvine. Căci ce rost au toate aceste ameliorări mărunte, care nu ameliorează nimic! Este nevoie de o vindecare deplină, altfel nu ești vindecat. Ah, și numai gândul că peste puțină vreme totul va fi minunat, atât de minunat...

Și așa vorbea într-una, asemenea unui pârau zglobiu, înspumat, scânteietor, într-un continuu extaz. Mă simțeam ca un medic, ce asistă la

fanteziile generate de febră ale unei bolnave cuprinse de halucinații, în timp ce el supraveghează neîncrezător acele incoruptibile ale ceasului, numărând bătăile rezezi ale pulsului, căci în calitate de medic îl neliniștește această înflăcărare și febrilitate pe care o interpretează ca fiind simptomul clinic cel mai concludent al unei tulburări psihice. De câte ori șuvoiul năvalnic al povestirii ei era întrerupt de un râs zglobiu, ce-i țâșnea pe buze ca o spumă ușoară, de atâtea ori mă cutremuram, căci eu știam ceea ce ea nu știa – știam că se înșela, că o înșelam. Când în sfârșit, am avut o senzație asemănătoare celei pe care o încerci noaptea, într-un tren în mișcare, ale cărui roți sunt brusc frânate, și te trezești speriat. Dar ea se oprise singură, pe neașteptate, ca să mă întrebe:

— Ei, ce părere ai? De ce faci mutra asta stupidă – pardon, mutra asta speriată? De ce nu spui măcar un cuvânt? Oare nu te bucuri deloc împreună cu mine?

Mă simțeam ca un răufăcător prins asupra faptei. Acum ori niciodată trebuia să găsesc tonul sincer, autentic entuziast. Dar deocamdată eram doar un biet novice în meșteșugul de a minți, încă nu posedam arta înșelătoriei premeditate. Așa se face că am îngăimat cu greu câteva cuvinte.

— Cum poți să spui una ca asta? Sunt numai teribil de surprins... trebuie să înțelegi și dumneata... fiindcă la noi, la Viena, se spune că o mare bucurie „te face să amuțești”... Firește că mă bucur, împreună cu dumneata.

Îmi era silă de mine însumi cât de artificial și de rece sunau aceste cuvinte. Pesemne că aobservat și ea reținerea mea, căci imediat s-a schimbat ceva în atitudinea ei. Însuflețirea de până acum se întunecă puțin, avea ceva din melancolia cuiva pe care l-ai trezit brusc din somn, din visare; ochii, abia adineauri sclipitori de entuziasm, deveniră deodată severi, arcul dintre sprâncene se încordă ca pentru a slobozi săgeata.

— Mă rog, dar n-am remarcat semne prea evidente ale marii dumitale bucurii.

Simțeam o anume intenție de jignire în aceste vorbe și am încercat s-o domolesc.

— Dar, micuțo...

Însă ea se îndreptă de spate.

— Nu-mi mai spune mereu „micuțo”. Știi că nu pot suporta asta. Cu cât ești dumneata mai în vârstă decât mine? Cred că am măcar dreptul să mă mir că n-ai fost prea surprins, și înainte de toate că n-ai fost prea... prea părtaș la bucuria mea. Dar, la urma urmei, de ce nu te-ai bucura? În definitiv, vei căpăta și dumneata concediu, dacă se închide aici șandramaua pentru câteva luni. Ai să poți sta iarăși liniștit – la cafenea, cu camarazii dumitale, să joci taroc, fără să mai fii nevoit să prestezi plicticosul serviciu de samaritean.

Da, da, sunt într-adevăr convinsă că te bucuri. Căci acum vin și pentru dumneata zile bune.

În felul acesta al ei de a mă jigni era ceva atât de grosolan, încât am simțit lovitura până în adâncul conștiinței mele nu tocmai curate. Fără îndoială că mă trădasem în vreun fel oarecare. Ca să creez o diversiune – căci știam cât de primejdioasă poate deveni enervarea ei din asemenea momente – am încercat să dau dispuței o turnură frivolă, de glumă.

— Zile bune – așa vă închipuiți voi că stau lucrurile! Zile bune pentru cavaleriști, în iulie, în august, înseptembrie! Pesemne că nu știi că este perioada de vârf la noi, când îndurăm toate mizeriile și corvezile? Mai întâi pregătirile pentru manevre, apoi așterne-te la drum spre Bosnia sau spre Galiția, pe urmă manevrele propriu-zise și marile parăzi! Ofițeri enervați, ostași extenuați, serviciu conform regulamentului în forma lui cea mai aspră, de dimineată până seara. Până târziu în septembrie ține dansul acesta.

— Până la sfârșitul lui septembrie?... Fata căzu deodată pe gânduri; părea că o preocupă ceva. Dar atunci... continuă ea, într-un târziu, atunci când vei putea veni?

Nu înțelegeam. Nu înțelegeam într-adevăr ce voia să spună și am întrebat cu cea mai deplină naivitate:

— Unde să vin?

Imediat sprâncenele se încordară iarăși.

— Nu mai pune întrebări atât de stupide! Să ne vizitezi! Să mă vizitezi!

— În valea Engadin?

— Dar unde? Credeai că la capătul lumii?

Abia acum înțelesei ce voia; gândul fusese într-adevăr prea absurd pentru mine – că mi-aș putea îngădui o călătorie până în valea Engadin, eu, care tocmai îmi cheltuisem ultimele șapte coroane bani gheață pentru florile acelea și pentru care orice scurtă excursie până la Viena reprezenta un fel de lux, în ciuda biletului de tren cu cincizeci la sută reducere, prin urmare eu să întreprind așa, deodată, o călătorie în valea Engadin!

— Ei, iată-ne ajunși și aici, spusei eu râzând și de data aceasta eram într-adevăr sincer, iată cum vă imaginați voi, civilii, milităria. Cafenea, și partide de biliard, plimbare pe strada principală și dacă ai cumva poftă, te îmbraci civil și pornești pentru câteva săptămâni să colinzi lumea. Nimic mai simplu decât o asemenea călătorie de plăcere! Ridici două degete la chipiu și spui: „Adio, domnule colonel, nu mai am chef să mă mai joc de-a milităria. La revedere, pentru altă dată, când oi avea iar poftă!” Ei, dar nici măcar nu vă puteți închipui cum se petrec lucrurile în aceste supreme foruri ale disciplinei care sunt regimentele noastre! Știi că unul ca mine, dacă are nevoie măcar de un singur ceas liber în timpul serviciului, trebuie să se

încingă, să lovească frumos și reglementar din călcâie la raport și să-și supună rugămintea începând cu cuvintele „am onoarea să raportez...!” Da, da – atâtea mofturi și ceremonii pentru un singur ceas. Iar pentru o zi întregă îți trebuie cel puțin o mătușă decedată sau vreo altă înmormântare în familie. Tare aș mai vrea să văd ce mutră ar face colonelul meu dacă, în plină perioadă de manevre, i-aș comunica preaplecăt că mi-a venit așa, un capriciu, să mă preumblu nițel, într-un concediu de opt zile prin Elveția. Atunci mi-ar fi dat să aud câteva expresii care nu pot fi găsite în niciun lexicon cât de cât decent. Nu, scumpă domnișoară Edith, este o treabă pe care dumneata ți-o închipui prea lesne de realizat.

— Ei, asta-i, totul e lesne de realizat, când dorești ceva cu adevărat! Nu mai face așa pe grozavul, de parcă ai fi de neînlocuit. Între timp, un altul ar putea foarte bine să-i instruiască pe prostănacii de ruteni ai dumitale. De altfel, chestia cu permisia ți-o aranjează tata într-o jumătate de oră. Cunoaște vreo duzină de oameni în Ministerul de Război și e de ajuns să vină de sus o vorbă, că obții tot ce dorești – și în afară de asta, cred că nu-ți va strica de loc să mai vezi și altceva pe lumea asta decât manejul de călărie și terenul de instrucție. Prin urmare, fără pretexte – totul e aranjat. Tata se va ocupa de dumneata.

Poate că era stupid din partea mea, dar tonul ei oarecum disprețuitor mă necăjea. La urma urmei, câțiva ani de serviciu îți dau totuși o oarecare conștiință de castă; simțeam o anumită desconsiderare în faptul că o fată atât de tânără și lipsită de experiență dispunea în felul acesta, de sus, de generalii din Ministerul de Război – pentru noi un fel de zei în albastru – de parcă ar fi fost niște funcționari oarecare, salariați ai tatălui ei. În orice caz însă, deși eram foarte necăjit, am continuat discuția pe un ton degajat.

— Bine: Elveția, permisie, valea Engadin – nu-i deloc rău! Minunat, dacă, așa cum îți imaginezi dumneata, voi fi servit într-adevăr ca pe tavă, fără să mai fie nevoie să-mi încovoi spinarea făcând „sluj”. Dar în afară de asta va mai fi nevoie ca domnul tăticul dumitale să procure, o dată cu permisia, și o alocație specială de voiaj pentru domnul sublocotenent Hofmiller.

Acum ea a fost cea care a tresărit, încordându-și atenția. Simțea că îndărătul cuvintelor mele se ascundea ceva ce-i scăpa. Sprâncenele se strânseseră mai tare deasupra ochilor nerăbdători. Mi-am dat seama că trebuie să mă arăt mai explicit.

— Așadar, să fim realiști, micuțo... pardon, să discutăm în mod realist, domnișoară Edith. Chestiunea nu e, din păcate, atât de simplă cum crezi dumneata. Spune-mi, te-ai gândit vreodată cât costă o asemenea escapadă?

— Ah, *asta* vrei să spui? zise ea pe un ton cât se poate de nestingherit. Nu cred că poate fi cine știe cât. Câteva sute de coroane, mai mult nu. Doar n-o să ne împiedice atâta lucru.

De astă dată însă, nu mi-am mai putut înfrâna supărarea. Fiindcă aici se afla punctul *meu* cel mai sensibil. Mi se pare că am mai amintit cât de mult sufeream de pe urma faptului că în regimentul nostru făceam parte dintre ofițerii care nu aveau o para chioară ca avere personală și depindeam exclusiv de soldă și de suplimentul foarte anemic trimis de mătușa mea; chiar și numai în cercul nostru restrâns de la regiment simțeam ca un cuțit în inimă când, în prezența mea, se vorbea cu dispreț de bani, de parcă banii ar crește pe copaci. Aici era punctul *meu* vulnerabil. Aici eram *eu* infirm, aici purtam *eu* cârje. Numai de aceea m-a enervat în asemenea măsură faptul că această față alintată, răsfățată, deși îndura ea însăși chinurile iadului din pricina infirmității ei care o puneă în inferioritate, nu le înțelegea pe ale mele. Fără să vreau am devenit aproape brutal.

— Cel mult câteva sute de coroane? Un fleac, nu-i așa? Un fleac de nimic pentru un ofițer! Și bineînțeles că dumneata găsești pur și simplu meschin să pomenesc măcar de o asemenea nimica toată? Nu-i așa, meschin, cârpănos, avar? Dar te-ai gândit măcar o singură dată prin câte trebuie să treacă unul ca mine ca s-o poată duce de azi pe mâine? La cât trebuie să se restrângă și cât trebuie să muncească?

Și, fiindcă se mai uita încă la mine cu acea privire încruntată și – după cum credeam eu prostește – disprețuitor, am simțit deodată nevoia să dau pe față toată sărăcia mea. Ca atunci când, ca să ne chinuiască pe noi, cei sănătoși, s-a apucat să tropăie cu cârjele prin cameră, ca prin acest spectacol sfidător să se răzbune împotriva sănătății noastre tihnite, tot așa am simțit și eu un fel de bucurie înciudată să-i dezvălui, ostentativ, strâmtorarea și excesiva modestie a existenței mele.

— Înainte de orice, știi măcar ce soldă primește un sublocotenent? am întrebat-o pe un ton cam ridicat. Te-ai gândit vreodată la asta? Ei, ca să știi: două sute de coroane la întâi ale lunii, pentru cele treizeci sau treizeci și una dezile, și împreună cu solda primește și obligația de a trăi „corespunzător cu rangul său.” Din sărăcia asta trebuie să-și plătească masa, locuința, croitorul, cizmarul și luxul „corespunzător cu rangul”. Ca să nu mai vorbim dacă, Doamne ferește, se întâmplă vreun accident calului. Iar după ce și-a administrat eroc solda, îi rămân câțiva gologani care-i dau puțința să se lăfăiască în acel paradis al cafenelei, cu care îmi dai mereu peste nas; dacă a făcut economii serioase, strângând cureaua ca un salahor, poate să-și cumpere acolo toate splendorile lumii, în fața unei cești de cafea cu cicoare.

Astăzi recunosc că a fost o nerozie, că a fost o crimă să-mi pierd astfel cumpătul din pricina amărăciunii mele. De unde să știe ceva despre valoarea banului, și despre soldă, și despre mizeria noastră ascunsă cu grijă în spatele uniformei strălucitoare, o copilă de șaptesprezece ani, răsfățată și crescută departe de lume, o fată paralizată, silită să-și petreacă toată vremea în camera ei? Dar nevoia de a mă răzbuna o dată pentru nenumăratele mici înjosiri mă împingea impetuos de la spate, și am lovit inconștient, orbește, așa cum lovești la mânie, fără să simți puterea izbiturii în propria-ți mână.

Dar de îndată ce mi-am ridicat privirea, mi-am și dat seama că loviseam cu o cruzime bestială. Cu sensibilitatea caracteristică celor bolnavi, Edith simțise imediat că mă atinsese fără voie acolo unde mă durea cel mai mult. Se roși toată – deși vedeam cum se apără împotriva acestui lucru ridicându-și repede mâna în dreptul feței; probabil că un gând anume făcuse să i se urce sângele în obraji.

— Și totuși... și totuși îmi aduci flori atât de scumpe?

După aceea interveni o clipă de tăcere penibilă, și clipa aceasta dură mult. Îmi era rușine de ea, și ei îi erarușine de mine. Ne jignisem unul pe celălalt, neintenționat, și ne era teamă de orice vorbă nouă. Pe neașteptate începu să se audă vântul care adia cald prin copaci, de jos, din curte, răzbăteacotcodăcitul găinilor, iar din depărtare răsuna când și când scârțâitul subțire al vreunei căruțe pe șosea. Dar iată că fata își reveni ridicându-și capul.

— Zău că sunt îngrozitor de proastă că mă las păcălită de copilăriile dumitale! Sunt proastă, zău așa, că pe deasupra mă mai și enervez. În definitiv, ce te privește pe dumneata cât costă o asemenea călătorie? Dacă vii să ne vizitezi, e de la sine înțeles că ești oaspetele nostru. Crezi dumneata că tata ar admite ca, după ce ești atât de amabil și vii să ne vizitezi, să mai suporti și cheltuielile? E absurd! Iar eu mă las păcălită de dumneata... nu, niciun cuvânt mai mult... ți-am mai spus, niciun cuvânt!

Dar tocmai aici se afla punctul în care nu puteam ceda. Căci nimic nu-mi repugna mai mult – am mai spus-o și înainte – decât gândul că aș putea fi socotit un parazit.

— Ba da! Încă un cuvânt! Ca să nu existe vreo neînțelegere între noi! Lucrurile trebuie să fie limpezi: nu sunt de acord să fiu cerut de la regimentul meu, nu vreau să fiu ținut pe cheltuiala altora. Nu-mi convine să solicit excepții și favoruri. Vreau să stau cot la cot cu camarazii mei, nu vreau nimic în afara regulii și niciun fel de protecție. Știu că ești bine intenționată, iar tatăl dumitale e și el bine intenționat. Dar există și oameni cărora nu le sunt hărăzite toate bunătățile din lumea asta... Și acum, destul.

— Prin urmare, nu vrei să vii!

— N-am spus că nu vreau. Ți-am explicat limpede de ce nu pot.

— Nici în cazul că tatăl meu te va ruga?

— Nici atunci.

— Și nici... nici dacă te rog eu?... Nici dacă te rog din suflet, dacă te rog prietenește?

— Să nu faci asta. N-ar avea niciun rost.

Edith lăsă capul în jos. Dar eu apucasem să văd tremurul și zvâcniturile din jurul gurii, manifestări care laea erau întotdeauna prevestitoare ale unei enervări primejdioase. Sărmana copilă răsfățată, care nu trebuia decât să facă un semn ca orice dorință să i se îndeplinească în casă, trăise o experiență nouă: se lovise de o împotrivire. Cineva îi spusese „nu”, și asta o amăra. Cu o mișcare bruscă luă de pe masă florile aduse de mine, și le aruncă furioasă, în arc mare, peste balustradă.

— Bine, zise apoi cu dinții încleștați. Acum cel puțin știu cât mă bizui pe prietenia dumitale. Bine că s-a ivit prilejul să fie pusă la încercare! Numai fiindcă unii camarazi ar putea să facă spume la gură bârfind la cafelea, te ascunzi în spatele pretextelor! Numai de teama că vei căpăta la regiment o notă proastă la purtare refuzi unor prieteni o bucurie!... Bine! Să terminăm! Nu voi continua să cerșesc. N-ai poftă – bine! Să terminăm!

Simțeam că enervarea ei încă mai stăruia, deoarece mereu și mereu repeta, cu un fel de încăpățănare plină de dârzenie, acest „bine”; în același timp, își proptea mâinile de spetează ca să-și poată ridica trupul, de parcă s-ar fi pregătit să lovească. Pe urmă se întoarse pe neașteptate spre mine.

— Bine. Incidentul s-a închis! Preaplecata noastră rugămintea a fost respinsă. Nu ne vizitezi, nu vrei să ne vizitezi. Nu cadrează cu vederile dumitale. Bine! Ne vom consola. În definitiv, înainte vreme am scos-o la capăt și fără dumneata... Aș vrea să știu însă ceva – vrei să-mi răspunzi sincer acum?

— Bineînțeleș.

— Dar cinstit! Cuvântul dumitale de onoare! Dă-mi cuvântul de onoare.

— Dacă ții neapărat la asta – pe cuvântul meu de onoare.

— Bine. Bine. Repeta mereu acest „bine”, dârz, tăios, de parcă ar fi despiciat ceva cu un cuțit. Bine. Nu-ți fie teamă, nu mai insist să ne onorați cu preaînaltadumneavoastră vizită. Numai un singur lucru aș vrea să știu – mi-ai dat cuvântul dumitale. Numai un singur lucru. Așadar, nu-ți convine să vii la noi, deoarece ți-e neplăcut, deoarece te jenezi... sau din indiferent ce alte motive – dar ce mă privește? Bine... bine. Am terminat. Dar acum, cinstit și limpede: în definitiv, atunci de ce vii în general la noi?

Mă așteptam la orice, numai la întrebarea asta nu. În descumpănirea mea, am bâiguit, ca să câștig timp și să-mi pregătesc răspunsul:

— Dar... dar asta-i destul de simplu... pentru atâta lucru nu era nevoie de cuvântul de onoare...

— Așa?... simplu? Bine! Cu atât mai bine. Prin urmare, dă-i drumul!

Acum nu mai exista nicio scăpare. Cel mai simplu mi se părea să spun adevărul, dar mi-am dat la vreme seama că trebuie să-l stilizez cu foarte multă prudență. De aceea am continuat, încercând să par cât mai degajat:

— Dar, dragă domnișoară Edith, nu căuta să găsești la mine motive ascunse. La urma urmei mă cunoști îndeajuns ca să știi că mă număr printre aceia care nu-și fac prea multe gânduri despre ei înșiși. Până acum nu mi s-a întâmplat încă, ți-o jur, să mă întreb de ce mă duc la unul și la altul, de ce unii îmi sunt simpatici și alții nu. Pe cuvântul meu – nu sunt în stare să-ți răspund altceva, nici mai inteligent și nici mai stupid, decât că vin mereu la voi tocmai pentru că îmi face plăcere să vin la voi și tocmai pentru că aici mă simt de o sută de ori mai bine decât în altă parte. Mi se pare însă că vă imaginați totuși cavaleristul și viața lui nițeluș cam prea după tipicul operetei, mereu elegant, mereu vesel, trăind într-o petrecere continuă. Ei bine, privite dinlăuntru lucrurile nu arată chiar atât de strălucit, și chiar mult cântata camaraderie e uneori destul de superficială. Acolo unde câteva duzini de inși sunt înhămați la aceeași căruță, întotdeauna se întâmplă ca unul să tragă mai tare ca altul, iar unde există avansări și ierarhie militară, e cât se poate de ușor să-l calci pe bătătură pe cel dinaintea ta. Trebuie să fii atent la fiecare cuvânt pe care-l spui, niciodată nu ești prea sigur că nu ai indispus pe vreunul din cei mari; mereu există pe undeva o atmosferă încărcată, care poate stârni furtuna. Cuvântul serviciu vine de la a servi, iar a servi înseamnă a fi dependent. Și apoi, o cazarmă și o masă la cârciumă n-au constituit niciodată un cămin adevărat; nimeni n-are nevoie de tine acolo și nimănui nu-i pasă de tine. Da, da, e adevărat că uneori petreci bine cu camarazii, dar în ultimă instanță nu te simți niciodată într-adevăr în siguranță alături de ei. Dimpotrivă, când vin la voi, o dată cu sabia îmi pun toate grijile în cuier, iar pe urmă, când sporovăim atât de plăcut...

— Ei... ce-i atunci?

În întreruperea ei se simțea multă nerăbdare.

— Atunci... ei, ai să mă socotești, poate, cam lipsit de modestie că o declar atât de sincer... atunci îmi închipui că venirea mea aici vă face plăcere, că sunt și eu unul de-ai casei, că aici sunt de o sută de ori mai acasă decât în altă parte. Întotdeauna, când te privesc așa, am sentimentul...

M-am oprit fără voie. Dar ea repetă îndată cu aceeași violență:

— Ei, ce-i cu mine...

— ... că e cineva aici căruia nu-i sunt chiar atât de îngrozitor de inutil ca alor noștri. Știu, firește, că nu prea e mare lucru de capul meu, câteodată mă

mir eu singur că încă nu v-ați plictisit de mine... De multe ori... nici nu puteți realiza de câte ori mi-a fost teamă că v-ați săturat de mine... dar pe urmă îmi aminteam, mereu cât de singură stai aici, în casa asta mare, și poate că te-ar bucura dacă vine cineva la dumneata. Și vezi, asta îmi dă de fiecare dată curaj... de fiecare dată când te găsesc în turnul dumitale sau în camera dumitale, îmi închipui că e totuși bine că am venit, decât să stai așa singură, toată ziua. Chiar nu poți înțelege asta?

În clipa aceasta însă, se produse ceva neașteptat. Ochii cenușii deveniră ficși, de parcă ceva din cuvintele mele i-ar fi împietrit pupilele. În schimb, degetele căpătară încetul cu încetul un fel de neliniște, pipăiau speteaza plimbându-se în lungul ei, începură să bată darabana pe lemnul lustruit, mai întâi încet și pe urmă din ce în ce mai tare. Gura se strâmbă ușor, și, pe neașteptate, spuse cu bruschețe:

— Da, înțeleg. Înțeleg perfect ce vrei să spui... Cred că... cred că acum ai mărturisit adevărul gol-goluț. Foarte, foarte politicos te-ai exprimat, și foarte pe ocolite. Cu toate astea, te-am înțeles perfect. Te-am înțeles cât se poate de perfect... Vii, zici dumneata, deoarece sunt atât de „singură” – mai pe șleau, asta înseamnă: fiindcă sunt țintuită de acest fotoliu blestemat. Prin urmare, numaide asta faci zilnic un marș până aici, numai în calitate de samaritean milostiv, vii la „sărmana copilă bolnavă” – așa mi se pare că-mi ziceți cu toții, când nu sunt de față, lasă că știu eu, știu. Numai din milă vii, da, da, cred că mărturisești adevărul – n-are rost să negi acum. Doar ești ceea ce se cheamă un om „bun” și te bucură când tata îți spune așa. Unor astfel de „oameni buni” le e milă de fiecare câine bătut și de fiecare pisică râioasă – de ce nu și de o infirmă? Și se ridică deodată și un fior trecu prin trupu-i nevolnic. Dar foarte mulțumesc! Îmi bat joc de asemenea soi de prietenie, care nu se adresează decât infirmității mele... Da, și nu mai fă ochiiăștia plini de căință! Firește că-ți pare rău că ți-a scăpat adevărul, că ai mărturisit totul. Vii doar pentru că îți „stârnesc milă”, cum zicea și slujnica aceea – numai că ea a spus-o cinstit în față. Dumneata însă, după cum se cuvine pentru un „om bun”, te exprimi mai prevenitor, mai „delicat”, vorbești pe ocolite: pentru că stau aici atât de singură, chincită în fotoliu toată ziua. Numai din milă, de multă vreme am simțit-o eu până în adâncul sufletului, numai din milă vii dumneata și pe deasupra ai și pretenția să fii admirat pentru binevoitorul sacrificiu cu care mă onorezi – dar, regret, nu vreau să-mi aducă cineva jertfe! Nu-i îngădui nimănui un asemenea lucru, iar dumitale mai puțin ca oricui... ți-o interzic, te rog să-ți vâri bine în cap, ți-o interzic... Crezi că am într-adevăr nevoie să stați cu toții pe lângă mine, cu ochii voștri „compătimatori”, umezi, încețoșați și cu sporovăială voastră „prevenitoare”... Nu, slavă Domnului, n-am nevoie de niciunul dintre voi...

Am s-o scot eu singură la capăt, voi găsi și singură puterea de a îndura. Iar dacă voi vedea că mai departe nu se poate, atunci știu eu cum să scap de voi... Uite, și-mi întinse deodată mâna cu palma în sus, aici, iată cicatricea! O dată am și încercat, numai că am fost neîndemânatică și n-am reușit să nimeresc artera cu foarfeca aceea boantă; am avut ghinion, au sosit, la timp și au putut să mă panseze, altminteri acum aș fi scăpată de voi toți și de mila voastră meschină! Dar data viitoare o voi face mai bine, și n-ai nicio grijă! Să nu cumva să vă închipuiți că sunt în mâinile voastre cu totul lipsită de apărare! Mai bine să morca un câine decât să mă las compătimită! Uite! – începu să râdă pe neașteptate și râsul ei suna ascuțit și totodată scrâșnit ca zgomotul de ferăstrău – uite, vezi, asta a uitat-o domnul cel grijuliu care mi-e tată, atunci când a pus să se amenajeze turnul pentru mine... La altceva nu s-a gândit, numai să am perspectivă frumoasă... Mult soare, mult soare și aer bun, curat, doar așa a spus medicul. Dar cât de folositoare poate deveni într-o zi terasa asta, nu i-a trecut prin cap nimănui, nici tatălui meu, nici medicului, nici arhitectului... Ia privește o dată în jos... – se ridicase brusc și-și aruncase cu o singură mișcare trupul ce se clătina, până la balustradă, de care se agăța acum înverșunată cu amândouă mâinile – până jos sunt patru, ba chiar cinci etaje, iar acolo e piatră tare... atât e destul... și atâta putere am, slavă Domnului, în mușchi ca să pot escalada balustrada – da, cârjele îți formează mușchi viguroși. Numai o smucitură și am scăpat o dată pentru totdeauna de blestemata voastră de compătimită și o să vă simțiți cu toții cei cărora o estropiată ca mine vă transformă viața într-un coșmar... Vezi dumneata, e simplu de tot, trebuie numai să te apleci puțin, uite așa, și pe urmă...

Alarmat peste măsură, am sărit în sus când, cu ochii strălucitori, s-a aplecat primejdios de mult peste balustradă, și i-am apucat iute brațul. Dar s-a smuls din mâna mea, de parcă aș fi atins-o cu un fier înroșit în foc și a strigat către mine:

— Nu mă atinge!... Cum de îndrăznești să pui mâna pe mine?... Nu mă atinge!... Am dreptul să fac ce vreau. Dă-mi drumul!... Dă-mi drumul imediat!

Și pentru că în loc să mă supun ordinului ei încercam s-o îndepărtez cu forța de balustradă, ea își întoarse pe neașteptate partea de sus a trupului și mă lovi în piept. Și acum se întâmplă cel mai înfiorător lucru. Lovindu-mă, ea își pierdu punctul de sprijin și o dată cu el echilibrul. Ca rețezați de coasă, genunchii betegi cedară complet. Cu o singură mișcare, căzu ca o cârpă moale, și din pricină că în cădere vru să se agațe de masă, trase cu dânsa întreaga tăblie. Peste ea și peste mine, care încercam s-o prind încă în ultimul moment pe cea care se clătina ca o păpușă de câlți, zăngăneau acum vaza defiori, farfuriile și ceștile sparte, zornăiau lingurițele; clopotul mare de

bronz căzu cu zgomot pe pardoseală și se rostogoli sunând puternic peste toată terasa.

Între timp, fata paralizată se prăbușise în chip jalnic și zăcea neputincioasă pe jos, o legătură tremurândă de mânie, hohotind de enervare și rușine. Am încercat să ridic trupul firav, dar ea se împotriva și urla la mine:

— Pleacă!... pleacă!... pleacă!... ești un bădăran, un necioplit!...

Și în vremea asta lovea cu brațele în jurul ei, încercând mereu să se ridice fără ajutorul meu. Și de fiecare dată când mă apropiam pentru a o ajuta cumva, se făcea ghem și se împotriva din toate puterile, strigându-mi în mânia ei furibundă și totodată neputincioasă:

— Pleacă... nu mă atinge... pleacă de-aici!

Niciodată nu mai trăisem ceva atât de înfiorător.

În clipa aceasta se auzi un zumzet în spatele nostru. Era ascensorul care urca. Probabil din pricina clopotului care, rostogolindu-se pe pardoseală, făcuse destul zgomot ca să-l aducă aici pe servitorul în permanență atent. Sosi în grabă, coborându-și imediat, cu discreție, ochii speriați, ridică, fără să mă privească, trupul ce zvâcnea – era desigur obișnuit cu mișcarea aceasta – o ridică foarte îndemânat și o purtă până la scaunul cu rotile pe fata care mai plângea. Încă un minut și iată că ascensorul zbârâni iarăși, pornind în jos; am rămas singur cu masa răsturnată, printre ceștile sparte și lucrurile răspândite într-o dezordine atât de mare, încât părea că un trăsnet căzuse din senin, risipindu-le cu puterea lui explozivă în toate părțile.

•

Nu știu cât timp am tot stat astfel pe terasă, printre farfuriile și ceștile sparte, cu totul năucit de această ieșire primitivă, căreia nu-i puteam găsi nicio explicație. Spusesem vreo prostie chiar atât de mare? Prin ce provocasem asemenea mânie de neînțeles? Dar iată că în spatele meu se auzi iarăși zgomotul cel bine-cunoscut care aduce a zumzet: ascensorul urca din nou, servitorul Josef se ivi iarăși, cu o ciudată umbră de tristețe pe obrazul proaspăt bărbierit, ca de obicei. Credeam că vine doarca să facă rânduială pe terasă și mă simțeam oarecum caraghios în mijlocul acestei îngrămădiri de cioburi, temându-mă să nu-l stingheresc. Dar el se apropie încetisor de mine, cu ochii plecați, ridicând în același timp un șervet de pe jos.

— Iertați-mă, domnule sublocotenent, spuse discret, cu vocea lui voalată, încât părea că din însuși tonul lui se desprind respectuoase plecăciuni (o, era un servitor de veche spiță austriacă). Să-mi fie îngăduit să-l șterg puțin pe domnul sublocotenent.

Abia atunci am observat, urmărindu-i degetele îndemânate, două pete mari umede, una pe tunică și alta pe pantalonii de călărie deschiși la culoare. Probabil că în timp ce mă aplecam să-i ajut fetei care se prăbușea, se vărsase una dintre ceștile de ceai trase în cădere, și acum valetul freca și tampona grijuliu cu șervetul peste locurile umede. În timp ce stătea în genunchi și se străduia astfel, eu îi zăream de sus creștetul încărunțit și credincios, cu cărarea care-i despărțea corect părul, nu m-am putut împiedica să bănuiesc că bătrânul se apleca anume atât de adânc, ca să nu-i zăresc chipul și privirea cutremurată.

— Nu, așa nu merge, spuse în sfârșit cu amărăciune, fără să ridice capul. Cel mai bine ar fi, domnule sublocotenent, să trimit șoferul până la cazarmă ca să aducă o altă tunică. Domnul sublocotenent nu poate pleca așa; dar să nu aveți nicio grijă, domnule sublocotenent, într-un ceas totul e uscat și imediat după aceea voi călca pantalonii.

Se părea că face toate aceste constatări doar cu pricepere profesională. Dar din tonul său se desprindea o nuanță de regret și de oarecare consternare, care-i însoțea vorbele și-l trăda. Și când i-am spus că nu-i nevoie și că ar fi mai bine să telefonez după o trăsură, căci oricum voiam să mă duc direct acasă, el își drese pe neașteptate vocea și-și ridică rugător bunii lui ochi cam obosiți.

— Rog pe domnul sublocotenent să mai rămână o clipă. Ar fi îngrozitor dacă domnul sublocotenent ar pleca acum. Știu sigur că domnișoara s-ar enerva grozav dacă domnul sublocotenent n-ar mai zăbovi puțin. Acum, domnișoara Ilona este la dânsa... și... a ajutat-o să se întindă pe pat. Dar domnișoara Ilona mi-a poruncit să vă înștiințez că vine imediat, domnul sublocotenent s-o aștepte neapărat.

Fără să-mi dau seama de ce, eram mișcat. Cât de mult o iubesc toți pe fata bolnavă! Cum o alintă fiecare și cum o scuză! Am simțit cu impetuozitate nevoia să-i spun un cuvânt de îmbărbătare acestui bătrân cu sufletul atât de bun, care, consternat de propria-i îndrăzneală, îmi curăța iarăși, cu o înverșunare suspectă, tunică; l-am bătut, așadar, ușor pe umăr.

— Lasă, dragă Josef, numerită atâta osteneală! La soare asemenea pete se usucă repede și sper că ceaiul pe care-l servești nu e destul de tare ca să rămână de pe urma lui o pată adevărat. Lasă, Josef, mai bine adună cioburile. Și n-avea nicio grijă, voi aștepta până vine domnișoara Ilona.

— O, ce bine că domnul sublocotenent mai stă! Și bătrânul respiră cu vădită ușurare. Și domnul von Kekesfalva se va înapoia curând, fără îndoială că se va bucura să-l salute pe domnul sublocotenent. Mi-a poruncit anume să...

Dar în aceeași clipă se auzi un pas ușor urcând pe trepte. Era Ilona. În timp ce se apropia de mine, își ținea ochii în pământ, ca și servitorul adineauri.

— Edith te roagă să vii pentru o clipă jos, în dormitor. Numai o clipă! Mi-a spus să-ți transmit că te roagă din suflet.

Am coborât împreună scara în spirală. N-am schimbat niciun cuvânt, în timp ce treceam prin camera de primire și prin a doua încăpere, intrând apoi în coridorul lung care ducea probabil spre camerele de dormit. Uneori, umerii noștri se atingeau din întâmplare prin această trecătoare întunecată și strâmtă, poate și din pricină că mergeam atât de enervat și de neliniștit. Ilona se opri la a doua ușă laterală și-mi șopti stăruitor:

— Acum trebuie să fii bun cu Edith. Nu știi ce s-a întâmplat acolo sus, dar cunosc aceste izbucniri subite ale ei. Le cunoaștem cu toții. Dar nu se cuvine să i le luăm în nume de rău, crede-mă că nu. Niciunul dintre noi nu-și poate închipui ce înseamnă să zaci așa, neputincioasă, de dimineață până seara. În asemenea situație e firesc, la urma urmei, ca nervii să fie suprasolicitați și la un moment dat izbucnește, fără să știe și fără să vrea. Iar după aceea, crede-mă, nimeni nu e mai nenorocit ca sârmana de ea. Tocmai în asemenea cazuri, când se rușinează și se chinuiește atâta, trebuie să fim de două ori mai buni cu dânsa.

N-am răspuns. De altfel, ar fi fost și inutil. Ilona trebuie să fi simțit oricum cât de zguduit eram. Fata bătu încet de tot în ușă și abia se auzi dinăuntru răspunsul, un „intră!” timid, că-mi mai șopti repede:

— Să nu rămâi prea mult Numai o clipă!

Am intrat pe ușa care cedă fără zgomot. În camera încăpătoare, pe care perdele portocalii o întunecau aproape cu desăvârșire înspre grădină, n-am observat la prima privire nimic altceva decât o semiobscuritate roșietică; abia pe urmă am distins, în fund, dreptunghiul ceva mai deschis la culoare al unui pat. De acolo se auzi, sfioasă, vocea binecunoscută:

— Te rog, aici, pe taburet. Te rețin numai o clipă.

M-am apropiat. Dintre perne sclipea îngust chipul de sub umbrele mai închise ale părului. O cuvertură multicoloră își întindea florile brodate acoperind-o până aproape de gâtul slab, firav ca al unui copil. Cuprinsă parcă de o anume teamă, Edith așteptă până mă așezai. Abia după aceea, îndrăzni să vorbească, timid:

— Iartă-mă că te primesc aici, dar am avut un fel de amețeli... n-ar fi trebuit să stau atâta afară, sub soarele puternic, asta-mi provoacă întotdeauna amețeli... Cred că într-adevăr nu prea eram în toate mințile când... Dar... dar, nu-i așa... Ai să uiți totul? Nu-mi iei în nume de rău necuviința?

Era atâta teamă și implorare în vocea ei, încât am întrerupt-o repede:

— Dar e absurd... A fost exclusiv vina mea... n-ar fi trebuit să te las să stai atât de mult în căldura aceea îngrozitoare.

— Să te cred?... Nu mi-o iei în nume de rău... adevărat că nu?

— Nici gând.

— Și ai să vii iarăși... așa ca întotdeauna?

— Întocmai așa. Dar, firește, cu o condiție.

Privirea îi deveni neliniștită.

— Ce condiție?

— Să ai ceva mai multă încredere în mine și să nu te frământați toată vremea, așa, din senin, că m-ai supărat sau că m-ai jignit! Între prieteni nu se ține seama de asemenea fleacuri. Te rog să mă crezi că arăți cu totul altfel când te bucuri din inimă de ceva și ne faci pe toți fericiți, pe tatăl dumitale, pe mine, pe Ilona, și pe toți din casă! Îți doream din tot sufletul, alaltăieri, la excursia noastră, să te poți vedea singură, ce veselă erai, și noi toți împreună cu dumneata – toată seara nu m-am gândit decât la asta.

— Toată seara te-ai gândit la mine? Mă privea puțin cam nesigură. Într-adevăr?

— Toată seara. A, dar și ce zi a fost; n-am s-o uit niciodată! Minunată a fost această excursie, minunată!

— Da, repetă ea visătoare. A fost minunată... mi-nu-nată... mai întâi drumul printre lanuri și apoi mânjii cei mici și serbarea din sat... minunat a fost totul, de la început până la sfârșit! A, ar trebui să ies mai des așa, pe câmp! Poate că, într-adevăr, doar statul ăsta stupid în casă, această neghioabă autoizolare mi-a distrus nervii în asemenea hal. Dar dumneata ai dreptate, am fost întotdeauna prea susceptibilă... adică m-am făcut așa abia de când mi s-a întâmplat asta... Înainte, zău, nu-mi amintesc să-mi fi fost vreodată frică de cineva... abia atunci am devenit îngrozitor de nesigură... Îmi închipui totdeauna că fiecare se uită la cârjele mele, că fiecare mă compătimește... Știu că este doar o prostie, că este o mândrie prostească și copilărească să te superi în felul acesta, căci supărarea se întoarce împotriva ta însăși, știu că toate acestea se răzbună și scot omul din fire. Dar cum să nu devii bănuitoare, când durează de atâta amar de vreme! Ah, dacă toată povestea asta îngrozitoare s-ar sfârși odată, că să nu devin atât de rea, atât de nesuferită și de irascibilă!

— Dar totul se va sfârși în curând. Numai curaj trebuie să ai, încă puțin, curaj și răbdare.

Ea se ridică un pic:

— Crezi... crezi într-adevăr sincer că acum se va sfârși totul cu ajutorul acestui tratament?... Închipuie-ți, alaltăieri, când tata a urcat la mine cu

vestea asta, eram sigură de tot... Dar azi-noapte, nu-mi dau seama cum, m-a cuprins deodată un fel de teamă că medicul poate s-a înșelat și mi-a spus un lucru neadevărat, fiindcă... fiindcă trebuie să știi că mi-am adus aminte de ceva. Înainte, aveam încredere în medic, în doctorul Condor, aveam încredere în el ca într-un Dumnezeu. Dar se întâmplă întotdeauna așa... mai întâi medicul îl observă pe pacient, dar dacă durează mult, învață și pacientul să-l observe pe medic, iar ieri – să știi că asta ți-o povestesc numai dumitale – ieri, în timp ce mă examina, mi se părea uneori că... ei, dar cum să-ți explic... așa... se purta ca și când ar juca teatru față de mine... Mi s-a părut atât de șovăitor, atât de nesincer, nu atât de deschis, atât de sigur ca de obicei... Nu știu de ce, dar mi se părea că dintr-un motiv oarecare se rușinează de mine... Bineînțeles că am fost teribil de fericită pe urmă, când am auzit că vrea să mă trimită în Elveția... și totuși... undeva, în străfundurile tainice ale inimii... ți-o mărturisesc numai dumitale... revenea mereu teama absurdă... dar lui să nu i-o spui, pentru numele lui Dumnezeu!... că ceva nu-i în ordine cu acest tratament nou... că nu încercă decât să mă ducă de nas... sau poate că încercă numai să-l liniștească pe tata... Vezi, încă nu reușesc să scap de ea, de această groaznică neîncredere. Dar ce pot să fac? Cum să nu devii bănuitoare față de tine însăși, față de toți ceilalți, când de atâtea ori au încercat să te convingă că se va sfârși. Pentru ca apoi, iarăși, lucrurile să se desfășoare atât de încet, atât de îngrozitor de încet... Nu, nu pot. Crede-mă că nu mai pot suporta câtuși de puțin această așteptare!

Se înălțase, enervată, mâinile începură să-i tremure. M-am aplecat repede înspre ea.

— Nu, te rog... te rog nu te enerva iarăși! Amintește-ți că abia mi-ai promis...

— Da, da, ai dreptate! N-are niciun rost să te chinuiești, și să-i chinuiești și pe ceilalți. Iar ceilalți, ce vină au ei! Și așa le amărăști viața, ești o povară pe umerii lor... Dar nu, nu despre asta am vrut să vorbesc, crede-mă că n-am vrut. Am vrut numai să-ți mulțumesc că nu mi-ai luat în nume de rău izbucnirea aceea stupidă și... în general, că ești atât de bun cu mine, atât de... atât de emoționant de bun, cum nici nu merit... și că eu, tocmai pe dumneata... dar nu-i așa, nu vom mai vorbi despre asta?

— Niciodată. Te rog să fii convinsă de asta. Iar acum trebuie să te odihnești.

M-am ridicat în picioare ca să-i întind mâna. Arăta de-a dreptul mișcător, așa cum era. Pe jumătate încă speriată și pe jumătate calmată, zâmbindu-mi dintre perne, un copil, un copil care se pregătește de culcare. Totul era în ordine, atmosfera se limpezise cum se limpezește cerul după furtună. M-am

apropiat cu totul degajat și aproape vesel. Dar pe neașteptate ea tresări speriată.

— Pentru numele lui Dumnezeu, ce s-a întâmplat? Uniforma dumitale...

Observase petele mari și umede de pe tunica mea; se simțea pe semne vinovată, dându-și seama că numai ceștile pe care le trăsese cu sine când căzuse ar fi putut pricinui această mică nenorocire. Ochii i se ascuseră numaidecât îndărătul pleoapelor, mâna care se și întinsese se retrase temătoare. Dar tocmai faptul că lua în serios un amănunt atât de lipsit de importanță avu asupra mea un efect impresionant; ca s-o liniștesc, am trecut la un ton frivol, încercând să glumesc.

— A, nu-i nimic, spusei, nimic serios. Un copil neastâmpărat m-a stropit.

În privirea ei încă mai era ceva tulbure. Dar acceptă cu recunoștință tonul acesta glumeț și-și căută salvarea în el.

— Și pentru asta i-ai tras o bătaie zdravănă copilului neastâmpărat?

— Nu, am răspuns intrând în joc. N-a mai fost nevoie. Copilul a devenit iarăși cuminte.

— Și e adevărat că nu mai ești supărat pe el?

— Nici gând. Ar fi trebuit să-l auzi ce frumos a spus „vă rog să mă iertați”.

— Nu-i mai porți, așadar, niciun fel de pică?

— Nu, s-a iertat și s-a uitat. Numai că trebuie să rămână și mai departe cuminte și să facă tot ce i se cere.

— Și ce trebuie să facă, atunci, copilul?

— Să aibă tot timpul răbdare, să fie mereu prietenos, mereu bine dispus. Să nu stea prea mult la soare, să iasă des la plimbare cu trăsura și să urmeze tot ce-i prescrie medicul. Dar acum, înainte de orice, copilul trebuie să se culce și să nu mai vorbească, să nu se mai gândească. Noapte bună!

I-am întins mâna. Era fermecător de drăguță, așa cum stătea culcată și râdea spre mine fericită cu licărul din stelele ochilor. Cinci degete subțiri se așezară, calde și ușoare, în mâna mea.

Pe urmă m-am depărtat, cu inima ușoară. Atinsesem clanța când, în spatele meu, se mai auzi o dată un râs scurt și cristalin.

— Acum, a fost cuminte copilul?

— Cât se poate de cuminte! Ba chiar va căpăta un zece plus! Acum însă, la culcare, la culcare și fără niciun fel de gânduri negre!

Deschisesem pe jumătate ușa, când iarăși mă ajunse din urmă râsul acela copilăresc și ștregăresc. Și dintre perne se auzi din nou vocea:

— Ai uitat ce i se cuvine unui copil cuminte înainte de culcare?

— Anume?

— Unui copil cuminte i se cuvine o sărutare de „noapte bună”.

Și iată că deodată am început să nu mă prea simt în apele mele. Ceva vibra și se modula în glasul ei, un ton frivol care nu-mi plăcea; încă de adineauri ochii îndreptați către mine aveau o strălucire prea febrilă. Dar n-am vrut s-o indispen pe fata atât de irascibilă.

— A, da, firește, răspunsei, indiferent în aparență. Era cât pe ce să uit.

M-am întors cei câțiva pași până la patul ei și, din tăcerea subită care s-a lăsat, am simțit că respirația i s-a oprit. Tot timpul ochii mă urmăreau stăruitor în drumul meu, în timp ce capul stătea nemișcat pe pernă. Nicio mână, niciun deget nu se mișca, numai ochii care mă observau, urmărindu-mă prin încăperea fără să mă slăbească o clipă.

„Repede, repede!” mi-am spus, în timp ce mă simțeam din ce în ce mai stingherit și m-am aplecat în grabă atingându-i ușor, ca în treacăt, fruntea cu buzele. În mod intenționat aproape că nici nu i-am atins pielea, am simțit numai din apropiere, confuz, parfumul părului.

În clipa aceea însă, mâinile ei, care probabil se aflau în așteptare pe pătură, se repeziră brusc înainte. Ca niște clești îmi cuprinseseră tâmplele, înainte de a-mi fi putut feri capul și-mi traseră gura de pe frunte în jos, spre buzele ei. Atât de fierbinți, atât de posesive și de lacome se lipiră de ale mele, încât am simțit dinții mei atingându-i pe ai ei, și în același timp pieptul umflându-i-se și întinzându-se în sus, ca să atingă, să simtă trupul meu aplecat. Niciodată în viață n-am mai fost sărutat atât de sălbatic, atât de deznădăjduit, atât de însetat, cum m-a sărutat fata aceasta infirmă.

Și nu se sătura, nu se mai sătura! Cu forța pe care ți-o insuflă numai beția simțurilor mă ținea strâns lipit de ea, până își pierdu răsuflarea. Pe urmă îmbrățișarea slăbi, mâinile febrile începură să rătăcească în jurul tâmplelor, apoi în sus răscolindu-mi părul. Dar nu-mi dădu drumul. O clipă numai, mă lăsă ca să-mi privească stăruitor, ca vrăjită, ochii, apoi mă apucă iarăși strângându-mă cu sălbăticie și-mi sărută la întâmplare și fierbinte obrajii, fruntea, ochii, buzele – cu lăcomie feroce și totodată neputincioasă. La fiecare dintre aceste izbucniri bâiguia, gemea:

— Prostule... prostule... ești un prost... și tot mai fierbinte... dragule, dragule.

Tot mai lacome, tot mai pătimase îi deveneau îmbrățișările, tot mai spasmodic mă cuprindea și mă săruta. Apoi pe neașteptate, așa cum se rupe brusc o bucată de pânză, un fior îi trecu prin trup... Îmi dădu drumul, capul căzu înapoi pe pernă și numai ochii îi sticleau privind-mă biruitori.

Și apoi, întorcându-și repede fața spre perete, îmi șopti epuizată și în același timp rușinată:

— Pleacă acum, pleacă, prostule... pleacă!

Am plecat, ba nu, m-am împleticit până la ușă. Chiar pe coridorul întunecos mă părăsiră ultimele puteri. A trebuit să mă țin de perete, atât eram de amețit și totul se învârtea în jurul meu. Așadar, asta era! Asta era taina, cea prea târziu dezvăluită, taina neliniștii ei, a agresivității ei, inexplicabilă până acum. Eram peste măsură de speriat. Mă simțeam de parcă m-aș fi aplecat neștiutor să culeg o floare și ar fi fâșnit o viperă spre mine. Dacă fata aceasta sensibilă m-ar fi bătut, m-ar fi ocărât, m-ar fi scuipat – m-ar fi consternat mai puțin, căci eram întotdeauna pregătit pentru orice manifestare imprevizibilă, ținând seama de nervii ei atât de irascibili – numai acest singur lucru nu-l puteam prevedea, numai pe acesta, că ea, bolnavă, deznădăjduită poate iubi și vrea să fie iubită. Că această copilă, această jumătate de femeie, această ființă neterminată și neputincioasă *avea îndrăzneala* (nu pot să mă exprim altfel) să iubească, să dorească, cu dragostea atotștiutoare și senzuală a unei adevărate femei. La orice m-aș fi gândit, numai la asta nu, că o fată dezmoștenită de soartă, care nu avea destulă forță să-și târâie propriul trup, poate visa pe altcineva iubind-o, îl poate visa ca amant al ei, că se înșală în chip atât de înfiorător în privința mea, tocmai a mea, care veneam și iarăși reveneam la ea numai din milă.

În clipa următoare, însă, mi-am și dat seama cu un nou fior de groază că nimic altceva decât tocmai propria mea milă pătimășă poartă vina principală, dacă această fată despărțită de lumea exterioară și părăsită așteaptă de la mine, singurul bărbat care o vizitează compătimitor zi de zi în închisoarea ei, dacă așteaptă de la acest neghiob al propriei sale compătimiri un alt sentiment, și anume unul de tandrețe. Eu însă, necioplitul de mine, de o naivitate incurabilă în neliniștea mea, n-am văzut în ea decât o suferindă, o paralizată, am văzut copila și nu femeia. Nici măcar o singură clipă, fie ea cât de fugară, nu mi-a trecut prin minte să-mi închipui că sub acea pătură protectoare s-ar afla un trup gol care respiră, simte, așteaptă, trupul unei femei, care, ca toate celelalte trupuri, dorea și se voia dorit – nicipând eu, bărbatul de douăzeci și cinci de ani, nu îndrăznisem să visez măcar la posibilitatea că și femeile bolnave, infirme, necoapte, îmbătrânite, repudiate, însemnate de soartă să cuteze a iubi. Căci un om tânăr și lipsit de experiență își plăsmuiește și-și croiește despre lumea reală, cu toate câte se întâmplă în ea, o imagine izvorâtă aproape totdeauna numai din cele povestite, din cele citite – înainte de a trăi el visează și ia drept autentice aspecte și modele străine. În acele cărți însă, în acele piese de teatru, sau la cinematograf (unde viața este aplatizată, iar realitatea simplificată) cei care se doreau reciproc erau întotdeauna tineri, frumoși, dintre cei aleși, iar eu eram convins că așa se întâmplă – de unde și aversiunea mea față de unele aventuri – eram convins că, spre a dobândi grațiile unei femei, trebuie să fii

deosebit de atrăgător, deosebit de dotat, deosebit de favorizat de soartă. Numai de aceea fusesem atât de degajat în relațiile mele cu cele două fete, de aceea rămăsesem calm, fiindcă de la început mi se păruse că în legătura noastră este exclus orice element erotic și niciodată nu mi-ar fi dat în gând căfetele ar putea vedea în mine mai mult decât un tânăr simpatic și un bun prieten. Chiar dacă uneori simțeam la Ilona o frumusețe senzuală – la Edith nu mă gândisem nici măcar o dată ca la o persoană de alt sex; categoric nu mi trecuse prin minte nici măcar o clipă că în trupul infirm al fetei se aflau același organe sensibile și că în sufletul ei încolțea aceeași dorință ca la oricare altă femeie. Abia atunci, am început să pricep încetul cu încetul (ceea ce de obicei poezii trec sub tăcere), anume că tocmai cei respinși, cei însemnați, cei urâți, cei ofiliți, cei schilozi, cei repudiați doresc cu o aviditate mult mai pătimașă, mult mai primejdioasă decât cei fericiți și sănătoși, că iubesc cu o dragoste fanatică, întunecată, opacă și că nicio patimă pe pământ nu se ridică mai lacomă, mai deznădăjduită decât tocmai cea fără speranță, cea fără perspective, a copiilor vitregi ai lui Dumnezeu, care nu găsesc o justificare a existenței lor pământești decât tocmai iubind și fiind iubiți. Că tocmai din cele mai adânci abisuri ale deznădejzii izbucnește în chipul cel mai înverșunat strigătul pătruns de panică al lăcomiei de viață – despre existența acestei taine înfiorătoare nu avusesem nici cea mai vagă bănuială, eu, cel neștiutor, cel lipsit de experiență! Abia în acel moment revelația pătrunsesese în mine ca un cuțit înroșit în foc.

„Prostule!” – acum înțelegeam și de ce tocmai acest cuvânt i se desprinsese de pe buze în toiul panicii de care erau cuprinse sentimentele ei, pe când își apăsa cu putere de al meu pieptul format doar pe jumătate. „Prostule!” – da, avea dreptate să-mi spună așa! Cu toții trebuie să fi înțeles de mult cum stăteau lucrurile, chiar din prima clipă, și tatăl, și Ilona, și servitorul, și celelalte slugi. Cu toții bănuiau de mult dragostea ei, pasiunea ei – cu teamă poate, și probabil cu un presentiment nefavorabil – numai eu habar n-aveam de nimic, neghiob al compătimirii mele, care făcea pe camaradul bun, cuminte, mărginit, care glumea cu exuberanță și nu observa că sufletul ei fierbinte se chinuia din pricina faptului că în chip cu totul de neînțeles nu înțelegeam ceea ce înțeleseseră cu toții. Așa cum într-o comedie de proastă calitate, lamentabilul erou se află în miezul unei intrigi, și fiecare dintre spectatorii din sală știe de mult că va fi prins în mrejele ei, numai el, numai nerodul joacă mai departe, cât se poate de serios, joacă mai departe fără să-i pese și încă nu pricepe în ce plasă a căzut (pe când ceilalți cunosc de la început fiecare fir și fiecare ochi) – la fel trebuie să fi privit toți ai casei, cum bâjbâiam în acest joc stupid de-a baba oarba, un joc al sentimentelor, până când ea mi-a smuls cu forța legătura de pe ochi. Dar așa cum un singur

bec care se aprinde ajunge să lumineze simultan o duzină de obiecte într-o cameră, tot așa, spre rușinea mea, mi s-au limpezit abia acum – prea târziu, prea târziu! – nenumărate mici întâmplări din aceste săptămâni. Acum abia s-a făcut brusc lumină în mine și am înțeles de ce se enerva de câte ori îi spuneam glumind „micuț”, ei, care mai ales față de mine nu voia să fie socotită copilă, ci se voia dorită ca femeie, ca amantă. Abia acum am înțeles de ce buzele îi tremurau uneori neliniștite, mai ales când paralizia ei mă mișca în chip vădit, de ce ura cu atâta înverșunare compătimirea mea – probabil că instinctul ei de femeie își dădea tainic seama că mila e un simțământ mai domol și mult prea frățesc, și un lamentabil surrogat al dragostei adevărate. Cum trebuiesă fi așteptat, sărmana, un cuvânt, un semn de înțelegere care întârzia și iarăși întârzia, cât trebuie să fi suferit din pricina nepăsării mele flecare, în timp ce ea se perpelea pe jarul nerăbdării și aștepta cu sufletul tremurând primul gest de tandrețe, sau măcar un semn că în sfârșit mi-am dat seama de pasiunea ei. Iar eu, eu nu spusese nimic, nu făcusem nimic și totuși continuasem să vin, adâncindu-i neîncetat simțămintele prin prezența mea zilnică și totodată tulburând-o cu orbirea mea sufletească – cât de explicabil era, așadar, că până la urmă nervii ei au cedat și m-a îmbrățișat ca pe o pradă cucerită de ea însăși!

Toate acestea năvăleau acum în mine, cu sute de imagini care se fugăreau în timp ce stăteam rezemat de perete, în coridorul întunecos, parcă proiectat acolo de o explozie, cu respirația sleită și picioarele aproape tot atât de paralizate ca ale ei. De două ori am încercat să înaintez ținându-mă de zid, dar abia a treia oară am izbutit să ajung pe pipăite până la clanță. „Ușa asta dă în salon, îmi făceam repede socoteala, cealaltă, din stângă, duce spre hol, acolo e sabia mea și chipiul. Iute, așadar, prin cameră și apoi afară, afară, înainte ca ser- viitorul să apară! Să cobor numaidecât scările și afară, afară, numai să ajung afară! Să scap de casă, înainte de a întâlni pe cineva, căruia să trebuiască să-i vorbesc și să-i răspund la întrebări. Să ajung mai repede afară, să nu-mi iasă tatăl în cale, nici Ilona, nici Josef, niciunul dintre cei care m-au lăsat să gonesc mai departe, căzând prostește în aceste mreje! Afară, cât mai repede afară!”

Dar, prea târziu! În salon aștepta – probabil că-mi și auzise pași – Ilona. De cum mă zări, expresia feței i se schimbă.

— Isuse Cristoase, ce s-a întâmplat? Ești atât de palid... s-a... s-a întâmplat iarăși ceva cu Edith?

— Nimic, nimic, am găsit puterea să bâlbâi și am dat să ies, cred că acum a adormit. Iartă-mă, dar trebuie să plec.

Totuși, probabil că în atitudinea mea bruscă trebuie să fi fost ceva care inspira teamă, căci Ilona mă apucăhotărâtă de braț și mă sili să iau loc, ba chiar mă împinse până la un fotoliu.

— Așază-te aici și stai liniștit. Mai întâi trebuie să-ți revii... Și părul dumitale... cum arată părul dumitale! Ești ciufulit de tot... Nu, rămâi în fotoliu – voisem să sar în picioare – îți voi aduce un coniac.

Alergă spre bufet, umplu un pahar și eu îl dădui repede pe gât. Neliniștită, Ilona se uita la mine cum îmi tremura mâna în timp ce puneam jos paharul (niciodată în viața mea nu mă simțisem atât de slăbit, atât de epuizat). Pe urmă, se așază tăcută lângă mine și așteptă, fără să vorbească, ridicând din când în când, cu prudență, numai dintr-o parte, privirea neliniștită asupra mea, așa cum te uiți la un bolnav. Într-un târziu, întrebă:

— Edith... ți-a spus ceva... vreau să spun, ceva ce... ceva în legătură cu dumneata?

Din felul prevenitor în care se exprima, simțeam că bănuiește totul. Iar eu eram prea slăbit ca să mă apăr. Am murmurat foarte încet:

— Da.

Ea nu se mișcă. Nu-mi răspunse. Am remarcat doar că respirația îi devenise brusc mai vie. Se aplecă spre mine cu băgare de seamă.

— Și lucrul acesta... lucrul acesta l-ai observat într-adevăr abia acum?

— Dar cum aș fi putut să nutresc asemenea bănuială... asemenea absurditate! Asemenea nebunie!... Cum de i-o fi trecut prin minte că... de ce eu... de ce tocmai eu?...

Ilona suspină.

— O, Doamne – iar Edith era convinsă că nu vii decât din pricina ei... Că numai de asta vii la noi. Eu... n-am crezut-o niciodată, pentru că erai... erai atât de degajat și atât de... de însuflețit, dar într-un alt fel. Din prima clipă mi-a fost teamă că la dumneata nu e decât compătimire. Dar cum puteam să-i atrag bieteii copile atenția, cum să fiu atât de crudă, să-i scot din minte o obsesie care o făcea fericită... De săptămâni întregi trăiește numai cu gândul că dumneata... Și când mă întreba iarăși și iarăși dacă și eu cred că ții într-adevăr laea, nu puteam să fiu crudă... Doar trebuia s-o liniștesc și s-o întăresc în credința ei.

Nu m-am mai putut stăpâni.

— Nu, dimpotrivă, trebuie să i-o scoți din cap, să i-o scoți neapărat din cap. Fiindcă nu e decât o nebunie de-a ei, o idee fixă, o marotă copilărească... nimic altceva decât obișnuita atracție, plină de naivitate, a fetelor tinere pentru uniformă, și dacă mâine vine un altul, atunci va fi rândul lui să fie iubit. Trebuie să-i explici asta... Trebuie să i-o scoți din cap cât mai repede. E doar o simplă întâmplare că sunt eu, că eu am fost acela care s-a ivit în calea

ei și nu altul, unul mai bun, de pildă, dintre camarazii mei. Așa ceva trece foarte repede la vârsta ei...

Dar Ilona dădu tristă din cap.

— Nu, dragă prietene, nu-ți face niciun fel de iluzii. La Edith e ceva serios, îngrozitor de serios, ba chiar devine din zi în zi mai periculos... Nu, dragă prietene, nu pot să transformi așa, cum ai bate din palme, ceva atât de dificil într-un lucru lesne de realizat pentru dumneata. Ah, dacă ai bănui măcar ce se petrece aici în casă... De trei ori, de patru ori răsună clopoțelul în plină noapte, ne trezește pe toți fără să-i pese de noi și când dăm fuga la căpătâiul ei cuprinși de teamă că s-a întâmplat ceva o găsim șezând, buimăcită, cu privirea ațintită înainte și mereu ne întrebă și iarăși ne întrebă același lucru: „Nu crezi că i-aș putea fi cât de cât dragă, măcar un pic, un pic de tot? Doar nu sunt atât de urâtă.” Și pe urmă cere o oglindă, dar imediat o aruncă și în clipa următoare își dă chiar ea seama că e o nebunie ceea ce face, iar două ceasuri după aceea începe totul de la capăt. În deznădejdea ei îl întrebă pe taică-său, și pe Josef, și pe slujnice, chiar pe țiganca de alaltăieri – îți amintești, cred – a pus ieri s-o mai aducă o dată pe ascuns și iarăși a pus-o să-i ghicească același lucru... De cinci ori ți-a scris până acum scrisori lungi, și apoi iarăși le-a rupt. De dimineață până seara, din zori până-n noapte nu gândește și nu vorbește despre nimic altceva. O dată îmi cere să mă duc la dumneata și să te iscodesc dacă îți este dragă, cât de cât, dragă sau dacă... dacă nu te-ai plictisit de ea, fiindcăești atât de tăcut și eviți să-i adresezi cuvântul. Imediat, imediat să plec spre dumneata, să-ți ațin drumul și șoferul trebuie să dea fuga îndată să aducă mașina la scară. De trei ori, de patru ori, de cinci ori îmi repetă fiecare cuvânt pe care urmează să ți-l spun, fiecare întrebare pe care trebuie să ți-o pun. Și, în ultima clipă, când mă aflu afară, în hol, gata de plecare, răsună iar clopoțelul, trebuie să mă întorc așa cum mă aflu, cu pălăria și haina pe mine și să-i jur pe viața mamei mele că nu voi face nici cea mai vagă aluzie. Ah, ce știi dumneata!? Fiindcă pentru dumneata s-a sfârșit totul imediat ce s-a închis ușa în urma dumitale. Dar de îndată ce ai plecat, îmi relatează fiecare cuvânt pe care l-ai spus și mă întrebă ce cred despre asta și ce părere am despre cealaltă. Dacă îi spun atunci: „Doar vezi cât de dragă îi ești”, începe să strige la mine: „Minți! Nu-i adevărat! Nu mi-a spus astăzi niciun cuvânt bun”, dar în același timp vrea să mai audă încă o dată totul și de trei ori trebuie să-i repet și să-i jur... Și, pe deasupra, bătrânul! De atunci e cu totul năucit, și cu toate astea te iubește și te divinizează tocmai ca și fata lui. Ar trebui să-l vezi cum șade cu ochii lui obosiți ceasuri în șir la căpătâiul ei, și o mângâie și o liniștește, până când adoarme în sfârșit. Iar după aceea se plimbă fără odihnă toată noaptea, de-a

lungul și de-a latul camerei lui, și iarăși de-a lungul și de-a latul... Și dumneata... dumneata într-adevăr n-ai observat nimic din toate acestea?

— Nu! am strigat foarte tare în deznădejdea mea nestăpânită. Nu, îți jur, n-am observat nimic! Nici cel mai mic semn! Crezi dumneata că aș mai fi venit, că aș fi putut să șed cu voi, să joc șah și domino sau să ascult plăci la gramofon, dacă aș fi bănuțit ce se petrece aici?... Dar cum este cu puțință să fie cuprinsă de o asemenea nebunie, ca eu... ca tocmai eu... cum îmi poate cere să accept o situație atât de absurdă, o asemenea copilărie... Nu, nu, nu!

Am vrut să sar din fotoliu, atât de mult mă chinuia gândul de a fi iubit împotriva voinței mele, dar Ilona mă apucă hotărâtă de încheietura mâinii.

— Liniștește-te! Te implor, prietene dragă – nu te enerva, și, înainte de toate, te conjur să vorbești ceva mai încet! Are un fel de dar de a auzi prin pereți. Și te rog, pentru numele lui Dumnezeu, nu deveni nedrept. Sărmana a considerat drept semn faptul că vestea aceea a venit tocmai de la dumneata, că dumneata ai fost acela, tocmai dumneata, care i-ai povestit cel dintâi tatălui ei despre tratamentul cel nou. În plină noapte bătrânul s-a repezit atunci sus la ea și a trezit-o. Nici nu-ți poți închipui cum au plâns amândoi și i-au mulțumit lui Dumnezeu că în sfârșit a trecut perioada aceea îngrozitoare, și amândoi sunt convinși că imediat ce Edith va fi vindecată și va fi un om ca toți oamenii, dumneata vei... Cred că nu mai e nevoie să ți-o spun. De aceea *nu ți-e îngăduit* s-o tulburi pe sărmana fată tocmai acum, când are nevoie de nervii ei pentru noul tratament. Trebuie să fim deosebit de prudenți ca să nu bănuiască. Doamne ferește, că pentru dumneata este o situație atât de... atât de *îngrozitoare*.

Disperarea mă făcea însă să las deoparte orice scrupule:

— Nu, nu, nu!, băteam eu enervat cu mâna pe rezemătoarea fotoliului. Nu, nu pot, nu vreau să fiu iubit, nu vrea să fiu iubit astfel... iar de acum înainte, nu mă pot preface că nu-mi dau seama de nimic, nu mai pot să stau așa și să abordez o mutră dulceagă... nu pot! Dumneata nici nu știi ce s-a întâmplat... acolo, dincolo și... ea mă înțelege cu totul greșit. Ceea ce simțeam n-a fost, totuși decât compătimire. Numai compătimire, atât și nimic altceva!

Ilona tăcea și privea drept în fața ei. Pe urmă suspină.

— Da, de asta m-am temut de la început! Am simțit-o tot timpul ca pe un fel de tensiune nervoasă... Dar, Dumnezeule, ce are să se întâmple acum? Cum să-i explicăm?

Ședeam tăcuți. Totul fusese spus. Știam amândoi că nu există nicio cale de ieșire, de ieșire din impas. Deodată Ilona se ridică din fotoliu ascultând cu o expresie încordată, și, aproape concomitent, am auzit dinspre în intrare scârțitul frânelor unui automobil. Probabil că era Kekesfalva. Ilona spuse repede:

— Mai bine să nu te întâlnești acum cu el... Ești prea enervat ca să-i poți vorbi în liniște... Așteaptă, îți aduc repede chipiul și sabia, cel mai simplu e să dispari pe ușa din spate, care dă în parc. Am să născocesc eu o explicație de ce n-ai putut rămâne astă-seară aici.

Într-o clipă mi-a și adus lucrurile. Am avut noroc căservitorul alergase la mașină, astfel am putut trece neobservat pe lângă clădirile din curte, iar în parc, teama vecină cu panica – să nu fiu pus în situația de a răspunde cuiva la întrebări – mi-a grăbit pașii. Pentru a doua oară m-am strecurat, pe furiș, ferindu-mă ca un hoț din casa aceasta prevestitoare de nenorociri.

•

Tânăr și destul de lipsit de experiență cum eram, socotisem întotdeauna dorurile și suferințele dragostei drept cel mai greu chin al sufletului. Dar în aceste ceasuri am început să-mi dau seama că mai există și un alt chin, poate și mai aprig decât să-ți fie dor și să nu fii dorit, anume să fii iubit împotriva voinței tale și să nu te poți apăra împotriva acestei patimi agresive. Să vezi cum, alături, un om se mistuie în dogoarea dorinței lui și să asști neputincios, să nu găsești în tine, înlăuntru tău, nici mijloacele, nici aptitudinea, nici forța necesară să-l poți smulge din aceste flăcări. Când ești tu însuși nefericit în dragoste, îți poți înfrâna uneori patima, căci nu ești doar victima, ci și creatorul chinurilor tale; dacă un îndrăgostit nu este capabil să-și stăpânească pasiunea, atunci măcar se poate consola că suferă din propria lui vină. Dar pierdut fără scăpare este cel iubit fără să iubească la rândul lui, căci măsura și limita pasiunii sale nu se mai află în el, ci dincolo de puterea sa, și orice voință rămâne nevolnică atunci când altul te vrea. Am impresia că numai un bărbat poate simți pe deplin cât de fără ieșire e o astfel de situație, numai pentru el simțământul acesta, de a fi constrâns și de a trebui să se opună constrângerii, devine un chin și totodată o fărădelege. Căci dacă o femeie se apără împotriva unei patimi nedorite, ea nu face decât să asculte o lege a sexului ei, izvorâtă din cele mai adâncistraturi ale ființei sale; gestul refuzului inițial este în oarecare măsură originar înnăscut oricărei femei și chiar dacă se refuză celei mai arzătoare dorințe, ea nu poate fi socotită neumană. Dar ce urmări funeste se pot ivi când destinul schimbă echilibrul, când o femeie și-a biruit pudoarea în asemenea măsură, încât ajunge să-i mărturisească unui bărbat pasiunea ei, încât își oferă iubirea fără a avea certitudinea că la rândul ei este iubită, iar el, cel solicitat, rămâne recalitrant și rece! Se află întotdeauna aici elemente ale unei urzeli de nedescurcat, căci a nu răspunde la dorința unei femei, înseamnă totodată a-i distruge mândria, a-i tulbura simțământul de pudoare; cine se refuză unei femei care îl dorește trebuie întotdeauna s-o rănească în ce are ea mai nobil. Zadarnică este atunci orice delicatețe în refuz, lipsite de sens sunt toate

cuvintele evazive, fie chiar politicoase, insultătoare e orice propunere pentru o simplă prietenie, după ce o femeie și-a mărturisit slăbiciunea ei – în acest caz, orice rezistență a bărbatului devine, inevitabil, o cruzime neacceptând iubirea, el va ajunge întotdeauna să fie un vinovat fără vină. Cătușe îngrozitoare, de nedesfăcut – tocmai te simțeai încă liber, îți aparțineai ție însuși și nu erai îndatorat față de nimeni, și pe neașteptate ești hăituit și împresurat, pradă și țintă a unei pasiuni străine, nedorite. Îți dai seama, afectat până în adâncurile sufletului tău: zi și noapte te așteaptă acum cineva, se gândește la tine, te dorește și suspină după tine, o femeie, o străină! Te vrea, te revendică, te cere prin fiecare por al făpturii ei, cu trupul, cu sângele ei. Mâinile tale, părul tău, buzele tale, trupul, toate le vrea, noaptea ta și ziua ta, simțămintele tale, sexul tău și toate gândurile și visurile tale. Vrea să împartă totul cu tine, vrea să-ți ia totul, să soarbă totul în ea cu respirația ei. Mereu, zi și noapte, fie că ești treaz, fie că dormi, se află acum, undeva, pe lume, o ființă aprinsă de dor și care nu doarme și te așteaptă, cineva veghează asupra ta și te visează. E zadarnică încercarea de a nu te gândi la ea, la cea care se gândește neîncetat la tine, e zadarnică tentativa de evadare, căci nu mai ești în tine, ci în ea. Ca o oglindă care rătăcește prin lume, un om străin a început pe neașteptate să te poarte în sine – nu, nu, ca o oglindă, căci oglinda îți soarbe imaginea numai dacă i te oferi din proprie voință – ea însă, femeia, străina care te iubește, ea te-a și sorbit înlăuntrul ei, în sângele ei. Mereu te are în ea și te poartă cu ea, oriunde te-ai refugia. Mereu ești altundeva, închis într-un alt om, deținut prizonier, niciodată nu mai ești, tu însuși, niciodată nu ești liber și, sigur de tine și fără obligații, mereu ești hăituit, mereu îndatorat; mereu simți, ca pe un fel de permanentă sorbire care te arde, cum se gândește la tine. Cuprins de ură și cuprins de groază, trebuie să înduri această dorință străină care suferă pentru tine, și acum știi: este cea mai irațională, cea mai implacabilă asuprire la care poate fi supus un bărbat, aceea de a fi iubit în pofida voinței sale, e tortura tuturor torturilor, și totuși o vină de care nu te-ai făcut vinovat.

Nici în cel mai fugar vis, fie el visat chiar ziua-nămiaza mare nu mi s-ar fi părut cu puțință că pe mine o femeie mă poate iubi cu atâta ardoare. E drept că deseori fusesem martor când câte un camarad povestea lăudăros cum una sau alta „aleargă” după el; poate că la aceste relatări indiscrete ale unor asemenea cazuri de nedorită insistență, am râs și eu, în corul veseliei generale, căci pe atunci încă nu-mi dădeam seama că orice formă a iubirii, chiar cea mai ridicolă și mai absurdă, este destinul unui om și că față de iubire poți păcătui chiar prin simplă indiferență. Dar, toate cele auzite și citite te ating numai superficial, nu au vigoare; numai din trăire proprie, inima poate să învețe în ce constă esența unui sentiment. A trebuit mai întâi

să trăiesc eu însumi chinul cu care o iubire străină, absurdă îți împovărează conștiința, ca să pot simți compătimire față de unul și de altul, față de cel care încearcă să-ți impună ceva cu forța și față de cel care se apără de asemenea exaltare. Dar cu ce intensitate de neînchipuit îmi fusese hărăzită acum, tocmai mie, această răspundere! Căci dacă însuși faptul de a dezamăgi o femeie, în dragostea ei, constituie în sine o cruzime și aproape dovada unui suflet brutal, cu atât mai înfiorător apăsarea atunci un „nu”, un „nu vreau”, pe care ar trebui să-l spun acestei copile pornite! Trebuia să jignesc o bolnavă, să rănesc și maiadânc o ființă pe care, oricum, viața o rănise destul de dureros, trebuia să răpesc unei făpturi, și așa șovăitoare, speranța, ultima cârjă în care se mai ținea pe picioare. Știam cât de primejdioase vor fi vorbele mele pentru fata aceasta, care deși mă cutremurase atât de adânc nu-mi stârnise decât compătimirea, și că poate chiar o voi distruge, dacă mă voi feri de iubirea ei, dacă voi fugi de ea; eram din capul locului conștient în chip înfiorător de limpede de uriașa fărădelege pe care o comiteam împotriva voinței mele, dacă, incapabil de a-i accepta iubirea, nici măcar nu mă prefăceam că răspund la ea.

Dar n-aveam nicio alegere. Încă înainte ca sufletul să perceapă conștient primejdia, trupul se apăsase de acea îmbrățișarea neașteptată. Instinctele noastre sunt întotdeauna mai știutoare decât gândurile noastre lucide; încă din acea primă clipă de spaimă, când mă smulsesem din îmbrățișarea ei violentă, pentru mine silnică, presimțisem, vag totul. Îmi dădusem seama că niciodată nu voi avea puterea mântuitoare s-o iubesc pe infirmă așa cum mă iubea ea, și probabil că nici măcar destulă compătimire ca să pot cel puțin *suporta* această pasiune care-mi suprasolicita sistemul nervos. În această primă clipă de apărare instinctivă, știusem dinainte: aici nu există nicio ieșire, nicio cale de mijloc. Unul trebuia să fie nefericit în această dragoste fără sens, unul sau celălalt și poate chiar amândoi.

•

Cum am ajuns atunci din nou în oraș, n-am să reușesc niciodată să aflu. Îmi amintesc numai că mergeam foarte repede, și că un singur gând se repeta mereu, cu fiecare bătaie a pulsului: „Să plec! Să plec! Să plec din casa asta, să plec din păienjenişul acesta, să fug, să scap, să dispar! Să nu mai calc niciodată în vila aceasta, să nu-i mai văd niciodată pe oamenii aceștia, și nici vreun alt om! Să mă ascund, să devin invizibil, să nu mai am obligații față de nimeni, să nu mai intru vreodată în vreo încurcătură!” Îmi amintesc că am încercat atunci să mă gândesc mai departe! să-mi dau demisia, să fac rost în vreun fel de bani și pe urmă să fug undeva în lumea largă atât de departe, încât această patimă nebunească să nu mă mai poată ajunge, dar toate acestea erau mai degrabă visate decât gândite cu luciditate, fiindcă tot

timpul ciocănea în tâmpilele mele acest unic gând: „Să plec, să plec, să plec, nimic altceva decât să plec!”

După pantofii mei prăfuiți și după rupturile făcute de mă răcini la pantofi am observat mai târziu că în goana mea trebuie să fi trecut de-a curmezișul peste livezi și câmpuri și străzi; în orice caz, când m-am pomenit, în sfârșit, pe strada principală, soarele începuse să se ascundă pe după acoperișuri. Și m-am trezit așa cum se trezește un somnambul, tresărind speriat, când, pe neașteptate, cineva m-a bătut pe umăr din spate.

— Hei, Toni, bine că te văd! Era și timpul să te găsim. Am răscolit toate coclaurile să-ți dau de urmă, tocmai voiam să telefonăm după tine în cetatea ta feudală.

Și iată-mă înconjurat de patru camarazi, printre care nelipsitul Ferencz, împreună cu Joszi și cu căpitanul conte Steinhübel.

— Și acum, la treabă! Închipește-ți că Balinkay a picat pe neașteptate din Olanda sau din America, Dumnezeu știe de unde. Și i-a invitat pe toți ofițerii și teteriștii din regiment, pentru astă-seară. Vine colonelul și maiorul, e masă mare astăzi, la „Leul roșu”, la opt și jumătate. Noroc că am dat de tine, că bătrânul ar fi mârâit rău de tot dacă trăgeai chiulul! Știi doar că ține la Balinkay ca o cloșcă la puiul ei; când vine ăsta, trebuie să defilăm eu toții.

Încă nu mi se limpeziseră cu totul gândurile. De aceea am întrebat, cam buimăcit:

— Cine a venit?

— Balinkay! Nu mai face o mutră așa de neroadă! Te pomenești că nici nu-l cunoști pe Balinkay?!

„Balinkay? Balinkay? În capul meu totul se învârtea încă de-a valma și cu mare greutate căutam numele acesta, de parcă aș fi cotrobăit într-o magazie cu lucruri vechi și prăfuite. A, da, Balinkay! Ei, dar ăsta fusese odinioară un așa-zis *mauvais sujet*¹⁵ al regimentului. Încă mult înainte de a fi repartizat eu aici, în garnizoană, își făcuse serviciul ca sublocotenent și apoi ca locotenent, cel mai bun călăreț, cel mai afurisit ștregar din regiment, un jucător înverșunat și vajnic vânător de fuste. Dar pe urmă s-a întâmplat ceva penibil, niciodată nu m-am interesat ce anume, oricum, în douăzeci și patru de ore și-a atârnat uniforma în cui, după care a pornit-o haihui prin lumea largă, se șopteau despre asta tot felul de povești ciudate. Până la urmă s-a pus din nou pe picioare, și anume, a pescuit la Shepherds Hotel din Cairo o olandeză bogată, o văduvă multimilionară, proprietară a unei întreprinderi comerciale dispunând de șaptesprezece vapoare, și pe deasupra a unor

---

¹⁵ Capul răutăților (fr.).

plantații cuprinzătoare, undeva departe, în Iava și Borneo; de atunci, devenise pentru noi un fel de înger-protector nevăzut.

Acestui Balinkay, colonelul nostru Bubencic trebuie să-i fi ajutat să iasă atunci dintr-o mare încurcătură, fiindcă devotamentul lui Balinkay pentru el și pentru regiment erau într-adevăr mișcătoare. De fiecare dată când venea în Austria făcea anume o vizită în vechea lui garnizoană, și arunca atât de nebunește banii, că săptămâni de zile după aceea în oraș se mai vorbea despre asta. Simțea un fel de nevoie sufletească să mai îmbrace pentru o seară vechea uniformă și să fie iarăși camarad între camarazi. Când ședea la masa obișnuită a ofițerilor, degajat și zvelt, simțea că sala tapetată fără gust de la „Leul roșu” era pentru el un cămin de o sută de ori mai autentic decât palatul lui feudal situat în cartierul Gracht din Amsterdam: noi am fost și am rămas copiii lui, frații lui, adevărata lui familie. În fiecare an instituia premii la cursele noastre de *steep le chase*¹⁶, regulat, de Crăciun, soseau cu poșta două sau trei lăzi cu tot felul de lichioruri precum și coșuri cu șampanie și, cu o punctualitate mai presus de orice îndoială, la fiecare început de an colonelul încasa un cec gras la bancă, pentru fondul comun ofițeresc. Cine purta tunică și însemnele regimentului nostru putea să se bizuie pe Balinkay dacă avea vreodată încurcături bănești: o scrisoare, și totul era în ordine.

Oricând altă dată m-aș fi bucurat sincer să am prilejul de a întâlni această persoană mult-lăudată. Dar gândul la atmosfera veselă, la gălăgie, toasturi și cuvântări de circumstanță era, în starea de tulburare în care mă aflam, pur și simplu insuportabil. Așa că am încercat să mă sustrag cât mai repede cu putință: le spusei că nu prea mă simt în apele mele. Dar cu un drastic: „Exclus! Astă-seară nu trage nimeni chiulul”, Ferencz mă și apucase de braț și, de voie, de nevoie, a trebuit să merg cu ei. În timp ce mă trăgeau după ei, îl auzeam, buimăcit, pe Ferencz povestind cum și pe cine l-a ajutat până acum Balinkay să iasă din încurcătură, că i-a procurat imediat o slujbă cumnatului său și dacă unul ca noi n-ar putea face mai repede carieră dacă s-ar angaja pe vreunul dintre vapoarele acestuia sau dacă ar pleca în India. Uscățivul și răutăciosul Joszi mai turna din când în când nițel oțet peste entuziasmul plin de recunoștință al lui Ferencz. Se naște întrebarea, pretindea el în batjocură, dacă domnul colonel l-ar mai primi atât de dragăstos pe „favoritul” lui în cazul că Balinkay n-ar fi prins în undiță scrumbia cea grasă olandeză; de altfel, se spunea că doamna ar fi cu doisprezece ani mai în vârstă decât el. La care contele Steinhübel adăugă râzând:

— Dacă tot te vinzi, barem s-o faci cât mai scump.

---

¹⁶ Curse de cai cu obstacole (engl.).

Acum, după atâta vreme, mi se pare curios că, în ciuda tulburării mele, mi s-a întipărit în minte fiecare cuvânt al acestei discuții. Dar, adesea, o știrbire a gândirii noastre lucide merge mână în mână, în chip misterios, cu o încordare lăuntrică a nervilor, și chiar când am sosit în sala cea mare de la „Leul roșu”, am izbutit să prestez, mulțumită unui automatism al disciplinei, munca ce-mi fusese atribuită, și am reușit s-o duc la îndeplinire aproximativ mulțumitor. Și era destul de multă treabă. Fusese adusă întreaga provizie de decoruri, drapele și embleme, care, altminteri, nu împodobeau decât sala unde avea loc balul regimentului, câteva ordonanțe ciocăneau în pereți cu nădejde și cu zgomot mare, alături Steinhübel îl dăscălea pe gornist când și cum să cânte „Mulți ani trăiască!” Joszi, pentru că avea scrisul cel mai frumos, primise misiunea să scrie lista, pe care toate bucatele căpătaseră denumiri echivoce și glumețe, iarmie îmi dădură însărcinarea să stabilesc ordinea la masă. Între timp, omul de serviciu al localului așeza scaunele și mesele, chelnerii aduceau și pregăteau bateriile de vin și șampanie, trimise de Balinkay cu automobilul său, de la restaurantul Sacher din Viena. În chip cu totul ciudat, acest du-te-vino îmi făcea bine, fiindcă acoperirea cu larma lui ciocănitul surd și noianul de întrebări dintre tâmplele mele.

În sfârșit, la ora opt totul era pregătit. Acum urma să ne repezim până în cazarmă, ca să ne punem la punct și să ne schimbăm. Ordonanța mea fusese înștiințată. Tunica și cizmele de lac erau pregătite. Repede capul în apă rece și o privire la ceas: în totul încă zece minute; cu colonelul nostru trebuia să fii al dracului de punctual. Așa că mă dezbrac cu mișcări rezezi, arunc într-un colț pantofii prăfuiți, dar tocmai când stau în fața oglinzii în lenjerie de corp ca să-mi piepten părul ciufulit, cineva bate la ușă.

— Nu sunt aici pentru nimeni, îi poruncesc ordonanței.

El se repede să execute ordinul, o clipă aud sușotit pe sală. Pe urmă Kuma se înapoiază cu o scrisoare în mână.

O scrisoare pentru mine? În cămașă și indispensabili, așa cum mă aflu, iau plicul albastru dreptunghiular, gros și greu, aproape un mic colet și imediat simt că mă arde pe mână. N-am nevoie să privesc scrisul, ca să știu cine-mi scrie.

„Mai târziu, mai târziu! Îmi spune o presimțire ivită în grabă. Nu citi, nu citi acum!” Dar iată că, în ciuda voinței mele lăuntrice, am și desfăcut plicul și citesc, citesc scrisoarea care foșnește din ce în ce mai tare în mâna mea.

Era o scrisoare de șaisprezece pagini, scrisă foarte grăbit, cu o mână nervoasă, o scrisoare dintr-aceea pe care un om o scrie numai o dată în viață și o primește numai o dată în viață. Ca sângele dintr-o rană deschisă, așa curgeau frazele, fără să se oprească, fără alineate, fără semne de punctuație, fiecare cuvânt gonea, întrecea, se rostogolea peste celălalt. Acum încă, după

ani și ani, văd fiecare rând, fiecare literă în fața ochilor, acum încă aș putea spune pe de rost această scrisoare, de la început până la sfârșit, la orice oră din zi sau din noapte, pagină cu pagină, de atâtea ori am citit-o. Luni în șir după ziua aceea, am purtat asupra mea, în buzunar pachetul acela de hârtii albastrui împăturite, scoțându-l mereu, acasă, în barăcile, în tranșeele și în preajma focurilor de tabără ale războiului; abia la retragerea din Volhinia, când divizia noastră fusese prinsă ca într-un clește pe ambele flancuri de către inamic și mă temeam ca această confesiune a unei clipe extatice ar putea să cadă în mâini străine, abia atunci am distrus scrisoarea.

„Până acum ți-am scris de șase ori, începeam scrisoarea, și de fiecare dată am rupt fiecare filă. Fiindcă nu voiam să mă trădez, nu voiam. M-am stăpânit cât mai aveam rezistență în mine. Săptămâni și săptămâni în șir am luptat cu mine, ca să mă pot prefăce în fața ta. De fiecare dată când veneai la noi, amabil și neștiutor, am poruncit mâinilor mele să stea liniștite, privirilor mele să pară indiferente ca să nu te tulbur; adesea am fost chiar intenționat aspră și batjocoritoare cu tine, numai ca să nu-ți dai seama cât de fierbinte te dorește inima mea – am încercat tot ce este în puterea unui om, și chiar mai mult decât este în puterea lui. Dar astăzi s-a întâmplat, și îți jur că a fost o izbucnire împotriva voinței mele, că m-a năpădit cu perfidie, pe ascuns. Eu însămi nu mai înțeleg cum de s-a putut întâmpla; aș fi vrut din suflet după aceea să mă bat singură ca să mă pedepsesc, atât de îngrozitor mi-era de rușine. Căci știi bine, da, știi, ce nebunie, ce absurd ar fi să mă impun ție cu silă. O făptură infirmă, o schiloadă, n-are dreptul să iubească – cum ar putea să nu fiu eu, făptura zdrobită, distrusă, o povară pentru tine, când mie însămi mi-e scârbă și groază de mine? Știi că o făptură ca mine n-are dreptul să iubească, și cu atât mai puțin să fie iubită. Trebuie să se târască într-un colț și să crape acolo, și să nu mai tulbure și alora viața cu prezența ei – da, toate astea le știi foarte bine, le știi mă distruge faptul că le știi. Iată de ce n-aș fi îndrăznit niciodată să te asaltez cu stăruințele mele; dar cine altul decât tine mi-a dat certitudinea că nu voi mairămâne multă vreme stârpitura jalnică de acum? Că mă voi putea mișca, că voi putea umbla ca toți ceilalți oameni, ca toate milioanele de oameni inutili, care nici nu știu că fiecare pas liber este un dar al cerului și un lucru minunat. Mi-am propus cu o hotărâre de fier să tac până voi ajunge într-adevăr acolo, până voi fi om, o femeie ca

celelalte și poate – poate!!! – demnă de tine, iubitul meu. Dar în nerăbdarea mea, în lăcomia de a mă însănătoși era atâta turbare, încât în clipa în care te-ai aplecat asupra mea, am și crezut, am crezut sincer, sincer și nebunește, că sunt cealaltă, cea nouă, cea sănătoasă! Am voit-o și am visat-o prea mult, și erai atunci, aproape de mine – astfel că am uitat pentru o clipă picioarele mele mizerabile, nu te vedeam decât pe tine și mă simțeam aceea care voiam să fiu pentru tine. Oare nu poți înțelege că și ziua nămiaza mare se întâmplă să visezi vreme de o clipă, când an de an visezi mereu acest singur vis zi și noapte? Crede-mă, iubitele – numai această obsesie nesăbuită, că m-am vindecat de infirmitatea mea, m-a amețit în asemenea măsură, numai această nerăbdare, să nu mai fiu repudiată, să nu mai fiu schiloadă, a făcut ca inima mea să iasă atât denebunește la iveală. Te rog să înțelegi: de atâta vreme îmi era nespus de dor de tine.

Dar acum știi ce n-ar fi trebuit să știi niciodată până ce n-aș fi înviat cu adevărat, acum știi și pentru cine vreau să mă vindec, cine este acel unic om din lume – numai pentru tine! Numai pentru tine! Iartă-mi, iubitele, această iubire – și înaintea de toate un singur lucru te implor – nu te teme de mine și nu te îngrozi de mine! Nu crede că, dacă am fost o dată îndrăzneată, te voi tulbura și mai departe, că, neputincioasă cum sunt și scârbită de mine însămi, vreau să te păstrez de pe acum. Nu, ți-o jur – nu vei mai simți din partea mea nicio insistență, vreau să nici nu simți măcar că exist. Doar să aștept, vreau să aștept cu răbdare, până ce Dumnezeu se va milostivi de mine și mă va însănătoși. De aceea te rog, te implor – nu te teme, iubitele, de iubirea mea, gândește-te, tu, care m-ai compătimit cum nu m-a compătimit nimeni altul, gândește-te ce înfiorător de neajutorată sunt, ținută de fotoliul meu, neputincioasă fac măcar un singur pas, incapabilă să merg alături de tine, să alerg în întâmpinarea ta. Gândește-te, te rog, gândește-te că sunt o deținută, nevoită să aștepte în celula ei, să aștepte mereu, cu răbdare sau fără răbdare, până vii tu și-mi dăruiești o oră, până-mi îngădui să te privesc, să-ți aud glasul, să-ți simt în aceeași încăpere respirația, să-ți simt prezența, această unică, această dintâi fericire care mi-a fost hărăzită după ani și ani. Gândește-te, te rog, închipuie-ți: să zaci și să zaci și să aștepți zi și noapte, și fiecare oră se întinde la nesfârșit și abia mai poți îndura încordarea. Și apoi vii tu, iar eu nu sunt în stare, ca alta, să sar în sus, nu pot alerga în

Întâmpinarea ta, nu te pot îmbrățișa, nu te pot reține. Trebuie să șed și să mă stăpânesc, să-mi înfrânez sentimentele și să tac, să iau seama la fiecare cuvânt, la fiecare privire, la fiecare modulație a vocii, numai ca să nu ți se pară că mi-am arogat dreptul de a iubi. Dar, în ciuda acestui fapt, crede-mă, iubitele, chiar și această fericire chinuită a fost totuși o fericire pentru mine și mă felicitam, mă elogiam singură de câte ori izbuteam să mă stăpânesc o dată, iar tu plecai, neștiutor, liber și neîmpovărat, fără să-ți dai seama de iubirea mea; mie singură îmi rămânea apoi să îndur chinul de a ști cât de deznădăjduit de îndrăgostită eram de tine.

Dar iată că s-a întâmplat. Și acum, iubitele, deoarece nu mai pot nici tăgădui și nici șterge ceea ce simt pentru tine, acum, te implor, nu fi crud cu mine; și făptura cea mai sărmană, cea mai nenorocită își are încă mândria ei și n-aș putea suporta să mă disprețuiești pentru că n-am fost în stare să-mi stăpânesc inima! Nu-ți cer să-mi răspunzi la dragostea mea – nu, martor mi-e Dumnezeu care mă poate vindeca și salva, nu merg cu îndrăzneala atât de departe. Nici măcar în vis nu cutez să nădăjduiesc că ai putea să mă iubești de pe acum, așa cum sunt astăzi – nu vreau, tu știi asta, niciun sacrificiu, niciun fel de milă de la tine! Nu vreau nimic altceva decât să îngădui, ca eu să aștept, să aștept tăcută până ce, în sfârșit, va fi venit vremea! Știu că a-ți cere măcar și atâta, este foarte mult. Dar oare e într-adevăr prea mult să-i dăruiești unui om această atât de jalnică, atât de mărunță fericire, pe care cu toate astea îngădui cu mărinimie și unui câine, fericirea de a-și ridica din când în când privirea mută spre stăpânul său? E neapărat necesar să-l respingi imediat cu brutalitate, să-l biciuiești cu disprețul tău? Căci numai acest singur lucru, te rog să mă crezi, numai asta n-aș putea suporta; dacă, așa nenorocită cum sunt, ți-aș fi devenit odioasă prin faptul că m-am trădat. Dacă m-ai pedepsi și tu, pe lângă rușinea și disperarea mea, atunci nu mi-ar mai rămâne decât o singură cale și tu o cunoști. Ți-am arătat-o.

Dar nu, nu te speria, doar nu vreau să te ameninț! Nu vreau să te sperii, nu vreau ca, în locul dragostei tale, să obțin prin șantaj, compătimire, unicul sentiment pe care mi l-a dăruit până acum inima ta. Vreau să simt că ești cu desăvârșire liber și fără obligații – nu vreau, pentru numele lui Dumnezeu, să simți prezența mea ca pe o povară, nu vreau să arunc pe umerii tăi o

vină de care ești cu totul nevinovat – numai un singur lucru vreau: să ierți și să uiți cu totul ceea ce s-a întâmplat, să uiți ce-am spus, ce-am mărturisit. Dăruiește-mi numai această mângâiere, numai această modestă, sărmană certitudine! Spune-mi imediat, mă mulțumesc doar cu un singur cuvânt, că nu ți-am devenit nesuferită, că vei veni iarăși la noi, ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat. fiindcă nici nu-ți poți da seama cât mi-e de teamă că te-aș putea pierde. Din clipa când s-a închis ușa în urma ta, mă chinuiește, nu știu de ce, o frică de moarte că a fost pentru ultima oară. Erai atât de palid în clipa aceea, se citea atâta groază în privirea ta când ți-am dat drumul din îmbrățișare, încât cu toată pasiunea mea fierbinte am simțit un fior rece ca gheața. Și știu – servitorul mi-a spus – că ai ieșit imediat, în fugă, din casă, pe neașteptate dispăruseși și tu, chipiul, și sabia ta. Zadarnic te-a căutat în camera mea și pretutindenii, și așa am aflat că ai fugit de mine ca de lepră, ca de ciumă. – Dar nu, iubitele, nu-ți fac reproșuri, fiindcă te înțeleg! Tocmai eu, care mă sperii de mine însumi când văd lemnele atașate de picioarele mele, numai eu, care știu ce rea, ce capricioasă, ce chinuitoare, ce greu de suportat am devenit din pricina nerăbdării mele, tocmai eu sunt în măsură să înțeleg mai bine decât oricine că-ți poate fi teamă de mine – oh, îngrozitor de bine pot să înțeleg că se poate fugi de mine, că te dai în lături cu un fior de groază, când o astfel de stârpitură se agață de tine. Și totuși, te implor să mă ierți, căci fără tine nu e nici zi nici noapte, numai deznădejde. Trimite-mi doar un bilețel, un mic bilețel scris în grabă, sau o foaie goală de hârtie, o floare, dar trimite-mi un semn, un semn oarecare! Numai ceva care să-mi dau seama că nu mă repudiezi, că nu ți-e scârbă de mine. Gândește-te că peste câteva zile voi fi plecată, voi fi departe luni în șir, peste opt sau zece zile chinul tău s-a sfârșit. Și chiar dacă al meu începe apoi de mii de ori mai aprig, chinul de a trebui să mă lipsesc de tine vreme de săptămâni, de luni întregi, nu te gândi la asta, gândește-te numai la tine, așa cum mă gândesc eu, gândește-te numai la tine! – În opt zile vei fi izbăvit – mai vino deci măcar o dată și până atunci trimite-mi un cuvânt, un semn! Nu pot gândi, nu pot respira, nu pot simți până nu știu că m-ai iertat; nu vreau, nu pot să trăiesc mai departe, dacă-mi refuzi dreptul de a iubi.”

Citeam și iarăși citeam. Mereu și mereu o luam de la capăt. Măinile îmi tremurau și ciocănitul de sub tâmple mi se accentua din pricina groazei și a cutremurării de a fi iubit cu atâta deznădejde.

— Asta-i bună! Te fâțâi încă în izmene și la restaurant te așteaptă toți ca pe iarba de leac. Toată banda șade și așteaptă să-i dau drumul, inclusiv Balinkay; în fiecare clipă trebuie să pice colonelul și știi prea bine ce gălăgie face bătrâna cămilă când unul de-alde noi sosește cu întârziere. Ferdl m-a trimis special să mă reped până aici să văd dacă s-a întâmplat ceva cu tine și tu stai și-mi citești scrisorile parfumate... Haide, înainte marș! Pas alergător, altminteri ne ia dracul pe amândoi!

Era Ferencz, care năvălise în camera mea. Nici nu-l observasem, până nu mi-a dat un ghiont în umăr, prietenește, cu laba lui grea. În prima clipă n-am înțeles nimic. „Colonelul? Trimis de Ferdl? Balinkay? A da, așa-i îmi amintesc; seara de recepție pentru Balinkay!” În grabă întind mâna după pantaloni și tunică, și cu vitezadeprinsă la școala de cădeți arunc toate pe mine, în mod mecanic, fără să știu prea bine ce fac. Ferencz mă privește într-un fel ciudat:

— Ce s-a întâmplat cu tine? Parcă ai fi năuc. Ai primit cumva vești proaste?

Dar eu neg în grabă:

— Nici pomeneală. Hai să mergem.

Facem trei pași și suntem în capul scării. Și în clipa aceea mă întorc din nou pe neașteptate, spre camera mea.

— Lua-o-ar dracu de treabă, ce ți-a venit iar? răcnește după mine Ferencz, cu mânie.

Dar eu n-am făcut altceva decât să iau repede scrisoarea pe care o uitasem pe masă și s-o pun în buzunarul, de la piept. Sosim într-adevăr în ultima clipă în sală. În jurul mesei în formă de potcoavă se grupase toată societatea amestecată, dar nimeni nu îndrăznește să fie exagerat de vesel înainte de a se fi așezat superiorii – suntem asemenea băieților de școală, după ce a sunat clopoțelul și dintr-o clipă într-alta trebuie să între învățătorul.

Și iată că ordonanțele deschid în grabă ușa și ofițerii superiori intră zăngănind din pintenii. Cu un zgomot scurt sărim cu toții de pe locurile noastre și, vreme de o clipă, stăm în poziție de „drepti”. Colonelul se așază la dreapta lui Balinkay, iar la stânga maiorul cel mai vechi în grad, și masa se însuflețește imediat, farfuriile clincăne. Lingurile zornăie și toată lumea trăncănește și mănâncă și face gălăgie. Numai eu stau cufundat într-un fel de absență printre camarazii mei bine dispuși și mă pipăi mereu la tunică, peste locul unde se află ceva ce bate și pulsează ca o a doua inimă. Prin stofa

moale, care se mulează, simt, ori de câte ori pun mâna cum fâșâie scrisoarea și zgomotul acesta mi se pare ca trosnetul de lemne care ard; da, e aici, se mișcă, se apropie și se lipește de pieptul meu ca o făptură vie, și în timp ce ceilalți mănâncă gălăgioși și sporovăiesc bine dispuși, nu mă pot gândi la nimic altceva decât la această scrisoare și la îngrozitoarea deznădejde a celei care a scris-o.

Zadarnic mă servește chelnerul. Nu mă ating de nimic, iar ascultarea încordată a acestei pulsații dinlăuntrul meu mă paralizează ca un fel de somn cu ochii deschiși. La dreapta și la stânga răsună cuvinte izolate, cărora nule înțeleg sensul, parcă toți ar vorbi o limbă străină. Văd înaintea mea, lângă mine, chipuri, mustăți, ochi, nasuri, buze, uniforme, dar cu acea apatie cu care sesizezi obiectele aflate îndărătul geamului unei vitrine. Sunt aici și totuși nu sunt prezent, crispat și totuși preocupat, fiindcă șoptesc în continuare cu buze tăcute vorbe dispartate din scrisoare, iar uneori, când nu știu ce urmează sau când mă încurc, mâna face un gest brusc, involuntar, să se îndrepte pe ascuns spre buzunar, așa cum la școala de cadeti scoteam la ora de tactică unele cărți interzise.

Iată că se aude cum un cuțit e lovit energic într-un pahar; se așterne deodată liniște, de parcă oțelul tăios ar fi sfâșiat zgomotul, nimicindu-l. Colonelul s-a ridicat și își începe cuvântarea. Vorbește, ținându-se încleștat cu mâinile de masă și legănându-și trupul masiv înainte și înapoi, de parcă ar merge călare. Începutul discursului îl formează cuvântul „Camarazi!” rostit ca un apel aspru și cam scrâșnit; scandând tăios cu r-urile accentuate ca bătăile de tobă la atac, își ține *speech*-ul pregătit temeinic. Ascult încordat, dar capul nu vrea să mă ajute. Aud numai unele cuvinte izolate care bubuie și sforăie asurzitoare.

„... Onoarea arrrmatei... Spirritul cavalerrriei austrrrriece... devotamentul față de regiment... un vechi camarad.” Dar între ele se aud șoapte venite parcă dintr-o altă lume, a fantomelor, cuvinte murmurate, rugătoare, tandre. Dinlăuntrul meu scrisoarea ține isonul: „... Iubitule... nu te teme... nu mai pot trăi dacă îmi iei dreptul de a te iubi...” Și, între ele, mereu scârțâitul acelor r-uri: „... Nu și-a uitat camarrrazii aflați deparrrrte... nici patrerrria... aici Austrrrria lui...” Și iarăși, între ele, vocea cealaltă, ca un geamăt, ca un strigăt sugrumat: „Numai să-mi îngădui să te iubesc... numai un semn să-mi dai...”

Deodată izbucnește, ca pârâitul și lătratul unei mitraliere: „Ura, ura, ura!” Toți sar militărește în picioare, de parcă au fost smulși de pe scaune prin gestul cu care colonelul și-a ridicat paharul, și de alături răsună prompt, după cum fusese convenit, melodia „Mulți ani trăiască!” Toți ciocnesc și închină paharele spre Balinkay, care nu așteaptă decât să se sfârșească tumultul ca să răspundă în felul său frivol, vesel, plin de humor. Nu vrea să

spună, ne anunță el, decât vreo câteva cuvinte modeste, anume că indiferent de una și de alta, nu se simte nicăieri atât de bine ca între vechii lui camarazi și iată că a și sfârșit, strigând: „Trăiască regimentul! Trăiască maiestatea-sa, prea-augustul șef suprem al armatei, împăratul!” Steinhübel îi dă gornistului al doilea semn, orchestra pornește din nou și corul intonează imnul național și apoi inevitabilul marș al tuturor regimentelor austriece, în care cu aceeași mândrie fiecare completează versurile cu numele unității sale:

*„Suntem din chezaro-crăiescul
Regiment de ulani...”*

Pe urmă Balinkay pornește în jurul mesei, cu paharul în mână, ca să ciocnească pe rând cu fiecare. Deodată simt cum vecinul meu mă înghiontește cu putere înspre o pereche de ochi luminoși care mă salută: „Servus, camarade!” Dau din cap încurcat; abia după ce Balinkay s-a oprit la vecinul meu, realizez că am uitat să ciocnesc cu el. Dar imediat după aceea totul dispare de-a valma în ceața multicoloră, care într-un mod atât de ciudat, estompat, amestecă laolaltă chipurile și uniformele. Fir-ar să fie, dar ce-i cu fumul ăsta albastru, apărut deodată în fața ochilor mei? Nu cumva ceilalți au și început să pufăie din țigări, fiindcă simt că mă sufoc și pe neașteptate mi-e foarte cald? Să beau ceva, să beau repede ceva! Dau pe gât unul, două, trei pahare, fără să știu ce beau. Numai să scap odată de gustul ăsta amar din gât, de greața asta! Și să mă apuc și eu imediat să fumez! Dar când duc mâna la buzunar după portțigaret, simt iarăși fâșâitul sub tunică: scrisoarea! Mâna zvâcnește înapoi. Și iarăși aud, în gălăgia infernală din jur, doar vorbele gemute, imploratoare: „Numai să-mi îngădui să te iubesc... știu că e o nebunie să te silesc astfel să mă suportți...”

Dar iarăși se aude zângănitul unei furculițe lovită de pahar cerând liniște. E maiorul Wondraczek, care folosește orice prilej ca să-și satisfacă mania poetică prin versuri umoristice și catrene de circumstanță. Știm cu toții: de îndată ce se ridică Wondraczek și își reazămă burtica respectabilă de tăblia mesei, iar apoi clipește într-un anume fel din ochi, încercând să facă o mutrăpoznașă, începe fără greș „partea veselă” a serii camaraderești.

Și iată-l luând poziție, cu *pince-nez*-ul peste ochii prezbiți, despăturind ceremonios coala de hirtei. Este obligatoria poezie ocazională, prin care cred că înfrumusețează orice serbare, și care de data aceasta încearcă să presare biografia lui Balinkay cu glume „pipărate”. Din amabilitate de subalterni, sau poate pentru că ei înșiși s-au și cherchelit puțin, câțiva vecini râd binevoitori la fiecare aluzie. În sfârșit, o poantă are într-adevăr efect și toată masa duduie acum strigând: „Bravo! Bravo!”

Pe mine, însă, mă apucă deodată un fel de groază. Râsul acesta grosolan mă strânge la inimă, ca o gheară. Cum se poate să râzi în felul acesta, când cineva geme, când cineva suferă atât de nemăsurat? Cum să râzi și să-ți bați joc, folosind asemenea glume scârboase, în timp ce un om e pe cale să se stingă? Știu foarte bine că, imediat ce Wondraczek va fi sfârșit cu aiurelile lui, începe chiolhanul cel mare, cu toasturile și farsele de circumstanță. Se va cânta, se vor fredona cele mai noi strofe din *Cârciumăreasa de pe malul Lahn*-ului, se vor spune anecdote, se va râde și iarăși se va râde. Pe neașteptate simt că nu mai pot să văd chipurile acestea strălucind de voie bună. Oare nu mi-a scris să-i trimit măcar un bilețel, măcar un singur cuvânt? N-ar trebui să mă duc totuși la telefon și să chem la castel? Doar nu se poate să lași un om să aștepte astfel! Trebuie să-i spui ceva, trebuie...

Bravo-bravissimo!

Toți aplaudă, scaune scârțâie, podeaua geme și se stârnește praf de pe urma faptului că patruzeci sau cincizeci de bărbați veseli și cam chercheliți sar deodată în picioare. Maiorul stă mândru, își scoate *pince-nez*-ul și-și împătorește foaia, dând din cap bine dispus și cu oarecare vanitate, spre ofițerii care-l înconjoară și-l felicită. Eu însă mă folosesc de clipa aceasta și fug afară, fără să-mi iau rămas bun. Poate că nici nu vor observa. Și chiar dacă vor observa, tot nu-mi pasă, pur și simplu nu mai pot îndura râsul acesta de oameni cumsecade, veselia aceasta de oameni care se bat peste burta plină. Nu pot, nu pot!

— Domnul sublocotenent pleacă? mă întrebă cu mirare o ordonanță la garderobă.

„Lua-te-ar dracu”, îl suduiesc eu în grabă și fără o vorbă mă strecor pe lângă el. Numai să traversez strada, apoi s-o iau repede după colț și să urc treptele de la cazarmă spre camera mea de la etaj: să fiu singur, singur!

Pe coridoarele goale dăinuie aburul trupurilor omenеști, de undeva se aud pașii unei sentinele care își face rondul, un robinet vâjâie, o cizmă cade, numai într-unul dintre dormitoarele trupei, unde conform regulamentului s-a și stins lumina, se aude o melodie dulce și ciudată. Fără să vreau, ascult: câțiva flăcăi ruteni cântă, mai bine zis murmură, încet, în cor, o melodie plină de alean. Întotdeauna înainte de culcare, când dezbracă haina străină colorată, cu nasturi de alamă și devin iarăși doar niște oameni despuiți, așa cum se culcau și acasă în paie, își amintesc de locurile natale, de ogoare sau de vreo fată care le plăcea și atunci, ca să uite ce departe sunt, cântă aceste melodii pline de dor. De obicei nu dam niciodată atenție acestor cântece murmurate, deoarece nu înțeleg cuvintele, dar acum simt într-un fel frățesc tristețea lor ciudată. Ah, să te așezi lângă unul dintre ei, să vorbești cu el, lângă unul care nu te va înțelege, dar poate că, totuși, privindu-te plin de

compătimire, cu ochii lui buni, bovini, va înțelege totul mai bine decât cei de dincolo, de la masa cea veselă în formă de potcoavă! Numai să ai pe cineva care să te ajute în această situație de nerezolvat!

În vârful picioarelor, ca să nu-mi trezesc ordonanța, pe Kusma, care doarme în antreu însoțindu-și respirația cu sforăituri grele, mă strecor în camera mea, îmi arunc în întuneric chipiul, scot iute sabia și cravata care de mult mă gătuie și mă sufoacă. Pe urmă aprind lampa și mă apropiu de masă; acum voi putea să citesc, în sfârșit, era și timpul, voi putea citi în liniște scrisoarea, prima scrisoare atât de zguduitoare pe care mi-a scris-o mie, tânăr neștiutor, o femeie.

Dar în clipa următoare tresar speriat. Fiindcă pe masă, în cercul de lumină al lămpii, se și află – cum de e posibil? – scrisoarea, scrisoarea pe care o mai credeam ascunsă în buzunarul de la piept – da, iat-o aici, în plic albăstrui, dreptunghiular, cu scrisul bine-cunoscut.

O clipă mă simt amețit. Sunt beat? Visez cu ochii deschiși? Mi-am pierdut oare mințile? Doar simțisem lămurit, adineauri, când mi-am deschis în grabă tunică, fâșâitul scrisorii în buzunarul de la piept. Sunt oare tulburat în asemenea măsură, încât am scos-o, pentru ca o clipă mai târziu să nu-mi mai amintesc? Duc mâna la buzunar. Nu – nici nu se putea altfel – scrisoarea mai este acolo, la locul ei. Și abia acum înțeleg ce se întâmplă. Abia acum mă lămuresc pe de-a-ntregul. Scrisoarea asta de pe masă trebuie să fie una nouă, o a doua, o alta, una sosită mai târziu, și bunul Kusma mi-a pus-o grijuliu lângă termos, ca s-o găsesc imediat când mă voi întoarce.

Încă o scrisoare! O a doua, în decurs de două ore. Pe loc mi se usucă gâtulejul de necaz și mânie. De acum încolo, așa se vor petrece lucrurile în fiecare zi, în fiecare noapte, scrisoare după scrisoare, una după alta. Dacă îi scriu, îmi va scrie din nou. Dacă nu răspund, îmi va solicita un răspuns. Mereu va cere câte ceva de la mine, zi de zi! Îmi va trimite emisari și-mi va telefona, mă va pândi și va pune să fiu pândit la fiecare pas și va voi să știe când ies în oraș, și când mă întorc, cu cine sunt și ce spun, și ce fac, și ce dreg. E limpede, sunt pierdut – nu-mi mai dă drumul – oh, *djinn*-ul, *djinn*-ul, bătrânul și ologul! Nu voi mai fi niciodată liber, niciodată avizii, deznădăjduiții ăștia nu-mi vor mai da drumul, până când unul dintre noi nu va fi nimicit, ea sau eu, din pricina acestei patimi iraționale, funeste.

„Nu citi! În niciun caz nu citi astăzi! În general, nu te mai angaja! Nu ai destulă putere ca să rezisti la asemenea insistențe și sâcâieli, te vor distruge. Mai bine sfâșie pur și simplu scrisoarea sau trimite-o înapoi nedeschisă! Înainte de orice, nu îngădui să ți se imprime în minte, în conștiință, înlăuntrul tău că o făptură oarecare, cu totul străină, te iubește! Dracu să-i ia pe toți acești Kekesfalva! Nu i-am cunoscut înainte și nu vreau să-i cunosc

nici mai departe.” Pe urmă, însă, mă cutremură pe neașteptate gândul: „Poate a înfăptuit vreo nebunie din pricină că nu i-am răspuns! Poate că are de gând să făptuiască ceva! Nu se cuvine să lași un om deznădăduit fără niciun răspuns! N-ar trebui să-l trezesc totuși pe Kusma și să-l trimit în grabă până acolo cu un cuvânt de liniștire, de confirmare? Numai să nu-mi încarc conștiința cu o vină, numai asta nu!” Desfac, așadar, plicul. Slavă Domnului, e doar o scrisoare scurtă. Doar o singură pagină, doar zece rânduri, fără introducere:

„Distruge imediat scrisoarea mea anterioară! Am fost nebună, cu totul nebună! Nimic din ce-am scris nu e adevărat. Și nu veni mâine la noi! Te rog, în niciun caz să nu vii! Trebuie să mă pedepsesc pentru faptul că m-am înjosit în chip atât de lamentabil înainte duminică. Prin urmare, în niciun caz mâine, nu vreau, ți-o interzic! Și niciun răspuns! În niciun caz vreun răspuns! Distruge scrisoarea mea anterioară, să nu mai rămână nicio urmă, uită fiecare cuvânt! Și nu te mai gândi la asta!”

Să nu mă mai gândesc – copilărească poruncă, de parcă nervii surescitați ar fi vreodată dispuși să se supună unor frâne și limite impuse de voință! Să nu mă mai gândesc, când gândurile, ca niște cai speriați, scăpați din frâu, galopează cu copite care ciocănesc dureros în spațiul restrâns dintre tâmpile! Să nu mă gândesc la asta, când prin fața ochilor minții se desfășoară, într-o goană febrilă, imagine după imagine, când nervii sunt întinși și încinși și toate simțurile se încordează pentru a se apăra, pentru a respinge atacul! Să nu te gândești la asta, când hârtia scrisorii îmi frige încă mâna cu vorbele ei arzătoare, scrisoarea, și prima și a doua, pe care o ridici și o pui la o parte și o citești iarăși și o compari, prima cu a doua, până ce fiecare cuvânt s-a înfipt în creier ca un semn făcut cu fierul roșu! Să nu mă gândesc la asta, când nu sunt în stare să mă gândesc decât la acest lucru, la acest singur lucru: cum să scap, cum să mă apăr? Cum să mă eliberez de această asiduitate plină de lăcomie, de excesul acesta respingător?

Să nu te gândești la asta – doar tu singur vrei să te gândești și stingi lumina, fiindcă lumina face ca gândurile să fie prea treze, prea reale, încerci să te camuflezi, să te ascunzi în întuneric, să-ți smulgi hainele de pe trup pentru a putea respira mai liber, să te arunci pe pat pentru a deveni mai nesimțitor. Numai gândurile n-au odihnă, ci, asemenea unor liliaci, zboară fantomatic și năuce înlăuntrul minții sleite, ca niște șobolani rod lacome din tine și-și croiesc drum scormonind prin oboseala ca de plumb. Cu cât stai culcat mai liniștit, cu atât mai neliniștite devin aducerile-aminte, mai

surescitare imaginile tremurânde în întuneric; atunci te scoli din nou și faci iar lumină, ca să alungi strigoii. Dar primul lucru pe care-l cuprinde lampa dușmănoasă în raza ei este dreptunghiul de culoare deschisă al scrisorii, iar de speteaza scaunului atârână tunica, cea pătată – totul îți amintești și te avertizează. Să nu te gândești la asta – doar tu singur o dorești și niciun fel de voință nu te poate ajuta. Și așa rătăcești prin odaie, încolo și înapoi, înapoi și încolo, deschizi brusc dulapul și în dulap tragi sertarele, unul după altul, până găsești micul tub de sticlă cu somnifere și te împleticești înapoi până la pat. Dar nu există refugiu. Chiar și în vis scormonesc, rozând coaja neagră a somnului, șobolanii cei neobosiți ai gândurilor negre, mereu aceleași, mereu aceleași, și când te trezești dimineața te simți gol pe dinăuntru și sângele parcă ți-a fost supt de vampiri.

De aceea, e o binefacere când sună deșteptarea, o binefacere e și serviciul, această captivitate mai bună, mai blândă! O binefacere e să te avâți pe calul tău și să pornești înainte, la trap, cu ceilalți, ca și datoria de a fi în permanență atent și încordat. Trebuie să asculți, trebuie să dai ordine! În trei sau patru ore de instrucție, poate reușești să fugi, călare, de tine însuși.

La început, totul merge bine. Avem – din fericire – o zi grea, exerciții pentru manevre, marea defilare de încheiere, când fiecare escadron trece călare, în linie desfășurată, prin fața comandantului, fiecare cap de cal, fiecare vârf de sabie aliniat cu cea mai mare precizie. La astfel de exerciții pentru paradă e al dracului de multă muncă, de zece ori, de douăzeci de ori trebuie s-o iei de la capăt, să nu-l pierzi din ochi pe fiecare ulan în parte, iar exercițiul cere fiecăruia dintre ofițeri o atenție atât de încordată, că sunt cu totul absorbit de el și uit orice altceva. Slavă Domnului!

Dar, în timp ce făceam o pauză de zece minute, ca să lăsăm caii să mai răsuflă, privirea mea rătăcitoare se oprește o clipă, întâmplător, în depărtare. Cât vezi cu ochii în albastrul de oțel strălucitor lanurile cu căpițe și secerători, linia orizontului se avântă curbă și limpede conturată înspre cer – numai după șirul de copaci se ridică silueta ciudată, îngustă ca o scobitoare, a unui turn. Dar asta este – tresar puțin – este turnul *ei* cu terasă; în pofida voinței mele, gândul a apărut iar, în pofida voinței mele trebuie să privesc într-acolo și să-mi amintesc; ora opt, s-a trezit de mult și se gândește la mine. Poate că bătrânul se apropie de patul fetei și ea îi vorbește de mine, o sâcâie cu întrebări pe Ilona sau pe servitor, dacă n-a sosit vreo scrisoare, vestea așteptată cu atâta dor (ar fi trebuit să-i scriu totuși!) – sau poate că a și fost dusă sus, în turn, și privește și pândește de acolo, încleștată de balustradă, la fel cum privesc eu acum într-acolo. Și de îndată ce-mi amintesc că în turn e cineva care mă dorește, am și început să simt în propriu-mi piept bine-cunoscutele zvâcnituri fierbinți, blestemata gheară a

milei și, cu toate că acum începe din nou exercițiul, că din toate părțile răsună ordinele și diferitele grupe fac și desfac în plin galop formațiile prescrise, iar eu însumi îmi strig în vălmășagul acesta ordinele: „la dreapta-mprejur!” și „la stânga-mprejur!”, lăuntric sunt cutremurat; în cele mai adânci și mai intime straturi ale conștiinței mele, mă gândesc doar la un singur lucru, la ceea ce nu vreau să mă gândesc, la ceea ce n-ar trebui să mă gândesc.

— Grijania, paștele și dumnezeii, ce porcărie mai e și asta! Înapoi! Rupeți rândurile, adunătură de golani!

E colonelul nostru Bubencic, care, roșu, la obraz ca racul, se apropie în goana calului și răcnește de se aude peste tot terenul de instrucție. Și cam are dreptate, colonelul. Vreo comandă trebuie să se fi dat greșit, căci două coloane, între care și a mea, în loc să evolueze alături una lângă cealaltă, s-au întrepătruns în plin galop, încâlcindu-se într-un ghem primejdios. Câțiva cai se sperie în învălmășeala asta zgomotoasă și o iau razna, alții se ridică pe picioarele din spate, un ulan a căzut și a ajuns sub copite, și la toate acestea se adaugă răcnetele gradaților. Se aude zângănit, nechezat, zornăit, tropăit ca la o bătălie veritabilă. Numai cu eforturi susținute, ofițerii, care au sosit în goană, izbutesc să desfacă, de bine de rău, ghemul gălăgios, iar la un semnal puternic dat de trompetă, escadroanele refăcute se aliniază, ca mai înainte, într-un front închis. Și se lasă o liniște îngrozitoare; fiecare știe că a venit ora socotelilor. Caii, încă plini de spumă din pricina agitației provocate de încleștare și poate că și din pricină că simt nervozitatea reținută a călăreților lor, tremură și zvâcnesc, drept care linia lungă a căștilor vibrează și ea ușor, cum vibrează în adierea vântului firele metalice întinse între stâlpi de telegraf. În această liniște încărcată de neliniște, colonelul sosește călare în fața rândurilor. Din însuși felul în care se ține țeapăn în scări, lovindu-se crispat cu cravașa peste carâmbii cizmelor înalte, simțim furtuna care se apropie. O scurtă smucitură a dârlogilor. Calul s-a oprit. Pe urmă un strigăt ascuțit străbate întreg platoul de instrucție (de parcă ar fi o izbitură de satâr):

— Sublocotenent Hofmiller!

Abia acum pricep cum s-au întâmplat toate astea. Fără îndoială că eu însumi dădusem comanda greșită. Pesemne că-mi pierdusem mințile. Iar mă gândisem la acel lucru îngrozitor, care mă răscolește cumplit. Eu singur port toată vina. Numai eu port întreaga răspundere. O ușoară strângere a pulpelor, și armăsarul meu trece în trap mărunț pe lângă camarazii, care nu se simt în largul lor și-și ațintesc privirile în altă parte, și mă îndrept spre colonel care așteaptă nemișcat la vreo treizeci de pași în fața frontului. Mă

opresc la distanța reglementară de el; între timp s-a stins și cel mai ușor scârțâit și zăngănit. S-a înstăpânit acea liniște finală, deplină, cea cu adevărat mormântală, ca la o execuție înainte de comanda: „Foc!” Fiecare, până și cel din urmă flăcău rutean din ultimul rând al formației, știe ce mă așteaptă.

Ceea ce a urmat, nu vreau să-mi amintesc. Ce-i drept, colonelul își stăpânește intenționat vocea seacă, scrâșnită, pentru ca ostașii să nu poată distinge grosolăniile deosebit de triviale cu care mă gratifică, dar din când în când îi mai scapă din gâtlej câte una din savuroasele expresii pe care le folosește când e furios, de pildă „măgărie”, sau „comandă porcească”, care se rostogolesc în tăcerea înconjurătoare. Dar, oricum, în felul cum se răstește la mine roșu ca racul la față, și însoțind fiecare vorbă cu o plesnitură de cravașă peste cizme, trebuie să se fi observat până în ultimele rânduri că sunt beștelit mai rău ca un băiețel de școală; simt înfigându-se în spatele meu sute de priviri curioase și poate chiar, ironice, în timp ce militarul, cuprins de un acces de mânie, toarnă peste mine o găleată de lături orale. De luni și luni nu s-a mai revărsat peste vreunul dintre noi o asemenea furtună, cu grindină, ca peste mine în dimineața aceasta de iunie, cu cerul strălucind într-un albastră de opal și străbătut de rândunele neștiutoare.

Îmi tremurau mâinile pe dârlogi, de nerăbdare și mânie. Mă simțeam îmboldit să-i dau calului una peste crupă și s-o pornesc în galop încotro voi vedea cu ochii. Dar, înțepenit reglementar, cu obrazul ca o mască, trebuie, pe deasupra, să mai suport și ca Bubencic să încheie cuvântarea anunțându-mă disprețuitor că nu va lăsa ca un nenorocit de neîndemânatic ca mine să-i strice tot exercițiul. Măine voi afla și altele, iar pentru astăzi dorește să pierd din ochii lui. Pe urmă, aspru și tăios, comandă, de parcă ar fi dat o lovitură de picior: „Stânga-mprejur!”, cu care prilej își mai lovește o dată cizma cu cravașa.

Eu însă trebuia să duc respectuos mâna la cască, înainte de a-mi fi îngăduit să mă întorc și să călăresc înapoi în front; niciunul dintre camarazi nu mă întâmpină cu priviri deschise, toți își ascund încurcați ochii, îi acoperă adânc în umbra căștilor. Tuturora li-e rușine pentru mine – în orice caz, eu așa simt. Din fericire, un ordin îmi scurtează drumul printre furcile caudine. La un semnal de trompetă, exercițiul e reluat de la capăt; frontul se rupe și se împarte în grupe separate. Iar această clipă o folosește Ferencz – cum se face că cei mai proști sunt întotdeauna și cei mai bine intenționați? – ca să-și apropie ca din întâmplare calul de al meu și să-mi șoptească:

— Nu-ți pune la inimă! Asta se poate întâmpla oricui.

Dar a nemerit-o rău, băiatul cel cumsecade. Fiindcă mă răstesc la el enervat:

— Vezi-ți mai bine de propriile tale treburi, după care îi întorc spatele.

În clipa aceea am simțit pentru prima oară și în propriul meu suflet, cu câtă neîndemânare poți răni prin compătimire. Pentru prima oară și prea târziu.

•

„Să plec! Să plec pentru totdeauna! mă gândesc în timp ce ne întoarcem călare spre oraș. Departe, cât mai departe!” – cuvântul se împletește inconștient în ritmul unde să mă simt eliberat de toți și de toate. Să plec, să plec, să fug, să fug! Să nu mai văd pe nimeni, să nu mă mai las nici adorat și nici înjosit! Departe, cât mai departe!” – cuvântul se împletește inconștient în ritmul trapului. La cazarmă arunc repede dârlogii unui ulan și părăsesc imediat curtea. Nu vreau să iau astăzi masa la popota ofițerească, nu vreau să fiu ținta nici a bătăii de joc, nici a compătimirii.

Dar nu știu prea bine încotro s-o iau. N-am niciun plan, nicio țintă; a devenit cu neputință pentru mine să mai trăiesc în vreuna din ambele mele lumi, nici în cea de acolo, și nici în cea de-aici. Pleacă, pleacă! bate sângele meu în artere. Pleacă, pleacă, îmi vâjâie tâmplele. Undeva afară din oraș, oriunde, departe de blestemata de cazarmă! Mai am de străbătut respingătoarea stradă principală și apoi mai departe, cât mai departe! Deodată însă, cineva îmi strigă de foarte aproape un „Servus!” prietenos. Involuntar îmi îndrept privirea într-acolo. Cine mă salută cu un apelativ atât de intim – un domn înalt, în civil, cu pantaloni bufanți, haină sport cenușie și șapcă scoțiană? Nu l-am văzut niciodată, nu-mi amintesc de el. Domnul cel străin, stă, lângă un automobil, pe lângă care sunt aferați, cu diferiteunelte, doi mecanici în halate albastre. Dar iată-l că se apropie de mine, pesemne fără să observe încurcătura în care mă aflam. E Balinkay, pe care până atunci nu-l văzusem decât în uniformă.

— Iar a început să strănute și să tușească, spune el râzând, arătându-mi mașina. I se întâmplă asta la fiecare călătorie. Cred că are să mai dureze cel puțin douăzeci de ani, până când vom putea călători cu deplină încredere în aceste hârburi. Era mult mai simplu cu bătrânele noastre mârțoage, la alea măcar ne pricepem cum se cuvine.

Fără să-mi dau seama de ce, simt o puternică simpatie pentru acest om străin. Are un fel atât de sigur în fiecare gest și, pe deasupra, privirea deschisă, caldă a celor ușuratici și a celor care trăiesc ușor. Și imediat ce urechile mele au perceput chemarea din acest salut neașteptat, m-a străfulgerat deodată gândul: ăstuia ai putea să-i acorzi încredere. Și în infimul interval al unei secunde, cu acea iuțeală fantastică cu care funcționează mintea noastră în clipe de tensiune, de acel gând inițial s-a și legat un lanț întreg. E civil, e propriul său stăpân. A trecut el însuși prin situații asemănătoare. L-a ajutat pe cumnatul lui Ferencz, ajută cu plăcere pe

oricine, de ce nu mi-ar ajuta și mie? Înainte de a-mi veni cu totul în fire, acest lanț de gânduri vagi, de raționamente repezi s-a și sudat într-o hotărâre subită.

— Iartă-mă! Îți spun, uimit eu însumi de degajarea cu care vorbesc, dar n-ai cumva cinci minute timp pentru mine?

El ezită o clipă, pe urmă dinții i se dezvelesc strălucind.

— Cu nespusă plăcere, dragă Hoff...

— Hofmiller, completez eu.

— Cu totul la dispoziția ta. Asta ar fi culmea, să nu găsești timp pentru un camarad! Vrei să mergem la restaurant, sau mai bine sus, în camera mea?

— Mai bine sus, dacă n-ai nimic împotriva și, crede-mă, numai cinci minute. Nu te rețin mai mult.

— Ba, te rog, cât vrei. Până s-o repara harabaua asta, mai trece cel puțin o jumătate de ceas. Numai că prea comod n-are să ți se pară acolo, sus, la mine. Hangiul vrea să-mi dea întotdeauna camera cea simandicoasă, de la primul etaj, dar fiindcă sufăr de un anumit sentimentalism, o iau întotdeauna pe cea veche, cea de atunci. Aici mi s-a întâmplat o dată ca... ei, dar să nu vorbim de asta!

Urcăm la el. Camera e într-adevăr ciudat de modestă pentru băiatul ăsta avut. Un singur pat, fără șifonier, fără fotolii, nimic altceva decât două scaune prăpădite de paie așezate între pat și fereastră. Balinkay scoate porttigaretul lui de aur, îmi oferă o țigară și mi-e mult mai ușor să încep, când îl aud cum mă întreabă deschis:

— Prin urmare, dragă Hofmiller, cu ce-ți pot fi de folos?

„Nu-i nevoie s-o iau de departe”, mă gândesc, așa că-i spun limpede:

— Aș vreau să-ți cer un sfat, Balinkay. Vreau să demisionez și să plec din Austria. Poate știi vreo slujbă pentru mine...

Balinkay devine deodată serios. Trăsăturile feței se încordează. Își aruncă țigara.

— Prostii – un băiat ca tine! Ce-ți trece prin minte!?

În mine s-a trezit însă, pe neașteptate, o încăpățănare tenace. Și simt că hotărârea la care acum zece minute încă nici nu mă gândisem devine fermă și rezistentă ca oțelul.

— Dragă Balinkay, spun eu în felul acela concis menit să înlătore orice posibilitate de discuție, fii atât de bun și scutește-mă de orice explicație. Fiecare știe ce vrea și ce trebuie să facă. Dinafară, nimeni nu poate înțelege. Crede-mă, pentru mine nu există altă cale, trebuie să isprăvesc odată.

Balinkay mă privește cercetător. Trebuie să fi observat că nu glumeam câtuși de puțin.

— Nu vreau să mă bag unde nu-mi fierbe oala, dar, crede-mă, Hofmiller, faci o prostie. Te privește. Ai, așa cred eu, vreo douăzeci și cinci, douăzeci și șase de ani și nu mai trebuie să aștepți mult până la gradul de locotenent. Și asta, oricum, înseamnă ceva. Ai rangul tăuaici, ești cineva. Dar în clipa când vrei să începi altă meserie, anume ceva nou, atunci cea din urmă lichea și orice tejghetar care are o împruțită de dugheană ți-e superior, fie chiar și numai prin faptul că nu cară în spinare, ca pe o raniță, toate prejudecățile noastre prostesti. Crede-mă, dacă unul ca noi își scoate uniforma, nu mai rămâne mult din cel care era înainte, și te rog numai un singur lucru: nu te lăsa indus în eroare de faptul că tocmai eu am izbutit să mă refac, să ies din murdărie. A fost o simplă întâmplare, cum se produce o dată la o mie de cazuri, și prefer să nici nu știu în ce situație se află astăzi ceilalți, cărora bunul Dumnezeu nu le-a ținut cu atâta sollicitudine scările, cum mi-a ajutat mie, ca să mă pot urca iar pe cal.

Are ceva convingător în felul hotărât în care vorbește. Dar simt că nu trebuie să cedez cu niciun preț.

— Știu, confirm eu, că este o alunecare în jos. Dar n-am încotro, trebuie să plec, n-am altă ieșire. Fă-mi hatârul ăsta și nu încerca să mă convingi să renunț. Nu-i mare lucru de capul meu, asta mi-e limpede, și nici n-am învățat ceva deosebit, dar dacă vrei într-adevăr să mă recomanzi undeva, îți făgăduiesc că n-are să-ți fie rușine cu mine. Știu că nu sunt primul, doar l-ai aranjat și pe cumnatul lui Ferencz...

— Pe Jonas! exclamă Balinkay agitându-și disprețuitor mâna. Dar să fim serioși, cine era acest Jonas? Un mic funcționar de provincie. Pe unul ca ăsta e ușor să-l ajuți. E destul să-l iei de pe scaunelul lui și să-l așezi pe altul, ceva mai bun și i se pare că l-a apucat pe Dumnezeu de picior. Ce-i pasă lui dacă-și roade turul pantalonilor aici sau acolo, oricum nu era obișnuit cu ceva mai bun. Dar să găsești ceva pentru unul care a avut cândva o stea pe guler, asta-i cu totul altă mâncare de pește. Nu, dragă Hofmiller, etajele de sus sunt întotdeauna ocupate mai demult. Cine vrea să înceapă printre civili, trebuie să-și aștepte rândul jos, ba chiar în pivniță, unde nu-i va miroși chiar a trandafiri.

— De asta nu-mi pasă!

Pesemne că am rostit asta cu violență, fiindcă Balinkay se uită la mine mai întâi curios și apoi cu o privire ciudată de fixă, care parcă vine de la mare depărtare. În cele din urmă își apropiase scaunul și-mi pune mâna pe braț.

— Ascultă-mă, Hofmiller, eu nu sunt tutorele tău și n-am niciun drept să-ți dau lecții. Dar crede-l pe un camarad care a trecut prin daravera asta: e un lucru foarte serios când dintr-o singură mișcare aluneci de sus până jos, de pe calul tău de ofițer drept în murdărie... asta ți-o spune unul care a stat aici,

În camera asta mizerabilă, de la ora douăsprezece, la prânz, și până ce s-a întunecat și-și spunea exact același lucru, adică „De asta nu-mi pasă!” Cam pe la unsprezece și jumătate mi-am prezentat demisia la raport. Apoi n-am mai vrut să mă așed alături de ceilalți, la popota ofițerilor, și nici n-am mai vrut să trec, îmbrăcat civil, pe stradă, ziua-n-amiaza mare. Așa că mi-am luat camera asta de-aici – acum înțelegi de ce o vreau mereu tocmai pe asta – și am așteptat până s-a lăsat seara, ca nimeni să nu se uite cu compătimire când Balinkay o șterge în haina lui cenușie, sărăcăcioasă și cu o pălărie melon pe scăfărlie. Aici, la fereastra asta am stat, exact la fereastra asta și m-am mai uitat o dată în jos, la strada animată. Acolo se plimbau camarazii mei, fiecare în uniformă, cu capul sus, și mândri, și liberi, fiecare un mic Dumnezeu, și fiecare știa cine este și unde-i e locul. Abia atunci am simțit că nu mai sunt decât un gunoi pe lumea asta; mi se părea că o dată cu uniforma mi-am smuls și pielea de pe mine. Bineînțeles că acum tu îți spui: prostii – un postav e albastru, iar altul e negru sau cenușiu; tot un drac e dacă scoți la plimbare o sabie sau o umbrelă. Dar mai simt și astăzi în toate oasele, lovitura primită, ceva mai târziu, noaptea, când m-am strecurat până la gară și, la colț, au trecut pe lângă mine doi ulani și niciunul nu m-a salutat. Și cum mi-am cărat pe urmă singur micul geamantan în clasa a treia, între țărânci nădușite și lucrători – da, știu că toate astea nu sunt decât un lucru prostesc și nedrept și că așa-numita noastră onoare de castă e un fel de rahat – dar, ce vrei, după opt ani de serviciu și patru ani la școala de cădeți ți-a intrat în sânge! La începutai impresia că ești un estropiat sau că ai un buboi drept în mijlocul obrazului. Să te ferească Dumnezeu să fii și tu nevoit să treci prin asta! Nici dacă mi s-ar oferi toți banii din lume, n-aș vrea să mai trăiesc încă o dată seara aceea, când m-am strecurat de aici și am ocolit fiecare felinar, până la gară. Și asta n-a fost decât începutul.

— Dar, Balinkay, tocmai de aceea vreau să plec undeva departe, unde toate astea nu există și nimeni nu va mai ști de mine.

— Și eu, Hofmiller, vorbeam și gândeam la fel. Numai să fiu departe și cu asta are să se șteargă totul, *tabula rasa!* Mai bine văcsuitor de ghete acolo, în America, sau să spăl vase, cum scrie întotdeauna în poveștile din ziare despre milionarii celebri! Dar, Hofmiller dragă, și ca să ajungi până acolo, e nevoie de o sumă frumoșică, și tu încă nu știi ce înseamnă pentru unul ca noi să-și încovoie spinarea! De îndată ce un vechi ulan nu-și mai simte la gât gulerul cu stele, nu mai poate nici măcar să se țină cum trebuie pe picioare și nici pomeneală să mai vorbească așa cum era obișnuit pe vremuri. Stai cu cei mai buni prieteni și arăți cam neghiob și timid, și chiar în clipa când vrei să ceri un mic serviciu, mândria îți dă una peste bot. Da, dragul meu, am pățit atunci tot felul de târășenii la care prefer să nici nu mă mai gândesc –

umilințe și înjosiri, despre care n-am vorbit încă nimic. Se ridică în picioare și făcu o mișcare impetuoasă cu brațele de parcă haina i-ar fi devenit pe neașteptate prea strâmtă. Deodată se întoarse: În definitiv, ție îți pot povesti totul fără grijă! Fiindcă astăzi nu-mi mai e rușine din pricina asta și poate că față de tine va fi o faptă bună, dacă voi reuși să-ți scot la timp din cap iluziile romantice. Se așeză iarăși și-și apropie scaunul de al meu. Nu-i așa că ți-au povestit și ție ce norocos am fost într-o zi când mi-am aruncat undița, prin urmare cum am cunoscut-o pe nevastă-mea la „Shepherds Hotel”! Știi că bat toba cu asta prin toate regimentele și ar fi în stare s-o tipărească până și în cărțile de citire, ca pe o faptă eroică a unui ofițer al maiestății sale imperiale și regale. Ei, chiar atât de glorioasă n-a fost povestea; un sigur lucru o adevărat, anume, că am cunoscut-o într-adevăr la „Shepherds Hotel”. Dar cum am cunoscut-o, asta o știm numai noi – ea și cu mine – și ea n-a povestit-o nimănui, și nici eu încă n-am spus cuiva. Iar ție ți-o povestesc numai ca să te convingi că, pentru noi nu umblă nicăieri câinii cu covrigi în coadă... Așadar, ca să nu lungesc vorba: când am cunoscut-o la „Shepherds Hotel” eram – nu te speria te rog – eram chelner – da, dragul meu, un simplu chelner nenorocit, care servea pasagerii. Firește că nu din plăcere devenisem chelner, ci din prostie, din pricina lamentabilei noastre lipse de experiență. La Viena, fusesem vecin, la pensiunea răpciugoasă unde locuiam, cu un egiptean și tipul îmi împuiase capul despre cumnatu-său, care era administratorul lui „Royal Poloclub” din Cairo, și dacă îi dau două sute de coroane comision mi-ar putea procura acolo o slujbă de antrenor. Se pare că cei de acolo se dau în vânt după maniere alese și un nume bun; ei, și la concursurile de polo fusesem întotdeauna primul, iar salariul de care vorbea era excelent – în trei ani aș fi putut pune deoparte îndeajuns ca să mă pot apuca pe urmă de ceva serios. În afară de asta, Cairo era departe și la polo ai de-a face cu oameni de condiție bună. Și așa am acceptat cu entuziasm. Ei, n-aș vrea să te plictisesc înșirându-ți la câte duzini de uși a trebuit să bat și câte pretexte lamentabile mi-a fost dat să aud de la așa-ziii vechi prieteni, până am izbutit să strâng, cele câteva sute de coroane pentru biletul de vapor și ca să mă pot echipa – căci pentru un asemenea club aristocratic e neapărată nevoie de un costum de călărie și un frac, ca să te prezinți cum se cuvine. Și cu toate că am călătorit cu clasa a treia, abia mi-au ajuns gologanii. La Cairo, nu mai aveam în buzunar, una peste alta, decât șapte piaștri iar când am sunat la sediul lui „Royal Poloclub”, și-a zgâit ochii la mine un negru și mi-a spus că nu cunoaște niciun fel de domn Efdopulos și nu știe de vreun cumnat, că n-au nevoie de niciun antrenor și că, în general, clubul de polo e pe cale să se desființeze – cred că ai și înțeles că egipteanul acela era pur și simplu un pungaș ordinar, care mă escrocăse, neghiobul de mine, de cele

două sute de coroane, iar eu n-am avut nici măcar atâta minte să-l pun să-mi arate pretinsele scrisori și telegrame. Da, dragă Hofmiller, noi nu ne putem măsura cu asemenea canalii, și ceea ce e mai trist este că nici n-a fost pentru prima oară că am căzut în cursă, tot căutând slujbă. Dar de data asta fusese o lovitură drept în stomac. Fiindcă, dragul meu, mă aflam la Cairo, fără să cunosc vreun suflet de om, cu șapte piaștri, una peste alta, în buzunar, iar trotuarele din Cairo nu numai că sunt fierbinți, ci și al dracului de scumpe. Cum am locuit acolo și ce am mâncat în primele șase zile, nu-ți mai spun; mă mir eu însumi cum se poate supraviețui unei asemenea situații. Și, vezi, în astfel de împrejurări, altul se duce la consulat și se roagă de cei de-acolo să fie trimis înapoi pe socoteala statului. Dar tocmai asta este – unul ca noi nu poate să facă așa ceva. Unul ca noi nu se poate așeza în anticameră, alături de hamali din port și de bucătărese concediate, și nu poate suporta privirea cu care un conțopist oarecare de la consulat te măsoară după ce silabisește în pașaport: „Baronul Balinkay”. Unul ca noi mai bine crapă de foame; de aceea, închipuie-ți ce noroc am avut totuși în ghinionul meu, când am aflat, din întâmplare, că la „Shepherds Hotel” au nevoie de un ajutor de chelner. Și cum aveam un frac, ba chiar unul nou (din costumul de călărie trăisem în primele zile) și știam și franceza, au binevoit să mă angajeze de probă. Ei, văzută de afară, situația pare încă suportabilă; umbli într-o cămașă imaculată, cu piepții scrobiți, slugărești și servești, faci impresie bună; dar că în calitate de ajutor de chelner dormi cu alți doi în aceeași cameră, sus, la mansardă, sub acoperișul care arde ca focul, luptându-se cu șapte milioane de purici și ploșnițe, că dimineața te speli cu ceilalți doi, pe rând, în același lighean de tinichea, că unuia ca noi moneda primită ca bacșiș îi arde mâna, de parcă ar fi înroșită în foc, și așa mai departe – ei, peste toate astea să trecem cu buretele! Destul că mi-a fost dat s-o trăiesc, destul că mi-a fost dat să supraviețuiesc!

Și pe urmă a urmat povestea cu soția mea. Era văduvă de puțină vreme și făcuse călătoria la Cairo împreună cu sora și cumnatul ei. Și cumnatul ăsta era aproximativ tipul cel mai ordinar pe care ți-l poți închipui, lăbărțat, gras, buhăit, arogant, și din nu știu ce pricină avea ceva împotriva mea. I se părea poate că sunt prea elegant, poate că spinarea nu mi s-a curbat destul în fața acestui *mynheer*¹⁷ și așa s-a întâmplat că, o dată, pentru că nu i-am adus destul de repede micul dejun, s-a răstit la mine: „Dobitocule!...” Vezi tu, unul ca noi are asta în reflexe dacă a fost odată ofițer – și înainte de a fi avut vreme să mă gândesc, a trecut prin mine un fior, ca la un cal căruia i-ai dat pinteni, și am tresărit – zău că a lipsit foarte puțin să-i trântesc un pumn în

---

¹⁷ Domn (olandeză).

mutră. Ei – în ultima clipă am reușit să mă stăpânesc, căci te rog să mă crezi, oricum toată chestia asta cu chelnăria mi se păruse tot timpul numai o mascaradă, iar în clipa următoare – nu știu dacă ai să mă înțelegi – am simțit chiar un fel de plăcere sadică în faptul că eu, Balinkay, trebuie să înghit asemenea afront de la un împuțit de brânzar. Și atunci am stat liniștit și i-am zâmbit ușor – dar știi așa, de sus, așa pe sub nas, că tipul s-a făcut mai întâi alb și pe urmă verde de furie, tocmai fiindcă a simțit că-i sunt superior și nu pricepea de ce. Apoi am plecat foarte calm din cameră, după ce m-am înclinat în fața lui într-un mod deosebit de ironic-politicos, că era gata să plesnească de furie. Dar soția mea, vreau să spun cea care mi-e acum soție, se afla de față; și, din cele petrecute între noi doi, trebuie să fi perceput încordarea și în vreun fel oarecare simțise – mai târziu mi-a mărturisit-o – din faptul cum am tresărit, că încă nimeni nu-și îngăduise ceva asemănător față de mine. De aceea a venit după mine pe culoar și m-a rugat să nu i-o iau înainte în nume de rău cumnatului ei, căci este puțin cam nervos – ei, și ca să știi tot adevărul, dragă Hofmiller, a încercat chiar să-mi strecoare o bancnotă în mână, ca să dreagă totul.

Din felul în care am refuzat bancnota, trebuie să fi bănuțit ea încă o dată că e ceva suspect cu chelnăria mea. Cu asta totul s-ar fi terminat, căci în cele câtevasăptămâni strânsesem ban cu ban și aveam destui ca să mă pot întoarce acasă fără să mai fiu nevoit să cerșesc la consulat. Dar m-am dus totuși pe acolo, fiindcă aveam nevoie de o informație. Ei, și atunci mi-a venit în ajutor coincidența, una dintre acele coincidențe care se produc la o sută de mii de cazuri o dată – anume, prin sala de așteptare tocmai trecea consulul și văd că nu e altul decât Elmér von Juhász, cu care am petrecut Dumnezeu știe de câte ori la Jockeyclub. Ei, bineînțeles m-a îmbrățișat imediat și m-a invitat la clubul său – și iarăși printr-o coincidență – așadar, coincidență plus coincidență – toate astea ți le povestesc numai ca să-ți dai seama câte coincidențe smintite trebuie să-și dea *rendez-vous* ca să scoată din murdărie pe unul ca noi – la club era și actuala mea soție. Când Elmér mă prezintă ca prietenul său, baronul Balinkay, ea se roșește ca focul. Bineînțeles că m-a recunoscut numaidecât și acum scena cu bacșișul i se părea îngrozitoare. Dar am simțit imediat ce fel de om este, ce ființă aleasă și cumsecade, căci n-a jucat teatru, ca și când n-ar fi știut nimic, ci în mod deschis și cinstit a făcut față situației. Pe urmă, toate celelalte s-au rânduțit ca de la sine, ușor, și locul lor nu e să fie povestite aici. Dar crede-mă că un asemenea concurs de împrejurări nu se repetă în fiecare zi și, în ciuda banilor mei, și în ciuda soției mele, pentru care îi mulțumesc lui Dumnezeu în fiecare zi, dimineața și seara, n-aș mai vrea să trec a doua oară prin ce am trecut.

Fără să-mi dau seama, i-am întins mâna lui Balinkay.

— Îți mulțumesc din suflet că mi-ai atras atenția. Acum știi mai bine ce mă așteaptă. Dar, pe cuvântul meu – nu văd altă cale. Nu știi într-adevăr nimic pentru mine? Se spune că aveți întreprinderi atât de mari...

Balinkay tăcu o clipă, pe urmă oftă compătimitor.

— Bietul de tine, probabil că ai primit o lovitură, nu glumă – nu te teme, n-am să te plictisesc cu întrebări, îmi dau și singur seama. Dacă lucrurile au ajuns până aici, atunci nu mai are rost nici să te aprob, nici să te dezaprob. În situația asta, trebuie să te ajut ca un camarad și n-am să te las în pană, cred că pentru asta nu enevoie de jurăminte solemne. Numai un singur lucru, Hofmiller, atâta ai să înțelegi și tu, că nu este cazul să-ți bagi în cap că stă în puterea mea să te instalez la noi chiar de la început în vârful piramidei, încununat de strălucire și glorie. Asta nu se poate într-o întreprindere care se respectă, căci n-ar stârni decât sânge rău celorlalți, dacă ar veni unul așa, nitam-nisam, și s-ar cățăra peste ei, în vârf. Trebuie s-o iei de jos de tot, poate să stai câteva luni să faci scriptologie idioată la un birou, înainte de a te putea trimite mai departe, peste mări, la plantații, sau să-ți fac rost de altceva. În orice caz, după cum ți-am spus, până la urmă aranjez eu ceva. Mâine plecăm, soția mea și cu mine, opt sau zece zile hoinărim prin Paris, pe urmă avem treabă câteva zile la Havre și Anvers, să inspectăm agențiile. Dar în circa trei săptămâni ne întoarcem, și de la Rotterdam îți scriu imediat. Fii fără grijă, nu uit! Pe Balinkay te poți bizui!

— Știi, îi răspund eu, și-ți mulțumesc mult!

Dar Balinkay trebuie să fi sesizat ușoara dezamăgire care se ascundea în spatele cuvintelor mele (probabil că trecuse el însuși prin situații asemănătoare, căci numai cine a trăit asta capătă ureche pentru astfel de tonuri intermediare).

— Poate... poate că termenul e cam lung pentru tine?

— Nu, răspund șovăind, de vreme ce pot conta cu certitudine, atunci firește că nu. Dar... mi-ar fi convenit mai bine dacă...

Balinkay se gândi o clipă.

— Astăzi, de pildă, păcat că n-ai vreme... Vreau să spun că astăzi soția mea e încă la Viena și pentru că întreprinderea îi aparține ei nu mie, e firesc ca să aibă cuvântul hotărâtor.

— Ba sunt – firește că sunt liber, răspund repede.

Îmi amintisem de scena cu colonelul, care-și exprimase dorința să nu-mi vadă astăzi „mutra”.

— Bravo! Minunat! Atunci lucrul cel mai practic e să vii pur și simplu cu mine, în hârbul nostru. În față, lângă șofer, mai e un loc, în spate nu mai e loc, din păcate, fiindcă l-am poftit pe vechiul meu prieten baronul Lajos cu soția.

La cinci suntem la „Hotel Bristol”, vorbesc imediat cu nevastă-mea și treaba s-a făcut; până acum n-a spus încă niciodată nu, când am rugat-o ceva pentru un camarad.

I-am strâns mâna. Am coborât pe scară. Mecanicii își dezbrăcaseră halatele albastre, automobilul era gata de drum; două minute mai târziu eram pe șosea în plină viteză.

Atât asupra psihicului cât și asupra fizicului, viteza are un efect în același timp amețitor și anesteziant. Nici n-a apucat mașina să ajungă bine printre câmpurile largi, că m-am simțit cuprins de o ciudată senzație de relaxare. Șoferul trăgea tare; copacii, stâlpii de telegraf se succedau pieziș, ca rețeați subit de secure, prin sate casele se prăbușeau una într-alta, ca într-o fotografie mișcată, borne kilometrice se iveau brusc în albeața lor și se topeau imediat, atât de repede, încât nu apuca să distingi vreo cifră, și după violența vântului în obraz simțeam tempoul temerar cu care goneam. În același timp, uimirea mea era, poate și mai mare față de repeziciunea cu care gonea propria mea viață: câte evenimente se produsese și câte hotărâri se luaseră în aceste câteva ceasuri! De obicei, între dorința confuză, intenția vagă și îndeplinirea definitivă, oscilează și plutesc simțăminte intermediare estompate în nenumărate nuanțe, și e una dintre cele mai tainice tendințe ale inimii să se joace la început nesigur cu hotărârile, mai înainte de a le înfăptui cu adevărat, cu deplină răspundere. De data asta însă, totul mă copleșise cu o iuțeală de vis, și așa cum în urma mașinii care ne scutura se pierdeau în neant sate și ulițe, iar copaci și pășuni dispăreau definitiv și fără întoarcere, tot așa se pierdea acum, într-o singură mișcare, tot ce fusese până acum viața mea de zi cu zi, cazarma, cariera militară, camarazii, familia Kekesfalva, castelul, camera mea, manejul de călărie, toată existența mea în aparență atât de sigură și de ordonată. Un singur ceas îmi schimbase viața lăuntrică.

La cinci și jumătate ne-am oprit în fața „Hotelului Bristol”, zdruncinați, plini de praf și totuși foarte înviorați de goana aceasta neîntreruptă.

— Așa nu poți urca la nevastă-mea, îmi zise Balinkay râzând. Arăți de parcă ar fi răsturnat cineva un sacde făină peste tine. Și poate că e, în general, mai bine să vorbesc singur cu ea, căci atunci pot s-o fac mai pe șleau, iar tu nu va trebui să te jenezi. Cel mai bun lucru e să te duci la vestiar, să te speli cum se cuvine și pe urmă să te așezi la bar. Vin în câteva minute și-ți dau răspunsul. Și să n-ai nicio grijă. Am să potrivesc totul, cum îți convine ție.

Într-adevăr: nu m-a lăsat să aștept mult. După cinci minute îl și văd că vine râzând.

— Ei nu ți-am spus eu – totul e în regulă, adică, dacă-ți convine. Timp de gândire nelimitat, și prezentarea demisiei oricând. Soția mea – e într-adevăr o femeie inteligentă – a găsit și de astă dată lucrul cel mai potrivit. Prin urmare, vei primi imediat o slujbă pe un vas, în primul rând ca să înveți acolo limbile străine necesare și ca să poți vedea despre ce e vorba. Ești repartizat ca ajutor de casier, primești o uniformă, mănânci la masa ofițerilor, faci câteva drumuri dus și întors spre Indiile Olandeze și ajuți lascriptologie. După aceea, îți găsim noi undeva un loc, aici sau dincolo, cum vei dori tu, nevastă-mea mi-a făgăduit-o solemn.

— Îți mulțu...

— N-ai pentru ce mulțumi. Doar era de la sine înțeles să-ți dau o mână de ajutor. Dar, încă o dată Hofmiller, așa ceva nu se face cât ai bate din palme! În ceea ce mă privește, poți pleca chiar poimâine acolo, îi telegrafiez în orice caz directorului, ca să-ți noteze numele; dar cel mai bun lucru ar fi bineînțeles, să te mai gândești și poate chiar să te răzgândești; mie mi-ar plăcea mai curând să te știu la regiment, dar *chacun à son goût*¹⁸. Cum îți spuneam, dacă vii, ești binevenit, iar dacă nu, n-o să te dăm în judecată... Prin urmare – încheie el, întinzându-mi mână – ori da, ori ba, oricum vei decide, mi-a făcut o mare plăcere. Servus!

M-am uitat foarte emoționat la omul acesta, pe care destinul mi-l scosese în cale. Cu minunatalui ușurință, luase de pe umerii mei ceea ce era mai greu, rugămințile și șovăiala, și tensiunea chinuitoare dinaintea hotărârii, astfel încât mie nu-mi mai rămăsese altceva de îndeplinit decât o singură formalitate mărunță: să-mi scriu cererea de demisie. După aceea eram liber și izbăvit.

•

Așa-numita „hârtie ministerială”, o coală cu anumite dimensiuni reglementare, tăiată la milimetru, era, poate, rechizita cea mai indispensabilă a administrației civile și militare austriece. Fiecare cerere, fiecare act oficial, fiecare raport trebuiau scrise pe această hârtie tăiată cu grijă care, prin uniformitatea formatului ei, făcea să se deosebească în mod evident tot ce era oficial de ceea ce era particular; de pe aceste milioane și miliarde de coli stivuite în cancelarii, poate că se va ajunge să se reproducă într-o zi, cu foarte multă fidelitate, întregul istoric al vieții și suferințelor monarhiei habsburgice. Nicio comunicare nu era socotită corespunzătoare dacă nu era redactată pe acest dreptunghi alb, și de aceea prima mea grijă a fost să cumpăr la tutungeria cea mai apropiată două astfel de coli, împreună cu un așa-numit „transparent” – o foaie liniată care se pune dedesubt –

---

¹⁸ Fiecare, după cum îi e placul (fr.).

precum și plicul convenit. Pe urmă am intrat într-o cafenea, locul unde la Viena se rezolvă toate lucrurile, cele mai serioase ca și cele mai frivole. În douăzeci de minute, până la ora șase, petiția poate fi scrisă, iar după aceea îmi voi aparține iarăși mie și numai mie însumi.

Cu o limpezime înfiorătoare – doar era vorba de cea mai însemnată hotărâre din viața mea de până acum – îmi amintesc de fiecare amănunt al acestei tulburătoare împliniri a datoriei, de mica masă rotundă de marmură din colțul de la fereastră al cafenelei de pe Ringstrasse, de mapa pe care am despăturit foaia și cum am îndoit-o apoi grijuliu, cu un cuțit, pentru ca îndoită să cadă cât mai exact la mijloc. Văd încă în fața mea, cu precizia unei fotografii și simt ușoara tresărire cu care am început, ca să dau primei litere aspectul avântat, curb și patetic, după cum se cuvenea. Fiindcă simțeam, impetuos îndemnul să-mi îndeplinesc întocmai ultima mea acțiune în calitate de militar cu deosebită corectitudine; și cum conținutul era stabilit printr-o formulă consacrată, solemnitatea actului nu se putea manifesta decât printr-o execuție deosebit de grijulie și printr-un scris frumos.

Dar chiar de la primele rânduri am fost cuprins de o ciudată nevoie de a visa. M-am oprit și am început să fac presupuneri ce se va întâmpla mâine, când această cerere va sosi la cancelaria regimentului. Probabil că mai întâi va stârni privirea consternată a plutonierului de la cancelarie, apoi o șușoteală uimită printre furierii subalterni – doar nu se întâmplă în fiecare zi ca un sublocotenent să-și azvârle astfel gradul. Pe urmă foaia va colinda din încăpere în încăpere, conform dispozițiilor regulamentare, până la colonel în persoană; îl văd deodată în fața mea în carne și oase, cum își pune *pince-nez*-ul peste ochii prezbîți, cum se oprește la primele cuvinte și apoi lovește cu pumnul în masă, în felul său mînios; bădăranul e prea obișnuit ca subalternii săi, pe care i-a făcut cu ou și oțet, să se gudure îndată fericiți, când a doua zi, cu un cuvânt glumeț și ștregăresc, îi lasă a înțelege că furtuna a trecut definitiv. De data asta însă, își va da seama că a dat peste un alt încăpățânat, și anume peste micul sublocotenent Hofmiller, care nu admite să fie beștelit. Și, mai târziu, când se va afla că Hofmiller și-a dat demisia, douăzeci, patruzeci de capete vor tresari involuntar de uimire. Toți camarazii, fiecare în parte, își vor spune: „Fir-ar să fie, dar ăsta-i un tip, nu glumă, cu ăsta nu le merge!” Ba, pentru domnul colonel Bubencic lucrurile pot lua o întorsătură al dracului de neplăcută – în orice caz încă nimeni n-a avut în regiment o demisie atât de onorabilă, nimeni n-a ieșit mai demn din încurcătură, după câte îmi pot aminti.

Nu mi-e rușine să mărturisesc că, în timp ce visam la toate astea, m-a cuprins un fel de ciudată mulțumire de sine. Fiindcă în toate acțiunile noastre, orgoliul constituie unul dintre mobilurile cele mai însemnate, și mai

cu seamă firile slabe cad ușor în ispită de a acționa în așa fel, încât, privite dinafară, acțiunile lor să semene a forță, curaj și hotărâre. Pentru prima oară aveau acum prilejul să dovedesc camarazilor că sunt un tip care se respectă, un om dintr-o bucată! Tot mai repede și – după cum mi se părea – cu trăsături din ce în ce mai energice, am scris până la capăt cele douăzeci de rânduri ale cererii; ceea ce fusese la început doar obligație supărătoare devenise deodată o plăcere personală.

Și acum, mai rămâne doar iscălitura – și cu asta totul s-a sfârșit. O privire la ceas: șase și jumătate. E momentul să chem chelnerul și să plătesc. Pe urmă, încă o dată, pentru ultima dată, să-mi plimb uniforma pe Ringstrasse și să mă întorc cu trenul de noapte. Mâine dimineață să predau hârtoaga, și o dată cu asta totul a devenit irevocabil, începe o altă existență.

Am luat deci coala, am împăturit-o mai întâi de-a lungul, apoi a doua oară în lățime, ca să pot pune acest document al destinului în buzunarul de la piept, în clipa aceasta s-a întâmplat ceva neașteptat.

S-a întâmplat lucrul următor: în acea jumătate de secundă când, atât de sigur, atât de conștient de mine, ba chiar bucuros (orice lucru dus până la capăt îți dă o mulțumire), am pus plicul destul de voluminos în buzunarul de la piept, am simțit acolo, în interior, o rezistență, era ceva care fâșia. „Ce să fie?” mă gândesc involuntar și vâr mâna înăuntru. Imediat însă, degetele mele se retrag, de parcă ar fi înțeles, înainte ca eu însumi să-mi amintesc, ce uitasem acolo, în buzunar. Era scrisoarea de la Edith, cele două scrisori ale ei de ieri, prima și a doua.

Nu pot să redau exact simțământul care m-a cuprins o dată cu această subită amintire. Cred că nu era atât unul de teamă, cât de rușine fără seamăn. Fiindcă în această clipă s-a risipit o negură sau, mai bine-zis, un fel de auto-înnegurare. Într-o străfulgerare mi-am dat seama că tot ce făcusem și gândisem în ultimele ore era câtuși de puțin adevărat: atât ciuda mea pentru că fusesem umilit, cât și mândria în legătură cu demisia mea eroică. Faptul că dădeam pe neașteptate bir cu fugiții nu se datora beștelelii colonelului (în definitiv, asta se întâmpla în fiecare săptămână); în realitate voiam să scap de familia Kekesfalva, de înșelătoria mea, de răspunderea mea, fugeam pentru că nu puteam suporta să fiu iubit împotriva voinței mele. La fel cum un bolnav pe moarte își uită, din pricina unei dureri de măsele, suferința care îl va ucide, tot așa și eu uitasem (sau voisemsă uit) ce mă chinuia cu adevărat, ce mă împingea să fiu laș, ce mă transforma într-un fugar, și în locul acestei suferințe luasem drept pretext al dorinței mele de evadare, acea neplăcere mică, în fond neînsemnată, întâmplată pe platoul de instrucție. Dar acum vedeam: nu era o demisie eroică, din pricina onoarei jignite. Era o fugă lașă, lamentabilă.

Un lucru o dată făptuit are întotdeauna putere. Acum, după ce cererea de demisie fusese scrisă, nu mai voiam să mă dezmint. „La dracu, îmi spuneam în ciudat, ce mă privește că fata aceea de acolo, de departe, așteaptă și bocește! Destul m-au necăjit ăia, destul m-au înnebunit. Ce mă privește că un om străin mă iubește? Cu milioanele ei o să găsească ea pe altul, și dacă nu, nu e treaba mea. Destul că las totul baltă, că-mi lepăd uniforma! Ce mă privește toată povestea asta isterică, dacă se însănătoșește sau nu? Doar nu sunt medic...”

Dar, la cuvântul „medic” pronunțat lăuntric, toate gândurile mele se opriră pe neașteptate așa cum o mașină care execută rotații cu viteză infernală se oprește sub acțiunea unui singur semnal. La cuvântul „medic” îmi venise în minte Condor. „Treaba lui! Îl privește! mi-am spus îndată. E plătit pentru asta, adică să trateze bolnavii. E pacienta lui, nu e a mea. Să scoată cu mâna castanele pe care tot el le-a pus pe foc. Cel mai bun lucru e să mă duc imediat la el și să-i explic că mă retrag din competiție.”

Mă uit la ceas. Șapte fără un sfert, iar acceleratul meu pleacă abia după ora zece. Așadar, vreme destulă, că doar n-am prea multe de explicat: anume că, în ce mă privește, am terminat. Dar unde o fi locuind? Nu mi-a spus-o, sau am uitat? De altfel, în calitate de medic practician, trebuie să figureze în cartea de telefon, prin urmare, repede la cabina telefonică, să cercetez lista! Be... Bi... Bu... Ca... iată-i aici pe toți Condorii, Condor, Anton, comerciant... Condor, Dr., Emmerich, medic practician, VIII, Florianigasse 97, și niciun alt medic pe toată pagina – el trebuie să fie. Pe când mă năpustesc afară, îmi repet de două, trei ori adresa – n-am creion la mine, am uitat totul în graba mea nebunească – apoi o spun primului birjar și, în timp ce trăsura pornește iute și ușoară pe roțile ei de cauciuc, îmi și pregătesc planul. Neapărat, trebuie să fiu scurt și hotărât. În niciun caz să nu reiasă că șovăi încă. Să nu care cumva să ajungă la presupunerea că o șterg din pricina familiei Kekesfalva, ci să-i înfățișez de la început demisia ca pe un *fait accompli*¹⁹. Că totul se pregătea de luni de zile, dar că abia astăzi am primit această slujbă excelentă în Olanda. Dacă totuși mă va sâcâi îndelung cu întrebări, voi refuza să răspund și, în general, nu voi mai scoate o vorbă! La urma urmei, nici el nu mi-a spus totul. Trebuie să termin odată cu menajamentele astea față de alții.

Trăsura se oprește. S-o fi înșelat birjarul sau în graba mea i-am dat o adresă greșită? Oare acest domn Condor să aibă o locuință chiar atât de mizeră? Numai la familia Kekesfalva trebuie să câștige o groază de bani și un medic care se respectă nu locuiește într-o șandrama ca asta. Dar nu, stă

---

¹⁹ Fapt împlinit (fr.).

totuși aici, iată la intrare firma: „Dr. Emmerich Condor, curtea a doua, etajul al treilea, ore de consultație de la două la patru”, iar acum e aproape șapte. În orice caz, pe mine trebuie să mă primească. Lichidez repede cu birjarul și străbat curtea prost pavată. Ce scară amărâtă, în spirală, cu treptele roase, cu pereții coșcoviți și mângăliți, cu mirosuri de bucătării sărăcicioase și closete prost închise, cu femei în rochii de casă murdare, care stau la taifas pe culoare prost luminate și-l privesc bănuitoare pe ofițerul de cavalerie care trece pe lângă ele, puțin cam încurcat și zăngănind din pinteni!

În sfârșit, etajul al treilea; iarăși un culoar lung, la dreapta și la stânga uși, și una la mijloc. Vreau tocmai să duc mâna la buzunar după chibrituri, ca la lumina lor să-mi dau seama care este ușa indicată, când pe cea din stânga iese o servitoare îmbrăcată cam neglijent, cu o cană goală în mână, probabil ca să cumpere bere pentru masa de seară. Întreb de doctorul Condor.

— Da, aicea stă, îmi răspunde cu accent din Boemia. Da încă nu-i acasă. A plecat până-n Meidling. Da trebuie să se-ntoarcă acuși. I-a spus conitei că vine negreșit la masă. Intrați și-l așteptați!

Mai înainte de a avea vreme să mă gândesc, mă și duce în vestibul.

— Puneți-vă aici mantaua, și-mi arată un cuier vechi din lemn de brad, care pare să fie singura mobilă din antreul mic și întunecos.

Apoi fata apasă pe clanță și deschide ușa sălii de așteptare, care face o impresie ceva mai acceptabilă: oricum, patru sau cinci scaune așezate în jurul mesei, iar peretele din stânga plin de cărți.

— Așa, aicea puteți să ședeți, îmi arată ea unul dintre scaune, cu un gest în care se citește o anumită condescendență.

Și imediat înțeleg: Condor trebuie să aibă o clientelă compusă din oameni săraci. Pacienții bogați sunt altfel primiți. „Ce om ciudat, ce om ciudat! mă gândesc din nou. Fiindcă numai de pe urma lui Kekesfalva s-ar putea îmbogăți, dacă ar vrea.”

Ei, și începui să aștept. E obișnuita așteptare nervoasă din anticamera unui medic, unde răsfoiești, fără să ai intenția de a le citi cu adevărat, revistele cu marginile zdrențuite și de mult învechite, ca să-ți înșeli propria neliniște, prefăcându-te că ai o ocupație. Unde ba te scoli mereu, ba te așezi la loc și tot timpul te uiți la orologiul care ticăie într-un colț, mișcându-și adormit pendulul: ora șapte și douăsprezece, ora șapte și paisprezece, ora șapte și cincisprezece, ora șapte și șaisprezece, și fixezi hipnotic clanța de la ușa cabinetului. În sfârșit e ora șapte și douăzeci – nu mai pot sta liniștit. Am încălzit până acum două scaune, mă ridic și mă apropiu de fereastră. Jos, în curte, un bătrân care șchioapătă – probabil un om de serviciu – unge roțile unui cărucior de mână, în spatele ferestrelor luminate ale unei bucătării o femeie calcă, alta spală, așa cred, un copil mic într-o albie. Undeva, nu-mi

dau seama exact la ce etaj, dar trebuie să fie aproape, la catul de deasupra sau de dedesubt, cineva exersează game, mereu aceleași și aceleași game. Iarăși mă uit la ceas: șapte și douăzeci și cinci, șapte și treizeci. De ce nu vine? Nu mai pot, numai vreau să aștept atâta! Simt cum așteptarea mă face nesigur, cum mă face șovăitor.

În sfârșit – respir ușurat – alături se deschide o ușă. Mă pregătesc repede. Și-mi repet: să mă țin bine acum, să mă port foarte degajat față de el. Să-i povestesc calm că am venit numai *en passant*, ca să-mi iau rămas bun, să-l rog în treacăt ca – dacă se duce în curând la Kekesfalva și dacă vor fi neîncredători – să le explice că a trebuit să plec în Olanda și să demisionez. Fir-ar să fie de treabă, de ce mă lasă să aștept atâta! Aud limpede cum, alături, un scaun e împins pe podea. Te pomenești că găscă aia neroadă de servitoare nici nu i-a spus că am venit?

Mă și pregătesc s-o pornesc pentru a-i aminti fetei de mine. Dar, deodată mă opresc. Fiindcă cel ce se mișcă alături nu poate fi Condor. Îi cunosc pasul. Știu bine din noaptea aceea când l-am însoțit ce picioare scurte și ce respirație scurtă are, ce greu merge și cum calcă cu ghetetele lui care scârțâie; dar pasul acesta de alături, care mereu se apropie, și mereu se îndepărtează, e cu totul altul, un pas timid, nesigur, târșâit. Nu știu de ce-mi aplec urechea cu atâta emoție la pasul acesta străin, ascultându-l parcă dinlăuntru meu. Dar am impresia că și celălalt, de-alături, ascultă și pândește încoace tot atât de nesigur și de neliniștit. Deodată percep un zgomot foarte ușor la ușă, de parcă ar apăsa cineva sau s-ar juca dincolo cu clanța; și, într-adevăr, iată că a și început să se miște. Mânerul subțire de alamă se deplasează vizibil în semi-obscuritatea din jur și ușa se deschise formând o crăpătură îngustă, neagră. „Poate că e numai curentul, poate numai vântul, îmi spun, fiindcă un om normal nu deschide o ușă apăsând pe clanță într-un fel atât de furișat, cel mult un hoț, la adăpostul nopții”. Dar nu, crăpătura se lățește. De partea cealaltă trebuie să fie o mână care împinge cu mare băgare de seamă ușa, iar acum zăresc în întuneric chiar o umbră omenească. Stau pironit și privesc țintă într-acolo. Din spatele crăpăturii, o voce de femeie întrebă sfioasă:

— E... cineva aici?

Răspunsul mi se oprește în gât. Înțeleg imediat dintre toți oamenii, numai unul poate să vorbească și să întrebe astfel: un orb. Numai orbii merg și se strecoară și bâjbâie atât de ușurel, numai ei au tonul acesta șovăielnic în voce. Și, în aceeași clipă, mă străfulgeră o amintire. Nu pomenește oare Kekesfalva că doctorul Condor s-a căsătorit cu o oarbă? Ea trebuie să fie, numai ea poate să fie cea care stă de cealaltă parte a ușii întredeschise și întrebă și nu-și dă seama că sunt aici. Privesc într-acolo foarte încordat, ca să zăresc umbra ei în umbra înconjurătoare și disting, în sfârșit, o femeie

uscățivă, într-o rochie largă de casă și cu părul cărunt, cam răvășit. Dumnezeule, femeia aceasta deloc atrăgătoare, de loc frumoasă, este soția lui! E îngrozitor să te simți fixat de luminile cu totul stinse ale unor astfel de ochi și să știi că totuși nu te văd; în același timp simt, din felul în care își apleacă acum capul înainte, ascultând, că se străduiește cu toate simțurile să-l perceapă pe omul străin, în spațiul imperceptibil pentru ea; sfortșarea aceasta îi crispează gura mare, cu buze groase, scoțându-i și mai mult în relief urățenia.

O clipă rămân mut. Pe urmă mă ridic și mă înclin, da, mă înclin, deși e cu totul lipsit de sens să te înclini în fața unei oarbe – și mă bâlbâi.

— Eu... eu îl aștept aici pe domnul doctor.

În sfârșit a deschis complet ușa. Cu mâna stângă se mai ține de clanță, de parcă ar simți nevoia unui reazăm în încăperea neagră. Apoi înaintează bâjbâind, sprâncenele se încordează mai tare deasupra ochilor stinși și o altă voce, una foarte aspră se răstește la mine:

— Orele de consultație s-au terminat. Când se-ntoarce bărbatul meu acasă, trebuie întâi să mănânce și să se odihnească. Nu puteți veni mâine?

Cu fiecare cuvânt, fața îi devine tot mai neliniștită, e limpede că abia se mai poate stăpâni. „O isterică, îmi spun imediat. Nu trebuie s-o enervez.” Și pe urmă șoptesc – în timp ce mă înclin din nou, proteste, în gol:

— Vă rog să mă scuzați, stimată doamnă... firește că nici nu mă gândesc să-i cer o consultație, la ora aceasta târzie, domnului doctor. Voiam numai să-i comunic ceva... e vorba de unul dintre bolnavii lui.

— Bolnavii lui! Mereu bolnavii lui! Înverșunarea ei se schimbă brusc, vocea capătă un ton plângăreț. Astă-noapte au venit și l-au luat la unu și jumătate, azi-dimineață a pornit-o de la șapte, și de când s-au terminat orele de consultație, nu s-a întors încă. Are să se îmbolnăvească și el, dacă nu i se lasă timp să se odihnească! Dar acum, gata. Nu mai e oră de consultație, v-am mai spus. La ora patru s-a sfârșit. Scrieți-i ce vreți de la el, sau, dacă e ceva urgent, duceți-vă la alt medic. Sunt destui medici în oraș, câte patru la fiecare colț de stradă.

Se apropie cu pasul ei șovăitor și eu mă dau îndărăt, ca un om cu conștiința încărcată, în fața acestui chip înciudat și mânios, în care ochii larg-deschiși strălucesc pe neașteptate ca niște bile albe inundate de lumină.

— Plecați, vă spun! Plecați! Lăsați-l să mănânce și să doarmă ca toți oamenii! Nu vă mai încleștați așa de el! Noaptea și dimineața, toată ziua, mereu bolnavii, pentru fiecare trebuie să se chinuiască și pentru fiecare pe degeaba! Fiindcă simțiți că e slab vă agățați toți de el și numai de el... ah, ce nemiloși sunteți cu toții! Numai bolile *voastre*, numai grijile *voastre*, altceva nu vreți să știți! Dar nu mai tolerez asta, nu mai permit. Plecați, vă spun,

plecați imediat! Lăsați-l odată în pace, lăsați-i măcar acest singur ceas de seară, să se odihnească!

Înaintase, bâjbâind, până la masă. Cu ajutorul cine știe cărui instinct trebuie să fi simțit cam pe unde mă aflu, fiindcă ochii se holbau drept la mine, de parcă ar fi putut să mă vadă. În mânia ei era atâta deznădejde cinstită și în același timp bolnăvicioasă, încât fără să vreau mă rușinez.

— Bineînțeles, stimată doamnă, rostesc eu, scuzându-mă. Îmi dau perfect seama că domnul doctor trebuie să se bucure de odihnă... nu vreau să-l mai stingheresc. Îngăduiți-mi numai să-i las câteva rânduri sau poate să-i telefonez peste o jumătate de oră.

Dar ea țipă cu disperare:

— Nu! Nu! Să nu-i telefonați! Toată ziua i se telefonează, toți vor câte ceva de la el, toți întreabă și se vaită! Nici nu apucă să-și ducă furculița la gură, și trebuie să se ridice de la masă. V-am spus să veniți mâine în orele de consultație, că doar n-o fi chiar atât deurgent. Trebuie să stea și el puțin liniștit... Plecați acum!... Plecați, am spus!

Și oarba pornește către mine cu pumnii strânși, dibuindu-și drumul, nesigură, pe pipăite. E îngrozitor. Am senzația că în clipa următoare mă va prinde cu mâinile ei întinse. Dar în acest moment se aude de afară ușa scârțâind, apoi închizându-se cu zgomot. Trebuie să fie Condor. Ea ascultă, tresare. Trăsăturile i se schimbă îndată. Începe să-i tremure tot corpul – mâinile, adineauri strânse încă în pumni, se împreunează pe neașteptate într-un gest de implorare.

— Să nu-l rețineți acum! șoptește. Să nu-i spuneți nimic! Cu siguranță că e obosit, toată ziua a alergat... Vă rog, menajați-l! Fie-vă mi...

În această clipă ușa se deschise și Condor intră în cameră.

Fără îndoială că a înțeles din prima privire situația. Dar nu și-a pierdut cumpătul nici măcar o singură secundă.

— A, i-ai ținut de urât domnului sublocotenent, spune în felul acela jovial, cu ajutorul căruia își masca de preferință – acum îmi dădeam seama de asta – clipele de mare tensiune. Ce drăguț din partea ta, Clara!

În timp ce vorbește se apropie de oarbă și o mângâie cu gingășie peste părul cărunț și răvășit. La atingerea aceasta, expresia de pe chipul femeii se schimbă cu desăvârșire. Teama, care abia adineauri îi crispa încă gura mare, cu buze groase, cedează sub această singură și tandră mângâiere, și cu un zâmbet neajutorat și rușinat, un zâmbet care mi-l evocă pe cel al unei mirese, se întoarce spre el, îndată ce-i simte apropierea: fruntea cam colțuroasă strălucește, curată și luminoasă, în reflexul lămpii. E de nedescris această neașteptată expresie de liniște și siguranță, după acea izbucnire de violență. Pare că a uitat cu desăvârșire prezența mea, în fericirea de a o simți

pe a lui. Mâna oarbeii atrasă ca de un magnet dibuie către el în gol, și imediat ce degetele sensibile și cercetătoare i-au atins haina, au și început să-l mângâie iarăși și iarăși de-a lungul brațului. Înțelegând că tot trupul femeii îi caută apropierea, Condor înaintează puțin către soția lui și acum dânsa se reazemă de el așa cum un om cu totul istovit se lasă în voie spre a se odihni. Zâmbind, Condor își pune brațul pe după umerii ei și repetă, fără să mă privească:

— Ce drăguț din partea ta, Clara!

Și vocea parcă o mângâie și ea.

— Iartă-mă, începe femeia să se scuze, dar trebuia să-i explic domnului că e necesar ca mai întâi să iei masa, fiindcă ți-e desigur, tare foame. Toată ziua pe drum și între timp au telefonat după tine de douăsprezece, ba chiar de cincisprezece ori... Iartă-mă că i-am spus domnului să vie mai bine mâine, dar...

— De data asta, fetițo, răsă el și în același timp o mângâie din nou pe păr (am înțeles că o face pentru ca răsul lui să n-o supere), de data asta te-ai înșelat amar încercând să mă scapi. Domnul acesta, domnul sublocotenent Hofmiller nu este, din fericire, un pacient, ci un prieten, care mi-a promis de mult că mă va vizita, când va veni odată la Viena. Fiindcă nu e liber decât seara, peste zi e mereu la serviciu. Iar acum, principala problemă e una singură: ai și pentru dânsul ceva bun de mâncare?

Din nou se ivește tensiunea plină de teamă pe chipul femeii, și din înfiorarea ei involuntară am înțeles că vrea să fie singură cu cel pe care l-a așteptat atât de mult

— O nu, mulțumesc, refuz eu grăbit. Trebuie să plec imediat. Nu pot să pierd trenul de noapte. Voiam numai să transmit salutări de la cei de-acolo și treaba asta se poate rezolva în câteva minute.

— E totul în regulă, acolo? mă întreabă Condor, privindu-mă cu atenție drept în ochi. Și trebuie să fi observat, pesemne, că ceva nu era în regulă, căci adăugă repede: Așadar, ascultă-mă, dragă prietene, soția mea știe întotdeauna ce se întâmplă cu mine, de cele mai multe ori o știe chiar mai bine ca mine. Mi-e într-adevăr îngrozitor de foame și mai înainte de a fi mâncat ceva și de a-mi fi meritat țigara de foi, nu sunt bun de nimic. Dacă ești de acord, Clara, noi doi trecem acum dincolo, la masă, și-l lăsăm pe domnul sublocotenent să aștepte nițeluș. Îi dau între timp o carte sau poate preferă să se odihnească – probabil că și dumneata ai avut ozi încărcată, spune el întorcându-se către mine. Când ajung la țigară, vin aici, la dumneata, firește în papuci și în halat de casă – nu-i așa, domnule sublocotenent, că nu-mi vei cere să mă pun la mare ținută...

— Iar eu nu voi sta decât zece minute, credeți-mă, stimată doamnă... mai trebuie să gonesc până la gară.

Aceste cuvinte îi luminează iarăși întreaga față. Aproapecu prietenie se întoarce acum spre mine.

— Ce păcat că nu vreți să cinați cu noi, domnule sublocotenent! Dar sper că altă dată veți veni la masă.

Mâna ei se întinde către mine, o mână foarte delicată, îngustă, puțin cam vestejită și zbârcită. I-o sărut respectuos. Și cu sinceră evlavie privesc cum Condor o conduce cu prudență către ușă, pe soția lui oarbă, ferind-o să nu se atingă nici în dreapta, nici în stânga: am impresia că ține în mână ceva nespus de fragil și de valoros.

Două, trei minute ușa rămâne deschisă, aud zgomotul ușor al pașilor târșiți îndepărtându-se. Pe urmă, Condor se întoarce iarăși. Are altă înfățișare decât mai înainte, acel chip atent, încordat pe care-l cunosc din clipele lui de tensiune lăuntrică. A înțeles fără îndoială, că n-am apărut în casa lui așa, neanunțat, fără un motiv foarte important.

— Mă întorc în douăzeci de minute. Vom discuta apoi repede ce avem de discutat. Cel mai bun lucru e să te întinzi până atunci pe canapea sau să te tolănești aici în fotoliu. Nu-mi placi, dragul meu, arăți îngrozitor de obosit. Și este cazul să fim amândoi vioi la minte și concentrați. Și schimbând repede vocea, adăugă tare, ca să fie auzit până în camera a treia. Da, dragă Clara, vin imediat. I-am dat repede domnului sublocotenent o carte, ca să nu se plictisească între timp.

•

Privirea de expert a lui Condor văzuse bine. Abia acum, după ce mi-o spusese, am observat și eu ce îngrozitor de ostenit eram din pricina nopții frământate și a zilei încărcate de tensiune. Urmându-i sfatul – simțeam de pe acum că mă aflu cu desăvârșire sub stăpânirea voinței lui – m-am întins în fotoliul din cabinetul de consultații, cu capul lăsat adânc pe spate, cu mâinile relaxate, sprijinite pe speteaza moale. Afară trebuie să se fi inserat complet în timp ce așteptam aici plin de încordare; abia dacă mai distingeam în cameră altceva decât luciul argintiu al instrumentelor din dulapul mare de sticlă, iar în colțul aflat în spatele fotoliului unde mă odihneam se boltea o firidă de noapte adâncă. Aproape involuntar am închis ochii și imediat mi-a apărut, ca într-o lanternă magică, chipul femeii oarbe, cu acea trecere de neuitat de la înfiorare plină de teamă la bruscă fericire, de îndată ce mâna lui Condor o atinsese și brațul lui o cuprinse. „Medic minunat, mă gândeam, dacă ai putea să-mi ajuți și mie în felul acesta!” și simțeam nelămurit că voiam să mă gândesc mai departe, la altcineva, care fusese tot atât de neliniștit, și de tulburat și privea cu tot atâta înfiorare plină de teamă, să mă

gândesc la ceva anume, în legătură cu scopul vizitei mele aici. Dar n-am mai izbutit.

Pe neașteptate am simțit că o mână mă atinge pe umăr. Condor trebuie să fi intrat cu pași foarte ușori în camera complet întunecată, sau poate că într-adevăr adormisem. Am vrut să mă scol, dar el mi-a apăsât umerii în jos, cu blândețe, dar și cu hotărâre totodată.

— Rămâi acolo. Mă așez și eu lângă dumneata. E mai plăcut să stai de vorbă în întuneric. Un sigur lucru te rog: să vorbim încet! încet de tot! Știi doar că la orbi se dezvoltă uneori în chip ciudat auzul precum și un misterios instinct al ghicitului. Prin urmare – și în timp ce vorbea mâna lui trecea, ca pentru a mă hipnotiza, de la umăr pe braț în jos. Până la încheietura mâinii mele – prin urmare povestește, fără nicio rețineră. Am văzut imediat că s-a întâmplat ceva cu dumneata.

Ciudat – în clipa asta mi-am amintit. Avusesem în școala de cadeți un camarad, Erwin îl chema, era delicat și blond ca o fată; cred că, într-un fel nemărturisit, eram chiar nițeluș îndrăgostit de el. În cursul zilei nu vorbeam aproape niciodată unul cu celălalt, sau doar lucruri lipsite de însemnătate; probabil că ne rușinam amândoi în înclinația noastră tainică și nemărturisită. Numai noaptea, în dormitor, după ce se stingeau luminile, găseam uneori curajul; rezemați în coate pe paturile noastre vecine, ne povesteam în întunericul ocrotitor, în timp ce toți ceilalți din cameră dormeau, gândurile și reflecțiile noastre copilărești, pentru ca pe urmă, în dimineața următoare, să ne ocolim iarăși cu aceeași timiditate. Ani și ani de-a rândul nu-mi mai amintisem de aceste mărturisiri făcute în șoaptă, care fuseseră fericirea și taina anilor copilăriei mele. Dar acum, în timp ce stăteam întins, și întunericul mă învăluia cu umbrele sale, mi-am uitat cu desăvârșire intenția de a mă preface față de Condor. Fără să vreau am devenit cu totul sincer; și, așa cum îi povesteam odinioară camaradului din școala de cadeți micile necazuri și marile, sălbaticile visuri ale tinereții noastre naive, îi relatam acum lui Condor – și pe când vorbeam simțeam acea tainică plăcere a spovedaniei – despre izbucnirea neașteptată a lui Edith, despre înfiorarea mea, spaima mea, tulburarea mea. I-am povestit totul, în întunericul tăcut din jur, în care nu se mișcau decât sticlele ochelarilor, sclipind uneori nelămurit când interlocutorul meu își clătina capul.

A urmat apoi o tăcere, și după tăcere un sunet bizar. Probabil că doctorul Condor își apăsase strâns degetele, până i-au trosnit încheieturile.

— Așadar, asta a fost, mârâi el nemulțumit. Iar eu, neghiobul de mine, n-am observat! Mereu același lucru: din pricina bolii nu-l mai vezi pe bolnav. Cu examenele și consultațiile astea meticuloase pentru depistarea tuturor

simptomelor, treci tocmai pe lângă ceea ce este esențial, pe lângă ceea ce se petrece înlăuntrul omului însuși. Totuși, ceva am simțit eu la un moment dat că se întâmplă cu fata asta; îți amintești cum l-am întrebat după examenul acela pe bătrân, dacă nu cumva a intervenit altcineva în tratament – această voință subită și fierbinte de a se însănătoși repede, cât mai repede, mi-a dat imediat de gândit. Am avut în bună măsură dreptate să presupun că aici intrase în joc cineva străin. Dar eu, ca un prostănac ce sunt, m-am gândit doar la vreun vraci sau la un hipnotizator; credeam, că vreo șarlatanie oarecare i-a sucit capul. Numai la lucrul cel mai simplu, cel mai logic nu m-am gândit, la ceea ce eralimpede și la mintea omului. Fiindcă a fi îndrăgostită, e doar ceva de-a dreptul organic la o fată aflată la vârsta ei, în perioada de tranziție. Numai că e al dracului de prost că s-a nimerit să se întâmple tocmai acum și cu atâta violență – Doamne, sărmana copilă!

Se ridicase, îi auzeam pașii mici depărtându-se și apropiindu-se, pe urmă un suspin:

— Îngrozitor, tocmai acum trebuia să se întâmple, când am pus la cale povestea cu voiajul. Și nici Dumnezeu din cer nu mai poate să dreagă ceva, fiindcă s-a autosugestionat că trebuie să se vindece pentru dumneata, nu pentru ea însăși. Îngrozitor, o, ce îngrozitor va fi mai târziu, când va interveni întorsătura nefavorabilă! Acum, când speră și cere totul, nu-i va mai ajunge o mică ameliorare, un simplu progres! Dumnezeule, ce răspundere înfiorătoare ne-am luat!

În mine se trezi pe neașteptate o împotrivire. Mă supăra faptul că eram implicat tot timpul. Doar venisem să mă eliberez de răspundere. Așa că l-am întrerupt cu hotărâre:

— Împărtășesc întru totul părerea dumitale. Urmărilor nu puteau fi prevăzute. Trebuie să se pună capăt din vreme acestei amăgiri nesăbuite. Trebuie să interveniți energic. Trebuie să-i spuneți...

— Ce să-i spun?

— Ei... că îndrăgostitul ăsta e pur și simplu o copilărie, că e lipsit de sens. Trebuie să-i scoateți asta din cap.

— Să-i scot din cap? Ce să-i scot din cap? Să-i scoți din cap unei femei pasiunea ei? Să-i spun să nu simtă ceea ce simte? Să nu iubească, dacă iubește? Ar fi exact lucrul cel mai greșit pe care l-am putea face și în același timp cel mai idiot. Ai auzit dumneata vreodată că se poate combate o pasiune cu ajutorul logicii? Că poți să convingi febra, cam așa: „Febră dragă, nu mai febricita!” sau să-i spui focului: „Focule dragă, nu mai arde!” E o idee frumoasă, într-adevăr, pătrunsă de iubire de oameni, să-i strigi în obraz unei bolnave, unei paralitice: „Să nu cumva, pentru numele lui Dumnezeu, să-ți bagi în cap că și tu ai dreptul să iubești! E o îndrăzneală, din partea ta mai

mult decât a oricui, să arăți că ai un sentiment, să te aștepti din partea altuia la un sentiment – trebuie să-ți ții gura, pentru că ești o estropiată! Marș la colț! Renunță, lasă-te! Renunță la tine însăși!” Probabil că dumneata dorești să vorbesc astfel cu sărmana fată. Dar fii atât de bun și gândește-te și la efectul grandios al acestui fel de a vorbi!

— Dar tocmai dumneavoastră trebuie să...

— De ce eu? Doar dumneata ți-ai asumat în mod formal răspunderea? Și acum, de ce tocmai eu?

— Dar nu pot să recunosc chiar eu că...

— Nici nu-i cazul s-o faci! Nici nu ți-e îngăduit! Întâi s-o înnebunești și pe urmă, așa, deodată, să-i pretinzi să fie rațională!... Numai asta ar mai lipsi! E în afară de orice discuție că nu trebuie s-o lași pe biata fată să bănuiască, prin niciun ton din vocea dumitale și nici prin cea mai vagă aluzie, că înclinația ei îți este penibilă – asta ar însemna pur și simplu să izbești un om cu securea în moalele capului!

— Dar... vocea mă părăsea – trebuie să-i explice cineva...

— Ce să-i explice? Fă bine și exprimă-te mai precis!

— Vreau să spun... că e... că nu avem nicio șansă, că totul e absurd, pentru ca ea să nu... când eu... când eu...

M-am oprit. Condor tăcea și el. Părea că așteaptă. Pe urmă. Făcu brusc doi pași până la ușă și întinse mâna spre comutatorul electric. Ascutit și nemilos – lumina izbucni orbitoare silindu-mă să închid pleoapele – în becuri țâșniră trei flăcări albe. Pe neașteptate, camera se luminează ca ziua.

— Așa, zise Condor apăsător și tare. Așa, domnule sublocotenent! Văd că nu se cuvine să ți se înfățișeze lucrurile în condiții prea confortabile. La adăpostul întinericului îți este destul de lesne să te ascunzi și când discută anumite lucruri e mai bine ca oamenii să se privească drept în luminile ochilor. Așadar, destul cu bătutul apei în piuă, domnule sublocotenent – aici ceva nu e în regulă. Nu prea cred că ai venit doar ca să-mi arăți scrisoarea asta. Aici se ascunde ceva. Dumneata, simt aceasta, ai de gând să săvârșești un anume lucru. Sau stai de vorbă cinstit cu mine, sau mă văd nevoit să-mi iau rămas bun, mulțumindu-ți pentru vizita dumitale.

Ochelarii sticleau pătrunzător către mine; mi-era teamă de rotunjimea lor sclipitoare și am lăsat privirea în jos.

— Nu e grozav de impozantă tăcerea dumitale, domnule sublocotenent. Fiindcă nu prea stă mărturie pentru o conștiință curată. Dar mi se pare că am început să cam miros încotro bate vântul. Te rog fără niciun fel de ocolișuri: nu cumva ai intenția în urma acestei scrisori... sau a celeilalte, să sfârșești, pe neașteptate, cu așa-zisa dumitale prietenie?

Aștepta. N-am ridicat privirea. Vocea lui căpătă tonul interogativ al unui examinator.

— Știi ce ar însemna, dacă acum ai da bir cu fugiții? Acum, după ce i-ai sucit fetei capul cu faimoasa dumitale compătimire?

Am tăcut.

— Ei bine, atunci îmi voi lua îngăduința să-ți aduc la cunoștință cum calific eu personal un asemenea procedeu – această dezertare ar fi o lașitate lamentabilă... Ah, nu mai tresări așa militărește! Să lăsăm deoparte atât pe domnul ofițer, cât și codul onoarei! La urma urmelor, aici e vorba de mai mult decât de mofturi de-astea. Aici e vorba de un om viu, tânăr, prețios, și pe deasupra de unul pentru care sunt răspunzător – în astfel de împrejurări n-am nici chef, nici răbdare să fiu politicoș. În orice caz, ca să nu cazi pradă vreunei iluzii în ce privește răspunderea pe care ți-o asumi fugind în felul acesta, îți voi spune acum cu deplină claritate: dezertarea dumitale într-un moment atât de critic, ar fi – te rog acum să-mi acorzi toată atenția – o fărădelege, o faptă josnică față de o făptură nevinovată, și mă tem că ar fi chiar mai mult – ar fi un asasinat!

Omul cel mărunț și îndesat se apropiase de mine cu pumnii strânși, ca un boxer. Poate că în altă situație ar fi avut o înfățișare caraghioasă în halatul lui păros și cu papucii târșiți. Dar, din mânia lui cinstită, se desprindea ceva covârșitor când strigă din nou la mine:

— Un asasinat! Un asasinat! Un asasinat! Da, și o știi și dumneata! Sau crezi poate că această făptură atât de iritabilă, atât de mândră ar *supraviețui* dacă, după ce își deschide pentru prima oară inima unui bărbat, drept răspuns, acesta, ca un adevărat om de onoare, o ia la goană cuprins de panică, de parcă l-ar fi văzut pe dracu în carne și oase? Ceva mai multă fantezie, dacă mi-e îngăduit să-ți fac o rugămintă! N-ai citit scrisoarea sau inima dumitale nu e în stare să vadă? Nici măcar o femeie normală, sănătoasă, n-ar putea suporta o asemenea desconsiderare! Chiar și unei astfel de femei, o asemenea lovitură iar zgudui echilibrul lăuntric pentru ani și ani de zile! Și această față, care nu se menține în viață decât prin speranța de vindecare cu care ai amăgit-o dumneata, această făptură tulburată, indusă în eroare, crezi dumneata că ar mai putea să suporte așa ceva? Dacă n-o va nimici acest șoc, atunci se va distruge ea singură! Da, o va face ea singură – un om deznădăjduit nu suportă o astfel de înjosire – sunt convins că nu va supraviețui unei asemenea cruzimi, iar dumneata, domnule sublocotenent, o știi tot atât de bine ca și mine. Și fiindcă știi toate acestea, dezertarea dumitale n-ar fi numai slăbiciune și lașitate, ci un asasinat abominabil, comis cu premeditare!

Involuntar m-am dat și mai mult înapoi. În această singură clipă, când a pronunțat cuvântul „asasinat”, am revăzut totul într-o viziune fulgerătoare: balustrada terasei din turn și cum Edith se încleșta de ea cu ambele mâini! Cum a trebuit s-o apuc și s-o trag înapoi cu forța în ultima clipă! Știam, Condor nu exagera; într-adevăr, așa va proceda: se va arunca de-acolo – vedeam în fața mea dalele dreptunghiulare din adânc, vedeam totul în această clipă, parcă tocmai s-ar întâmpla, parcă s-ar fi și întâmplat, și un vâjâit îmi răsună în urechi, de parcă eu însumi m-aș fi prăvălit de-a lungul celor patru, celor cinci etaje.

Dar Condor încă mai stăruia.

— Ei? Încearcă să tăgăduiești! E timpul să arăți câte ceva din curajul la care ești obligat din punct de vedere profesional!

— Dar, domnule doctor... ce să fac... Doar nu pot să mă las silit... nu pot spune ceva ce nu vreau să spun!... Cum aș putea să mă port ca și când aș fi de acord cu visurile ei absurde și nebunești?... Și, pierzându-mi stăpânirea de sine, izbucnii: Nu, nu mai suport, nu mai pot suporta!... Nu pot, nu vreau și nu pot!

Trebuie să fi strigat foarte tare, căci am simțit degetele lui Condor ca un clește de fier în jurul brațului!

— Încet, pentru numele lui Dumnezeu!

Sări repede la comutator și stinse iarăși lumina. Numai lampa de pe masa de lucru răspândea sub abajurul ei gălbui un con de lumină mată.

— Fir-ar să fie! Cu dumneata trebuie să vorbesc întocmai cum se vorbește cu un bolnav. Mai întâi așază-te la loc și liniștește-te; aici pe fotoliul acesta, au fost dezbătute și probleme mai grave. Își trase scaunul mai aproape. Așadar, fără nervi acum, și, te rog, liniștit, încet – la rând una după alta! Mai întâi, te tot vaiți: „Nu pot suporta!” Dar asta nu mă lămurește pe deplin. Trebuie să știu: *ce* nu poți îndura? Ce anume te îngrozește atât de tare în faptul că această sărmană copilă s-a îndrăgostit cu atâta patimă de dumneata?

Respirai adânc, pregătindu-mă să răspund, dar Condor mi-o luă grăbit înainte:

— Să nu ne precipităm! Și, înainte de toate: să nu-ți fie rușine! Deoarece pot înțelege faptul în sine, că în prima clipă te cuprinde spaima când ești luat prin surprindere cu o spovedanie atât de pasionată. Numai pe un prostănac îl face fericit un așa-zis „succes la femei”, numai un neghiob se umflă în pene pentru așa ceva. Un om adevărat este mai degrabă consternat, când simte că o femeie și-a pierdut capul din pricina lui și că el nu poate răspunde sentimentelor ei. Toate astea le înțeleg. Dar pentru ce ești atât de tulburat, atât de neobișnuit de tulburat, trebuie totuși să te întreb: nu cumva, în cazul

dumitale, mai joacă un rol și ceva deosebit, vreau să spun împrejurări deosebite...

— Ce fel de împrejurări?

— Ei... că Edith... e atât de greu să formulezi asemenea lucruri... vreau să spun... nu cumva îți inspiră... defectul ei trupesc, până la urmă, o anume repulsie... o scârbă fiziologică?

— Nu... câtuși de puțin! protestai eu energic.

Tocmai neputința ei, faptul că era neajutorată, a fost ceea ce m-a atras atât de irezistibil spre ea, și dacă în unele clipe avusesem pentru Edith un sentiment care se apropia în chip tainic de acela tandru al unui îndrăgostit, era doar din pricină că suferința fetei, singurătatea și infirmitatea ei, mă cutremuraseră în asemenea măsură.

— Nu! Niciodată, repetai cu convingere și era aproape înverșunare în vocea mea. Cum se poate închipui așa ceva!

— Cu atât mai bine. Asta mă liniștește. Într-o oarecare măsură. Ei, ca medic ai deseori prilejul să observi astfel de complexe psihice la persoanele cele mai normale în aparență. Firește – de înțeles nu i-am înțeles niciodată pe bărbații cărora cea mai neînsemnată anomalie la o femeie le produce un fel de idiosincrazie, totuși există nenumărați bărbați la care, dacă din milioanele și miliardele de celule ce formează un organism, un om, numai un pic de pigment este deformat, se exclude imediat orice posibilitate a unei legături erotice. Astfel de repulsii sunt, ca toate instinctele din păcate, întotdeauna imposibil de înfrânt – de aceea sunt de două ori bucuros că la dumneata nu așa stau lucrurile, prin urmare că nu faptul infirmității ei este acela care te înspăimântă în asemenea măsură. Iar în acest caz, nu pot decât să presupun că... îmi permiți să vorbesc deschis?

— Bineînțeles.

— Că spaima dumitale nu avea drept cauză faptul în sine, ci gândul la consecințe... vreau să spun că nu te-a înspăimântat chiar atât de tare iubirea acestei sărmene copile, cât te-ai temut în subconștientul dumitale că alții ar putea afla de dragostea ei și să-și bată joc de asta... așadar, după părerea mea, nemăsurata dumitale tulburare nu e altceva decât un fel de frică – iartă-mă – de a deveni ridicul în fața celorlalți, a camarazilor dumitale.

Mă simțeam de parcă doctorul Condor îmi vârâse un ac fin și ascuțit în inimă. Pentru că ceea ce spunea el, simțisem de mult în subconștientul meu, numai că nu îndrăznisem să-l gândesc. Încă din prima zi mă temusem că ciudata mea legătură cu fata schiloadă ar putea să devină ținta ironiei camarazilor mei, cu acea zeflema austriacă, jovială și totuși ucigătoare, desemnată uneori prin expresia „a lua în balon”; știam prea bine cum își băteau joc de oricine pe care-l „prindeau” vreodată cu o femeie „nasoală” sau

prost îmbrăcată. Numai de aceea construise instinctiv acea dublă barieră, între o lume și cealaltă, între regiment și familia Kekesfalva. Într-adevăr – Condor nu se înșela în presupunerile lui: din prima clipă când îmi dădusem seama de pasiunea ei, îmi fusese rușine în primul rând de ceilalți, de tatăl, de Ilona, de servitor, de camarazi. Iar de mine însumi mi-era rușine din pricina compătimirii mele aducătoare de nenorocire.

Dar iată că începui să și simt mâna lui Condor, înzestrată cu puteri magnetice, mângâindu-mi genunchiul.

— Nu, să nu-ți fie rușine! Dacă există cineva care să înțeleagă, că te poți teme de oameni, de îndată ce se ivește ceva care să fie oarecum în contradicție cu concepțiile lor ordonate după tipic, apoi eu sunt acela. Doar ai văzut-o pe soția mea. Nimeni n-a înțeles de ce m-am căsătorit cu ea și tot ce nu este pe linia concepțiilor lor înguste și așa-zis normale îi face pe oameni mai întâi curioși și apoi răutăcioși. Imediat domnii colegi ai mei au început să șușotească, insinuând că devenise incurabilă fiindcă greșisem tratamentul și că am luat-o de nevastă numai de frică – prietenii, presupușii mei prieteni, iarăși, au răspândit zvonul că are bani mulți sau că așteaptă o moștenire. Mama mea, propria mea mamă, a refuzat vreme de doi ani s-o primească în casă, deoarece avusese gata pregătită o altă partidă pentru mine, fiica unui profesor – pe atunci cel mai celebru internist al universității și dacă m-aș fi căsătorit cu ea, deveneam după trei săptămâni conferențiar, pe urmă profesor și toată viața în casa mea ar fi curs numai lapte și miere. Dar eu știam că femeia aceasta s-ar fi prăpădit, dacă aș fi părăsit-o. Nu credea decât în mine și dacă i-aș fi luat această credință, n-ar mai fi fost capabilă să trăiască mai departe. Ei bine, îți mărturisesc cu toată sinceritatea că n-am regretat alegerea mea. Fiindcă, te rog să mă crezi, ca medic, și mai ales ca medic, nu se întâmplă decât rareori să ai conștiința cu totul curată. Știi că în realitate nu poți ajuta decât foarte puțin, că de unul singur nu reușești să lupți împotriva incomensurabilei mizerii cotidiene. Poți doar să scoți cu un degetar câteva picături din această mare fără fund și cei pe care astăzi îi crezi tămăduiți, chiar mâine au un nou beteușug. Mereu ai simțământul că ai fost prea neglijent, prea nepăsător și la asta se mai adaugă greșelile, erorile tehnice pe care le comiți inevitabil – și atunci simți nevoia să-ți rămână măcar conștiința curată că ai salvat cel puțin *un om*, că n-ai dezamăgit încrederea *unuia*, că există *un caz* în care ai procedat așa cum se cuvine. La urma urmei trebuie să știi dacă ai trecut prin viață orbecăind și mucegăind, sau ai trăit pentru ceva. Crede-mă – și deodată am simțit că apropierea lui devine foarte caldă și aproape tandră – că merită să iei asupra ta o povară grea dacă în felul acesta poți ușura povara unui alt om.

M-a mișcat vibrația adâncă din glasul lui. Pe neașteptate m-a năpădit o ușoară fierbințeală în piept, acea apăsare binecunoscută, de parcă mi s-ar dilata inima, sau s-ar încorda; simțeam că amintirea legată de însingurarea plină de deznădejde a acelei copile nefericite trezea din nou compătimire în mine. Știam că acum va porni iarăși să curgă izvorul acela cald și unduirile cărora nu mă puteam împotrivi. Dar: „Nu ceda! îmi spuneam. Nu te lăsa iarăși atras, nu te lăsa tras înapoi!” Și mi-am ridicat hotărât privirea.

— Domnule doctor – fiecare își cunoaște, până la o anumită limită, hotarele propriei sale puteri. De aceea trebuie să te previn: te rog să nu contezi pe mine! E în puterea dumitale, și nu într-a mea, s-o ajuți acum pe Edith. În ce mă privește, am mers în chestiunea aceasta mult mai departe decât intenționasem inițial, și o mărturisesc cinstit – nu sunt nici pe departe atât de bun și de plin de abnegație cum crezi dumneata. Sunt la capătul puterilor! Nu mai pot îndura să mă las adorat, divinizat, și pe deasupra să mă mai și prefac că doresc acest lucru, sau că sunt dispus să-l suport. E mai bine dacă va vedea, de pe acum clar situația, decât să fie dezamăgită mai târziu. Îți dau cuvântul meu de onoare, ca militar, că am spus-o cu toată sinceritatea, avertizându-te de acest lucru, și repet acum: nu conta pe mine, nu mă supraprețui!

Probabil că vorbisem foarte hotărât, deoarece Condor mă privi cam descumpănit.

— Asta sună de parcă ai fi luat o anumită hotărâre. Și se ridică brusc. Întreg adevărul, te rog nu numai pe jumătate! Ai și întreprins ceva... ceva irevocabil?

Mă ridicai la rândul meu.

— Da, zisei eu, scoțând din buzunar cererea de demisie. Iată. Te rog s-o citești și dumneata.

Cu un gest șovăitor, Condor luă foaia, aruncându-mi o privire neliniștită înainte de a se îndrepta spre micul cerc de lumină al lămpii. Citi încet și tăcut. Pe urmă împături foaia și-și spuse părerea foarte liniștit, pe un ton obiectiv, ca pe ceva de la sine înțeles:

— Presupun, că din cele ce ți-am înfățișat adineauri, ești perfect conștient de urmări – tocmai ajunsesem la constatarea că dezertarea dumitale nu poate avea decât urmări fatale asupra fetei... urmări ucigașe sau sinucigașe... Presupun, prin urmare, că ești pe deplin lămurit asupra faptului că această foaie de hârtie reprezintă nu numai cererea dumitale de demisie, ci și... și o sentință de condamnare la moarte pentru sărmana copilă.

Nu răspunsei.

— Îți adresasem o întrebare, domnule sublocotenent! Și repet întrebarea: Ești conștient de aceste consecințe? Îți asumi întreaga răspundere, o iei asupra conștiinței dumitale?

Continuai să tac. Se apropie de mine, cu hârtia împăturită, în mână, și mi-o dădu înapoi.

— Mulțumesc! Nu vreau să am nimic de-a face eu chestiunea asta. Poftim – ia-o!

Dar brațul îmi era paralizat. Nu aveam putere să-l ridic. Și nu aveam curajul să-i înfrunt privirea cercetătoare.

— Prin urmare, nu ai intenția să predai celor în drept această... această sentință de moarte?

M-am întors și mi-am dus mâinile la spate. El înțelese.

— Așadar, pot s-o rup?

— Da, am răspuns, te rog chiar.

El se întoarse spre masa de scris. Am auzit, fără să privesc într-acolo, zgomotul ascuțit al hârtiei rupte, o dată, de două ori, de trei ori, și pe urmă fâșăitul foilor făcute bucățele în timp ce cădeau în coșul de hârtii. Și lucruciuat, mă simțeam de parcă mi se luase o povară. Încă o dată – a doua oară în decursul acestei zile atât de plină de semnificații fusese luată o hotărâre importantă pentru mine. Nu fusese nevoie s-o iau eu. Ea însăși făcuse alegerea în numele meu.

Condor se apropie de mine și mă împinse cu blândețe înapoi în fotoliu.

— Așa – cred că în clipa aceasta am evitat o mare nenorocire... o nenorocire foarte mare! Și acum, la chestiune! Oricum, datorez acestei situații prilejul de a te fi cunoscut într-o oarecare măsură – nu, să nu negi. Nu te supraprețuiesc, nu te consider drept acel om „minunat și bun”, cum te califică elogios Kekesfalva, ci ca pe un asociat pe care nu prea te poți bizui, din pricina sentimentelor sale șovăitoare și a unei deosebite nerăbdări a inimii; pe cât sunt de bucurosi că am reușit să împiedic escapada dumitale lipsită de sens, totpe atât nu-mi place graba cu care iei hotărâri și graba cu care renunți iarăși la proiectele dumitale. Oamenilor atât de subordonați unor dispoziții sufletești trecătoare nu trebuie să li se încredințeze răspunderi serioase. Dumneata ai fi ultimul pe care l-aș solicita într-o treabă în care ar fi nevoie de răbdare și stăruință.

De aceea ascultă! Nu vreau prea mult de la dumneata! Numai ceea ce e neapărat necesar, ce e strict necesar. Am convins-o, așadar, pe Edith să înceapă un tratament nou – sau, mai bine zis, unul pe care ea îl crede nou. De dragul dumitale s-a hotărât să plece, să plece pentru luni de zile, și, după cum știi, plecarea are loc peste opt zile. Ei bine – pentru aceste opt zile am nevoie de ajutorul dumitale, și ca să-ți iau o piatră de pe inimă și-o spun de

la început: numai pentru aceste opt zile! Mai mult nu vreau de la dumneata, numai să-mi promiți că în cursul acestei singure săptămâni, până la plecare, nu vei întreprinde nimic brusc, nimic spontan, și, înainte de orice, că nu vei dezvălui prin nicio vorbă și prin niciun gest că înclinația acestei sărmâne copile te derutează în asemenea măsură. Deocamdată nu cer mai mult de la dumneata – cred că e lucrul cel mai modest ce se poate pretinde: opt zile de stăpânire de sine, când e în joc viața altui om.

— Dar... dar după aceea?

— Deocamdată să nu ne gândim la ce va fi mai târziu. Nici când operez o tumoare, nu mi-e îngăduit să pierd vremea întrebându-mă dacă nu se va reface peste câteva luni. Când sunt chemat undeva să ajut, nu-mi rămâne decât o singură soluție: să intervin fără zăbavă. În oricare dintre cazuri, este singurul lucru eficace, pentru că e singurul lucru omenesc. Tot restul depinde de întâmplare, așa cum spun cei mai credincioși decât mine: e în mâna lui Dumnezeu. Câte nu se pot întâmpla în cele câteva luni! Poate că starea ei se ameliorează într-adevăr mai repede decât am presupus eu, poate că pasiunea ei se va domoli din pricina depărtării – nu pot prevedea toate posibilitățile, iar dumneata nici n-ar trebui să încerci! Concentrează-ți toată puterea numai și numai ca în decursul acestei perioade decisive să nu te trădezi, să nu afle că dragostea ei îți este... îți este atât de penibilă. Spune-ți mereu și mereu opt zile, șapte zile, șase zile, și salvez un om, nu-l voi supăra, nu-l voi jigni, nu-l voi tulbura, nu-l voi descuraja. Opt zile de atitudine bărbătească, fermă – crezi că nu vei putea trece prin încercarea asta?

— Ba da, am răspuns spontan. Și am adăugat și mai hotărât: Sunt sigur! Sunt absolut sigur!

De când știam că rolul meu este limitat în timp, simțeam, un fel de putere nouă.

L-am auzit pe Condor răsufând ușurat.

— Slavă Domnului! Acum îți pot mărturisi cât de îngrijorat eram. Crede-mă – Edith într-adevăr n-ar fi supraviețuit, dacă drept răspuns la scrisoarea ei, la mărturisirea ei, ai fi dat pur și simplu bir cu fugiții. De aceea, tocmai zilele imediat următoare sunt decisive. Toate celelalte se vor aranja într-un fel, mai târziu. Până atunci, s-o lăsăm pe biata copilă să fie nițeluș fericită – vreme de opt zile fericită și neștiutoare; fiindcă pentru această singură săptămână garantezi, nu-i așa?

În loc să-i răspund, i-am întins mâna.

— Atunci cred că totul e iarăși în ordine și putem trece liniștiți, dincolo, la soția mea.

Dar nu se ridică. Simțeam că se năștea în el o îndoială.

— Mai o ceva, adăugă cu vocea coborâtă. Noi, medicii, suntem obligați întotdeauna să ne gândim și la neprevăzut, trebuie să fim pregătiți pentru orice eventualitate. Dacă s-ar întâmpla cumva – pun aici o ipoteză nerealistă – dacă s-ar produce un accident... cu alte cuvinte dacă n-ai mai găsi forța necesară, sau Edith, cu firea ei suspicioasă, ar avea o nouă criză atunci să mă înștiințezi imediat. Pentru nimic în lume nu trebuie să se întâmple ceva ireparabil în această perioadă scurtă, dar foarte periculoasă. Dacă nu te simți capabil să-ți îndeplinești rolul sau dacă te vei trăda involuntar în decursul acestor opt zile, atunci să nu-ți fie rușine – pentru numele lui Dumnezeu să nu-ți fie rușine de mine, am văzut destui oameni despuiați și destule suflete sfâșiate! La orice oră din zi sau din noapte poți să vii sau să mă chemi la telefon; sunt întotdeauna gata să-ți sar în ajutor, fiindcă știu cât de important este. Și acum – scaunul de lângă mine se mișcă, și observai că doctorul Condor se ridică – mai bine ne mutam dincolo. Am vorbit nițeluş cam mult și soția mea se neliniștește ușor. Și eu trebuie, după ani de zile, să fiu mereu atent, ca să n-o irit. Cel pe care soarta l-a rănit o dată adânc, acela rămâne pentru totdeauna ușor de rănit.

Făcu iarăși cei doi pași până la comutatorul electric, becurile se aprinseră. Când se întoarse spre mine, chipul său mi se păru schimbat: poate că numai lumina puternică era de vină, căci îi trasa atât de precis contururile, și pentru întâia oară i-am observat cutele adânci de pe frunte, iar din toată atitudinea sa, cât de ostenit era omul acesta, cât de sleit de oboesală. „Mereu s-a dăruit altora”, îmi spuneam. Ce jalnică mi s-a părut deodată dorința mea de a fugi în fața celor dintâi neplăceri ce-mi ieșeau în cale, și atunci l-am privit cu emoție și recunoștință.

Păru că înțelege și zâmbi.

— Ce bine că ai venit la mine, îmi spuse bătându-mă cu mâna pe umăr, și că am stat de vorbă pe îndelete. Gândește-te că, fără să cumpănești bine lucrurile, ai fi fugit pur și simplu! Toată viața dumitale te-ar fi împovărat gândul acesta, căci poți fugi de orice pe lumea asta, numai de tine însuși nu. Și acum să trecem dincolo. Haide – dragă prietene.

Cuvântul acesta „prietene”, pe care mi l-a dăruit acest om în acest ceas, m-a emoționat. Știa cât de slab, cât de laș fusesem, și totuși nu mă disprețuia. Cu acest singur cuvânt îmi dăruia – el, cel mai în vârstă, celui mai tânăr, cel mai experimentat celui care abia se iniția șovăind – îmi dăruia iarăși încrederea în mine. Ca „scăpat” de o povară și cu inima ușoară, l-am urmat.

Am străbătut întâi sala de așteptare, pe urmă Condor a deschis ușa spre încăperea vecină. La masa care încă nu fusese strânsă, ședea soția lui și tricota. Nimic din felul stăruitor în care lucra nu ducea la presupunerea că mâinile care acționau andrelele atât de lesne și de sigur erau ale unei oarbe

iar coșulețul cu lână și foarfeca erau așezate foarte ordonat, la îndemână. Abia când femeia aplecată asupra lucrului și-a ridicat spre noi luminile goale ale ochilor și când pe globurile lucioase s-a oglindit miniatural, lampa, insensibilitatea lor a devenit evidentă.

— Ei bine, Clara, ne-am ținut promisiunea? spuse Condor apropiindu-se tandru de ea, cu acel ton care vibra întotdeauna cald în vocea lui când i se adresa. Nu-i așa că n-a durat mult? Și nu-ți poți închipui cât de bine îmi pare că domnul sublocotenent a trecut pe-aici! Fiindcă trebuie să știi – dar ia loc, te rog, numai o clipă, dragă prietene – că garnizoana lui e în același oraș în care locuiește familia Kekesfalva, îți amintești, desigur, de mica mea pacientă?

— Ah, biata copilă paralizată, nu-i așa?

— Și acum mă vei înțelege: prin domnul sublocotenent aflu din când în când ce mai e nou pe acolo, fără a trebui să mă mai deplasez anume. Trece aproape în fiecare zi pe la castel, să se ocupe puțin de sărmana bolnavă, și-i ține de urât.

Oarba întoarse capul în direcția unde presupunea că șed eu. Peste trăsăturile ei aspre trecu deodată ceva tandru, netezindu-le.

— Ce drăguț din partea dumneavoastră, domnule sublocotenent! Îmi închipui ce bine-i face asta! îmi spuse dând aprobator din cap; involuntar mâna ei care se sprijinea pe masă se întinse spre mine.

— Da, îmi e de mare ajutor, continuă Condor, altfel ar trebui să mă duc mai des până acolo, ca să iau măsuri în privința stării ei nervoase. E o mare ușurare pentru mine că tocmai în această ultimă săptămână, înainte de plecarea ei în Elveția pentru a se reface, sublocotenentul Hofmiller are puțină grijă de dânsa. Nu-i întotdeauna simplu să ieși la capăt cu ea, dar el se pricepe cum să procedeze și izbuteste într-adevăr minunat de bine, știu că nu mă lasă la nevoie. Pe el pot conta mai mult decât pe oricare dintre asistenții sau colegii mei.

Am înțeles imediat că doctorul Condor vrea să mă lege și mai mult, prin faptul că mă obliga în prezența acestei femei, ea însăși neputincioasă; dar mi-am luat bucuros răspunderea făgăduind ceea ce mi se cerea.

— Bineînțeles că poți avea încredere în mine, domnule doctor. Fără discuție că mă voi duce acolo în fiecare dintre aceste opt zile care urmează, de la prima până la ultima, și chiar și cel mai mic incident am să ți-l relatez imediat prin telefon. Dar sunt convins – și l-am privit semnificativ, pe deasupra oarbei care tricota – că nu va exista niciun incident și nu vom întâmpina greutăți. Sunt ca și sigur de acest lucru.

— Și eu, confirmă el cu un mic zâmbet.

Ne înțelegeam perfect. Dar pe chipul soției sale, la colțurile gurii, se ivi acum o ușoară cută de încordare. Se vedea că o frământă ceva.

— Încă nici nu m-am scuzat față de dumneavoastră, domnule sublocotenent. Mi-e teamă că mai înainte m-am arătat puțin cam... puțin cam neprietenoasă. Dar fata aia neroadă nu m-a anunțat de vreo vizită, și eu nu știam cine ar putea fi acolo, în cameră, iar Emmerich, nu mi-a vorbit încă niciodată despre dumneavoastră. De aceea am crezut că-i cineva străin, care vrea să-l rețină, iar el e întotdeauna mort de oboseală când vine acasă.

— Ați avut foarte multă dreptate, stimată doamnă, ba chiar ar trebui să fiți mai severă. Mă tem – vă rog să-mi iertați lipsa de modestie – că soțul dumneavoastră se dăruiește prea mult.

— Cu totul, mă întrerupse ea cu violență și-și apropie repede scaunul cu un gest pătimaș. Cu totul, vă spun, se dăruiește cu totul, își jertfește timpul și nervii, și banii. Nu mănâncă, nu doarme din pricina bolnavilor săi. Toți îl exploatează, și eu, cu ochii mei orbi, nu-l pot ajuta cu nimic, nu-l pot scuti de nimic. Dacă ai ști cât de îngrijorată sunt din pricina lui! Toată ziua mă gândesc: încă n-a mâncat nimic, acum iarăși stă în tren, în tramvai, și la noapte iar o să-l trezească. Pentru toți are vreme, numai pentru el însuși nu. Și, Doamne Dumnezeule, cine îi este recunoscător pentru asta? Nimeni! Nimeni!

— Chiar nimeni? se aplecă el spre femeia, cea enervată.

— Firește, se roși ea. Dar eu nu pot face nimic pentru el! Când se întoarce acasă de la lucru, totdeauna sunt aproape moartă de frică. Vai, dacă ați putea avea dumneavoastră influență asupra lui! Ar avea nevoie de cineva care să-l mai potolească puțin. Că un singur om doar nu-i poate ajuta pe toți...

— Dar de încercat trebuie să încercăm, spuse el, cu care prilej privi spre mine. Doar pentru asta trăim. Numai pentru asta.

Simțeam chemarea pe care mi-o adresa, pătrunzând până în adâncul meu. Dar am suportat ușor privirea aceasta, de când știam că hotărârea mea fusese luată.

M-am ridicat. Făcusem în clipa aceea un legământ. Imediat ce auzi scârțâitul scaunului meu, oarba își înălță ochii.

— Trebuie într-adevăr să și plecați? întrebă ea și se vedea că regreta sincer. Păcat, păcat! Dar, nu-i așa că veți mai veni, cât de curând?

Nu mă simțeam la largul meu. „Ce-i cu tine, mă minunam înlăuntrul meu, că toți au încredere în tine, că femeia asta oarbă își ridică ochii goi și totuși strălucitori spre tine, că bărbatul acesta, aproape un străin, îți pune acum prietenește brațul pe după umeri?” Chiar în clipa când coboram scările, nu mai înțelegeam ce mă mânase încoace, cu o oră în urmă. Oare de ce voisem să fug? Pentru că un oarecare superior arțăgos mă dojenise? Pentru că o

făptură, un biet om infirm, se topea de dragoste pentru mine? Pentru că exista cineva care încerca să se rezeme de mine, să se ridice sprijinindu-se de mine? Doar este un lucru minunat să ajuți, singurul pentru care merită într-adevăr să te ostenești, singurul care îți dă satisfacții. Și această descoperire mă îndemna acum să înfăptuiesc jertfă insuportabilă: pentru dragostea cea mare, cea fierbinte a unui om, să-i fiu recunoscător acestui om.

•

Opt zile! – de când Condor pusese un termen misiunii mele, mă simțeam din nou încrezător, în mine. Doar un singur ceas îmi mai inspira teamă sau, mai bine-zis, acea singură clipă, când va trebui să stau iarăși față în față cu Edith pentru prima oară după spovedania ei. Știam că după mărturisiri ce presupuneau o intimitate atât de sălbatică, o degajare deplină nu mai era posibilă – prima ei privire după aceea, sărutare fierbinte trebuie să cuprindă întrebarea: „M-ai iertat?” – poate chiar una și mai periculoasă: „Îmi accepți iubirea și răspunzi la ea?” A- ceastă primă privire care va aduce roșeața în obraji, o privire de nerăbdare reținută și totuși de nestăvilit, putea să devină, o simțeam limpede, extrem de periculoasă și totodată decisivă. Un singur cuvânt nelalocul lui, un gest greșit, și iată că aș dezvălui cu cruzime ceea ce nu-mi era îngăduit să dezvălui, și totodată aș aduce atunci, într-un fel brusc și iremediabil, acea jignire împotriva căreia Condor mă avertizase cu atâta stăruință. În schimb, dacă voi reuși să fac față acestei priviri, atunci eram salvat și poate că o salvam și pe ea pentru totdeauna.

Dar abia am pășit, în ziua următoare, pragul casei, că am și remarcat că Edith, evident preocupată de aceeași grijă, își luase din vreme toate măsurile ca să nu se întâlnească singură cu mine. Încă din vestibul a răzbătut până la mine zvon de voci, femeii stând la taifas; așadar, la această oră neobișnuită, când întrevederile noastre nu erau niciodată stingherite de musafiri, își invitase câteva prietene, pentru ca în felul acesta să poată trece mai lesne peste primul moment critic.

Încă înainte de a fi pășit în salon, Ilona ieși grăbită și bine dispusă în întâmpinarea mea, fie îndemnată de Edith, fie din proprie inițiativă – apoi mă conduse mai departe și mă prezentă soției prefectului și fiicei ei, o ființă de o paloare bolnăvicioasă, pistriuată, cu o mutră obraznică pe care, de astfel, știam că Edith nu poate s-o suferi; altfel, acea primă privire era oarecum estompată iar Ilona mă și împinse spre masă. Am băut cu toții ceai și am flecărit. I-am făcut o conversație susținută acelei obraznice și pistriuate găsculițe de provincie, în timp ce Edith discuta cu mama fetei. Prin această împărțire, câtuși de puțin întâmplătoare, se intercalaseră în legătura noastră ascunsă și periculoasă existentă între ea și mine câteva straturi

intermediare și izolatoare: puteam evita s-o privesc pe Edith, deși simțeam că ochii ei poposeau uneori neliniștiți asupra mea. Și chiar când cele două vizitatoare se ridicară, în sfârșit, Ilona a salvat, abilă, situația cu ajutorul unei manevre rapide.

— Le însoțesc pe doamne numai până afară. Între timp, puteți să vă începeți partida de șah. După aceea mai am puțină treabă cu pregătirile pentru călătorie, dar într-un ceas mă întorc iarăși la voi.

— Ai chef de o partidă? am putut-o întreba acum, degajat, pe Edith.

— Cu plăcere și Edith își coborî ochii, în timp ce femeile păraseau, toate trei, încăperea.

Rămase cu privirea ațintită în poală, în timp ce eu instalam tabla de șah și, pentru a mai câștiga timp, orânduiam meticulos piesele. Altă dată obișnuiam, după regulile consacrate ale șahului, să ascundem în pumnii închiși și ținuți la spate câte o piesă albă și neagră, ca să stabilim cine are prima mișcare în atac și cine trebuie să se apere. Dar acest fel de a alege presupunea în orice caz să ne adresăm unul altuia măcar aceste cuvinte: „dreapta” sau „stânga”; ar fi cerut un efort pe care l-am evitat amândoi printr-o înțelegere tacită, și am așezat figurile fără altă introducere. Numai să nu vorbesc! Să-mi închid toate gândurile în tabla cuprinzând cele șizeci și patru de pătrățele! Să-mi ațintesc privirea numai asupra pieselor și nici măcar asupra degetelor care le mișcă!

Și așa am jucat, prefăcându-ne cu totul absorbiți de joc – o concentrare proprie de obicei doar jucătorilor înverșunați, care uită totul în jurul lor și-și îndreaptă întreaga atenție exclusiv asupra partidei.

Curând însă, jocul însuși dădu pe față prefăcătoria atitudinii noastre. La a treia partidă, Edith nu mai fu în stare să se concentreze. Făcea mișcări greșite, din tremurul degetelor ei mi-am dat limpede seama că nu mai era în stare să suporte această tăcere neverosimilă. În toiul partidei împinse tabla la o parte.

— Destul! Dă-mi o țigară!

Am scos una din cutia de argint cizelat și am aprins serviabil un chibrit. Când a izbucnit flăcăruia, n-am mai putut să-i ocolesc ochii. Priveau țintă, cu desăvârșire nemișcați, nu către mine și nici în vreo direcție anumită: înghețați parcă într-o mânie rece, stăruiau ficși și străini, și totuși deasupra lor zvâcneau, în arcuri tremurătoare, sprâncenele încordate. Am înțeles imediat aceste semne prevestitoare de furtună, care la Edith anunțau, inevitabil, o izbucnire nervoasă.

— Nu! am prevenit-o eu și eram sincer speriat. Te rog, nu!

Dar ea se aruncă înapoi în fotoliu. Am văzut înfiorarea trecând prin întregul ei trup și degetele înfigându-se tot mai adânc în spetezele laterale.

— Nu! Nu! am rugat-o iarăși, nu-mi venea în minte altceva decât acest cuvânt pe care-l pronunțam ca pe o rugămintă.

Dar plânsul care se adunase până acum își și croise drum. Nu era un hohot sălbatic, puternic, ci – mult mai îngrozitor – un plâns încet, zguduitor, cu gura încleștată, un plâns căruia îi era rușine de el însuși, și pe care nu-l putea totuși stăpâni.

— Nu! Te rog nu! am spus, și aplecându-mă aproape de ea, i-am pus, ca s-o liniștesc, mâna pe braț.

Imediat îi trecu parcă un curent electric prin umeri și apoi corpul închircit se cutremură ca și când s-ar fi sfâșiat ceva înlăuntrul lui.

Și, deodată zvâcniturile încetară, întregul trup deveni iarăși țeapăn, nu mai mișca. Parcă tot corpul pândea, aștepta, încercând să înțeleagă ce poate să însemne această atingere străină. Dacă însemna gingășie sau iubire sau numai milă. Înfiorătoare era această așteptare cu răsuflarea întretăiată, această așteptare a unui corp cu desăvârșire nemișcat, care pândește. N-am găsit curajul să-mi îndepărtez mâna, care potolise atât de miraculos și de brusc plânsul pe cale să izbucnească năvalnic, iar pe de altă parte nu găseam puterea necesară să poruncesc degetelor mele să exprime afecțiunea pe care Edith, trupul, pielea ei, fierbinte, o așteptau cu atâta ardoare – simțeam limpede asta. Îmi lăsam mâna pe brațul fetei ca pe ceva străinși mi se părea că, în acest singur loc, tot sângele ei venea în întâmpinarea mea, cald și pulsând.

Lipsită de voință, mâna rămase pe brațul ei, nu știu câtă vreme, fiindcă în aceste clipe timpul încremenise întocmai ca și aerul din încăpere. Pe urmă însă, am simțit că în mușchii ei se naște o ușoară efortare. Cu privirea întoarsă, evitând-o pe a mea, îmi luă mâna de pe brațul ei și cu mâna dreaptă o trase încet mai aproape de dânsa, o duse chiar lângă inimă, apoi mâinii drepte i se alătură, sfioasă și tandră, și stânga. Amândouă țineau mâna mea bărbătească mare, grea, goală – o țineau și o strângeau foarte ușor, și apoi începură, încet de tot s-o mângâie delicat și timid. Mai întâi degetele ei delicate rătăceau, curioase parcă, în jurul palmei mele neajutorate și încremenite în nemișcare, doar atingând pielea ca o adiere. Pe urmă am simțit cum atingerea sfioasă, copilărească, îndrăznește să se deplaseze cu prudență de la încheietură până la vârful degetelor, mângâindu-le conturul dinafară spre înăuntru și dinăuntru înspre afară, cum se oprește mai întâi speriată când ajunge la unghiile tari, pentru ca apoi să le pipăie și pe acestea, iar pe urmă să alunece în jos de-a lungul arterelor, până la încheietură și iarăși să urce și iarăși să coboare – era o cercetare tandră, care nu îndrăznește de loc să-mi apuce cu adevărat mâna, s-o strângă, s-o țină cu fermitate. Numai așa cum te clătești în apă caldă, numai așa mă atingea această

mângâiere alinătoare, respectuoasă și copilărească totodată, uimită și rușinoasă. Și totuși, simțeam că această față îndrăgostită mă cuprindea cu totul în acest fragment al eului meu pe care pusese stăpânire. Fără să-și dea seama i se lăsase capul mai adânc pe spate, în fotoliu, de parcă ar fi vrut să savureze cu deplină desfătare ușoara atingere; făcea impresia că doarme, că visează, ședea cu ochii închiși, cu buzele moi întredeschise, iar chipul, oglindind o relaxare totală, era blând și luminat, în timp ce iarăși și iarăși, cu însuflețire mereu înnoită, degetele ei gingașe rătăceau pe mâna mea de la încheietură până la vârful degetelor. Nu era niciun fel de aviditate în această atingere duioasă, doar o fericire tăcută, uimită, de a avea, în sfârșit, voie să posede în treacăt ceva din trupul meu și să-i dovedească dragostea nemăsurată; în nicio îmbrățișare avreunei femei, nici în cea mai fierbinte, n-am simțit de atunci atât de zguduitor afecțiunea ca în acest joc delicat, aproape de vis.

Cât a ținut, nu știu. Astfel de trăiri se situează dincolo de timpul obișnuit; ceva amețitor, năucitor, hipnotic pornea din această mângâiere și alintare timidă, ceva care mă mișca și mă cutremura mai mult decât o făcuse atunci sărutarea neașteptată și arzătoare. Încă nu găseam forța trebuincioasă pentru a-mi retrage mina – „doar să-mi suporti dragostea”, îmi amintii – savuram într-o stare confuză, aflată la limitele visării, această curgere continuă peste pielea mea, o savuram până la ultimul nerv și nu mă opuneam, lipsit de vigoare, lipsit de apărare și totodată rușinat în subconștientul meu de a fi iubit atât de nemăsurat și de a nu simți, la rândul meu, decât o sfială nelămurită, un fior plin de jenă.

Încetul cu încetul însă, propria mea rigiditate îmi deveni nesuferită – nu mângâierea mă obosea, nici calda atingere și drumul rătăcitor al degetelor tandre, adierea ușoară și sfioasă, ci mă chinuia faptul că mâna mea zăcea acolo inertă, de parcă n-ar fi făcut parte din mine, iar făptura aceasta, care o mângâia, n-ar fi făcut parte din propria mea viață. Știam – așa cum auzi clopotele din turnurile bisericilor când ești pe jumătate adormit și pe jumătate treaz – că trebuie să dau un răspuns oarecare, prin urmare: sau să mă feresc de aceste mângâieri sau să le întorc la rândul meu. Dar n-aveam putere nici pentru una, nici pentru alta: să sfârșesc odată cu jocul acesta periculos era singurul îndemn pe care-l simțeam, și astfel mi-am încordat cu prudență mușchii. Încet, încet, foarte încet, am început să-mi desprind mâna din ușoara înlănțuire – imperceptibil, după cum nădăjduiam. Dar fata cu nemăsurata-i sensibilitate observă imediat această încercare de retragere, chiar înainte încă de a-mi da eu seama că o începusem; dintr-o mișcare îmi eliberă mâna, de parcă s-ar fi speriat brusc. Degetele căzură moi, pe neașteptate dispăru și căldura care curgea de-a lungul pielii mele. Nițeluș

cam descumpănit, mi-am luat iarăși în primire mâna pe care o părăsisem. Fiindcă în același timp, chipul fetei se întunecase, și din nou începură zvâcniturile acelea, de copil supărat, din colțurile gurii.

— Nu! Nu! îi șopteam, fără să găsesc altceva mai bun de spus. Ilona trebuie să vină dintr-o clipă într-alta.

Și deoarece am observat că la aceste cuvinte goale, lipsite de vigoare, începe să tremure și mai tare, m-a cuprins iar, pe neașteptate acea compătimire care măardea lăuntric. M-am aplecat spre ea și am sărutat-o într-o fugară atingere pe frunte.

Dar pupilele ei mă priveau severe, cenușii, potrivnice, de parcă ar fi privit prin mine și ar fi putut ghici gândurile din spatele frunții mele. Nu fusesem capabil să-i înșel simțămintele clarvăzătoare. Își dăduse seama că fusese inițiativa mea de a mă sustrage afecțiunii ei retrăgându-mi mâna și că această sărutare fugitivă nu fusese iubire adevărată, ci doar jenă și compătimire.

•

Aceasta a rămas greșeala mea în zilele acelea, greșeala mea ireparabilă, de neiertat, că, în ciuda tuturor eforturilor pătimase, nu am putut ajunge la acea răbdare extremă, la acea putere ultimă de a mă preface. Zadarnic îmi propusesem ca prin niciun cuvânt, prin nicio privire, prin niciun gest, să nu las să se nască bănuiala că afecțiunea ei constituie o povară pentru mine. Mereu și mereu îmi repetam în minte avertismentul lui Condor, ce riscuri, ce răspundere aș lua asupra mea dacă aș răni-o pe această fată atât de ușor de rănit. „Lasă-te iubit de ea, îmi spuneam neconținut, ascunde-te, prefă-te în aceste opt zile, ca să-i cruți mândria. N-o lăsa să bănuiască nimic – că o înșeli, că o înșeli de două ori, mai întâi, când vorbești cu o siguranță voioasă de grabnica ai însănătoșire, în al doilea rând, că în același timp tremuri în inima ta de sfială și rușine. Fii degajat, cât mai degajat, îmi porunceam neconținut, încearcă să dai vocii tale însuflețire, mâinilor tale afecțiune și gingășie”.

Dar între o femeie care și-a mărturisit o dată înclinația față de un bărbat și bărbatul respectiv aerul vibrează pasionat, tainic și primejdios. Cel ce iubește este întotdeauna neliniștit de lucid față de sentimentul adevărat al celui iubit, și deoarece dragostea năzuiește de fiecare dată spre nemărginire, potrivit legii ei lăuntrice, tot ce e limitat și cumpătat trebuie în chip necesar să-i fie insuportabil, respingător. Orice inhibare, orice înfrânare din partea celuilalt, o face să presupună o opoziție, în orice refuz de-a se dărui total, presupune, pe drept cuvânt, o împotrivire ascunsă. Iar în atitudinea mea de atunci probabil că trebuie să fi fost ceva jenat și confuz, în cuvintele mele trebuie să fi fost o undă de nesinceritate și neîndemânare, fiindcă toate

sfortările mele n-au rezistat în fața așteptării ei lucide. În ultimă instanță, n-am reușit s-o conving, și, cu tot mai multă neliniște, firea ei neîncrezătoare începea să se convingă că nu-i dădeam acel singur lucru, acel lucru esențial pe care mi-l cerea: iubirea mea în schimbul iubirii ei. Uneori, în mijlocul discuției – și tocmai atunci când mă străduiam cu mai mult zel să-i câștig încrederea și prietenia – își ridica spre mine privirea tăioasă și cenușie; și totdeauna eu eram cel care trebuia să-mi cobor pleoapele. Aveam impresia că împlânta un fel de sondă cu ajutorul căreia cerceta straturile cele mai adânci ale inimii mele.

Vreme de trei zile a mers așa, un chin pentru mine, un chin pentru Edith; simțeam neîncetat acea așteptare mută și avidă în privirile ei, în tăcerea ei. Apoi – cred că era într-a patra zi – a pornit acea ciudată ostilitate, pe care la început n-am sesizat-o. Ca de obicei, venisem după-amiază devreme și adusesem flori. Edith le-a luat, aruncând doar o privire fugitivă asupra lor, și le-a pus nepăsătoare la o parte, ca prin această indiferență manifestă să-mi arate că nu trebuie să sper că mă voi putea răscumpăra prin daruri. După un aproape disprețuitor: „Ah, dar ce nevoie era de florile astea atât de frumoase!” s-a ascuns imediat înapoia aceleiași mușenii demonstrative și ostile. Am încercat să leg o conversație, silindu-mă să fiu cât mai nestingherit. Dar ea răspundea în cel mai bun caz cu un laconic „ah” sau „așa” sau „ciudat, ciudat!” dându-mi însă mereu a înțelege, jignitor de limpede, că n-o interesa câtuși de puțin conversația mea. Intenționat și-a accentuat până și în gesturi indiferența: se juca nepăsător cu o carte, o răsfoia, o pune la o parte, muta de colo până colo tot felul de obiecte, o dată sau de două ori a căscat consecutiv, pe urmă l-a chemat, tocmai când eram în toiul unei povestiri, pe servitor și l-a întrebat dacă a împachetat blana de șinșila și abia după ce a primit un răspuns afirmativ, s-a întors iarăși spre mine, spunându-mi: „Continuă, te rog”, cu o răceală care lăsa să se presupună cât se poate de limpede ceea ce ar fi trebuit să urmeze și nu fusese rostit: „Oricum, e absolut indiferent ce flecărești dumneata aici”.

Până la urmă am simțit că ajung la capătul puterilor. Adesea, și din ce în ce mai des, priveam spre ușă, dacă nu mai vine, în sfârșit cineva, Ilona sau Kekesfalva, să mă izbăvească de acest monolog deznădăjduit. Dar nici această privire nu i-a scăpat. Cu un ton ironic, abia ascuns m-a întrebat, în aparență plină de grijă:

— Cauți ceva? Vrei ceva?

Și, spre rușinea mea n-am putut răspunde altceva decât un stupid:

— Nu, nimic.

Probabil că lucrul cel mai înțelept pe care l-aș fi putut face ar fi fost să pornesc deschis la luptă și să mă răstesc la ea: „Ce vrei, în definitiv, de la

mine? De ce mă chinuiești? La urma urmei pot să și plec dacă-ți convine mai degrabă așa!" Dar îi promisesem lui Condor să evit tot ce e brusc și tot ce poate fi interpretat ca o provocare; în loc să arunc de pe mine, cu o singură mișcare, povara acestei tăceri răutăcioase, am târât, ca un neghiob, convorbirea asta vreme de două ore, am târât-o ca peste o mare de nisip mut și fierbinte, până când, în sfârșit, a apărut Kekesfalva, sperios cum era mereu în ultima vreme, poate chiar și mai timorat:

— N-ar fi timpul să mergem la masă?

Pe urmă ne-am așezat în jurul mesei, Edith în fața mea. Nici o singură dată nu și-a ridicat privirea, n-a adresat nimănui un cuvânt. Toți trei simțeam desprinzându-se din muțenia ei îndârjită încăpățănare, intenția agresivă de a jigni. De aceea, înverșunarea cu care mă străduiam să creez atmosferă era cu atât mai mare. Am povestit despre colonelul nostru care, întocmai ca unul care suferă de așa-zisa beție trimestrială, se îmbolnăvea regulat, în iunie și iulie, de așa-zisa „maladie a manevrelor” și cum cu cât se apropia termenul marilor exerciții, devenea tot mai irascibil, tot mai apucat de istericale: împodobeam povestea asta neghioabă, pentru ca s-o întind, cu tot felul de amănunte stupide, deși gulerul mă strângea în jurul gâtului, de parcă pătrundea în mine și mă înăbușea. Darnumai ceilalți râdeau, un râs cam silit, străduindu-se vizibil să acopere tăcerea penibilă a Edithei, care tocmai căsca ostentativ pentru a treia oară.

„Nu te lăsa, vorbește mai departe”, îmi spuneam și am început să povestesc cum suntemhărțuiți acum de nu mai știe nimeni pe ce lume se află. Cu toate că ieri au căzut doi ulani de pe cal din pricina insolajiei, schingiitorul nostru turbat ne freacă în fiecare zi tot mai rău. Nimeni nu mai poate să facă pronosticuri asupra orei când vom coborî din șa, de douăzeci, de treizeci de ori ne pune să repetăm cele mai stupide exerciții, cuprins de febra lui de manevre. Cu chiu, cu vai am mai reușit astăzi s-o șterg la timp, dar dacă mâine voi putea veni la ora obișnuită, știe numai bunul Dumnezeu și domnul colonel, care în perioada asta se socotește locțiitorul său pe pământ.

Bineînțeles că aceasta era doar o constatare nevinovată, care nu putea să supere sau să irite pe nimeni; o spusese degajat, bine dispus, către Kekesfalva, fără ca măcar s-o privesc pe Edith (nu mai puteam să-i suport privirea ațintită în gol). Deodată se auzi un zornăit; Edith aruncase pe farfurie cuțitul cu care se jucase, nervoasă, tot timpul și izbucni deodată, făcându-ne să tresărim speriați:

— Ei bine, dacă ți-e atât de greu, n-ai decât să rămâi la cazarmă sau la cafenea! Ne vom consola noi, n-ai nicio grijă.

Ne-am ridicat cu toții privirea, cu respirația tăiată, de parcă ar fi tras cineva un foc de armă prin fereastră.

— Dar Edith! bâigui Kekesfalva, cu gura uscată.

Ea însă, se dădu brusc înapoi în scaun și spuse batjocoritor:

— Se cade să ne fie milă de un om atât de chinuit! De ce să nu-și ia o zi permisie de la noi, domnul sublocotenent! În ce mă privește, îi acord cu plăcere o zi de concediu.

Kekesfalva și Ilona se priviră descumpăniți. Amândoi înțeleseseră imediat că mă repezea într-un mod cu totul lipsit de sens, din pricina unei enervări ce se adunase în ea vreme îndelungată; din felul speriat cum mă priveau, mi-am dat seama de îngrijorarea lor că aș putearăspunde cu o mojie la mojie ei. Tocmai de aceea m-am stăpânit cu mare grijă.

— Știi, Edith, că de fapt ai dreptate, spusei cu atâta amabilitate câtă îmi îngăduia inima pe care o simțeam că bate în coșul pieptului ca un ciocan pe nicovală. Nu sunt într-adevăr un musafir prea sociabil când vin atât de frânt de oboseală; toată vremea am simțit și eu cât de tare te-am plictisit astăzi! Dar cele câteva zile care au mai rămas va trebui să te mulțumești și cu un om trudit ca mine. Câtă vreme a mai rămas, oare, în care să pot veni la voi? Cât ai bate din palme, casa are să fie goală și veți fi cu toții plecați. Încă nici nu mi pot închipui că nu mai avem de stat împreună decât patru zile una peste alta, sau, de fapt, numai trei zile și jumătate, înainte de...

Dar iată că în fața mea izbucni un râs, ascuțit și zgomotos, ca atunci când rupi o pânză.

— Ha! Trei zile și jumătate! Ha, ha! A făcut până și socoteala jumătăților de zile, ca să știe când scapă, în sfârșit, de noi! Probabil că și-a cumpărat special un calendar și a însemnat cu roșu: zi de sărbătoare, plecarea noastră! Dar ia seama! Se întâmplă uneori să te înșeli amarnic în socoteli! Ha! Trei zile și jumătate, trei și încă o jumătate, o jumătate, o jumătate...

Râdea din ce în ce mai tare, și în același timp ochii ei aveau o lucire aspră, dar în timp ce râdea tremura toată; era mai degrabă o febră puternică, dătătoare de frisoane, decât veselie autentică. Era vădit că simțea pornirea impetuoasă să sară de pe locul ei – de fapt mișcarea cea mai firească, cea mai normală la o astfel de iritare nervoasă; dar cu picioarele ei nevolnice nu se putea urni de pe scaun. Această reținere forțată făcea ca mânia ei să aibă ceva din răutatea și din tragica neputință a unei fiare în spatele gratiilor.

— Îl aduc imediat pe Josef, îi șopti foarte palidă Ilona, obișnuită de ani de zile să-i ghicească fiecare mișcare, iar tatăl se apropie grijuliu de ea.

Dar teama lui se dovedi de prisos, fiindcă în clipa când intră servitorul, Edith se lăsă dusă de acesta și de Kekesfalva, tăcută, fără să scoată vreo

vorbă ca să-și ia rămas bun sau să se scuze măcar; probabil că abia când remarcase consternarea noastră, își dăduse seama ce tulburare provocase.

Am rămas singur cu Ilona. Mă simțeam ca un om care se prăbușise cu avionul și-și revenea din amortirea provocată de groază, fără să-și dea seama ce se întâmplase de fapt cu el.

— Trebuie să înțelegi, îmi șopti în grabă Ilona, de la o vreme nu mai doarme de loc noaptea. Gândul călătoriei o irită îngrozitor și... dumneata nici nu știi...

— Ba da, Ilona, știu. Știu tot, răspunsei. Tocmai de aceea, mâine voi veni din nou.

•

„Suportă! Rezistă! îmi spuneam cu înverșunare, în timp ce, adânc frământat de scena aceasta, mergeam spre casă. Cu orice preț, trebuie să rezisti. I-ai făgăduit lui Condor, e în joc cuvântul tău. Nu te lăsa indus în eroare de nervi și de toane. Fii mereu conștient că această ostilitate e doar deznădejdea unui om care te iubește și față de care te-ai făcut vinovat prin asprimea, prin răceala inimii. Rezistă până în ultimul ceas – nu mai sunt decât trei zile și jumătate, trei zile și pe urmă ai trecut examenul, pe urmă, scapi de lanțuri, despovărat, săptămâni în șir, luni în șir! Răbdare, acum răbdare – numai acest ultim efort încă, aceste ultime trei zile și jumătate, aceste ultime trei zile!”

Condor prevăzuse bine. Numai ce este incomensurabil, insesizabil, ne sperie și, dimpotrivă, tot ce e limitat, tot ce e dinainte stabilit, ne îndeamnă să trecem la fapte și devine măsura forței noastre. Trei zile – voi suporta, o simt, și această conștiință îmi dădea siguranță. În dimineața următoare, mi-am îndeplinit deosebit de conștiincios serviciul, ceea ce nu e puțin lucru, căci de data aceasta trebuise să fim cu un ceas mai devreme decât de obicei pe platoul de instrucție și să facem niște manevre foarte rapide până eram scâlțați în sudoare. Spre surprinderea mea, am reușit chiar să-i smulg colonelului un „Așa-i corect!”, cu atât mai violentă s-a dezlănțuit, de data asta, furtuna pe capul contelui Steinhübel. Având o pasiune aproape bolnăvicioasă pentru cai, își cumpăraseră chiar cu două zile în urmă un roib minunat, cu picioare lungi, un pursânge tânăr, nestăpânit; din păcate, prea încrezător înarta lui de călăreț, fusese atât de imprudent, încât nu-l încercase temeinic mai înainte. În toiul raportului de dimineață, bestia, speriată de umbra unei păsări, se cabrase ca turbată. A doua oară, la manevra de atac, o luase pur și simplu la goană, și dacă Steinhübel n-ar fi fost un călăreț excelent, întregul front ar fi putut să vadă cum l-ar fi dat de-a berbeleacul. Abia după o luptă de o măiestrie acrobatică, putu să domolească animalul furios, realizare respectabilă pentru care însă n-a avut

de auzit lucruri prea plăcute de la colonelul nostru. Domnul conte să ia la cunoștință, mârâi acesta, că pe platoul de exerciții nu sunt câtuși de puțin apreciate acrobațiile de circ; dacă domnul conte nu se pricepe de loc la cai, cel puțin să-i pună la punct cum trebuie în manej și să nu se facă de râs în asemenea hal față de trupă.

Această observație răutăcioasă îl rodea peste măsură pe căpitan. Încă în timp ce ne întorceam la regiment și apoi la masă, ne explică iarăși că fusese nedreptățit. De vină era faptul că armăsarul are prea multă viață în el; o să vadă toată lumea ce figură frumoasă va face roibul după ce el Steinhübel, o să-i scoată gărgăunii care-l bântuie.

Dar pe măsură ce furiosul căpitan se enerva, cu atât mai vârtos îl stârneau camarazii. Îi spuneau că se lăsase beștelit, îl zgândăreau, îl scoteau pur și simplu din fire. Discuția devenea din ce în ce mai violentă. În toiul acestei dezbateri furtunoase, se apropie de mine pe la spate o ordonanță:

— Domnule sublocotenent, la telefon, vă rog.

Cuprins de o presimțire neplăcută, am sărit de pe scaun. Fiindcă în ultimele săptămâni telefonul, telegramele și scrisorile nu-mi aduseseră decât enervare și tulburare. „Ce mai vrea de la mine? Îi pare rău, probabil, că mi-a dat concediu pentru astăzi după-amiază. Ei, dacă se căiește, atunci lucrurile se vor desfășura în cea mai perfectă ordine.” În orice caz, am tras după mine ușa capitonată a cabinei telefonice, am închis-o ermetic, de parcă astfel aș fi tăiat orice contact între lumea serviciului meu și cealaltă. E Ilona.

— Am vrut numai să-ți spun, îmi comunică ca, puțin cam stânjenită după cum mi se pare, că ar fi mai bine să nu vii astăzi la noi. Edith nu se simte prea bine...

— Totuși nu e ceva serios? o întreprerup.

— Nu, nu... cred numai că ar fi mai bine s-o lăsăm astăzi să se odihnească și apoi... – fata zăbovește ciudat de mult – și apoi... acum nu mai contează o zi. Fiindcă va trebui... va fi nevoie să mai amânăm plecarea.

— Să amânați?

Probabil că în întrebarea mea se deslușise multă teamă, căci ea adăugă în grabă:

— Dar... dar sperăm că numai câteva zile... de altfel, vom discuta despre asta mâine sau poimâine... Poate că, între timp, am să-ți telefonez... m-am grăbit numai să-ți comunic acest lucru... deci astăzi mai bine nu... și... și... toate bune și la revedere!

— Da, dar... mă bâlbâi eu în receptor.

Dar nu mai capăt niciun răspuns. Mai ascult câteva secunde. Nu, niciun răspuns. A închis. Ciudat – de ce a întrerupt atât de brusc convorbirea? Atât de repede, de parcă i-ar fi fost teamă că voi pune și alte întrebări. Asta

trebuie să aibă o semnificație... Și, în general, de ce această amânare? De ce să se amâne plecarea, când totul fusese stabilit cu precizie pentru ziua aceea? Opt zile, spusese Condor. Opt zile, mă și pregătisem sufletește, în toate amănunțele, și acum, va trebui iarăși... imposibil... e absolut imposibil... nu mai pot suporta aceste veșnice oscilări... am și eu nervii mei... la urma urmei, o dată trebuie să mă liniștesc...

E într-adevăr atât de cald în cabina telefonică? Ca un om pe cale de a se sufoca, deschid brusc ușa capitonată și mă împleticesc înapoi la locul meu. Se pare că plecarea și lipsa mea au trecut neobservate. Ceilalți continuă să discute în contradictoriu, cu voce tare, și să glumească pe seama lui Steinhübel, și alături de scaunul meu gol stă și așteaptă neclintită ordonanța cu platoul de fripturi. Mecanic, ca să scap cât mai repede de ostaș, îmi pun două sau trei bucăți pe farfurie, dar nu iau în mână nici furculița și nici cuțitul, fiindcă între tâmpile a început ceva să ticăie atât de tare, de parcă s-ar afla acolo un mic ciocan nemilos, care-mi sapă, bătând cu o daltă înlăuntrul pereților osoși, cuvintele: „Se amână! Se amână călătoria!” Doar trebuie să existe un motiv! Fără îndoială că s-a întâmplat ceva. S-a îmbolnăvit grav? Am jignit-o? De ce, pe neașteptate, nu mai vrea să plece? Condor îmi făgăduise doar că trebuie să mai rezist numai opt zile, și vreme de cinci zile am și luptat din greu... Mai mult însă nu pot... pur și simplu nu pot!

— Ei, dar ce gânduri negre depeni, Toni? Friptura noastră la grătar pare să nu te incinte din cale-afară. Da, vezi, devină e doar faptul, că te-ai obișnuit acolo cu lucruri atât de alese. V-am mai spus-o, la noi nimic nu i se mai pare destul de fin.

Mereu blestematul ăsta de Ferencz, cu râsul lui binevoitor și onctuos, mereu aluziile astea ordinare, de parcă m-aș fi lipit acolo, la castel în chip de parazit!

— La dracu, mai lasă-mă în pace cu glumele tale neroade! strig eu.

Toată mânia adunată până acum trebuie să-mi fi răsunat în voce, căci doi elevi-subofițeri care șed în fața mea își ridică uimiți privirile. Ferencz își pune pe masă cuțitul și furculița.

— Toni, dragul meu, îmi spune avertizându-mă, nu admit să mi se vorbească pe un astfel de ton. După câte știu, încă nu ni s-a interzis să facem din când în când câte o glumă la popotă. Dacă-ți place în altă parte mai mult, e dreptul tău și treaba ta, nu mă privește cătuși de puțin. Dar, la masa noastră, cred mi-o fi încă îngăduit să remarc că nu te atingi de mâncare.

Vecinii noștri de masă ne privesc pe amândoi cu interes. Zăngănitul și clinchetul din farfuria devine deodată mai slab. Până și maiorul își mijește

ochii și privește țintă spre noi. Îmi dau seama că e timpul să repar nepolitețea comisă din pricină că n-am izbutit să mă stăpânesc.

— Iar tu, Ferencz, răspund silindu-mă să arborez un zâmbet, vei avea bunăvoința să-mi îngădui să am și eu o dată dureri de cap și să nu fiu chiar în apele mele.

Ferencz o întoarce imediat.

— O, scuză-mă Toni, de unde să știu? Într-adevăr, arăți prost. De câteva zile am simțit eu că ceva nu-i în regulă cu tine. Ei, dar ai să-ți revii, nu-mi fac eu griji cu tine!

Incidentul fusese aplanat. Dar eu continuu să fierb de mânie. Ce tot uneltesc cei de la castel cu mine? Ba încoace, ba încolo, ba în jos, ba în sus, una caldă, una rece. Nu, nu mă mai las hărțuit astfel! Am spus trei zile, trei zile și jumătate, niciun ceas mai mult! Și dacă amână sau nu amână, nu mă privește! Nu-i mai las să-mi distrugă nervii, să mă mai chinuiască din pricina acestei blestemate de compătimiri. Până la urmă, am să înnebunesc.

Trebuie să fac eforturi pentru a mă stăpâni să nu-mi trădez furia care izbucnește în mine. Sunt îmboldit să iau paharele și să le sparg între degete sau să lovesc cu pumnul în masă; simt că trebuie neapărat să săvârșesc ceva violent, ca să mă eliberez de această tensiune. Numai să nu șed așa lipsit de apărare și să aștept frământându-mă dacă are să-mi scrie iarăși sau să-mi telefoneze, dacă va amâna sau nu va amâna. Pur și simplu nu mai pot. Trebuie să fac ceva.

În fața mea camarazii discută cu aceeași însuflețire.

— Iar eu îți spun, rânjește slăbănogul de Joszi, negustorul acela din Moravia te-a luat de fraier din cap până-n picioare. Mă pricep și eu nițel la cai și, crede-mă, cu mârțoaga asta n-ai s-o scoți la capăt, nimeni n-o poate domestici.

— Așa? Aș vrea s-o văd și p-asta, mă amestec pe neașteptate în discuție. Aș vrea să văd dacă n-o scot la capăt cu un cal ca ăsta. Spune, Steinhübel, ai avea ceva împotriva dacă m-aș ocupa acum, un ceas sau două, de roibul tău, să-l joc nițel în foi de viță, până o sta sluj?

Nu știu cum de-mi venise gândul ăsta. Dar nevoia de a-mi descărca mânia pe cineva sau pe ceva, să mă iau la hartă, să mă bat, era atât de adânc și de fierbinte înfiptă în mine, încât a izbucnit avidă la primul prilej ivit în cale. Toți se uitau la mine uimiți.

— *A la bonheur*²⁰ exclamă râzând contele Steinhübel, dacă ai curaj, îmi faci chiar un serviciu. Astăzi am căpătat pur și simplu cărcei la degete, atât de tare a trebuit să trag de dârlogi ca să stăpânesc bestia aia; ar fi nimerit să

---

²⁰ Noroc (fr.).

se urce acum altul în șa. Dacă îți convine, putem porni îndată la treabă! Haide, înainte marș!

Toți sar în picioare presimțind un „spectacol tare”. Ne ducem la grajd să-l scoatem pe „Cezar” – numele acesta, al unui neînvins, poate că Steinhübel îl alesese nițeluș cam în grabă pentru calul său neîmblânzit. Lui Cezar nu-i prea miroase a bine de la început când vede strânsă în jurul boxei lui ceata vorbăreață. Începe să adulmece, și să țopăie, și să joace în spațiul strâmt, și trage de căpăstru că trosnesc stâlpii de lemn. Nu fără efort reușim să ducem roibul cel suspicios în manej.

În general, nu eram decât un călăreț de valoare medie și nici pe departe nu mă puteam măsura cu un cavalerist pasionat de felul lui Steinhübel. În ziua aceea însă, contele n-ar fi putut găsi pentru treaba asta pe cineva mai bun ca mine și nici nestrunitul Cezar un adversar mai periculos. Fiindcă de data aceasta furia îmi încorda mușchii; plăcerea plină de răutate de a o scoate la capăt cu ceva, de a înfrânge ceva, îmi stârnea o nevoie aproape sadică de a arăta măcar acestui animal recalcitrant (doar nu poți lovi în ceea ce ți-e inaccesibil) că răbdarea mea are unele limite. I-a folosit foarte puțin sprintenului Cezar că țășnea în toate părțile ca o rachetă, că lovea cu copitele în pereții manejului, că se cabra și încerca să mă arunce din șa cu sărituri neașteptate și piezișe. De astă dată eram în formă și-l frecam nemilos cu zăbala, de parcă aș fi avut intenția să-i scot toți dinții, îi înfingeam călcâiele în coaste și, supus unui astfel de tratament, îi trecură gărgăunii în scurtă vreme. Mă excita, mă atrăgea, mă entuziasma rezistența lui tenace și în același timp mă stimulau observațiile aprobatoare ale ofițerilor:

— Drace, cu ăsta și-a găsit nașul!

Sau:

— Ia te uită la Hofmiller!

Remarcile acestea îmi dădeau din ce în ce mai mult curaj și mai multă siguranță. Fiindcă întotdeauna performanțele fizice sunt cele care generează amorul propriu, trecându-l asupra psihicului; după o jumătate de oră de luptă fără menajamente, ședeam biruitor în șa, iar sub mine animalul domesticit scrâșnea, aburind, leoarcă de sudoare, de parcă ar fi ieșit de sub un duș fierbinte. Gâtul și harnașamentul erau albe, stropite cu spumă, urechile se lăsau pe spate ascultătoare, iar după o altă jumătate de oră, neînvinsul începu să meargă în trap domol și supus, după cum îi porunceam; nici nu mai era nevoie să-l strâng între pulpe și aș fi putut descăleca fără vreun efort, ca să dau camarazilor prilejul să mă felicite. Dar în mine se afla încă prea multă poftă de harță și mă simțeam atât de bine în această stare de efort susținut, încât îl rugai pe Steinhübel să-mi permită să pornesc călare,

pentru un ceas sau două, până afară din oraș, la platoul de instrucție, la trap firește, pentru ca armăsarul asudat să se poată răcori puțin.

— Cu plăcere, spune Steinhübel și-mi face semn din cap, râzând. Îmi dau seama acum că mi-l vei aduce înapoi în cea mai bună formă. Și n-o să-și mai permită toanele pe care le avea până acum. Bravo, Toni, și toată considerația!

Și așa pornesc călare, aplaudat furtunos de camarazi, ies din manej și, ținând dârlogii scurt, plimb domol roibul prin oraș și apoi afară, peste pășuni. Calul merge ușor și degajat, iar eu mă simt la fel de ușor și de degajat. Toată furia și toată exasperarea mi le revărsasem în acel ceas de efort asupra animalului recalcitrant. Iar acum, Cezar înaintează foarte cuminte și câtuși de puțin agresiv, și sunt nevoit să-i dau dreptate lui Steinhübel: are într-adevăr un mers superb. Mai frumos, mai avântat, mai mlădios nici nu se poate galopa; treptat, indispoziția mea inițială dispare, făcând loc unei plăceri savuroase, aproape visătoare. Vreme de un ceas și mai bine plimb calul încolo și înapoi, în sfârșit, la patru și jumătate, e timpul: înapoi, la trap! Amândoi, atât Cezar cât și eu, ne-am săturat pentru ziua asta. În trap comod și legănat, ne înapoiem, pe șoseaua binecunoscută, către oraș, și mă simt nițeluş cam toropit. Dar iată, în spatele meu, un claxon răsună tare și ascuțit. Imediat roibul nervos ciulește urechile și începe să tremure. Dar eu simt îndată nervozitatea care cuprinde calul, apuc dârlogii din scurt și, strângându-l cu pulpele, îl duc dinmijlocul șoselei spre margine, lângă un copac, astfel că automobilul să poată trece nestânjenit.

Probabil că mașina are un șofer prevăzător, care înțelege cum trebuie manevra mea grijulie într-o parte. Încet de tot – duduitul motorului abia dacă se aude – vehiculul se apropie cu viteză foarte mică; de fapt, e aproape inutil să fiu atât de atent cu calul care tremură și să-l strâng atât de tare între pulpe, pregătit în orice clipă pentru o săritură în lături sau înapoi, fiindcă acum, când mașina aleargă pe lângă noi, roibul stă destul de liniștit. Pot privi în voie spre automobil. Dar în clipa când îmi ridic privirea, observ că cineva îmi face semn din mașină și recunosc capul rotund și chel a lui Condor, lângă craniul în formă de ou al lui Kekesfalva, umbrit de păr rar și alb.

Nu știu, dar tremură calul sub mine sau tremur eu însumi? Ce înseamnă asta? Condor aici, fără să mă înștiințeze? Trebuie să fi fost la familia Kekesfalva, bătrânul ședea doar alături de el în mașină! Dar de ce nu se opresc să mă salute? De ce trec așa pe lângă mine, în duduitul motorului, ca niște străini? Și Condor, cum de-a venit iarăși aici? Între două și patru doar are ore de consultații la Viena. Probabil că l-au chemat foarte insistent, și încă dis-de-diminează. Trebuie să se fi întâmplat ceva. Fără îndoială că asta e în legătură cu telefonul pe care l-am primit de la Ilona, cum că trebuie să

amâne călătoria și să nu vin astăzi la castel. E absolut sigur că s-a întâmplat ceva, și anume ceva care mi se ascunde! Te pomenești că a făcut un gest disperat – fiindcă aseară avea ceva atât de hotărât în tot felul ei de a fi, o siguranță atât de batjocoritoare, cum o are numai cineva care plănuiește un lucru rău, primejdios. Sigur că a făcut un gest disperat! Poate că ar trebui totuși s-o iau în galop după ei, poate că-l mai ajung pe Condor la gară!

„Dar poate – chibzuiesc eu repede – nici n-a plecat încă. Nu, dacă s-a întâmplat într-adevăr ceva grav, în niciun caz nu va pleca înapoi fără să-mi lase vorbă. Poate că la cazarmă voi găsi câteva rânduri de la el. O- mul acesta, știu bine, nu întreprinde nimic ascunzându-se de mine, sau împotriva mea. Omul acesta nu mă lasă la nevoie. Dar acum, repede spre casă! Fără îndoială că voi găsi acasă un bilețel, o scrisoare, un răvaș de la Condor, sau poate îl voi găsi chiar pe el însuși. Înapoi deci, cât mai repede!”

•

La cazarmă, duc în grabă calul în grajd și urc alergând pe o scară de serviciu, ca să ocolesc orice discuții și felicitări. Într-adevăr la ușa camerei mele mă așteaptă Kusma; după fața lui speriată, după umerii lui încovoiați, înțeleg că s-a întâmplat ceva. Un domn în civil așteaptă în cameră, mă anunță el oarecum încurcat, și n-a îndrăznit să-l oprească a intra, deoarece a fost foarte insistent. Ce-i drept, Kusma are ordin categoric să nu permită nimănui să intre în camera mea. Dar Condor probabil că i-a dat un bacșiș – de unde teama și nesiguranța ordonantei, care se preface însă iute în uimire, când în loc să-l dojenesc sever murmur numai un jovial, „bine, bine” și mă reped la ușă. Slavă Domnului, a venit Condor! Are să-mi povestească totul.

Dau în grabă ușa de perete și imediat începe să se miște, crescută parcă din umbrele aflate în fundul încăperii întunecate (Kusma trăsese obloanele din pricina căldurii), o siluetă. Vreau să-l salut cu însuflețire pe Condor, când observ că nici pomeneală să fie Condor. E altcineva care mă așteaptă și tocmai omul la care m-aș fi așteptat cel mai puțin să-l întâlnesc aici. E Kekesfalva: chiar dacă întunericul ar fi mai dens, l-aș recunoaște dintr-o mie, după felul său stânjenit și spinarea mereu curbată. Și încă în timp ce tușește să-și dreagă vocea, înainte de a începe să vorbească, a și început să-mi răsune în urechi glasul lui umil, cutremurat.

— Scuzați-mă, domnule sublocotenent, se înclină el, că am pătruns neanunțat la dumneavoastră. Dar doctorul Condor m-a însărcinat în mod deosebit, să vă transmit salutări din partea sa și rugămintea să-l scuzați că n-a putut pune să se oprească automobilul... era foarte grăbit, trebuia să prindă neapărat acceleratul de Viena, fiindcă seara trebuie să... și... și... de aceea m-a rugat să vă comunic ce rău i-a părut... Numai de aceea... vreau să spun că numai de aceea mi-am îngăduit să vin eu însumi la dumneavoastră...

Stă în fața mea, cu capul plecat ca sub un jug invizibil. În întuneric, craniul osos, cu părul rar, despărțit printr-o cărare, sclipește. Servilitatea cu totul de prisos a ținutei sale începe să mă enerveze. Simt un fel de proastă dispoziție care mă avertizează precis: în spatele acestei vorbării timide se ascunde o intenție anumită. Numai că să-mi transmită niște salutări oarecare, un bătrân bolnav de inimă nu se cațără trei etaje. Aceste salutări s-ar fi putut transmite tot atât de bine și telefonic, sau se puteau amâna pe mâine. „Atenție! îmi spun, acest Kekesfalva vrea ceva de la tine. S-a mai întâmplat o dată să iasă așa din întuneric: începe umil ca un cerșetor și până la urmă îți impune voința lui așa cum *djinn*-ul din visurile tale și-o impunea pe a lui celui care se dovedise milostiv. Nu-i ceda! Nu te lăsa prins! Nu întreba nimic, nu te interesa de nimic, ia-ți cât mai repede rămas bun de la dânsul și condu-l până jos!”

Dar cel ce stă în fața mea e un om bătrân și capul lui se apleacă umil. Îi văd cărarea subțire, albă; ca într-un vis îmi amintesc de aceea a bunicii mele când, aplecată peste lucrul ei de mână, ne povestea basme, nouă, nepoților mai mici. Doar nu-l poți daafară, nepoliticos, pe un om bătrân și bolnav. Îi ofer deci un scaun, în ciuda tuturor învățămintelor pe care ar fi trebuit să le trag din experiența de până acum.

— Sunteți foarte amabil, domnule von Kekesfalva, că v-ați ostenit să veniți până aici. Într-adevăr, e mult prea amabil din partea dumneavoastră! Nu vreți să luați loc?

Kekesfalva nu răspunde. Probabil că n-a auzit deslușit. Dar cel puțin a înțeles gestul pe care l-am făcut cu mâna. Cu sfială se așază pe marginea scaunului oferit. „Cu aceeași timiditate – mă gândesc eu pe neașteptate în minte – va fi șezut și în tinerețea lui, când se ducea undeva la o masă gratuită, oferită de oameni străini cu prilejul vreunei sărbători.” Așa șade și acum, el, milionarul, pe scaunul de trestie sărăcăcios și uzat. Își scoate cu gesturi lente ochelarii, se scotocește prin buzunare după batistă și începe să curețe cele două lentile. „Dar, dragul meu, am experiență acum, cunosc curățatul ăsta, îți cunosc eu viclesugurile! Știu că-ți lustruiești lentilele ca să câștigi timp. Dorești ca eu să fiu cel care să începă discuția, să te întrebe, și știu chiar ce ai vrea să te întreb – dacă Edith e într-adevăr bolnavă și de ce urmează să se amâne călătoria. Dar eu aștept cu prudență. Începe tu, dacă ai să-mi spui ceva! Nu fac niciun pas întru întâmpinarea ta! Nu – nu mă mai las ademenit – ajunge cu blestemata asta de compătimire, ajunge și cu acest permanent mai mult și mai mult! Să sfârșim cu subînțelesurile și opacitățile astea! Dacă vrei ceva de la mine, atunci spune-o repede și cinstit, și nu te mai ascunde îndărătul lustruitului prostesc al ochelarilor! N-am de gând să mai cad în cursă, m-am săturat de propria mea compătimire!”

În sfârșit, bătrânul, ca și când ar fi auzit cuvintele pe care buzele mele zăvorâte nu le-au rostit, își pune pe masă, resemnat, ochelarii sclipind de curățenie. A început să simtă, probabil, că nu vreau să-l ajut și că trebuie să începă el însuși; ținându-și capul plecat cu perseverență, începe să vorbească, fără să-și întoarcă privirea către mine. Vorbește numai spre masă, de parcă ar aștepta de la lemnul tare, brăzdat de crăpături, mai multă compătimire decât de la mine.

— Știi, domnule sublocotenent, începe el neliniștit, că n-am dreptul – o, fără îndoială că n-am niciun drept să vă răpesc timpul. Dar ce pot să fac, ce putem să facem? Nu mai știi ce cale să apuc, niciunul dintre noi nu mai știe... Dumnezeu să-nțeleagă ce s-a întâmplat cu Edith, nu se mai poate vorbi cu ea, nu mai ascultă de nimeni... Și cu toate astea știi că n-o face cu intenție rea... e doar nefericită, peste măsură de nefericită... numai din deznădejde se poartă astfel cu noi, credeți-mă, numai din deznădejde.

Aștept. Ce vrea să spună? Cum se poartă cu ei? Despre ce e vorba? „Dar dă-i drumul odată! De ce vorbești așa, pe ocolite, de ce nu spui cinstit ce s-a întâmplat?”

Bătrânul însă își ațintește ochii în gol, către masă.

— Și când te gândești că totul fusese stabilit, totul pregătit. Comandasem locuri la vagonul de dormit, rezervasem cele mai frumoase camere, și nu mai departe decât ieri după-amiază era încă nerăbdătoare să plece. Își alesese singură cărțile pe care voia să le ia, încercase rochiile noi și blana pe care le comandasem de la Viena; și pe neașteptate a apucat-o, nu înțeleg, ieri seara, după cină – doar vă aduceți aminte ce enervată era. Nici Ilona nu înțelege, și nimeni nu poate să înțeleagă ce s-a întâmplat deodată cu Edith. Declară, și strigă, și jură că pentru nimic în lume nu va pleca, nicio forță din lume nu va putea s-o urnească de aici. Că va rămâne, va rămâne, va rămâne, așa spune, chiar dacă s-ar da foc acoperișului de deasupra ei. Că nu mai vrea să fie complice la înșelăciune, că nu se mai lasă păcălită. Că scopul nu este decât să fie dusă de-aici, asta e singurul scop al tratamentului, să ne scape de ea. Dar cu toții ne vom înșela, da, cu toții. Că pur și simplu nu va pleca, că rămâne, rămâne, rămâne.

Simt un fior rece în spate. Prin urmare, asta se ascundea în spatetele răsului închiudat de ieri. A observat oare că sunt la capătul puterilor și înscenează toate astea ca să-i promit că voi veni totuși în Elveția?

Dar: „Nu te lăsa! Îmi poruncesc. Nu arăta că toate astea te impresionează! Nu-i dezvălui bătrânului că rămânerea ei aici îți sfâșie nervii!” Așadar, fac într-adins pe naivul și spun destul de indiferent:

— Ei, are să-i treacă! Dumneavoastră doar știți mai bine ca oricine, cât de schimbătoare sunt capriciile ei, că după ploaie vine vreme bună. Iar Ilona mi-a telefonat că e vorba numai de o amânare de câteva zile.

Bătrânul suspină, și suspinul lui izbucnește înfundat, de parcă ar vomita; a ca și cum această bruscă fâșnire interioară îi sfâșie pe neașteptate forțele din piept.

— Vai, Doamne, dacă ar fi numai asta! Dar lucrul cel mai îngrozitor este că mă tem... ne temem cu toții că nu mai vrea să plece de loc... Nu știu, nu mai înțeleg – deodată tratamentul i-a devenit indiferent, și îi e totuna dacă se vindecă sau nu. „Nu mai vreau să fiu chinuită, nu mai vreau să mă supun la tot felul de experiențe, toate astea n-au niciun rost!” Asemenea lucruri spune; le spune într-un fel că ți se oprește inima în loc. „Nu mai vreau să fiu înșelată, strigă și hohotește, înțeleg totul, înțeleg totul... totul!”

Cumpănesc repede: pentru numele lui Dumnezeu, nu cumva a observat ceva? M-am trădat? A făcut Condor vreo imprudență? Din pricina vreunei observații nepotrivite, o fi ajuns să bănuiască oare ceva, că tratamentul ăsta elvețian e oarecum suspect? O fi sesizat cu luciditatea ei, cu îngrozitoarea și suspicioasa ei luciditate, că de fapt o expediem fără niciun rost? Cu băgare de seamă încep să pipăi terenul.

— Asta n-o mai înțeleg... Domnișoara fiica dumneavoastră avea doar întotdeauna o încredere deplină în doctorul Condor și dacă el i-a recomandat atât de stăruitor acest tratament... atunci, nu mai înțeleg pur și simplu nimic.

— Da, dar tocmai asta e!... Tocmai asta-i nebunia:nu mai vrea să facă niciun fel de tratament, nici *nu mai vrea* să se vindece! Știți ce a spus?... „Pentru nimic în lume nu mai plec, sunt sătulă de minciunile astea!... Mai bine să rămân infirmă așa cum sunt și să stau aici... nu mai vreau să mă vindec, nu mai vreau! toate astea nu mai au niciun rost.”

— Niciun rost? repet cu totul descumpănit.

Și iată că bătrânul își apleacă și mai adânc capul, nu-i mai văd ochii umezi, nu-i mai văd ochelarii. Numai părul subțire, moale, alb, îmi îngăduie să văd că a început să tremure foarte tare. Pe urmă șoptește aproape de neînțeles:

— „N-are niciun rost să mă vindec, spune ea și plânge în hohote, fiindcă el... el... „Bătrânul respiră adânc, ca pentru un mare efort. În sfârșit, reușește să spună: „El... el nu simte altceva decât milă pentru mine”.

Simt fiori de gheață când aud cum pronunță Kekesfalva cuvântul „el”. E pentru întâia oară că face față de mine o aluzie la simțămintele fiicei sale. De mai multă vreme mă surprinsese faptul că mă evită în chip vădit, că abia îndrăznește să mă privească, pe când înainte se ocupa de persoana mea cu atâta amabilitate și insistență. Dar știam că nu era decât o sfială rușinată

care îl ținea departe de mine; trebuie să fi fost îngrozitor pentru bătrânul acesta, să vadă cum fiica lui solicita dragostea unui om ce fugea de ea. Trebuie să-l fi chinuit înfiorător mărturisirile ei tainice, trebuie să-i fidat un sentiment de nemăsurată rușine dorința ei pe care nici măcar nu încerca să și-o ascundă. Și el își pierduse, ca și mine, degajarea. Cine vrea să tănuiască un lucru sau este silit să tănuiască un lucru, își pierde privirea deschisă și sinceră.

Acum însă, se spusese ceea ce trebuia spus și aceeași lovitură ne izbise pe amândoi în inimă. Amândoi ședeam muți după aceste cuvinte trădătoare și evitam să ne încrucișăm privirile. În spațiul îngust, aflat deasupra mesei dintre noi, plutea tăcerea în aerul încremenit. Dar încetul cu încetul această tăcere începu să se dilate; ca un gaz negru se umflă până în tavan și umplu toată încăperea; de sus, de jos, din toate părțile ne apăsa și ne strivea golul acesta, iar din găfâitul surd al respirației lui îmi dădeam seama cum îl înăbușă această tăcere. O clipă încă și apăsarea aceasta ne-ar sufoca pe amândoi, sau unul dintre noi trebuia să izburnească și să spargă cu o vorbă golul apăsător, ucigaș.

Și iată că pe neașteptate se întâmplă ceva: la început am observat numai că face o mișcare, una ciudat de greoaie și de neîndemânatică. Pe urmă, că bătrânul a căzut deodată de pe scaun, ca o masă moale. În urma lui s-a răsturnat scaunul, prăvălindu-se cu zgomot.

„Un atac, a fost primul meu gând. Un atac de inimă, e doar cardiac. Condor mi-a spus-o.” Îngrozit, am sărit să-l ridic, să-i dau ajutor, să-l întind pe canapea. Dar în momentul acela mi-am dat seama că bătrânul nu se prăvălise fără voie, nu căzuse de pe scaun. Se lăsase – în prima clipă când voisem să-i sar în ajutor nici nu-mi trecuse prin minte că așa s-au petrecut lucrurile – se lăsase intenționat în genunchi și, când încercai să-l ridic, se târî mai aproape de mine, îmi apucă mâinile și cerși.

— Trebuie s-o ajuți... numai dumneavoastră puteți s-o ajutați, numai dumneavoastră... și Condor o spune: numai dumneavoastră și nimeni altul!... Vă implor, fie-vă milă, altă soluție nu mai există... altfel are să-și facă seama, se prăpădește singură.

Cu toate că mâinile îmi tremurau tare, l-am tras în sus cu forța pe bătrânul îngenuncheat. Dar el îmi apucă brațele care voiau să-l ajute, ca niște gheare îi simțeamdegetele înfipite cu deznădejde în carnea mea – *djinn*-ul, *djinn*-ul din visul meu, care-l atacă pe omul cel milos.

— Ajutați-o, găfâi el. Pentru numele lui Dumnezeu, ajutați-o... Nu mai putem lăsa copila multă vreme în starea aceasta... e vorba, v-o jur, de viață și de moarte... nici nu vă puteți închipui ce lucruri lipsite de sens spune în deznădejdea ei... Că trebuie să dispară, să nu mai fie o piedică, așa zice

plângând, pentru ca dumneavoastră să vă liniștiți și noi toți să ne liniștim, în sfârșit... Și n-o spune numai așa, vorbește înspăimântător de serios... De două ori a și încercat, și-a tăiat arterele și altă dată cu somniferul. Dacă o dată vrea ceva, nimeni n-o mai poate opri, nimeni... numai dumneavoastră o puteți salva acum, numai dumneavoastră... v-o jur, numai dumneavoastră și nimeni altcineva...

— Dar, bineînțeles, domnule von Kekesfalva... vă rog numai să vă liniștiți... e doar de la sine înțeles că voi face tot ce-mi stă în putință. Dacă vreți, plecăm chiar acum acolo și voi încerca s-o conving. Plec imediat cu dumneavoastră. Hotărâți chiar dumneavoastră ce să-i spun, ce să fac...

El îmi lăsă brusc brațul pe care-l ținea și se uită fix ia mine.

— Ce să faceți?... Nu înțelegeți într-adevăr sau nu vreți să înțelegeți? Doar v-a mărturisit totul, vi s-a oferit și acum îi este rușine de moarte că a făcut-o. V-a scris, și dumneavoastră nu i-ați răspuns, și acum se chinuiește zi și noapte că ne lăsați s-o trimitem de aici, că vreți să scăpați de ea, pentru că o disprețuiți... e înnebunită cu totul de spaimă că vă e silă de ea... pentru că ea... pentru că ea... Oare nu înțelegeți că o asemenea atitudine nu poate decât să distrugă un om, pe unul atât de mândru, atât de pasionat cum e, copila aceasta, când e lăsat să aștepte astfel! De ce nu-i dați o cât de mică speranță? De ce nu-i spuneți un cuvânt, de ce sunteți atât de nemilos, atât de hain cu ea? De ce o chinuiți atât de înspăimântător pe această copilă nevinovată?

— Dar am făcut totul ca s-o liniștesc... doar i-am spus că...

— Nu i-ați spus nimic! Doar trebuie să fi observat și singur că o înnebuniți cu vizitele dumneavoastră, cutăcerea dumneavoastră, când ea nu așteaptă decât un singur lucru... acel singur cuvânt, pe care orice femeie îl așteaptă de la bărbatul pe care-l iubește... Dar n-ar fi îndrăznit vreodată să spere ceva, câtă vreme se socotea definitiv infirmă... Dar acum, când este sigur că se va însănătoși, că va fi pe deplin sănătoasă în câteva săptămâni, de ce să nu aibă și ea aceleași drepturi ca orice altă tânără fată, de ce nu... doar v-a arătat-o, v-a spus, cu ce nerăbdare așteaptă un cuvânt de la dumneavoastră... doar *nu poate* merge mai departe decât a mers... doar nu poate cerși în fața dumneavoastră... și dumneavoastră... nu spuneți niciun cuvânt, nu spuneți acel singur cuvânt care-i poate aduce fericirea!... Vi se pare într-adevăr un lucru atât de îngrozitor? Doar veți avea orice își poate dori un om pe pământ. Sunt un om bătrân, un om bolnav. Vă voi lăsa vouă tot ce am: castelul și moșia și cele șase sau șapte milioane strânse cu trudă în patruzeci de ani... totul vă va aparține... le puteți căpăta chiar și mâine, în fiecare zi, în fiecare ceas, eu nu mai am nevoie de nimic... vreau numai ca să aibă cineva grijă de copilă, când nu voi mai fi. Și știu că dumneavoastră

sunteți un om bun, un om cumsecade, dumneavoastră o veți menaja, veți fi bun cu ea!

Respirația i se tăie. Fără apărare, fără putere, căzu iarăși pe scaun. Dar și eu eram la capătul puterilor, și eu eram sleit și am căzut pe celălalt scaun. Și așa am stat, unul în fața celuilalt, ca mai înainte, fără un cuvânt, fără o privire, nu știu câtă vreme. Numai uneori simțeam cum masa de care se înclăștase era ușor zguduită de zvâcnelile subite ale trupului său. Pe urmă am auzit – iarăși se scursese un timp cu neputință de stabilit, în care domnise tăcere deplină – am auzit un sunet uscat, ca atunci când un obiect tare cade pe ceva tare. Fruntea lui aplecată căzuse pe tăblia mesei. Simțeam cât de mult suferă omul acesta, și dorința mea de a-l mângâia deveni nemăsurată.

— Domnule von Kekesfalva, îi spusei aplecându-mă asupra lui. Vă rog, să aveți încredere în mine... să chibzuim totul, să chibzuim în liniște... vă repet, sunt cu totul la dispoziția dumneavoastră... voi face tot ce-mi stă cu putință... Numai ceea ce... la ceea ce v-ați referitdumneavoastră adineauri... asta este... este imposibil... cu totul imposibil.

Bătrânul avu o tresărire slabă, ca un animal doborât căruia i se dă o ultimă lovitură de moarte. Buzele lui, umede de saliva emoției, se mișcau încordate, dar nu i-am lăsat timp.

— E imposibil, domnule von Kekesfalva, vă rog să nu mai vorbim de asta... gândiți-vă și dumneavoastră... cine sunt eu? Un modest sublocotenent care trăiește din solda lui și dintr-un mic supliment lunar... cu asemenea mijloace limitate doar nu se poate clădi o existență, din asta doar nu se poate trăi, nu se poate trăi în doi...

Kekesfalva voi să mă întrerupă.

— Da, știu ce vreți să spuneți, domnule von Kekesfalva... că banii n-au nicio importanță, după părerea dumneavoastră, că nu trebuie să avem nicio grijă. Și știu și că sunteți bogat și... că aș putea avea tot ce doresc de la dumneavoastră... Dar tocmai fiindcă sunteți atât de bogat și eu un sărman oarecare, un sărăntoc... tocmai asta este pricina faptului că totul devine cu neputință de realizat... Toată lumea ar crede că am făcut-o numai din pricina banilor, că m-am... și chiar Edith, credeți-mă, n-ar putea să scape toată viața de bănuiala că am luat-o numai de dragul banilor și în ciuda... în ciuda împrejurărilor deosebite... Credeți-mă, domnule von Kekesfalva, e cu neputință, oricât de cinstit, oricât de sincer aș prețui-o pe fiica dumneavoastră, și... și oricât mi-e de dragă... dar trebuie să înțelegeți și dumneavoastră.

Bătrânul rămase nemișcat. La început, am crezut că nici nu pricepuse ce spuneam. Dar încetul cu încetul o mișcare trecu prin trupul lui lipsit de

vlagă. Își înălță anevoie capul și privi țintă, drept în fața lui, fără să vadă nimic. Pe urmă se prinse cu mâinile de marginea mesei și observai că voia să-și sprijine trupul care-l împovăra, că încerca să se scoale, dar deocamdată nu reuși. De două, de trei ori, puterile îl părăsiră. În cele din urmă, se ridică în picioare cu greu, clătînându-se din pricina efortului, siluetă întunecată în întunericul înconjurător, cu pupilele fixe, ca de sticlă neagră. Pe urmă spuse cu voce foarte străină, înspăimântător de indiferent, de parcă propria lui voce, cea omenească, ar fi murit:

— Atunci... atunci totul s-a sfârșit.

Înfiorătoare era vocea aceasta, înfiorătoare această totală renunțare de sine. Fără să cate în jos, cu privirea încă ațintită în gol, pipăia în lungul mesei, după ochelari. Dar nu-i așeză în fața ochilor împietriți – de ce să mai vadă? de ce să mai trăiască? – ci îi vârî neîndemânatic în buzunar. Degetele albăstrii (în care Condor văzuse apropierea morții) călătoriră din nou în jurul mesei, până dădură în marginea ei și de pălăria neagră, șifonată. Abia după aceea se întoarse către ușă și șopti, fără să mă privească:

— Vă rog să mă scuzați că v-am deranjat!

Își pusese pălăria strâmb pe cap, la întâmplare; picioarele aveau tendința să nu-l mai asculte, se târau și se clătinau, lipsite de vlagă. Ca un somnambul se bălăbăni mai departe, către ușă. Pe urmă, ca și când și-ar fi amintit pe neașteptate de ceva, își scoase pălăria, se înclină și repetă:

— Vă rog să mă scuzați că v-am deranjat!

Se înclină în fața mea, el, bătrânul bătut de soartă, și tocmai acest gest de politețe, în tumultul tulburării sale, mă distruse. Deodată am simțit iarăși în mine căldura aceea, fierbințeala, izvorând, învolburându-se și croindu-și drum, ridicându-se înlăuntrul meu și făcând ca până și ochii să-mi ardă, și totodată cum deveneam moale și slab: iarăși eram covârșit de compătimire. Doar nu-l puteam lăsa să plece așa, pe bătrânul acesta, care venise să-mi ofere copila lui, pentru el, cel mai de preț lucru pe lume, nu-l puteam lăsa să plece cuprins de deznădejde, să plece la moarte. Doar nu-i puteam smulge viața din trup. Trebuia să mai spun ceva, un cuvânt de mângâiere, de liniștire, de alinare. De aceea am alergat în grabă după el.

— Domnule von Kekesfalva, vă rog, nu mă înțelegeți greșit... În niciun caz nu trebuie să plecați așa și să-i mai spuneți și ei... ar fi îngrozitor pentru Edith în asemenea clipe... și nici n-ar fi adevărat.

Emoția mea devenea din ce în ce mai puternică, fiindcă îmi dădeam seama că bătrânul nici nu mă ascultă. Stană de piatră a propriei sale deznădejdi, era ca o umbră între umbre, o moarte vie. Mereu mai pătimașă deveni nevoia mea de a-l liniști.

— N-ar fi cătuși de puțin adevărat, domnule von Kekesfalva, v-o jur... și nimic n-ar fi mai îngrozitor pentru mine, decât s-o fac pe fiica dumneavoastră, pe Edith, să... sufere, sau... sau să las să se nască în ea simțământul că nu mi-ar fi dragă cu adevărat... nimeni nu are un sentiment mai sincer pentru ea, v-o jur, nimănui nu-i poate fi mai dragă ca mie... e într-adevăr doar o nebulie din partea ei să... să creadă că-mi este indiferentă... dimpotrivă... dimpotrivă... am vrut numai să spun că n-ar avea niciun sens dacă acum... dacă aş spune chiar de astăzi că... deocamdată un singur lucru o important... să se îngrijească... să se vindece cu adevărat!

— Dar după aceea... când va fi vindecată?

Se întorsese brusc spre mine. Pupilele lui, adineauri încă fixe și moarte, aveau luciri fosforescente în întuneric.

Am tresărit speriat. Am simțit instinctiv primejdia. Dacă promiteam ceva în clipa aceea, eram obligat. Dar atunci mi-a venit în minte: nu e decât amăgire, tot ce speră ea. Fiindcă în niciun caz nu se va vindeca imediat. Mai poate să dureze ani și ani de zile; să nu mergem cu planurile prea departe, spunea Condor, deocamdată s-o liniștim, s-o mângâiem. De ce să nu-i lăsăm un pic de speranță, de ce să nu-i hărăzim fericirea, măcar pentru un scurt răgaz? Și iată că spun:

— Da, când va fi vindecată, bineînțeles că da... atunci aş fi venit... atunci aş fi venit eu singur la dumneavoastră.

Se uită țintă la mine. Un fior îi trecu prin trup; aveam impresia că o forță lăuntrică îl împinge imperceptibil către mine.

— Îmi permiteți... îmi permiteți să-i spun acest lucru?

Din nou am simțit primejdia ascunsă în fraza aceasta. Dar nu mai aveam puterea să mă împotrivesc privirii lui rugătoare. Și astfel am răspuns cu voce fermă:

— Da, spuneți-i! și i-am întins mâna.

Ochii lui sclipeau, apoi se umeziră, începură să radieze către mine. Așa trebuie să fi arătat Lazăr când s-a ridicat amețit din mormânt și a văzut iarăși cerul cu lumina lui sfântă. Simțeam mâna lui tremurând într-a mea, tremurând tot mai tare. Apoi fruntea începu să i se aplece, mai adânc și mereu mai adânc. La timp încă, mi-am amintit cum se aplecase atunci și-mi sărutase mâna. În grabă mi-am tras palma și am repetat:

— Da, spuneți-i, vă rog să-i spuneți: să nu aibă nicio grijă. Și înainte de orice: să se facă sănătoasă, cât mai curând sănătoasă, pentru ea, pentru noi toți!

— Da, repetă el cu un extaz, sănătoasă, cât mai curând sănătoasă. Acum are să vrea să plece imediat, o, sunt ferm convins de asta. Are să plece imediat și are să se facă sănătoasă, sănătoasă, datorită dumneavoastră,

sănătoasă pentru dumneavoastră... din primul ceas am știut, Dumnezeu v-a trimis la mine... nu, nu, nu vă pot mulțumi... Dumnezeu vă va răsplăti... plec... nu, rămâneți, nu vă mai obosiți, plec singur.

Și pași într-un fel, într-un fel pe care nu i-l cunoșteam, pași ușor și sprinten, grăbit spre ușă, cu pulpanele redingotei negre fluturând în urma lui. Ușa se închise după el cu un sunet limpede, aproape vesel. Stăteam singur în camera întunecoasă, puțin cam descumpănit, ca întotdeauna după ce ai făcut un pas decisiv, fără să te fi pregătit mai întâi sufletește pentru această hotărâre. De fapt însă, de ceea ce făgăduisem în slăbiciunea izvorâtă din compătimire am devenit conștient abia cu un ceas mai târziu, în toată gravitatea răspunderii mele, când ordonanța mea, bătând cu timiditate în ușă, mi-a adus o scrisoare, pe hârtie albastră, în formatul binecunoscut:

„Plecăm poimâine. I-am promis sub jurământul tatălui meu. Iartă-mă pentru ultimele zile, dar eram foarte tulburată de teamă că aș putea să fiu o povară pentru dumneata. Acum însă știu pentru ce și pentru cine trebuie să mă însănătoșesc. Acum nu mă mai tem de nimic. Vino mâine cât poți de devreme. Nicicând nu te-am așteptat mai nerăbdătoare... Veșnic a dumitale, E.”

„Veșnic” – am simțit un fior brusc la cuvântul acesta în măsură să lege un om irevocabil și pentru totdeauna. Dar acum nu mai exista nicio cale de întoarcere, încă o dată, compătimirea mea fusese mai tare decât voința mea. Mă dăruisem. Nu-mi mai aparțineam.

„E timpul să-ți revii, îmi spuneam. A fost ultimul lucru pe care ți l-au putut storce, această jumătate de promisiune care, oricum, nu se va împlini niciodată pe de-a-ntregul. O zi încă, două zile trebuie să suporti cu răbdare această iubire nesăbuită, apoi vor pleca și vei reuși să redevii al tău.” Dar pe măsură ce se apropia după-amiaza, în aceeași măsură senzația mea de jenă devenea și mai penibilă, iar gândul că, ascunzând în inimă o minciună, va trebui să-i înfrunt privirea încrezătoare și tandră, mă chinuia tot mai mult. Zadarnic mă străduiam să flecăresc degajat cu camarazii, prea tare percepeam ticăitul acela dintre pereții tâmplilor, zvâcniturile nervoase și o uscăciune subită în cerul gurii, de parcă înlăuntrul meu ardea crescând treptat un foc înăbușit. Pur și simplu instinctiv, am comandat un coniac și l-am dat pe gât. N-a folosit la nimic. Uscăciunea continua să-mi țină gâtulejul încleștat. De aceea am comandat un al doilea; abia după ce am cerut al treilea, am descoperit mobilul inconștientului: voiam să beau o doză de curaj, ca să nu devin acolo laș sau sentimental. Voiam să amețesc ceva din

mine: teama, poate rușinea poate un simțământ foarte bun, poate unul foarte rău. Da, asta era, numai asta – de aceea li se împarte și soldaților o porție dublă de rachiu înainte de atac – voiam să devin nesimțitor și nepăsător, ca să nu-mi dau seama într-un fel atât de limpede ce situație îndoielnică și poate chiar primejdioasă voi fi silit să întâmpin. Însă singurul efect al acestor trei pahare a fost doar că picioarele mi se îngreunară, iar în cap zumzăia și mă sfredelea ceva în felul bormașinii unui dentist care te pregătește pentru șocul dureros propriu-zis. Nu era un om sigur de sine, nici lucid, și cu atât mai puțin bucuros, cel ce mergea acum cu pas șovăitor, cu inima bătându-i furtunos, pe șoseaua cea lungă – sau numai de astă dată mi se părea că ar fi nesfârșită? – spre casa cea temută.

Dar totul a mers mai ușor decât îmi închipuisem. Mă aștepta o altă ameteală, una mai plăcută, o beție mai fină, mai curată decât cea pe care o căutasem încercând să mă cherchelesc într-un fel grosolan. Fiindcă vanitatea te ametește și ea, te îmbată și recunoștința, iar duioșia îți poate da și ea o însuflețire care să te buimăcească. La ușă, bătrânul Josef tresări speriat și fericit totodată – „Oh, domnule sublocotenent!” – apoi înghiți în sec lăsându-se, de emoție, de pe un picior pe altul și între timp se uita către mine pe furiș – nu găsesc alte cuvinte – așa cum privești în biserică la o icoană. „Vă rog, domnul sublocotenent să poftască imediat în salon! Domnișoara Edith îl așteaptă de mult pe domnul sublocotenent”, îmi șopti cu tonul emoționat din care răzbătea un entuziasm oarecum rușinat.

Mă întrebam și mă miram: „Omul acesta străin, lacheul acesta bătrân de ce mă privește așa, de parcă ar fi căzut în extaz? De ce mă iubește el atât de mult? Oare oamenii devin într-adevăr atât de buni și de fericiți numai când văd la alții bunătate și compătimire? Ei, atunci Condor are dreptate, atunci chiar cel care ajută numai unui singur om își poate împlini rostul vieții sale, atunci merită într-adevăr să te dedici altora până la capătul puterilor tale, și chiar peste puteri. Atunci orice jertfă este justificată și chiar o minciună, care aduce fericire altora, ar avea o importanță mai mare decât orice adevăr”. Deodată piciorul meu capătă fermitate, de sus și până jos la talpă; altfel pășește omul când știe că aduce cu sine bucurie.

Dar și Ilona îmi ieși în întâmpinare, ea însăși strălucitoare de bucurie; privirea ei parcă mă cuprindea cu brațe tandre și întunecate. Niciodată nu mi strânsese mâna cu atâta căldură, cu atâta recunoștință.

— Îți mulțumesc, îmi spuse, și părea că vorbește printr-o ploaie caldă și umedă de vară. Nu poți ști ce ai făcut pentru copila noastră. Ai salvat-o, martor mi-e Dumnezeu că ai salvat-o! Vino repede, nici nu-ți închipui cât de nerăbdătoare te așteaptă.

Între timp, începu să se miște încet cealaltă ușă. Aveam impresia că în spatele ei stătuse cineva, trăgându cu urechea. Bătrânul intră, dar acum în ochi nu mai avea, ca ieri, moarte și groază, ci o strălucire tandră.

— Ce bine că ați venit! Veți fi uimit cât de mult s-a schimbat. Niciodată n-am văzut-o, în toți anii care s-au scurs de când s-a întâmplat nenorocirea, atât de senină, atât de fericită. E o minune, o adevărată minune! O, Doamne, ce ați făcut pentru ea, ce ați făcut pentru noi toți!

Emoția îl copleși în mijlocul frazei. Înghițea și suspina și se rușina în același timp de emoția lui, care cu încetul mă cuprinsese și pe mine. Căci cine putea să rămână insensibil în fața unei asemenea recunoștințe? Nădăjduiesc că n-am fost niciodată un om vanitos, unul care se admiră și se supraprețuiește singur, și nici astăzi nu cred nici în bunătatea mea și nici în puterea mea. Dar din entuziasmul sălbatic și plin de recunoștință al celorlalți emana în mod irezistibil un val cald de certitudine care mă copleșea. Dusă parcă pe aripile unui vânt de aur, pierise ca prin minune orice teamă, orice lașitate. De ce să nu mă las iubit cu seninătate, dacă acest lucru le aduce atâta fericire celorlalți? Devenisem pur și simplu nerăbdător să trec în încăperea cealaltă, pe care alaltăieri o părăsisem atât de deznădăjduit.

Și iată, o fată ședea acolo în fotoliu, o fată pe care abia am izbutit s-o recunosc, atât de senin privea și atâta lumină răspândea făptura ei. Purta o rochie de mătase de un albastru pal, care îi accentua înfățișarea de fetiță, de copil. În părul cu nuanțe roșiatice străluceau – era oare mirt? – flori albe, iar în jurul fotoliului erau înșirate – cine i le-o fi trimis? – coșuri de flori, un răzor multicolor. Trebuie să fi știut mai de mult că eram în casă; de bună seamă că, în timp ce aștepta, auzise primirea veselă ce mi se făcuse și pașii mei care se apropiau. Dar de data aceasta lipsea cu desăvârșire acea privire nervoasă, cercetătoare, de om aflat la pândă, pe care o îndrepta întotdeauna spre mine, de cum intram, o privire încărcată de neîncredere, izvorând de sub pleoapele pe jumătate lăsate. Ședea dreaptă și degajată în fotoliul ei; de astă dată am uitat că pătura ascundea o infirmitate și că fotoliul adânc era de fapt închisoarea ei, fiindcă nu încetam să mă minunez de această nouă înfățișare de fetiță, care părea mai copilăroasă în bucuria ei, mai femeie în frumusețea ei. Edith observă surprinderea mea discretă și o primi ca pe un dar. Și imediat, vechiul ton al zilelor noastre de flecăreală camaraderească, lipsită de grijă se auzi din nou, când mă invită:

— În sfârșit! În sfârșit! Te rog, ia loc aici, aproape de mine. Și te rog nu vorbi. Am să-ți spun ceva cât se poate de important.

M-am așezat și mă simțeam în largul meu. Căci, cum poți fi jenat, cum poți fi intimidat, când cineva îți vorbește atât de deschis, atât de prietenește?

— Numai o clipă te rog să mă ascuți. Și, nu-i așa că n-ai să mă întrerupi? Simțeam că, de data aceasta, cumpănise fiecare cuvânt. Știu tot ce i-ai încredințat tatălui meu. Știu ce intenționezi să faci pentru mine. Și acum te rog să crezi, cuvânt cu cuvânt, ceea ce îți promit; nu te voi întreba niciodată – auzi, niciodată! – de ce ai făcut-o; dacă numai de dragul tatălui meu sau într-adevăr pentru mine. Dacă a fost numai compătimire sau... nu, nu mă întrerupe, *nu vreau* să știu, nu vreau... să mă gândesc și să mă chinuiesc pe mine și să chinuiesc și pe alții. Ajunge că, datorită dumitale, trăiesc iarăși și voi trăi mai departe... că de ieri, abia *am început* să trăiesc. Dacă mă voi vindeca, o datorez numai unui singur om, numai dumitale. Numai și numai dumitale! Șovăi o clipă, apoi continuă: și acum ascultă ce-ți promit în ceea ce mă privește. Am chibzuit azi-noapte totul. Pentru întâia oară am cântărit lucrurile limpede ca un om sănătos, nu ca mai înainte, când eram încă nesigură, chinuită de enervare și de nerăbdare. E minunat, abia acum îmi dau seama, să poți gândi fără teamă, e minunat, căci pentru întâia oară pot să-mi închipui ce înseamnă să simți ca un om normal, și dumitale, doar dumitale îți datorez acest presentiment. De aceea vreau să mă supun la tot ceea ce îmi cer medicii, totul, totul, numai să mă transform în om, din pocitania ce sunt în clipa de față. Nu voi ezita și nu voi ceda, acum, când știu ce este în joc. Mă voi strădui cu fiecare fibră, cu fiecare nerv al trupului meu și cu fiecare picătură din sângele meu, și sunt convinsă că atunci când vrei ceva cu ardoare atât de nețărmurită îl poți constrânge până și pe Dumnezeu. Toate acestea lefac pentru dumneata, adică pentru ca să nu fiu nevoită să primesc de la dumneata vreo jertfă. Dar dacă se va întâmpla să dau greș... te rog nu mă întrerupe!... sau chiar dacă nu reușesc *complet*, dacă nu voi fi *complet* sănătoasă, dacă nu mă voi putea mișca la fel ca oricare altul – atunci nu trebuie să-ți fie câtuși de puțin teamă! Atunci voi încheia socotelile cu mine însămi. Știu, există jertfe, pe care nu se cuvine să le accepți și cu atât mai puțin de la omul pe care îl iubești. Așadar, în cazul că acest tratament pe care eu mizez totul – totul! nu va avea efect, atunci nu vei mai auzi niciodată de mine, nu mă vei mai vedea niciodată. Nu voi mai fi niciodată o povară pentru dumneata, și-o jur, și în general nu voi mai fi o povară pentru nimeni și pentru dumneata mai puțin decât pentru oricare altul. Așa – asta ar fi totul. Și acum, nici un cuvânt, mai mult! Ne mai rămân doar câteva ore de stat împreună, în zilele următoare; aș dori să fiu cât mai fericită în acest răstimp.

Era o altă voce, cea cu care vorbea acum, o voce care părea că se maturizase. Erau alți ochi, nu cei neliniștiți ai unui copil și nici cei devoranți și lacomi ai unei bolnave. Era, o simțeam, o altă iubire cea cu care mă iubea acum, nu iubirea pierdută de la început și nici cea chinuită de patimă. Și cu

alți ochi o priveam și eu; nu mila față de nenorocirea ei mă tulbura, cum se întâmpla mai înainte, nu mai era nevoie să fiu prevenitor și prudent, ci sincer și deschis. Fără să-mi dau eu însumi bine seama am încercat pentru întâia oară o autentică afecțiune pentru această fată gingașă înseninată de prevestirea unei fericiri mult-visate. Fără s-o simt, fără să vreau în mod conștient, m-am apropiat de ea, ca să-i iau mâna, iar ea nu s-a mai cutremurat senzual, ca atunci, la această atingere. Liniștită și docilă, încheietura rece și prelungă s-a lăsat cuprinsă și am simțit bucuros cât de calm bătea ciocănelul pulsului.

Pe urmă, am vorbit cu totul nestingheriți despre călătorie și despre micile întâmplări de zi cu zi, am trăncănit noutățile din oraș și de la cazarmă. Nu mai înțelegeam cum de mă putusem frământa atât, când totul era atât de simplu: să șezi lângă un om și să-i ții mâna, să nu te mai crispezi și să nu te mai prefaci, ci să arăticât de sincere îți sunt intențiile, să nu te mai aperi împotriva unui sentiment de afecțiune, ci să primești cu recunoștință curată și fără a te rușina de faptul că simți înclinație pentru acel om.

Și pe urmă am stat la masă. Sfeșnicele deargint străluceau la lumina lumânărilor și florile răsăreau din vase ca niște flăcări colorate. Luminile candelabrului de cristal se salutau din oglindă în oglindă, în jurul nostru tăcea toată casa, boltită și întunecoasă ca o cochilie de scoică ce-și învăluie mărgăritarul luminos. Uneori mi se părea că aud cum afară copacii respiră încet și vântul adie cald și voluptos peste ierburi, fiindcă o ușoară mireasmă răzbătea prin ferestrele deschise. Toate erau mai frumoase și mai bune ca de obicei; bătrânul ședea ca un preot, drept și cu un aer sărbătoresc, nicicând n-o văzusem pe Edith, nici pe Ilona, atât de vesele, atât de tinere, nicicând plastronul servitorului nu strălucise atât de alb, nicicând pielița netedă a fructelor nu avusese un asemenea luciu multicolor. Iar noi ședeam și mâncam și beam și ne bucuram de armonia care domnea din nou între noi. Ca niște păsări gălăgioase și lipsite de orice grijă, hohotele de râs zburau deasupra mesei de la unul la altul, buna dispoziție, ca un vâl jucăuș supus mareelor, se umfla și iarăși se retrăgea.

Abia când servitorul umplu cupele cu șampanie, iar eu am ridicat cel dintâi cupa către Edith rostind:

— În sănătatea dumatăle! toți tăcură brusc.

— Da, să mă însănătoșesc, spuse ea respirând și privindu-mă cu încredere, de parcă urarea mea ar fi avut putere de viață și de moarte. Să mă însănătoșesc pentru tine.

— Să dea Dumnezeu!

Tatăl se sculase de pe scaun, nu se mai putea stăpâni. Lacrimile îi umezeau ochelarii; îi scoase și începu să-i lustruiască stăruitor. Avea

senzația că abia își mai poate reține mâinile să nu mă atingă, și nu m-am ferit. Simțeam și eu nevoia să-i fiu recunoscător, și m-am apropiat de el și l-am îmbrățișat, astfel că barba lui îmi atinse în treacăt obrazul. Când s-a desprins de mine, am observat că Edith mă privea. Buzele îi tremurau ușor; îmi dădeam seama cât de mult își doreau aceste buze întredeschiseaceeași intimă îmbrățișare. Și atunci m-am aplecat repede spre ea și i-am sărutat gura.

Asta a fost logodna. O sărutasem pe fata îndrăgostită, nu după o chibzuială conștientă – doar o emoție profundă mă îndemnase la asta. Se întâmplase fără s-o știu și fără s-o vreau, dar nu mi-a părut rău de acest modest și sincer gest de duioșie. Fiindcă acum nu mi-a mai venit în întâmpinare sălbatic, cu pieptul ei în care inima bătea să se spargă, cum făcuse atunci, și nici nu mă reținut în elanul ei de fericire. Umile, buzele ei luară pe ale mele ca pe un dar de preț. Ceilalți tăceau. Și deodată se auzi din colț un zgomot înăbușit. La început părea că era doar cineva care-și drege sfios vocea dar când ne-am îndreptat privirile într-acolo, am văzut că era servitorul care plângea încet în colț. Pusese sticla jos și se întorsese; n-ar fi trebuit să remarcăm emoția lui necuviincioasă, dar fiecare dintre noi simțeam parcă în propriii săi ochi, calde, aceste lacrimi străine ce nu puteau fi reținute. Pe neașteptate am simțit că Edith și-a pus mâna într-a mea:

— Lasă-mi-o o clipă.

Nu știam ce avea de gând. În clipa aceea am simțit ceva răcoros și neted alunecând pe al patrulea deget al mâinii mele. Un inel.

— Ca să te gândești la mine, când voi fi departe, se scuză ea.

N-am privit inelul; i-am luat mâna și i-am sărutat-o.

În seara aceea am fost Dumnezeu. Creasem lumea și iată că era plină de bunătate și de dreptate. Creasem un om, fruntea îi lucea curată ca dimineața și în ochii lui se oglindea curcubeul fericirii. Așternusem masa și așezasem pe ea bogăție și abundență, făcusem să se coacă fructele, vinul și bucatele. Minunat erau rânduite aceste mărturii ale belșugului meu, și, asemenea unor autentice ofrande, soseau pe tăvi strălucitoare și în coșuri încăpătoare, și vinul sclipea, fructele luceau – dulci și gustoase se ofereau ele gurii mele. Făcusem lumină în cameră și lumină în inimile oamenilor. În pahare sclipea soarele candelabrului, ca zăpada strălucia damasculalb, și simțeam cu mândrie cum oamenii iubeau lumina aceasta care pornea din mine, iar eu primeam dragostea lor și mă îmbătăm cu ea. Îmi oferiră vin și eu îl băui până în fundul cupei. Îmi oferiră fructe și bucate și eu mă bucurai de darurile lor. Îmi oferiră respect și recunoștință și, așa cum promisem ca ofrande mâncărurile și băuturile lor, tot așa am primit și omagiile lor.

În seara aceea am fost Dumnezeu. Dar nu priveam cu răceală, de la înălțimea tronului meu, spre operele și faptele mele; plin de bunăvoință și îngăduitor ședeam în mijlocul făpturilor create de mine și le zăream foarte vag chipurile estompate de fumul argintiu al norilor mei. La stânga mea ședea un bătrân: marea lumină a bunătații care emana din mine netezise cutele de pe fruntea lui zbârcită și alungase umbrele care-i întunecau ochii; îndepărtasem moartea din preajma lui și el vorbea cu o voce revenită la viață, nespun de recunoscător pentru minunea ce o săvârșisem asupra lui. Lângă mine ședea o fată, și fata fusese bolnavă, ferecată și robită și îngrozitor de împilată în încâlceala propriilor nenorociri. Dar acum obrazul îi era luminat de nimbul însănătoșirii. Cu suflul buzelor mele o înălțasem din infernul spaimelor în cerul iubirii, și inelul ei strălucea pe degetul meu ca un lucefăr de dimineață. În fața ei ședea o altă fată, care zâmbea de asemenea cu recunoștință, fiindcă îi așternusem frumusețe pe chip și în jurul frunții ei strălucitoare pusese pădurea întunecată și înmiresmată a părului. Tuturora le făceam daruri și pe toți îi înălțasem prin minunea prezenței mele, toți purtau în ochi lumina ce izvora din mine; când se priveau unii pe alții, lumina din ochii lor eram eu. Când vorbeau unii cu alții, eu și numai eu eram înțelesul vorbelor lor, și chiar când tăceau, eu mă aflam în gândurile lor. Căci eu și numai eu eram începutul, centrul și originea fericirii lor; când se prețuiu unul pe altul, mă prețuiu pe mine și când se iubeau unul pe altul socoteau ca pe ceva de la sine înțeles că eu sunt creatorul oricărei iubiri. Eu însă ședeam în mijlocul lor, mulțumit de faptele mele și vedeam ce bine fusese că am fost bun față de făpturile create de mine. Și mărinimos, beam odată cu vinul, iubirea lor și savuram, o dată cu bucatele, fericirea lor.

În seara aceea am fost Dumnezeu. Domolisem apele năvalnice ale neliniștii și gonisem întunericul din inimi. Dar și din mine însumi înlăturasem spaima, sufletul îmi era potolit cum nu mai fusese niciodată până acum. Abia când a început să pogoare întunericul serii și m-am ridicat de la masă, își făcu loc în mine un regret ușor, eternul regret al lui Dumnezeu în cea de-a șaptea zi, după ce își săvârșise opera, și acest regret al meu se oglindi în chipurile lor golite. Fiindcă acum sosise clipa despărțirii. Eram cu toții ciudat de emoționați, de parcă am fi știut că e pe cale să ia sfârșit ceva unic, una dintre acele ore, rare, lipsite cu totul de gravitate, care, întocmai ca norii, nu se mai întorc niciodată. Mie însumi mi-a părut pentru întâia oară rău s-o părăsesc pe Edith; ca un îndrăgostit amânam clipa despărțirii de ea, cea care mă iubea. „Ce bine ar fi, mă gândeam, să mai pot ședea lângă patul ei, să mângâi mereu și mereu mâna delicată și sfioasă, să văd mereu și mereu cum o luminează zâmbetul trandafiriu al fericirii!” Dar era târziu. Așa că m-am mulțumit s-o îmbrățișez doar în grabă și să-i sărut

gura. Simțeam cum își oprește răsuflarea, de parcă ar fi vrut să păstreze pentru totdeauna căldura respirației mele. Pe urmă am pășit spre ușă, tatăl mă însoțea. Încă o ultimă privire, o înclinare a capului în chip de salut, apoi am plecat, liber și sigur pe mine, cum pleacă un om după ce a făurit o operă valoroasă, o faptă plină de merit.

Am mers cei câțiva pași până afară, în vestibul, unde servitorul mă aștepta cu chipiul și sabia. Ce bine ar fi fost dacă m-aș fi grăbit! Dacă aș fi fost mai puțin politicos! Dar bătrânul nu se mai putea despărți de mine. Din nou m-a apucat, din nou mi-a mângâiat brațul, ca să-mi spună iarăși și iarăși, cât mi-e de recunoscător și ce am făcut pentru el. Că acum poate să moară liniștit. Edith se va vindeca, acum totul e bine, și toate datorită mie, numai mie. Mă simțeam tot mai stingherit să mă las mângâiat și ridicat astfel în slăvi în prezența servitorului, care stătea lângă mine așteptând răbdător cu fruntea aplecată. De mai multe ori îi și strânsesem mâna închip de rămas bun, dar el o lua mereu de la capăt. Iar eu, sclav smintit al propriei mele compătimiri, stăteam pe loc, nu mă mișcăm. Nu găseam puterea să mă rup, deși înlăuntrul meu o voce înăbușită îmi spunea: Destul, prea mult!

Deodată, prin ușă răzbătură până la noi zgomote neliniștitoare. Mi-am ridicat capul și am ascultat. În camera de alături trebuie să fi început o ceartă, auzeam lămurit voci enervate discutând; cu spaimă am recunoscut glasurile care se certau: Ilona și Edith. Una dintre ele părea că vrea ceva, cealaltă încerca s-o convingă să renunțe.

— Te rog, auzeam limpede rugămintea Ilonei, rămâi, te rog.

Apoi pe Edith răspunzând mânioasă:

— Nu, lasă-mă, lasă-mă!

Tot mai îngrijorat ascultam, în timp ce bătrânul continua să sporovăiască vrute și nevrute. Ce se întâmplă acolo, în spatele ușii închise? De ce se încălcăse pacea, pacea mea, pacea divină a acestei zile? Ce voia Edith atât de impetuos și ce încerca cealaltă să împiedice? Și iată – deodată începe să se audă acel bocănit respingător, acel toc-toc, și iarăși toc-toc, al cârjelor. Pentru numele lui Dumnezeu, doar n-are de gând să vină după mine fără ajutorul lui Josef? Dar bocănitul de cârje a și început să se apropie grăbit, toc... toc, dreapta, stânga... toc, toc, dreapta, stânga, dreapta, stânga – fără să vreau, văd cu ochii minții trupul care se clatină într-o parte și cealaltă – acum trebuie să fie aproape de tot, în spatele ușii. Apoi răzbate un zgomot surd, o zguduitoră, de parcă o masă inconștientă s-ar fi aruncat împotriva canatelor ușii. Pe urmă gâfâitul unui efort violent și clanța se lasă în jos pocnind, apăsată cu forță.

Înspăimântătoare priveliște! Rezemată de tocul ușii, sleită încă de efort, se afla Edith. Cu mâna stângă se agață cu înverșunare de usciorul ușii, ca să

nu-și piardă echilibrul, în dreapta strânsă pumn ține ambele cârje. În spatele ei, Ilona, vădit deznădăjduită, care vrea probabil s-o sprijine sau s-o rețină cu forța. Dar Edith, ai cărei ochi fulgeră de nerăbdare și mânie, îi strigă celei care vrea s-o ajute împotriva voinței ei:

— Lasă-mă, lasă-mă, îți spun! Nu-i nevoie să mă ajute nimeni. Pot și singură.

Și pe urmă, înainte ca servitorul sau Kekesfalva să fi avut vreme să intervină, s-a întâmplat ceea ce era de necrezut. Fata infirmă și-a încleștat buzele ca înaintea unei uriașe efortări; cu ochii larg deschiși și arzători, ațintiți spre mine, s-a îndepărtat – cu o singură mișcare de avânt, așa cum un înotător părăsește malul apei – de ușa care-i oferise până acum reazem, și a pornit spre mine, fără niciun sprijin, fără cârje. În clipa când și-a luat avânt, s-a clătinat, de parcă era gata să cadă în spațiul gol al încăperii, dar repede și-a ridicat mâinile, cea liberă și dreapta, în care ținea cârjele, ca să-și regăsească echilibrul. Apoi și-a strâns încă o dată buzele, a împins un picior înainte și l-a tras târșind pe celălalt; această zvâcnire către dreapta și către stânga i-a zguduit corpul așa cum sforile zguduie o marionetă. Și totuși, mergea! Mergea! Mergea, cu ochii larg deschiși ațintiți numai asupra mea, mergea de parcă s-ar fi tras cu ajutorul unei sârme invizibile, mușcându-și buzele, cu trăsăturile contractate de efortare! Mergea, aruncată într-o parte și alta, ca o barcă pe furtună, dar mergea, pentru prima oară mergea singură, fără cârje și fără ajutor – o minune a voinței trebuie să-i fi trezit picioarele din somnul lor de moarte. Niciun medic n-a reușit să-mi explice vreodată cum a putut fata paralizată să-și desprindă picioarele nevolnice din inerție și slăbiciune, pentru această singură și unică dată, și îmi lipsesc cuvintele pentru a putea descrie cum s-a întâmplat, căci cu toții ne aținteam împietriți privirile spre ochii ei plini de extaz; chiar Ilona a uitat să alerge după ea și s-o ajute. Ea însă se clătină cei câțiva pași, împinsă parcă de o furtună lăuntrică – nu era mers, ci un fel de zbor aproape de pământ, zborul dibuit și șovăitor al unei păsări cu aripile tăiate. Dar voința, acest demon al inimii o împingea mai departe, mereu mai departe. Iat-o aproape de tot, iat-o întinzând brațele, însuflețită de triumful celor înfăptuite, brațele care până acum îi menținuseră echilibrul mișcându-se ca niște aripi, iat-o întinzându-le pline de dor spre mine, în timp ce trăsăturile încordate începeau să se destindă într-un zâmbet luminos de fericire. O înfăptuise, minunea aceasta – încă doi pași – nu, încă unul singur, un ultim pas: aproape că simțeam și respirația gurii ei întredeschise de zâmbet – dar atunci s-a întâmplat lucrul acela înspăimântător. Din pricina mișcării impetuoase dictate de dorința aceea năvalnică – în presimțirea îmbrățișării cucerite cu trudă întinsese prea devreme brațele – și-a pierdut echilibrul. Ca tăiați de o coasă, genunchii

au cedat brusc. Fulgerător s-a prăbușit chiar lângă picioarele mele, cârjele au pocnit cu zgomot pe dalele tari. Iar eu, în prima sfâșiere a spaimei mele, m-am tras, fără să-mi dau seama, câțiva pași înapoi, în loc să fac lucrul cel mai firesc, în loc să mă reped și s-o ajut ca să se ridice.

Dar imediat au sărit, aproape în același timp, Kekesfalva, Ilona și Josef, s-o ridice pe fata care gemea. Am observat (fără a avea încă putere să privesc într-acolo) cum au scos-o din încăpere. Am auzit numai sughițurile – înăbușite de plânsul mâinii ei – sughițuri pline de deznădejde, și pașii care se îndepărtau, îngreunați de povara purtată cu prudență. În această singură clipă s-a risipit ceața entuziasmului care-mi învăluisese toată seara privirile. Am văzut totul înfiorător de limpede în această țâșnire bruscă a luminii lăuntrice; știam că nefericita fată nu se va însănătoși niciodată pe deplin! Minuneape care toți o așteptau de la mine nu se întâmplase; nu mai eram Dumnezeu, ci doar un om mic și jalnic, care cu slăbiciunea lui nu făcea decât să înșele și să vatăme, și cu compătimirea lui tulbura și distrugea. Eram conștient, îngrozitor de conștient de datoria mea: acum sau niciodată era timpul să-i dovedesc lealitatea. Acum sau niciodată ar trebui s-o ajut, să alerg după ceilalți, să mă așed lângă patul ei, s-o liniștesc și s-o mint, spunându-i ce minunat a mers, ce minunat se va desfășura însănătoșirea! Dar nu mai aveam putere pentru o înșelătorie atât de deznădăjduită. Mă cuprinse spaima, o spaimă înfiorătoare de ochii aceia care implorau înfricoșăți și apoi iarăși doreau cu lăcomie, spaimă de nerăbdarea acestei inimi sălbatică, spaimă de această nenorocire străină, pe care nu eram în stare s-o domolesc. Și fără să mă gândesc ce fac, mi-am luat sabia și chipiul. Pentru a treia – pentru ultima oară, am fugit ca un răufăcător din casa aceea.

Și acum, aer curat, doar o gură de aer curat! Aproape că mă înăbuș. Oare noaptea s-a lăsat atât de zăpușitoare între copaci, sau vinul e de vină, vinul mult pe care l-am băut? Mi-e scârbă de tunica lipită strâns de corp, îmi desfac gulerul cu o mișcare bruscă, îmi vine să arunc mantaua de pe mine, atât de grea îmi apasă pe umeri. Aer, numai o gură de aer! Am impresia că sângele vrea să-mi iasă prin piele, atât de fierbinte mă strânge și mă apasă, și în urechi îmi răsună loviturile, toc-toc, toc-toc – e oare zgomotul groaznic al cârjelor sau numai pulsul dinapoia tâmpelilor mele? Și, de fapt, de ce alerg așa? Ce s-a întâmplat? Trebuie să încerc să mă gândesc. În definitiv, ce s-a întâmplat? Să mă gândesc încet, să mă gândesc liniștit, să nu mai ascult acest toc-toc, toc-toc! „Așadar – m-am logodit... nu, am fost logodit... că doar n-am vrut eu, nu m-am gândit niciodată la asta... Și acum sunt logodit, acum sunt legat... Dar nu... nu poate fi adevărat... doar i-am spus bătrânului, numai dacă se va vindeca, iar ea nu se va vindeca niciodată... Promisiunea mea e valabilă numai dacă... nu, nu e de loc valabilă! Nu s-a întâmplat nimic, nu s-a

întâmplat absolut nimic. Dar atunci, de ce am sărutat-o, de ce am sărutat-o pe gură?... Doar n-am vrut... Ah, compătimirea asta, blestemata asta de compătimire! Mereu m-au prins în cursă cu ajutorul ei și acum sunt prizonier. M-am logodit în toată regula, amândoi erau de față, tatăl și cealaltă fată, și servitorul... Și eu nici nu vreau măcar, nici nu vreau măcar... acum, ce pot să fac?... Să mă gândesc în liniște!... Ah, ce scârbos, acest veșnic toc-toc, acest toc-toc... Tot timpul îmi va bate în urechi, tot timpul va fugi după mine cu cârjele... S-a comis, s-a comis iremediabil. Eu am înșelat-o pe ea, ei m-au înșelat pe mine. M-am logodit. M-au logodit.

Dar ce-i asta? De ce se clatină astfel copacii, intrând unii într-alții? Și aleile – ce dureros, ce amețitor, ochii mei trebuie să fie bolnavi – toate se încâlcesc. Și cum mă apasă în moalele capului! Ah, zăpușeala asta! Ar trebui să-mi răcoresc undeva fruntea, pe urmă aș putea să gândesc iarăși ca lumea. Sau să beau ceva ca să spăl din gâtlej senzația de mâl și de fiere. Nuera undeva, mai înainte – doar am trecut de atâtea ori pe-aici – o fântână lângă drum? Nu, am depășit-o de mult, probabil că am alergat ca un smintit, de aceea simt bătaia asta sub tâmple, bătaia asta îngrozitoare! Numai de-aș găsi undeva ceva de băut, poate că atunci mi-aș putea reveni.”În sfârșit, când ajung la primele case joase, un geam pe jumătate acoperit clipește cu lumină galbenă de petrol. Într-adevăr – acum îmi amintesc – cârciuma cea mică de mahala, unde dimineața se opresc întotdeauna căruțașii ca să se încălzească repede cu un rachiu. Voi cere acolo un pahar cu apă, sau ceva tare, sau ceva amar ca să gonesc mâlul din gâtlej! Numai să beau ceva! Fără să mă gândesc, împing ușa cu aviditatea omului pe cale să se stingă de sete.

Din taverna cufundată în semiobscuritate, mă întâmpină, înăbușitoare, duhoare de mahorcă. În fund, tejgheaua cu băuturi de calitate inferioară, în față, o masă la care stau jucând cărți câțiva lucrători de la drumuri. La tejghea, cu spatele spre mine, un ulan glumește cu cârciumăreasa. Simțind curentul de aer, se întoarce și rămâne imediat cu gura deschisă, paralizat de spaimă; ia imediat poziția de drepti și-si lovești pintenii. De ce e atât de speriat? A, da, probabil că mă ia drept ofițerul comandant al patrului de oraș, și el ar trebui să fie de mult în dormitor. Și cârciumăreasa privește neliniștită spre mine; lucrătorii se opresc din joc. Ceva din înfățișarea mea probabil că bate la ochi. Abia acum, prea târziu, îmi vine în minte: fără îndoială că este unul dintre acele localuri frecventate doar de trupă. Ca ofițer nici n-am voie să intru. Instinctiv mă întorc.

Dar cârciumăreasa s-a și îndreptat spre mine, cu plecăciuni respectuoase, să mă întrebe cu ce mă poate servi. Simt că trebuie să găsesc o scuză pentru faptul că am intrat așa, orbește. Spun că nu mă simt prea bine și o întreb dacă nu poate să-mi dea un pahar cu sifon și o șliboviță.

— Vă rog, vă rog! zice, și a și dispărut.

De fapt, vreau doar să dau repede pe gât, la tejghea, cele două pahare, dar deodată lampa cu petrol din mijloc începe să joace, sticlele din raft urcă și coboară petăcute, dușumeaua se moaie pe neașteptate sub ghetele mele și vibrează și joacă ameiindu-mă. „Așază-te”, îmi spun; mă împleticesc cu ultimele puteri până la o masă goală, mi se aduce sifonul, îl torn pe gât dintr-o singură înghițitură. Ah, ce rece și bun e! – pentru o clipă gustul grețos dispăre. Și acum, repede să mai dau de dușcă și rachiul cel tare și apoi mă scol. Dar nu pot: am impresia că picioarele îmi sunt bătute în cuie de podea, iar capul îmi vâjâie într-un fel ciudat de înăbușit. Mai comand o șliboviță. Pe urmă o țigară, și repede acasă!

Îmi aprind țigara. Să mai șed numai o clipă, cu capul buimac rezemat în mâini, să mă gândesc, să chibzuiesc, să reflectez pe rând la toate, una după alta. „Așadar – m-am logodit... m-au logodit... dar asta e valabil doar dacă... nu, nu te sustrage, e valabil, e valabil... am sărutat-o pe gură, de bunăvoie am făcut-o... Dar numai ca s-o liniștesc și deoarece știam că nu se va vindeca niciodată... tocmai a căzut iarăși, ca secerată... cu o asemenea femeie nici nu te poți căsători, nici nu este o femeie adevărată, e doar... dar ei nu mă vor mai lăsa, nu-mi vor mai da drumul... Bătrânul, *djinn*-ul, *djinn*-ul cu chipul melancolic de burghez și cu ochelari în ramă de aur, se încleștează de mine, nu mă pot descotorosi de el... mereu mă ține de braț, mereu mă va târî înapoi, spre compătimirea mea, spre blestemata mea de compătimire. Mâine vor trâncăni peste tot, în oraș, vor anunța și în ziare, și pe urmă nu va mai exista o cale de întoarcere... Oare n-ar fi mai bine să-i pregătesc de pe acum pe cei de-acasă, pentru ca mama, pentru ca tata să n-o afle de la alții, sau poate chiar din ziare? Să le explic de ce și cum m-am logodit, și că nu e chiar atât de mare grabă, și că de fapt n-a fost chiar așa, că numai din pricina compătimirii am intrat în toată încurcătura asta... Ah, blestemata asta de compătimire, blestemata asta de compătimire! Și apoi, la regiment abia nu vor înțelege nimic, nici măcar unul dintre camarazi. Ce-a spus Steinhübel despre Balinkay? «Dacă tot te vinzi, apoi barem s-o faci cât mai scump...», O, Doamne, ce-orsă-și mai închipuie camarazii – doar nici eu singur nu pricep cum de m-am putut logodi cu o... cu făptura asta neputincioasă... Și când o afla și mătușa Daisy, asta-i trecută prin multe, nu se lasă dusă cu vorba, nu știe de glumă. Nu înghite povești despre aristocrație și castele, se va uita imediat în Gotha, în două zile a și dibuit că acest Kekesfalva a fost înainte Lämmel Kanitz și că Edith e pe jumătate evreică și nimic nu i-ar repugna mai mult decât să aibă evrei ca rubedenii... Cu mama, ar mai merge, ei i-ar face impresie banii – șase milioane, șapte milioane, spunea bătrânul... Dar ce-mi pasă de banii lui, fiindcă nici nu mă gândesc să mă însor într-adevăr cu ea,

nici pentru toți banii din lume... Am promis doar în cazul că se va vindeca, numai atunci... dar cum să-i faci să înțeleagă... la regiment au cu toții oricum un dinte împotriva bătrânului, și în chestiile astea sunt al dracului de exigenți... onoarea regimentului și altele de felul ăsta... nici măcar lui Balinkay nu i-au iertat-o. «S-a vândut, spuneau ei rânjind, s-a vândut bătrânei vaci olandeze.» Și când vor vedea și cârjele... nu, mai bine nu scriu deocamdată nimic celor de acasă, nimeni n-are încă voie să știe ceva, niciun om, n-am să mă las luat peste picior de toți cei de la popota ofițerească! Dar cum să evit acest lucru? Poate că ar fi totuși mai înțelept să plec în Olanda, la Balinkay? Bineînțeles – fiindcă nici nu i-am anunțat încă intenția mea de a renunța, în orice zi pot s-o șterg la Rotterdam, Condor n-are decât să scoată singur castanele din foc, că doar el le-a vârat, cu mâna lui... Să se frământă singur cum poate să dreagă lucrurile, căci numai el poartă toată vina... Cel mai bun lucru este să plec chiar acum la el și să-i expun limpede situația... că pur și simplu nu mai pot... A fost îngrozitor când a căzut, ca și cum ai trânti un sac de ovăz... așa ceva doar *nu se poate* lua în căsătorie... da, i-o voi spune de îndată, îi voi spune că mă las păgubaș... imediat plec la Condor, imediat... Birjar, aici! Birjar, Birjar! Încotro? Florianigasse... ce număr era? Florianigasse nouăzeci și șapte... Și mână repede, vei primi un bacșiș gras, dar mână repede... dă bice cailor... Ah, iată că am ajuns, recunosc și casa dărăpănată în care locuiește, ba recunosc chiar și scara în spirală, scara cea scârboasă și murdară. Dar ce noroc că e nevoie de eforturi mari ca s-o urci... Haha! aici nu se poate lua după mine cu cârjele ei, până aici nu urcă ea, aici sunt măcar în siguranță și scap de acel toc-toc... Ce? Iarăși stă în fața ușii slujnica aia îngălată? Stă chiar toată vremea așa, în ușă, șleampăta asta? «E acasă domnul doctor?»... «Nu, nu. Dar intrați că vine îndată.» Vacă din Boemia! Ei, dar să ne așezăm și să așteptăm. Individul se lasă mereu așteptat... niciodată nu-i acasă. O, Doamne, numai de nu s-ar strecura iarăși încoace oarba aia cu pașii ei târșiți... numai de ea n-am nevoie acum, nervii mei nu mai suportă asta, să fii tot timpul prevenitor... Iisuse Cristoase, iat-o că vine... îi aud pașii alături... Nu, slavă ție, Doamne, nu poate să fie ea, pasul ei nu este atât de apăsător, trebuie să fie altcineva care merge și vorbește acolo... Dar vocea o cunosc... Cum?... dar cum se poate?... doar e vocea... e vocea mătușii Daisy, și... dar cum e cu puțință?... Cum au ajuns aici, deodată, și mătușa Bella, și mama, și fratele meu, și cumnata mea?... E absurd... imposibil... doar sunt în sala de așteptare a lui Condor, din Florianigase... pe ăsta nici nu-l cunosc cei din familia mea, cum ar fi putut să-și dea întâlnire tocmai aici, la Condor? Totuși, ei sunt, cunosc vocea, vocea stridentă a mătușii Daisy... Pentru numele lui Dumnezeu, unde să mă ascund la repezeală?... tocmai aproape să aud, de-alături... acum, se deschide ușa... s-a

deschis singură, amândouă canaturile, și – milostivește, Doamne! – iată-i pe toți cum stau în semicerc, ca la fotograf, și se uită la mine, mama în rochia de tafta neagră cu volănașe albe, pe care a purtat-o la nunta lui Ferdinand, și mătușa Daisy cu mâneci bufante, cu lornieta de aur cocoțată pe nasul ascuțit și fudul, nasul cel dezgustător de tăios, pe care-l uram încă de pe vremea când aveam patru ani!Fratele meu e în frac... oare de ce poartă frac ziua-n amiaza mare?... și cumnata, Franzi, cu obrazul ei gras, buhăit... Ah, ce scârbos, ce scârbos! Cum se holbează la mine și ce răutăcios zâmbește mătușa Bella, de parcă ar aștepta ceva... și stau cu toții în semicerc ca la o audiență, toți așteaptă și așteaptă... oare ce așteaptă?

Și acum, iată-l pe fratele meu. «Felicități», îmi urează cu înfățișare sărbătorească și deodată ține jobenul în mână... cred că scârba asta o spune cu un rânjel puțin cam batjocoritor, și «felicități... felicitări», îmi spun și ceilalți, dând din cap și inclinându-se... Dar cum... de unde au și aflat, și cum se face că s-au adunat cu toții... mătușa Daisy e doar certată cu Ferdinand... și eu n-am povestit nimănui nimic.

«Merită să-l felicităm, bravo, bravo... șapte milioane e o lovitură, te-ai aranjat cum se cuvine... șapte milioane, înseamnă că o să pice ceva și pentru familie», vorbesc cu toții de-a valma și rânjesc. «Bravo, bravo, plescăie mătușa Bella, așa va putea și Franzi să studieze mai departe. Bună partidă!» «Afară de asta, se mai spune că ar fi de neam nobil», behăie fratele meu din spatele jobenului, dar mătușa Daisy a și izbucnit, întrerupându-l cu glasul ei de gaiță. «Ei, chestia asta cu noblețea, o s-o cercetăm noi mai de aproape» și acum se apropie și mama și șoptește sfioasă: «Dar n-ar fi timpul să ne-o prezinți pe domnișoara logodnică?»...

S-o prezint?... Asta ar mai lipsi, să vadă toți cârjele și în ce belea am intrat din pricina stupidei mele compătimiri... nu fac eu una ca asta... și apoi – cum aș putea s-o prezint, suntem doar la Condor, în Florianigasse, sus, la etajul ai treilea... șontoroaga n-are să poată urca în viața ei cele optzeci de trepte... Dar de ce se întorc cu toții acum, de parcă în camera de alături s-ar întâmpla cine știe ce?... Eu însumi simt acum curentul în spate... în dosul nostru trebuie să fi deschis careva ușa. Te pomenești că mai vine cineva?... Da, aud venind ceva... dinspre scară scârțâie și scrâșnește și găfâie ceva, urcând... ceva se cațără sus și geme... toc-toc, toc-toc... pentru numele lui Dumnezeu, doar n-o să vină chiar ea sus!... doar n-are să mă facă de râs în halul ăsta cu cârjele ei... Altfel ar trebui să intru în pământ ca să mă ascund de adunătura asta perfidă... dar, ce situație înspăimântătoare, e într-adevăr ea, numai ea poate să fie... toc-toc,toc-toc, cunosc eu muzica asta... toc-toc, toc-toc, tot mai aproape... va ajunge îndată aici, sus, cel mai bun lucru ar fi să încui ușa... Dar iată-l pe fratele meu că-și scoate jobenul și se înclină într-acolo, spre toc-

toc... în fața cui se înclină oare, și de ce atât de adânc?... și deodată se pornesc cu toții să râdă de încep să zângăne geamurile. «Așa, așa, așa, așa! Haha... haha... așa, arată deci șapte milioane, cele șapte milioane... Ahaa, ahaa, iar cârjele le-ai primit drept zestre separat, ahaa, ahaa...

Ah! – tresar speriat. Unde sunt? Privesc înnebunit în jurul meu. Doamne, Dumnezeule, trebuie să fi adormit, am adormit în dugheana asta ordinară! Mă uit cam buimac în jur. Au observat oare ceva? Cârciumăreasa șterge nepăsătoare niște pahare, ulanul stă neclintit cu spinarea lui lată, de om voinic, spre mine. Poate că nici n-au observat. Trebuie să fi ațipit un minut, cel mult două minute, chiștocul țigării strivite în scrumieră nici nu s-a stins încă. Un minut, cel mult două minute, putea să fi ținut visul ăsta smintit. Dar a fost totuși un vis care mi-a stors tot ce era cald și înăbușit în trupul meu; pe neașteptate îmi dau seama cu cea mai rece luciditate ce s-a întâmplat. Și acum, să plec, să plec neîntârziat din spelunca asta! Arunc banii pe masă, pornesc spre ușă și ulanul ia îndată poziție de drepti. Mai am vreme doar să simt din mers privirile ciudate cu care mă urmăresc lucrătorii pe deasupra cărților de joc, și-mi dau limpede seama; îndată ce voi fi tras ușa, în urma mea, vor începe să trâncănească despre acest client bizar în tunică de ofițer; începând de astăzi, toți oamenii vor râde așa, în spatele meu. Toți, toți, și nici unuia nu-i va fi milă de cel ce s-a prostit din pricina milei.

•

Și-acum, încotro? Oriunde, numai acasă nu! Numai să nu urc până sus, în camera goală, să nu fiu singur cu aceste gânduri respingătoare! Cel mai bun lucru e să mai beau ceva, ceva rece, ceva tare, fiindcă iarăși simt în cerul gurii acel gust respingător de fiere. Poate că sunt gândurile pe care vreau să le vomit – să le înec, să le ard, pe care vreau să le îndulcesc, să le amețesc! Ah, ce îngrozitor e gustul ăsta scârbos! Înainte, spre oraș! Și, minunat – cafeneaua din Piața Primăriei e încă deschisă. În spatele geamurilor cu perdele trase, se mai zărește lumina prin crăpături. A, să beau ceva acum, să beau!

Intru și chiar de la ușă îi și văd pe toți că mai sunt încă la masa obișnuită, pe Ferencz, pe Jozsi, pe contele Steinhübel, pe medicul regimentului, toată gașca. Dar de ce se zgâiește Jozsi cu atâta uimire, de ce-i dă vecinului de masă un ghiont pe ascuns și de ce mă fixează cu toții atât de insistent? De ce s-au întrerupt deodată din vorbă? Doar adineauri mai discutau cu aprindere și strigau de-a valma atât de tare că am auzit până la ușă gălăgia pe care o făceau; dar de îndată ce m-au zărit, au rămas cu toții muți și parcă oarecum jenați. Trebuie să fie ceva la mijloc.

Ei, de întors nu mă mai pot întoarce, acum, după ce m-au văzut. Așadar, mă apropii, cât mai degajat cu putință. Dar prea bine nu mă simt și n-am

cătuși de puțin chef pentru glume sau flecăreală. Și apoi – simt că un fel de tensiune plutește în aer. Fiindcă, de obicei, se găsește câte unul care face semn cu mâna sau îți aruncă în întâmpinare un „Servus!” care zboară ca o minge de tinichea prin jumătate de local: astăzi stau cu toții năuci ca niște școlari prinși asupra faptului.

Stânjenit cum eram în mod stupid, întreb, în timp ce-mi trag un scaun lângă masă:

— Îmi dați voie, nu-i așa?

Jozsi se uită ciudat la mine.

— Ei, ce spuneți, și dă din cap către ceilalți, dacă îi dăm voie? Ați mai pomenit vreodată asemenea ceremonii? Da, da, Hofmiller ăsta e astăzi foarte versat în materie de ceremonii!

Trebuie să fi fost vreo glumă scornită de individul ăsta răutăcios, fiindcă unii zâmbesc, iar alții încearcă să-și stăpânească rânjetele scârboase. Da, e ceva la mijloc. Altminteri, când unul dintre noi apare după miezul nopții, urmează o avalanșă de întrebări amănunțite: „De unde?” și „Cum?”, cu tot felul de presupuneri picante. Astăzi însă, niciunul nu-mi pune vreo întrebare și toți sunt oarecum jenați. Probabil că am căzut în mocirla bârfei lor tihnite ca un bolovan în apă.

În sfârșit, Jozsi se reazămă de speteaza scaunului, își închide ochiul stâng ca la un exercițiu de tir, pe urmă întreabă:

— Ei – a sosit timpul să te felicităm?

— Să mă felicitați – pentru ce?

Sunt atât de uluit, încât în prima clipă nu știu într-adevăr despre ce vorbește.

— Ei, farmacistul – tocmai a plecat – ne-a povestit că servitorul de la castel i-a telefonat că te-ai logodit cu... cu... ei – să spunem: cu tânăra domnișoară de acolo.

Mă privesc cu toții. Una, două, trei, patru, cinci, șase perechi de ochi sunt ațintiți asupra gurii mele; știu că dacă recunosc că este adevărat, în clipa următoare izbucnește un vacarm uriaș, glume, rânjete, bătaie de joc și felicitări ironice. Nu, nu pot să admit că e adevărat. Imposibil, în fața acestor prezumțioși, în fața acestor zeflemiști!

— Prostii! mârâi eu, încercând să ies din încurcătura.

Dar această încercare defensivă de a ocoli chestiunea nu-i mulțumește; bunul Ferencz, sincer curios, mă bate pe umăr.

— Spune, Toni, am avut totuși dreptate – nu-i așa că nu-i adevărat?

Are intenții bune, băiatul ăsta de treabă și cinstit, dar nu trebuia să-mi facă „nu”-ul atât de ușor. Fiindcă simt că mă cuprinde o scârbă imensă față de curiozitatea aceasta vulgară, pusă pe batjocură. Îmi dau seama că ar fi

absurd să încerc a explica, la o masă de cafenea, ceea ce înlăuntrul sufletului meu nu-mi puteam explica nici mie însumi.

Fără să mămai gândesc, mă opun enervat:

— Nici gând!

O clipă domnește liniște deplină. Se privesc unii pe alții surprinși și cred că și cam dezamăgiți. De bună seamă că le-am răpit un prilej de distracție. Dar Ferencz își sprijină foarte mândru coatele pe masă și urlă triumfător:

— Ei! N-am spus-o eu de la început? Îl cunosc pe Hofmiller, cum îmi cunosc buzunarele pantalonilor! De la început am spus-o, e o minciună sfruntată de-a spițerului. Dar lasă că am să i-o azvârl mâine de la obraz acelui imbecil de fabricant de alifii, ca altă dată să-i ungă pe alții cu alifiile lui, nu pe alde noi! Va trebui să dea socoteală și, dacă insistă, poate căpăta ca supliment și o savuroasă pereche de palme. Cum de-și permite una ca asta? Să împroaște cu murdărie, așa, din senin, pe un om cumsecade! Cu gura lui spurcată să răspândească asemenea porcării pe seama unuia dintre noi! Dar vedeți – eu am spus-o imediat – Hofmiller nu face așa ceva! Nu-și vinde el picioarele lui drepte nici măcar pentru un vagon de bani. Se întoarse spre mine și mă bătu pe umăr, tandru și sincer, cu mâna lui grea. Zău, Toni, sunt teribil de fericit că nu-i adevărat. Căci ar fi fost o rușine pentru tine și pentru noi toți, o rușine pentru întregul regiment.

— Și încă ce rușine! intervine acum contele Steinhübel. Tocmai cu fiica acelui cămătar bătrân, care pevremuri l-a distrus pe Uli Neuendorff într-o afacere cu niște polițe. E destul de scandalos că unor astfel de oameni li se permite să se umple de bani și să-și cumpere castele și titluri nobiliare pe deasupra. Le-ar conveni dumnealor să-și facă rost de unul de-alde noi pentru distinsa domnișoară fiică? Ce nemernic! Știe el de ce mă ocolește, când mă întâlnește pe stradă.

Pe măsură ce creștea gălăgia, se enerva și Ferencz.

— Pe porcul ăla de spițer – zău că așa avea chef să mă duc acum la el, să sun la clopoțelul de noapte al farmaciei și să-l scot din dugheană ca să-i cârlesc vreo două palme zdravene peste urechi. Ce nerușinare! Numai pentru că ai fost de câteva ori pe-acolo, să scornească o asemenea calomnie murdară pe socoteala ta!

În clipa aceasta se amestecă și baronul Schöntaler, ogarul acela pirpiriu și aristocrat.

— Știi, Hofmiller, nici n-am vrut să-ți vorbesc despre asta – *chacun à son goût!* Dar dacă m-ai întreba cinstit, ți-aș spune că mie nu mi-a plăcut de la început când am auzit că te duci mereu pe-acolo, între ăia. Unul ca noi trebuie să se gândească bine cui îi facem onoarea de a-l frecventa. Ce fel de afaceri învârtește sau a învârtit ăla, nu știu și nu mă privește. Nu mă uit

niciodată ce fierbe în oala altuia. Dar unul de-alde noi trebuie să fie nițeluş rezervat – vezi, ajunge doar să arunci o vorbă în vânt și s-a și născut o bârfă idioată. Nu trebuie să venim în contact cu oameni pe care nu-i cunoaștem bine. Unul de-alde noi trebuie să fie curat; chiar și o singură atingere, în treacăt, ne poate murdări. Se cuvine să ne bucurăm că n-ai mers prea departe cu chestia asta.

Flecăresc cu toții de-a valma, aferăți, îl înjură pe bătrân, dezgroapă cele mai înfiorătoare povești, își bat joc de „șontoroaga”, fiica lui; și mereu, câte unul îi întrerupe pe ceilalți și se apleacă spre mine, ca să mă laude că nu m-am încurcat prea tare cu „bădăranii ăia”. Iar eu – eu stau țeapăn și mut; laudele lor scârboasesunt o tortură pentru mine, simt pornirea să urlu la ei: „Țineți-vă boturile voastre josnice!” sau să strig deodată: „Nu eu, ci farmacistul a spus adevărul! Nu el a mințit, ci eu. Eu, eu sunt mincinosul laș și mârșav!” Dar știu că e prea târziu – prea târziu să mai fac ceva! Acum nu mai pot potoli lucrurile, nu mai pot nega nimic. Și stau așa, și privesc doar țintă înaintea mea, cu țigara rece între dinții strânși, și în același timp sunt îngrozitor de conștient de trădarea ticăloasă, ucigașă, pe care o comit prin această tăcere față de sărmana fată nevinovată. O, de aş putea să intru în pământ, să mă ascund! Să mă distrug. Să pier! Nu știu încotro să-mi îndrept privirile, nu știu ce să fac cu mâinile, care m-ar putea trăda prin tremurul lor. Le aduc cu prudență în poală și-mi împletesc degetele strângându-le dureros, ca prin această apăsare crispată să-mi mai pot stăpâni vreme de câteva minute încordarea lăuntrică.

Dar în clipa când degetele mele se împreunează, crisplate, simt ceva tare, ceva străin între ele. Involuntar pipăi obiectul. E inelul pe care Edith mi l-a pus la deget, roșind, în urmă cu un ceas! Inelul de logodnă, pe care l-am primit, dându-mi consimțământul! Nu mai am destulă putere ca să smulg din deget această mărturie de metal sclipitor a minciunii mele. De aceea, cu gestul laș al unui hoț, întorc repede piatra spre partea interioară, înainte de a întinde camarazilor mâna la despărțire.

•

Piața Primăriei se întindea cu o limpezime fantomatică în lumina înghețată a lunii, fiecare muchie din pietrele pavajului se distindea clar, fiecare linie era precis conturată până la acoperișuri și hornuri. În mine era aceeași limpezime de gheață. Nu-mi amintesc să fi gândit vreodată atât de clar, atât de lipsit de orice șovăială, ca în clipa aceea: știam ce făcusem și mai știam care era acum datoria mea. Mă logodisem la ora zece seara și trei ore mai târziu negasem cu lașitate această logodnă. Față de șapte martori: un căpitan, doi locotenenți, un medic de regiment., doi sublocotenenți și un elev-subofițer, toți din regimentul meu; mersesem până acolo încât, cu inelul

de logodnă pe deget, mă lăsasem și lăudat pentru minciuna mea ticăloasă. Compromisesem o fată care mă iubea pățimaș, o făptură suferindă, neputincioasă, neștiutoare, o compromisesem cu perfidie, lăsasem ca tatăl ei să fie insultat fără să intervin și, asemenea unui sperjur, am îngăduit ca un străin, care spusese adevărul, să fie înfierat și numit calomniator. Chiar mâine, întreg regimentul va cunoaște rușinea mea, și atunci totul s-a sfârșit. Aceiași oameni, care astăzi m-au bătut frățește pe umeri, mâine vor refuza să-mi dea mâna și să-mi răspundă la salut. În calitate de mincinos dovedit, nu mai puteam purta tresele pe umăr, dar nici la ceilalți, la cei trădați, la cei calomniați, nu mă mai puteam înapoia; chiar și pentru Balinkay eram compromis. Aceste trei minute de lașitate îmi distruseseră viața: pentru mine nu mai exista altă soluție decât revolverul.

Încă de la masa aceea îmi dădusem perfect seama că numai astfel îmi puteam salva onoarea: ceea ce meditam acum – hoinărind singur pe străzi – era doar forma exterioară de a desăvârși gestul. Gândurile se orânduiau limpezi în capul meu, de parcă lumina albă a lunii ar fi trecut prin chipiu, și la fel de indiferent cum aș fi procedat dacă ar fi fost vorba să demontez o carabină, mi-am împărțit următoarele două-trei ore, ultimele ale vieții mele. Să lichidez totul cu grijă, să nu uit nimic, să nu neglijez nimic! Mai întâi o scrisoare către părinți: să le cer iertare că trebuie să le pricinuiesc această durere. Apoi să-l rog în scris pe Ferencz să nu-l tragă la răspundere pe farmacist, chestiunea fiind lichidată prin moartea mea. O a treia scrisoare colonelului: să evite pe cât se poate orice vâlvă, să fiu înmormântat mai bine la Viena, fără delegații, fără coroane, în orice caz, câteva cuvinte către Kekesfalva scurt și concis, s-o asigure pe Edith de afecțiunea mea sinceră și s-o roage să-mi păstreze o bună amintire. Apoi ordine ireproșabilă acasă, de întocmit o listă a micilor datorii peun bilețel, dispoziția să-mi fie vândut calul meu, ca să fie plătite eventualele restanțe. N-am nimic de lăsat moștenire. Ceasul și puțina rufărie să rămână ordonanței mele – ah da, iar inelul și tabachera de aur să fie restituite domnului von Kekesfalva.

Mai este ceva? Da: cele două scrisori primite de la Edith le vor arde, și în general toate scrisorile și fotografiile! Să nu las nimic după mine, nicio amintire, nicio urmă. Să dispar cât mai discret cu putință, tot atât de discret cum am trăit. În orice caz, o muncă pentru două sau trei ore bune, deoarece fiecare scrisoare va trebui scrisă îngrijit, pentru ca nimeni să nu-mi poată reproșa teama sau deruta. Pe urmă, ultimul lucru, cel mai ușor: să mă culc în pat, să trag strâns două sau trei pături peste cap și pe deasupra plapuma cea groasă de puf, pentru ca de alături sau de pe stradă să nu se audă de loc detunătura – așa a procedat pe vremuri căpitanul Felber. S-a împușcat pe la miezul nopții, nimeni n-a auzit nici cel mai mic zgomot; abia dimineată l-au

găsit cu țeasta zdrobită. Pe urmă, sub pături, să pun țeava cât mai aproape de tâmplă, în revolverul meu pot avea încredere; din întâmplare, abia alaltăieri l-am uns. Și știu că am o mână sigură.

Niciodată în viață – trebuie s-o repet – nu mi-am orânduie ceva mai limpede, mai precis, mai exact, cum îmi orânduieșem atunci moartea. Când, după un ceas de plimbare, în aparență fără țintă, am ajuns în fața cazarmii, totul era pus la punct în amănunt, ca într-un birou de registratură, și împărțit minut cu minut. Pasul meu fusese toată vremea cu desăvârșire liniștit, pulsul regulat, și cât de sigură îmi rămăsese mâna am observat cu oarecare mândrie când am potrivit cheia în broasca miciei porți laterale, pe care noi, ofițerii, o foloseam întotdeauna după miezul nopții. Am nimerit micul orificiu fără să greșesc nici măcar cu un centimetru, deși era beznă. Mai trebuia să străbat curtea și să urc cele trei etaje! Pe urmă aveam să fiu singur cu mine însumi, și puteam să încep și în același timp să sfârșesc. Dar când mă apropii de umbra pe care o aruncă poarta scării, în timp ce trec prin careul curții luminat de lună, observ că se mișcă acolo o siluetă. „Fir-ar să fie, îmi zic: vreun camarad care se întoarce și el și care, sosit cu o clipă înaintea mea, mai vrea să mă salute, și te pomenești că se maiapucă să trâncănească îndelung!” În clipa următoare însă, îl recunosc, penibil impresionat, după umerii spătoși, pe colonelul Bubencic, care abia cu câteva zile în urmă se răstise la mine. Părea că rămăsese intenționat pe loc, sub bolta porții: știu că acest pisălog nu vede cu ochi buni dacă venim târziu acasă. Dar, la dracu, ce mă mai privesc pe mine toate astea! Cu totul altul este cel în fața căruia mă voi prezenta mâine la raport. Așadar, strâng dinții cu încăpățănare și mă fac că nu observ nimic, dând să trec mai departe, dar iată-l că iese din umbră. Vocea lui, scrâșnită parcă, mă lovește cu asprime:

— Sublocotenent Hofmiller!

Mă apropii și iau poziția de drepti. El mă examinează sever.

— Cea mai nouă modă a tinerilor domni: să poarte mantaua pe jumătate deschiată. Credeți că puteți umbla de colo până colo după miezul nopții, ca o scroafă care-și târâie țâțele pe jos? Te pomenești că data viitoare o să vă plimbați și cu pantalonii deschiați. Asta nu admit! Chiar și după miezul nopții, ofițerii mei trebuie să fie îmbrăcați regulamentar. S-a înțeles?

Am lipit disciplinat călcâiele.

— La ordin, domnule colonel!

Cu o privire de dispreț, se întoarce și se depărtează călcând apăsat pe scară, fără să mă salute, iar spatele lui lat pare și mai masiv în lumina lunii. Dar în clipa aceasta mă cuprinde mânia că ultimul cuvânt pe care l-am auzit în viață a fost unul de ocară; spre propria mea uimire, se întâmplă ceva, cu totul inconștient, pornit oarecum numai din trupul meu – fac câțiva pași

grăbițiși mă reped după el. Știam că ceea ce întreprind era cu totul lipsit de sens; pentru ce să mai irosești un ceas, unul dintre ultimele care ți-au rămas, ca să explici ceva sau să te justifici față de un îndărătnic ca ăsta? Dar această inconsecvență absurdă constituie un apanaj al tuturor sinucigașilor – faptul că doar cu zece minute înainte de a deveni niște cadavre desfigurate, ei cedează cochetăriei și țin să plece din viață îngrijiți (din viața în care ei înșiși nu vor mai viețui), să se bărbierească (pentru cine?) și să-și pună rufe curate (pentru cine?) înainte de a-și trage glonte în cap, ba îmi amintesc chiar că am auzit de o femeie care s-a fardat cu grijă, și-a făcut părul la coafor și s-a parfumat cu cel mai scump Coty, înainte de a se arunca de la etajul al patrulea. Numai acest sentiment cu totul inexplicabil din punct de vedere logic mi-a urnit mușchiidîn loc, și dacă alergam acum după colonel – trebuie să insist asupra acestui lucru – nu era nicidecum din pricina fricii de moarte sau a unei lașități subite, ci exclusiv din instinctul absurd de a fi îngrijit, de a nu dispărea în neant dezordonat, murdar.

Colonelul îmi auzise probabil pașii. Căci se întoarse brusc, ochii mici și aspri mă priveau consternați de sub sprâncenele stufoase. De bună seamă că nici nu putea înțelege nemaipomenita necuviință ca un ofițer subaltern să îndrăznească a-l urma fără permisiunea lui. Am rămas nemișcat, la doi pași de el, mi-am dus mâna la chipiu și am spus, întâmpinând, calm privirea care anunța furtuna – cred că vocea îmi era tot atât de lividă ca și lumina lunii:

— Rog cu respect ca domnul colonel să-mi acorde o convorbire de câteva minute.

Sprâncenele stufoase se încordează într-un arc mirat.

— Ce? Acum? La unu și jumătate noaptea?

Mă privește furios. În clipa următoare are să se răstească la mine folosind termeni cazoni sau are să-mi ordone să ies mâine la raport. Dar trebuie să fi citit ceva pe fața mea, ceva care l-a neliniștit. Vreme de un minut, de două minute, ochii lui duri, străpungători, m-au cercetat, pe urmă a mârâit:

— Cine știe ce bazaconii o să-mi spui! Dar, cum vrei. Haide – vino sus la mine și dă-i drumul repede!

•

Colonelul ăsta Svetozar Bubencic – în urma căruia pășeam acum ca o umbră încovoiată, prin sălile și scările luminate de lămpile mate, cu petrol, prin încăperile goale, dar apăsătoare și saturate de aburul unei mulțimi de oameni – era militar sută la sută și cel mai temut dintre toți superiorii noștri. Cu picioarele scurte, gâtul scurt și fruntea îngustă, ascundea sub sprâncene stufoase o pereche de ochi scăpărători vârați adânc în orbite, pe care rareori i-a văzut cineva senini. Trupul îndesat, mersul greoi, masiv, îi trădau în chip vădit originea țărănească (era de fel din Banat). Dar cu această frunte joasă

de bivol și cu căpățâna tare, se cocoșase încet și cu perseverență până la gradul de colonel. Din pricina inculturii lui crase, a felului necioplit în care vorbea și înjura, precum și a înfățișării lui de loc prezentabile, ministerul îl mută, ce-i drept, dintr-o garnizoană de provincie într-alta, și de ani de zile în aceste sfere superioare ale conducerii se luase hotărârea tacită ca, înainte de a căpăta lampașurile roșii de general, să primească tresa albastră de pensionar. Dar, neprezentabil și vulgar cum era, în cazarmă și pe terenul de instrucție n-avea seamăn. Cunoștea cele mai mici articole ale regulamentului cum cunoaște un puritan scoțian *Biblia*, și ele nu însemnau pentru dânsul cătuși de puțin reguli elastice, pe care o mână mai fină le poate împleti armonios, ci erau aproape porunci religioase, al căror sens sau nonsens un soldat nu trebuia să-l judece. Își adora cu evlavie slujba, așa cum credincioșii îl adoră pe Dumnezeu, nu întreținea legături cu femei, nu fuma, nu era jucător de cărți, toată viața lui abia dacă fusese o dată sau de două ori la teatru sau la un concert și, întocmai ca șeful său suprem Franz Joseph, nu citise vreodată altceva decât *Regulamentul de serviciu* și *Buletinul armatei*; pentru el nu exista altceva pe pământ decât armata chezaro-crăiască, înlăuntrul armatei numai cavaleria, în cadrul cavaleriei numai ulanii, și în ceea ce îi privea pe ulani un singur lucru: regimentul său. Că la acest regiment totul trebuie să se desfășoare mai bine ca la oricare altul era *in nuce*²¹ rațiunea vieții lui.

Un om cu un orizont mărginit e oricum și oriunde greu de suportat, atunci când funcția îi conferă o anumită putere, dar situația asta e mai îngrozitoare ca oriunde în armată. Deoarece serviciul la regiment este alcătuit dintr-o mie de reguli hipermeticuloase, cele mai multe învechite și închistate, pe care numai un militar înrăit le cunoaște pe dinafară și numai un smintit cere să fie executate literal, nimeni din cazarmă nu se simțea sigur în fața acestui fanatic al sacrosantului regulament. Teroarea exactității era simbolizată de făptura lui masivă călare, la masă trona cu ochi ascuțiți ca două pumnale, era groaza cantinelor și a cancelariilor; un vânt rece de spaimă anunța pretutindeni venirea lui și când regimentul era adunat pentru inspecție și Bubencic sosea încet pe armăsarul lui scund, castaniu, cu capul puțin plecat ca un taur înainte de atac, în front încremenea orice mișcare, de parcă în față ar fi luat poziție artileria dușmană, punând tunurile în bătaie și țintind asupra noastră. Știam că în orice clipă putea să se audă prima salvă, inevitabilă, irezistibilă, și nimeni nu era în stare să prezică dacă nu va fi chiar el ținta celei dintâi lovituri. Până și caii stăteau încremeniți și nu zvâcneau nici măcar cu o ureche, niciun pinten nu zăngănea, nici măcar

---

²¹ În esență (lat.).

respirația nu se auzea. Și, încet, savurând vizibil teama pe care o inspira, tiranul se apropia călare, trăgându-ne unul după altul în țeapa privirii lui meticuloase căreia nu-i scăpa nimic. Vedea totul, căutătura aceasta metalică, de serviciu, descoperirea chipiul așezat cu un lat de deget prea jos, fiecare nasture prost lustruit; fiecare pată de rugină pe sabie, fiecare urmă de noroi, la cal; și de îndată ce zărea cea mai mică abatere, de la regulament, izbucnea furtuna, mai bine zis se revărsa un adevărat potop de murdărie și sudălmi. Sub gulerul strâmt al uniformei, mărul lui Adam se umfla apoplectic, ca o tumoare ivită pe neașteptate, fruntea de sub părul tuns scurt devenea roșie ca focul, vine groase se cățarau albastre de-a lungul tâmplelor. Și apoi se dezlănțuia cu vocea lui lătrată, răgușită; revărsa hârdaie întregi de lături peste victima vinovată sau nevinovată și uneori vulgaritatea expresiilor lui devenea atât de penibilă, încât ofițerii își lăsau stingheriți privirile în jos, fiindcă le era rușine pentru el față de trupă.

Ca de Satana în carne și oase se temeau ostașii de el, căci pentru orice fleac împărțea, carceră sau arest, și uneori, la mânie, îi lovea chiar cu palma lui grea peste față. Mi-a fost dat să văd cu ochii mei o scenă petrecută în grajd, când un ulan, rutean de origine, auzind că se apropie „Broscoiul umflat” – așa îi spuneam, fiindcă gâtul lui masiv se umfla și mai mult la mânie, aproape să plesnească – și ascultând cum urla în boxa alăturată, își făcu cruce în felul rusesc și începu să murmure, cu buzele tremurânde, o rugăciune scurtă pentru înlăturarea primejdiei. Până la epuizare îi muncea Bubencic pe bieții flăcăi, îi fugărea, ordona să se repete exercițiile cu carabina până le trosneau încheieturile brațelor și-i puneă să călărească pe caii cei mai rezistenți vreme atât de îndelungată, până le ieșea sânge prin stofa pantalonilor. În chip cu totul uimitor însă, acești flăcăi cinstiți de la țară, victimele lui, își iubeau tiranul în felul lor confuz și temător, îl iubeau mai mult decât pe ofițerii mai îngăduitori, care însă erau și mai distanți. Parcă un anume instinct le spunea că această asprime își avea originea într-o voință îndărătnică și mărginită, orânduită de divinitate: în afară de asta, sărmanii soldați se consolau oarecum prin faptul că noi, ofițerii, nu eram supuși unui tratament mult mai blând, fiindcă omul îndură mai ușor chiar și cea mai aspră pedeapsă atunci când știe că ea cade cu aceeași severitate și pe spinarea vecinului. Dreptatea constituie în chip misterios o compensație a violenței: ostașilor le plăcea să dezgroape mereu povestea cu tânărul prinț W., care era înrudit cu preainalta casă imperială și de aceea credea că-și poate îngădui unele pozne mai deosebite. Dar Bubencic îi administrase paisprezece zile de arest, cu tot atâta severitate de parcă în cauză ar fi fost un simplu fecior de țăran; a fost în zadar și faptul că de la Viena au telefonat diferite excelențe. Bubencic nu l-a iertat pe înaltul

delincvent nici măcar de o singură zi de pedeapsă – o ambiție care, de altfel, l-a costat atunci avansarea.

Dar ceea ce era și mai ciudat: chiar noi, ofițerii, nu ne puteam sustrage unui anumit atașament față de el. Și nouă ne impunea corectitudinea posomorâtă a intransigenței lui și, înainte de toate, solidaritatea lui camaraderească necondiționată. Așa cum nu putea tolera niciun firicel de praf pe tunică, niciun pic de noroi pe șă, fie chiar și la ultimul ostaș, tot așa nu tolera nici cea mai mică nedreptate; orice scandal în regiment îl considera ca pe o lovitură dată onoarei sale proprii. Eram ai lui și știam foarte bine că dacă vreunul făcuse una boacănă, cel mai înțelept lucru era să se ducă drept la el, și după ce la început te săpunea zdravăn, pe urmă se punea luntre și punte ca să te scoată basma curată. Dacă era vorba de obținut înaintarea în grad sau un avans din fondul Albrecht pentru unul care nimerise într-o încurcătură, atunci dădea din coate, se repezea la Minister și cu capul lui tare se lupta până izbutea. Indiferent cât ne necăjea și ne hărțuia, simțeam cu toții într-un colțisor ascuns al inimii că țărănoiul ăsta din Banat, cu felul lui grosolan și îndărătnic apără mai consecvent și mai cinstit decât toți ofițerii aristocrați rațiunea și tradiția armatei, acea strălucire invizibilă din care noi, ofițerii subalterni prost plătiți, ne hrăneam sufletește mai degrabă decât din solda noastră.

Așa era acest colonel Svetozar Bubencic, schingiuitorul-șef al regimentului nostru, în urma căruia urcam acum pe scară; și tot atât de bărbătește și de obtuz, de absurd și de cinstit, cum ne-a terorizat pe noi mereu, s-a pedepsit și pe el însuși. Când, în campania din Serbia, după dezastrul armatelor lui Potiorek, s-au mai întors peste Sava doar patruzeci și nouă de ulani din regimentul nostru care plecase întreg și cu echipamentul nou-nouț el a rămas ultimul pe malul dușman și, în fața retragerii în panică, pe care a considerat-o rușinoasă pentru onoarea armatei, a făcut ceea ce numai foarte puțini dintre toți comandanții și ofițerii superiori ai războiului mondial au făcut după o înfrângere: și-a scos revolverul lui greu de serviciu și și-a tras un glonte în frunte, ca să nu fie martor al prăbușirii Austriei, pe care, cu simțurile lui greoaie, a presimțit-o profetic în tabloul îngrozitor al regimentului care fugea.

•

Colonelul descuie ușa. Am intrat în camera lui, care în sobrietatea ei spartană semăna mai curând cu odaia unui student: un pat metalic de campanie – nu voia să doarmă într-unul mai bun, ca și Franz Joseph în palatul Hofburg – două cromolitografii, împăratul la dreapta, împărăteasa la stânga, patru sau cinci fotografii, în rame ieftine, amintiri de la recrutarea sau de la agape camaraderești în cadrul regimentului, două săbii încrucișate

și o pereche de pistoale turcești – asta era tot. Niciun fotoliu comod, nici cărți, numai patru scaune de pai în jurul unei mese goale din lemn tare.

Bubencic își trecu mâna apăsător peste mustață, o dată, de două ori, de trei ori. Cunoșteam cu toții mișcarea aceasta zvâcnită; la el era semnul cel mai vădit al unei nerăbdări cât se poate de periculoase. În sfârșit mârâi, cu respirația scurtă, fără să-mi ofere un scaun:

— Fă-te comod! Și acum fără mofturi – dă-i drumul. Încurcături bănești sau povești cu muieri?

Mi-era penibil să vorbesc în picioare. În afară de asta mi se părea că în lumina puternică eram prea expus privirii lui nerăbdătoare. Așa că m-am grăbit să neg, menționând că nu era vorba nicidecum de o chestiune bănească.

— Prin urmare, povești cu muieri! Iarăși! Măi, nu vă mai astâmpărați! De parcă n-ar exista destule muieri cu care treaba asta merge cât se poate de ușor. Dar dă-i drumul acum, și fără multe mofturi – unde-i buba?

I-am relatat cât mai scurt cu putință, că mă logodisem în ziua aceea cu fata domnului von Kekesfalva și trei ore mai târziu negasem pur și simplu faptul. Dar să nu creadă acum că am intenția să înfrumusețez lipsa de onorabilitate a procedurii mele – dimpotrivă, am venit numai ca să-i comunic confidențial, în calitatea lui de superior al meu, că sunt pe deplin conștient de consecințele pe care trebuie să le trag, ca ofițer, din atitudinea mea incorectă. Știu care mi-e datoria și o voi îndeplini.

Bubencic se holba la mine și părea că nu prea înțelege.

— Ce tot îndrugi acolo? Lipsă de onorabilitate și consecințe? De unde și de ce? Păi n-are nicio noimă. Cu fata lui Kekesfalva, zici te-ai logodit? Am văzut-o o dată – ciudat gust, e doar o făptură infirmă, o pocitanie. Ei, și după aceea te-ai răzgândit. Păi asta nu-i nimic. Li s-a mai întâmplat și altora, fără să devină ticăloși din pricina asta. Sau ai... și iată-l că se apropie de mine... sau poate ți-ai făcut mendrele cu ea și acum se ivesc urmările? Atunci, firește, chestia e cam albastră.

Eram enervat și mi-era rușine. Mă supăra felul ușor, poate intenționat frivol, în care refuza să înțeleagă situația. Mi-am lovit deci călcâiele:

— Permiteți-mi, domnule colonel, să observ cu respect: am afirmat acest neadevăr grosolan, că nu sunt logodit, față de șapte ofițeri ai regimentului nostru, la masa obișnuită de la cafenea. Din lașitate și din jenă, mi-am mințit camarazii. Măine, sublocotenentul Hawliczek îmi va cere socoteală farmacistului care i-a dat informația corespunzătoare adevărului. Măine tot orașul va ști că am spus un neadevăr la masa ofițerilor, comportându-mă astfel contrar codului nostru de onoare.

În clipa aceasta Bubencic își ridică uluit privirea. Se părea că, în sfârșit, începuse să-i funcționeze gândirea greoaie. Încetul cu încetul, fața i se întunecă.

— Unde zici că s-a întâmplat?

— La masa noastră, obișnuită de la cafenea.

— În fața camarazilor, zici? Toți au auzit?

— Da, să trăiți!

— Iar farmacistul știe că ai negat?

— Are să afle mâine. El, și întregul oraș.

Colonelul își răsucea și-și trăgea cu atâta înverșunare mustața, de parcă ar fi vrut să și-o smulgă. Se vedea că îndărătul frunții lui înguste se desfășura o anume activitate. Înciudat, începu apoi să se plimbe, cu mâinile încrucișate la spate, de-a lungul și de-a latul camerei, o dată, de două ori, de cinci ori, de zece ori, de douăzeci de ori. Podeaua se zguduia ușor sub pasul lui greoi, iar pintenii zăngăneau și ei încet, în cele din urmă se opri din nou în fața mea.

— Ei, și ce-ai zis că ai de gând?

— Există doar o singură soluție; domnul colonel știe prea bine! Am venit numai să-mi iau rămas bun de la domnul colonel și să-l rog, cu respect, să aibă grijă după aceea ca totul să se desfășoare discret, cu cât mai puțină vâlvă. Din pricina mea nu trebuie să cadă vreo rușine asupra regimentului.

— Prostii! murmură el. Prostii! Pentru un fleac ca ăsta! Un tip arătos, zdravăn, cumsecade ca tine, pentru o pocitanie ca aia! Probabil că vulpoiul bătrânte-a vârat în chestia asta și n-ai mai putut să scapi în chip onorabil. Ei – în ce-i privește pe Kekesfalva, asta-i rahat, ce ne pasă nouă de ei! Dar povestea cu camarazii și apoi că pușlamaua aia neghioabă de spițer știe și el, asta bineînțeles că-i o treabă a dracului de împușită.

Iarăși începu să se plimbe încoace și încolo, mai înverșunat ca adineauri. Gânditul părea că-i cere un mare efort. De fiecare dată când se întorcea dintr-o parte a camerei spre cealaltă, obrazul lui era cu o nuanță mai roșu, iar la tâmpile vinele creșteau ca niște rădăcini groase și negre. În cele din urmă se opri hotărât.

— Prin urmare, ia aminte! O chestie ca asta trebuie înșurubată repede – dacă se răspândește povestea, atunci nu mai putem într-adevăr să facem nimic, în primul rând – cine dintre ai noștri era de față?

I-am spus numele.

Bubencic își scoase din buzunarul de la piept carnetul de notițe – micul carnet renumit, de piele roșie, pe care-l mânuia de fiecare dată ca pe o armă, ori de câte ori prindea pe vreunul din regiment că încalcă regulamentul. Cine era o dată trecut aici putea să pună cruce viitoareii permisii. După obiceiul țărănesc, colonelul își muie întâi creionul între buze, înainte de a

înscris cu trăsături bruște numele, la rând, unul după altul, ținând creionul între degetele groase, cu unghii late.

— Țtia-s toți?

— Da.

— Sigur că sunt toți?

— Da, să trăiți!

— Așa.

Își vârî carnetul de notițe înapoi în buzunarul de la piept, ca pe o sabie în teacă. Și parcă în acest „așa” de încheiere avea același zăngănit.

— Așa – pe asta să zicem că am aranjat-o. Măine îi chem aici pe toți șapte, unul după altul, înainte de a pune vreunul piciorul pe platoul de instrucție, și Dumnezeu să-l aibă în pază pe cel care, după aceea, o mai îndrăzni să-și aducă aminte ce-ai spus. Pe farmacist îl aranjez eu pe urmă, separat. Am să-l aiuresc cumva, n-ai nicio grijă, am să găsesc ceva. Poate că aveai de gând ca, mai întâi, să-mi ceri mie învoirea, înainte de a anunța oficial, sau... sau, ia stai puțin – și colonelul se apropie brusc de mine, venit atât de aproape, încât îi simții respirația, fixându-și privirea ascuțită drept în ochii mei – spune drept, dar drept de tot: ai băut ceva înainte, vreau să zic, înainte de-ai făcut prostia asta?

Mi-era rușine.

— Să trăiți, domnule colonel, e drept că am băut vreo câteva coniacuri, înainte de a mă duce acolo, iar acolo, am mai băut la... la fiecare fel de mâncare, destul de mult... Dar...

Mă așteptam la o izbucnire mânioasă, urmată de o beșteală. Dar, dimpotrivă, obrazul lui se luminează deodată, lățindu-se. Bătu din palme și râse zgomotos în hohote, mulțumit de sine.

— Minunat, minunat, în felul ăsta ieșim din bucluc. E limpede ca lustrul cizmilor! Le explic totul, spunându-le că erai beat ca un porc și n-ai știut ce vorbeai. Cuvântul de onoare doar nu ți l-ai dat?

— Nu, domnule colonel.

— Atunci totul se potrivește de minune. Erai beat, am să le spun. S-au mai văzut cazuri de-astea, chiar la un arhiduce! Erai beat turtă, habar n-ai avut ce vorbeai, nici măcar nu ascultai cum trebuie și ai priceput cu totul anapoda ce te întrebau ei. Doar e foarte logic! Iar spișterului îi povestesc și că te-am pedepsit zdravăn pentru că te-ai mai dus la cafenea, criță cum erai – așa; punctul unu s-a rezolvat.

În mine creștea îndârjirea că mă înțelegea atât de greșit. Mă necăjea că omul acesta încăpățânat, în fond plin de intenții bune, voia cu tot dinadinsul să-mi arunce un colac de salvare; mai crede, te pomenești, că l-am apucat de mânecă din lașitate, ca să mă salveze. La dracu, de ce nu voia să priceapă

ceea ce era, înainte de orice, penibil în toată afacerea asta?! Așadar, iau poziția de drepti și insist:

— Vă raportez cu respect, domnule colonel, că în felul acesta chestiunea încă nu-i lichidată în ce mă privește. Îmi cunosc greșeala și știu că nu mă voi mai putea uita în ochii unui om cumsecade; nu vreau să trăiesc mai departe ca un ticălos și...

— Gura! Întrerupse el. O, scuză-mă – lasă-mă să mă gândesc în liniște și nu te mai vârî cu prostiile tale – știu și singur ce am de făcut și n-am nevoie de sfaturile unui mucos ca tine. Crezi că e vorba numai de persoana ta? Nu, dragul meu, asta a fost numai punctul unu, și acum vine punctul doi, care zice așa: mâine dimineată dispari de-aici, nu mai am nevoie de tine. Peste o chestie ca asta trebuie să lăsăm să se aștearnă praful: nu mai poți rămâne aici nici măcar o singură zi, altfel încep îndată întrebările neghioabe și bârfa, ceea ce nu-mi convine de loc. Cine face parte din regimentul meu nu trebuie să se lase interogată de nimeni și nici nu trebuie să îngăduie cuiva să se uite strâmb la el. Așa ceva nu admit... De mâine ești transferat la unitatea de rezervă, la Czaslau... îți scriu eu ordinul și-ți dau o scrisoare către locotenentul de acolo; ce scrie înăuntru, nu te privește. Tu trebuie doar să dispari și ce măsuri iau eu, mă privește. În noaptea asta chiar, îți strângi boarfele împreună cu ordonanța ta, iar mâine o ștergi atât de dimineată din cazarmă, încât să nu mai dai ochii cu niciunul dintre băieți. La amiază, la raport, se va citi pur și simplu ordinul că ai fost transferat în interes urgent de serviciu ca să nu miroasă nimeni nimic. Cum te aranjezi apoi cu bătrânul și cu fata, nu mă interesează. Porcăriile tale lichidează-ți-le singur – pe mine mă interesează numai ca mirosul să nu ajungă până la cazarmă și să nu se iște bârfă... Deci ne-am înțeles – la cinci și jumătate dimineata să fii aici, sus, gata de drum, îți dau scrisoarea și pe urmă, înainte marș! S-a-nțeles?

Am șovăit. Nu pentru asta venisem. Doar nu voiam să scap de răspundere. Bubencic observă împotrivirea mea și repetă aproape amenințător:

— S-a înțeles?

— La ordin, domnule colonel! răspunsei militărește și rece.

În sinea mea îmi spuneam „Lasă-l pe smintitul ăsta bătrân să vorbească ce vrea. Eu voi proceda oricum așa cum trebuie să procedez.”

— Așa – și-acum, gata. Mâine dimineată, la cinci și jumătate.

Stau în poziție de drepti. El vine spre mine.

— Tocmai tu să faci prostii dintr-astea! Nu te dau cu plăcere celor din Czaslau. Dintre toți tinerii de-aici mi-ai fost totdeauna cel mai drag. Simt că stă în cumpănă dacă să-mi întindă mâna. Privirea s-a mai împlânzit. Poate că mai ai nevoie de ceva? Dacă te pot ajuta, nu te jena. Voi fi bucuros. N-aș vrea

să creadă oamenii că ești compromis, sau ceva de felul ăsta. N-ai nevoie de nimic?

— Nu, domnule colonel, vă mulțumesc cu respect.

— Cu atât mai bine. Ei, cu Dumnezeu înainte! Mâine dimineată la cinci și jumătate.

— La ordin, domnule colonel.

Îl privesc așa cum privești un om pentru ultima oară. Știu că e ultimul om cu care am vorbit pe pământ. Mâine va fi singurul care va ști tot adevărul. Cu spinarea dreaptă lovesc călcâiele, scot pieptul în afară și fac stânga-mprejur.

Dar ceva trebuie să fi observat chiar și omul acesta atât de mărginit. Ceva trebuie să-i fi dat de bănuț, din privirea mea sau din mersul meu, căci îmi comandă răspicat în spate:

— Hofmiller. La mine!

Mă întorc reglementar. El își arcuiește sprâncenele, mă cercetează stăruitor, pe urmă mârâie, înverșunat și jovial totodată:

— Măi băiete, nu-mi placi! Cu tine se întâmplă ceva. Mi se pare că vrei să-ți bați joc de mine și ai de gând să comiți o prostie. Dar nu permit ca pentru un asemenea rahat să faci neghiobii... cu revolverul sau așa ceva... nu permit... ai înțeles?

— La ordin, domnule colonel.

— Ei, lasă asta, niciun „la ordin”! Nu mai încerca să mă duci pe mine. N-am picat aici de ieri – de-alaltăieri. Vocea i se îmbлъnzește. Întinde mâna.

I-o întind. El mi-o strânge.

— Și-acum – se uită țintă în ochii mei – acum, Hofmiller, cuvântul tău de onoare, că în noaptea asta n-ai să faci vreo prostie! Cuvântul de onoare că mâine, la cinci și jumătate, te prezinți aici și o iei din loc spre Czaslau.

Nu rezist privirii.

— Cuvântul meu de onoare, domnule colonel.

— Ei, atunci e bine. Am mirosit eu ceva, că în primul moment de furie ai putea să pui la cale vreo tâmpenie. Cu voi, tinerii ăștia iuți la mânie, nu știi niciodată... Sunteți mereu gata de orice, chiar și să folosiți revolverul... Mai târziu ai să-ți bagi singur mințile în cap. O socoteală ca asta trece repede. Ai să vezi, Hofmiller, n-are să iasă nimic din chestia asta, absolut nimic! O aranjez eu și o potrivesc cum nu se poate mai bine, și a doua oară n-are să ți se mai întâmple o asemenea prostie. Ei – du-te acum; ar fi fost păcat de unul ca tine!

•

Hotărârile noastre depind de clasa socială și de mediul cărora le aparținem în mai mare măsură decât suntem dispuși s-o recunoaștem. O parte însemnată a gândirii noastre transmite mai departe, în mod

automat, doar impresii și influențe de mult recepționate și mai ales cine a fost crescut de copil în cultul uniformei și în disciplina militară este supus psihozei unui ordin, ca unei constrângeri irezistibile. Orice comandă militară are asupra lui o autoritate cu totul inexplicabilă din punct de vedere logic, o forță care-i anihilează cu totul voința. În cămașa de forță a uniformei, el execută un ordin chiar dacă este convins de absurditatea lui, îl execută ca un somnambul, fără a fi capabil să opună vreo rezistență și aproape inconștient.

Și eu, care din cei douăzeci și cinci de ani ai mei petrecusem cincisprezece – și anume pe cei care cu adevărat formează caracterul – în școala militară și în cazarmă, și eu am încetat să gândesc sau să acționez independent, din clipa în care promisem ordinul colonelului. Nu mai raționez. Mă supuneam numai. Creierul meu nu mai știa decât un singur lucru: că la ora cinci și jumătate trebuie să mă prezint gata de drum și până atunci trebuia să-mi fac, fără să mă plâng, toate pregătirile. Mi-am trezit, așadar, ordonanța, l-am înștiințat scurt că în urma unui ordin urgent plecăm mâine la Czaslau, mi-am împachetat împreună cu el lucrurile, rând pe rând, meticulos. A durat mult până am terminat, și exact la cinci și jumătate m-am prezentat, conform ordinului, în camera colonelului, ca să iau în primire hârtiile oficiale. Am părăsit cazarma neobservat, așa cum îmi ordonase.

Bineînțeles că această paralizie hipnotică a voinței a durat doar atâta vreme cât m-am aflat în cadrul sferei de influență a autorității militare și ordinul pe care-l promisem încă nu fusese pe deplin executat. Cu prima smucitură a locomotivei ce a pus trenul în mișcare, amețeala mea s-a și risipit și, întocmai ca unul care, trântit de presiunea aerului provocată de explozia unui obuz, se ridică buimăcit și descoperă cu uimire că e nevătămat, la fel am tresărit și eu speriat. Primul lucru care m-a surprins a fost că mai trăiam încă. Al doilea, că ședeam în trenul care gonea, smuls din existența mea zilnică, obișnuită și de îndată ce am început să-mi amintesc, faptele au năvălit în goană spre mine. Avusesem de gând să sfârșesc, o dată pentru totdeauna, și cineva îmi smulsese revolverul din mână. Colonelul spusese că va aranja totul. Dar numai – constatai eu adânc tulburat – numai în ceea ce privește regimentul și așa-zisa mea „bună reputație” de ofițer. Acum, poate că la cazarmă camarazii stăteau în fața lui și bineînțeles îi promiteau, jurând pe credință și onoare, să nu sufle o vorbă despre cele întâmplate. Dar ceea ce gândesc în sinea lor, nu poate împiedica niciun ordin, cu toții trebuie să socotească fuga mea drept o lașitate. Farmacistul poate se va lăsa convins până la urmă – dar Edith, tatăl ei, ceilalți – cine-i va înștiința, cine le va explica totul? Ora șapte: acum se trezește, și primul ei gând sunt eu. Poate că a și început să privească de pe terasă – ah, terasa, de ce simt întotdeauna un fior rece de câte ori mă gândesc la balustradă? –

privește cu telescopul spre platoul de instrucție, vede regimentul sosind la trap și nu știe, nu bănuiește că unul lipsește de acolo. Iar după-amiază începe să aștepte, eu însă nu vin și nimeni nu i-a spus nimic. Nu i-am scris nici măcar un rând. Va telefona și i se va relata că am fost transferat din ordin, iar ea nu va înțelege, nu va putea să conceapă cum s-a putut întâmpla. Sau, și mai îngrozitor: va înțelege, va înțelege imediat și apoi... Deodată văd privirea amenințătoare a lui Condor îndărătul lentilelor, sclipitoare, aud iarăși cum se răstește la mine: „Ar fi o crimă, un asasinat!” Dar imediat imaginea aceasta e acoperită de alta: cum s-a opintit atunci din fotoliu și s-a smucit spre balustrada terasei, spre prăpastia care se căsca, iar în privire i se și citea intenția de a se sinucide.

Trebuie să întreprind ceva, să întreprind imediat ceva! Chiar de la gară trebuie să-i telegrafiez, să-i telegrafiez ceva, orice. Trebuie neapărat să împiedic ca, în deznădejdea ei, să nu facă ceva pripit, ceva iremediabil. Nu, eu să nu fac deocamdată ceva pripit, ceva iremediabil, mi-a spus Condor, și dacă se întâmplă ceva rău să-l înștiințez imediat. I-am promis-o ferm și un cuvânt este în același timp și cuvânt de onoare. Slavă Domnului, la Viena am timp două ore pentru treaba asta! Trenul pornește mai departe abia la prânz. Poate îl mai prind pe Condor. *Trebuie* să-l prind.

Imediat după sosire, îi predau soldatului bagajele și-i ordon să plece îndată la Gara de Nord-Vest și să mă aștepte acolo. Apoi dau o fugă cu birja la Condor și pe drum mă rog (altfel nu sunt prea credincios): „Doamne, fă să fie acasă, fă să fie acasă! Numai lui pot să-i explic, numai el poate să mă înțeleagă, numai el mă poate ajuta.”

Dar slujnica aceea șleampătă mă întâmpină cu indiferență, legată la cap cu basmaua pentru dereticat, și-mi spune că domnul doctor nu-i acasă. Întreb dacă pot să-l aștept.

— Nu, înainte de prânz nu vine.

— Știi unde e?

— Nu, nu știu. Merge de la unul la altul.

— Aș putea vorbi măcar cu doamna doctor?

— Mă duc să întreb, și, dând din umeri, intră în casă.

Aștept. Aceași încăpere, aceeași așteptare ca atunci și – slavă Domnului – de alături se aude acum același pas ușor târșit.

Ușa se deschide încet, șovăitor. E întocmai ca atunci, parcă o adiere ar fi deschis-o, numai că de data asta vocea care mă întâmpină e binevoitoare, afectuoasă:

— Dumneavoastră sunteți, domnule sublocotenent?

— Da, răspund, în timp ce mă înclin – mereu același gest absurd! – în fața oarbei.

— Vai, are să-i pară grozav de rău soțului meu! Știu că va regreta mult. Dar sper că puteți aștepta. Cel mai târziu la ora unu se întoarce.

— Nu, din păcate – nu pot aștepta. Dar... dar e foarte important... n-aș putea cumva să-l găesc la telefon, la vreunul dintre pacienți?

Ea oftează.

— Nu, mi-e teamă că nu va fi posibil. Nu știu unde este... și apoi, știți... oamenii pe care-i tratează el de preferință nici n-au telefon. Dar poate că aș putea eu însămi să... Se apropie de mine și pe chip îi mijește o expresie de sfială. Ar vrea să spună ceva, dar văd că-i e rușine. În sfârșit, face o încercare: îmi dau seama... Îmi dau seama... simt că trebuie să fie ceva foarte urgent... și dacă ar exista o posibilitate, atunci, firește că... firește că v-aș spune cum ar putea fi găsit. Dar... dar... poate că cu însămi îi pot comunica, imediat ce se va întoarce... probabil că e vorba de sărmana copilă, față de care sunteți întotdeauna atât de bun... Dacă vreți, am să încerc, cu plăcere...

Și iată că se întâmplă lucrul de neînțeles: nu îndrăznesc să mă uit în ochii ei lipsiți de vedere. Nu știu de ce, dar am impresia că a și aflat totul, că-a ghicit totul. Tocmai de aceea mi-e atât de rușine și mă mulțumesc să bâigui:

— Sunteți prea bună, stimată doamnă, dar... n-aș vrea să vă deranjez. Dacă-mi permiteți, îi pot comunica și în scris ceea ce e esențial. Dar e sigur, nu-i așa, că vine acasă înainte de ora două? Căci puțin după ora două pleacă trenul, și el trebuie să plece acolo, adică... e absolut necesar, credeți-mă, să plece acolo. Vă rog să mă credeți că nu exagerez.

Simt că nu se îndoiește de spusesele mele. Se apropie iarăși de mine și-i văd mâna cum schițează inconștient un gest, de parcă ar vrea să mă liniștească, să mă potolească.

— Firește că vă cred, dacă o spuneți dumneavoastră. Și să n-aveți nicio grijă. Ce poate să facă, va face.

— Și îmi dați voie să-i scriu?

— Da, scrieți-i... acolo, vă rog.

O ia înainte cu siguranța cam ciudată a cuiva care cunoaște locul fiecărui lucru din încăperea aceasta. Probabil că de zeci de ori pe zi face ordine pe masa lui de lucru, pipăind-o cu degetele ei grijulii, fiindcă scoate din sertarul din stânga, cu gestul sigur al cuiva care vede, trei sau patru foi de hârtie, și mi le pune drept în față, pe masa de scris.

— Acolo găsiți tocul și cerneala, și iarăși arată cu precizie spre locul respectiv.

Fără să mă opresc o clipă, aștern cinci pagini. Îl conjur pe Condor să plece *imediat* acolo, *imediat* – subliniez de trei ori cuvântul. Îi relatez totul în forma cea mai rapidă și cea mai sinceră. Că n-am putut rezista și am negat logodna față de camarazi – doar el și-a dat seama încă de la început că teama

de ceilalți, jalnica frică de bârfeală și vorbărie sunt cauza slăbiciunii mele. Nu-i ascund nici că am voit să-mi fac seama și că, împotriva voinței mele, m-a salvat colonelul. Dar că până în această clipă nu m-am gândit decât la persoana mea, și abia acum înțeleg că târăsc după mine pe încă cineva, o nevinovată. *Imediat* – sunt convins că va înțelege cât de urgent este, și mai subliniez o dată cuvântul „imediat” – să plece până acolo și să le spună adevărul, întregul adevăr. Să nu înfrumusețeze nimic. Să nu mă înfățișeze mai bun decât sunt, să nu mă scoată nevinovat; dacă ea îmi va ierta cu toate astea slăbiciunea, logodna îmi va fi mai sfântă ca oricând. Abia acum îmi este într-adevăr sfântă și dacă-mi îngăduie, aș veni și eu în Elveția, demisionez din armată, rămân la ea, indiferent dacă se va vindeca mai curând, mai târziu sau niciodată. Vei face orice ca să-mi repar lașitatea, minciuna, căci pentru mine viața nu mai are decât o singură rațiune: să-i dovedesc că nu pe ea, ci numai pe ceilalți i-am înșelat. Îl rugam pe Condor să-i spună cinstit toate acestea, să-i spună întregul adevăr, căci abia acum îmi dau seama cât de mare-i datoria mea față de ea, mai mare decât față de toți ceilalți oameni, mai mare decât față de camarazi, de armată. Numai ea să mă judece, numai ea să mă ierte. În mâinile ei se află acum decizia, dacă mă poate ierta, iar el, Condor, să lase baltă orice altă treabă – doar e vorba de viață și moarte – și să plece acolo cu trenul de amiază. Neapărat trebuie să fie acolo la patru și jumătate, nu mai târziu, neapărat la ora convenită, ca Edith să nu mă aștepte. Este ultima rugămintă pe care i-o adresez. Numai de data asta să mă ajute și să plec imediat – subliniez acest „imediat” panicard de patru ori – căci altminteri totul e pierdut.

Când am pus tocul jos, mi-am dat de îndată seama că acum luasem pentru prima oară o hotărâre definitivă. Abia după ce începusem să scriu am devenit conștient de asta. Pentru întâia oară îi eram recunoscător colonelului, care mă salvase. Știam: de aici înainte, eram obligat față de un singur om, numai față de ea, care mă iubea, îi eram îndatorat cu toată viața mea.

Și tot în clipa aceea am observat că oarba stătuse nemișcată lângă mine. Iarăși mă cuprinsese deodată simțământul lipsit de sens că citise fiecare cuvânt al scrisorii și știe totul despre mine.

— Iertați-mi lipsa de politețe! zisei eu, sărind în sus, uitasem cu totul... dar... dar... era atât de important să-l înștiințez imediat pe soțul dumneavoastră.

Ea îmi zâmbi.

— Nu face nimic că am stat puțin în picioare. Important este numai să rezolvați chestiunea. Sunt sigură că soțul meu va face orice veți cere de la el... am simțit imediat... doar îi cunosc fiecare modulație a vocii... că ține la

dumneavoastră, ține foarte mult... Și nu vă mai frământați – glasul îi devenea mereu mai cald – vă rog, nu vă mai frământați... lucrurile se vor aranja, sunt sigură.

— Să dea Dumnezeu! răspunsei animat de o speranță sinceră și mi-am amintit că orbii, după cum se spune, sunt înzestrați cu darul prezicerii.

M-am înclinat și i-am sărutat mâna. Când mi-am ridicat privirea n-am înțeles cum de mi s-a părut, la început, că această femeie cu părul cărunt, cu gura aspră și ochii orbi și plini de amărăciune – cum de mi s-a părut că e urâtă. Deoarece chipul ei strălucea de dragoste și de compasiune omenească. Mi se părea că acești ochi, care oglindeau veșnic doar întunericul, știau mai mult despre ceea ce este autentic în viață decât toți cei care privesc lumea cu ochi luminoși și strălucitori.

Mi-am luat rămas bun ca un om însănătoșit. Pe neașteptate nu mi se mai părea un sacrificiu faptul că, în acest ceas, mă făgăduisem din nou și pentru totdeauna unei femei de asemenea chinuită și respinsă de viață. Nu, nu trebuie iubiți cei sănătoși, cei siguri de sine, cei mândri, cei mulțumiți, cei bucuroși – ei n-au nevoie! Ei primesc dragostea cu îngâmfare și indiferență, doar ca pe un omagiu care li se aduce, ca pe o obligație ce li se cuvine de drept. Un dar care se adaugă altora, o podoabă în păr, o brățară la încheietura mâinii, așa socotesc ei dăruirea totală a altuia, iar nu drept. Rațiunea și esența întregii lor vieți. Numai celor pe care soarta i-a persecutat, numai celor tulburați, celor năpăstuiți, celor nesiguri, celor lipsiți de frumusețe, celor umiliți, numai lor le poți într-adevăr ajuta prin iubire. Cine le dăruiește viața lui, acela le oferă compensație pentru ceea ce viața le-a luat. Numai ei știu să iubească și să fie iubiți, așa cum trebuie să iubim: cu recunoștință și modestie.

•

Ordonanța mă așteaptă cuminte în hala gării.

— Haide, îi spun zâmbind.

Pe neașteptate mă simt ciudat de ușor. Am senzația neîncercată până acum că nu mă mai apasă nicio grijă, și știu: în sfârșit am făcut ce trebuia. M-am salvat pe mine și am salvat un alt om. Și nici nu-mi mai pare rău de lașitatea lipsită de sens din noaptea trecută. Dimpotrivă, îmi spun: *E mai bine așa*. E mai bine căs-a întâmplat așa, că cei care avuseseră încredere în mine știu acum că nu sunt nici erou, nici sfânt, nici Dumnezeu, care binevoiește să ridice, printre nori până la sine o sărmană făptură. Dacă acum accept dragostea fetei, nu mai este un sacrificiu. Nu, acum e rândul meu să cer iertare, iar al ei să mă ierte. E mai bine așa.

Nu m-am simțit niciodată atât de sigur de mine; numai o dată m-a mai atins, în treacăt, adierea unei umbre de teamă – asta s-a întâmplat când la

Lundenburg a năvălit în compartiment un domn gras, care s-a aruncat, gâfâind pe canapea:

— Slavă domnului că l-am mai prins! Dacă nu erau cele șase minute de întârziere pierdeam trenul.

Involuntar am tresărit de parcă aş fi primit o lovitură. Dacă doctorul Condor n-a venit la prânz acasă? Sau dacă a venit prea târziu ca să mai prindă trenul de după-amiază? Atunci totul ar fi fost în zadar! Atunci înseamnă că Edith aşteaptă și aşteaptă. Și îndată, în fața ochilor minții, apare cu iuțea fulgerului imaginea de groază a terasei: cum își încleștează mâinile de balustradă și privește în jos, și se apleacă peste adânc! Pentru numele lui Dumnezeu, trebuie neapărat să afle la vreme. Cât de mult regret trădarea mea! La timp, înainte de a fi cuprinsă de deznădejde, înainte să se întâmple ceva, ceva îngrozitor poate! Cel mai bun lucru e să telegrafiez de la prima stație câteva cuvinte care s-o liniștească, în eventualitatea că doctorul Condor n-a putut s-o înștiințeze.

La Brünn, stația următoare, sar din tren și fug la oficiul telegrafic al gării. Dar ce s-a întâmplat? În fața ușii se înghesuie de-a valma, ciorchine negru și umflat, o mulțime de oameni agitați și citesc cu toții un afiș. Cu forța, într-un fel grosolan, trebuie să-mi fac loc, folosind fără menajamente coatele, până la mica ușă de sticlă a oficiului poștal. Repede, repede acum, un formular! Ce să scriu? Numai pe scurt!

„Edith von Kekesfalva. Kekesfalva. Mii de salutări din drum și o amintire credincioasă. Misiune de serviciu. Mă întorc curând. Condor relatează amănunte. Scriu îndată ce sosesc. Cu dragoste, Anton.”

Dau telegrama. Ce încet se mișcă funcționara și câte întrebări pune: expeditor, adresă, o formalitate după alta. Și trenul pleacă peste două minute. Din nou trebuie să fac uz de forță ca să-mi croiesc drum prin ghemul de oameni curioși din fața afișului, ghem care, între timp, s-a mărit și mai mult. De fapt, ce s-a întâmplat, vreau să întreb. Dar iată că se aude semnalul de plecare. Nu-mi mai rămâne timp decât să sar în vagon. Slavă Domnului, am făcut tot ce trebuia, acum nu mai poate fi nici neîncredătoare, nici îngrijorată. Abia acum simt cât sunt de ostenit de aceste două zile de încordare, de aceste două nopți nedormite. Și seara, ajuns la Czaslau, trebuie să-mi concentrez toată energia ca să mă cațăr clătînându-mă, până sus, la primul etaj, în camera mea de la hotel. Apoi mă prăvălesc în somn ca într-o genune fără fund.

Cred că am adormit în clipa când m-am întins în pat – era ca o scufundare, cu simțurile paralizate, într-o vârtoare adâncă și neagră, mai departe, tot mai departe în jos, până în adâncul încă neatins până acum al autoanihilării. Abia pe urmă, mult mai târziu, a început un vis care nu știu cum a pornit să se desfășoare. Numai atât îmi mai amintesc, că stăteam iarăși într-o încăpere, cred că era sala de așteptare a lui Condor și că deodată am început din nou să aud acel sunet îngrozitor de lemn lovind în lemn, care-mi bătea de zile întregi în tâmpile, sunetul ritmic al cârjelor, înspăimântătorul toc-toc, toc-toc. La început clămpănea departe de tot, ca dinspre stradă, și pe urmă tot mai aproape, toc-toc, toc-toc, și acum aproape de tot, foarte tare, toc-toc, toc-toc și, în sfârșit, atât de înfiorător de aproape de ușa camerei, încât am tresărit speriat din vis și m-am trezit.

Cu ochii deschiși privesc țintă în întunericul camerei străine. Dar acum, aud iarăși: toc-toc – un ciocănit puternic, de degete tari. Nu, nu mai visez, cineva bate la ușă. Cineva bate de afară, la ușa mea. Sar din pat și deschid în grabă. E portarul de noapte.

— Domnul sublocotenent e chemat la telefon.

Îl privesc năucit. Eu? La telefon? Unde... unde mă aflu oare? O cameră străină, un pat străin... a, da... sunt la... a, a da, la Czaslau. Dar nu cunosc pe nimeni aici, cine mă poate chema aici, în miez de noapte, la telefon?

— Prostii! Trebuie să fie cel puțin miezul nopții. Dar portarul insistă:

— Vă rog, domnule sublocotenent, repede, o convorbire interurbană de la Viena, n-am înțeles prea bine numele.

De îndată mă trezesc de-a binelea. De la Viena! Numai Condor poate să fie. Fără îndoială, vrea să mă înștiințeze că Edith m-a iertat. Totul e în regulă.

Mă răstesc la portar:

— Repede jos! Spune-i că vin imediat!

Portarul dispare îmi arunc la repezeală mantaua de-a dreptul peste cămașă și am și pornit după el. Telefonul se găsește în colțul biroului de la parter. Portarul stă cu receptorul la ureche. Nerăbdător îl împing la o parte, deși el îmi spune:

— S-a întrerupt.

Ascult în receptor. Dar nu aud nimic... nimic. Numai un vuiet depărtat și un zumzet... sfff... sfff... srrr... niște aripioare metalice de țânțari.

— Alo, alo! zbier și aștept, aștept.

Niciun răspuns. Numai zbârnâitul acela ironic și fără sens. Oare mă trec florii din pricină că n-am pe mine decât mantaua aruncată pe umeri, sau e o teamă subită? Poate că totuși s-a aflat întreaga tărașenie și se vorbește în oraș. Sau poate... aștept, ascult cu inelul de cauciuc fierbinte apăsător strâns de ureche. În sfârșit... krx... krx... o legătură conectată și vocea telefonistei:

— Ați primit legătura?

— Nu.

— Dar chiar acum s-a făcut apelul din Viena!... O clipă vă rog. Verific îndată.

Iarăși krx... krx... Tot felul de sunete în aparat, scârțâie, pârâie, sforăie, găfâie. Pe urmă bâzâie și vibrează și apoi, iarăși, din ce în ce mai slab, zbârnâitul și zumzetul sârmelor. Deodată se aude o voce, un bas aspru, răstit:

— Aici comenduirea pieței Praga. Acolo-i Ministerul de Război?

— Nu, nu! strig disperat în receptor.

Vocea mai zbiară ceva confuz și se stinge, se pierde în gol. Din nou numai zumzetul acela stupid și vibrațiile, și apoi, iarăși, fragmente încâlcite de conversație, voci depărtate, de neînțeles. În sfârșit, domnișoara de la centrală.

— Scuzați, am cercetat. Legătura s-a întrerupt. O convorbire oficială urgent. Vă chem imediat ce abonatul se va prezenta din nou. Vă rog să închideți între timp.

Pun receptorul în furcă, sleit, dezamăgit, amărât. Nu există nimic mai fără sens decât să prinzi o voce din depărtare și să n-o poți reține. Inima îmi bate puternic în coșul pieptului, de parcă aș fi urcat repede un munte uriaș. Ce semnificație are apelul ăsta? Numai Condor poate să fie. Dar de ce-mi telefonează acum, la douăsprezece și jumătate noaptea?

Portarul se apropie politicos.

— Domnul sublocotenent poate aștepta liniștit în cameră. Alerg sus îndată ce vine legătura.

Dar eu refuz. Să nu pierd iarăși convorbirea. Să nu pierd nici măcar un minut. Trebuie să știu ce s-a întâmplat, căci ceva – acum o simt – ceva s-a întâmplat, undeva departe, la distanță de kilometri. Numai Condor poate să fi telefonat, sau cei de la castel. Dar lor, numai el putea să le fi dat adresa hotelului. În orice caz trebuie să fi fost urgent, altminteri nu scoți din pat pe cineva în miez de noapte. În toți nervii simt vibrația: e nevoie de mine, sunt necesar acolo! Cineva vrea ceva de la mine. Cineva are să-mi spună ceva hotărât, de care depind viața și moartea. Nu, nu mi-e îngăduit să plec, trebuie să rămân la postul meu. Nu vreau să pierd nici măcar un minut.

Mă așez deci pe scaunul tare de lemn pe care mi-l dă portarul nițeluș cam uimit și aștept, cu picioarele goale ascunse sub manta, cu ochii ațintiți asupra telefonului: aștept un sfert de oră, o jumătate de oră, tremurând de nerăbdare și poate că și de frig, ștergându-mi din când în când de pe frunte, cu mâneca de la cămașă, sudoarea ce mă năpădește deodată. În Sfârșit – rrr

– o sonerie. Mă reped și smulg receptorul din furcă: acum, acum voi afla totul!

Dar e o greșeală stupidă, asupra căreia portarul îmi atrage imediat atenția. Nu telefonul sunase, ci soneria de la intrare; portarul deschide în grabă unei perechi întârziate. Un căpitan năvălește pe ușa hotelului, însoțit de o fată, și aruncă în treacăt o privire mirată în loja portarului asupra omului ciudat, care se uită țintă la el, în timp ce dintr-o manta ofițerească îi iese la iveală gâtul și picioarele goale. Cu un salut foarte grăbit, dispăre, cu fata lui cu tot, pe scara slab luminată.

Deodată simt că nu mai pot îndura. Învârtesc manivela și o întreb pe telefonistă:

— N-ați obținut încă legătura?

— Care legătură?

— Viena... cred că de la Viena... e mai bine de o jumătate de oră.

— Întreb imediat din nou. O clipă, vă rog.

Clipa durează mult. În sfârșit, semnalul. Dar domnișoara de la centrală mă liniștește numai:

— Am întrebat: deocamdată niciun rezultat. Încă vreo câteva minute, vă chem îndată.

Să aștept! Să mai aștept câteva minute! Minute! Minute! Într-o secundă poate muri un om, se poate decide un destin, se poate prăbuși o lume! De ce mălăsă să aștept, atât de înspăimântător de mult? Această așteptare nu e decât tortură, nu e decât nebunie! Ceasul arată unu și jumătate. S-a împlinit o oră de când tot stau, și tremur, și îngheț, și aștept.

În sfârșit, în sfârșit, iarăși semnalul. Ascult cu toate simțurile; dar telefonista anunță numai:

— Am primit informația. Convorbirea a fost anulată.

Anulată? Ce înseamnă asta? Anulată?

— O clipă, domnișoară.

Dar ea a și închis.

Anulată? De ce anulată? De ce mă cheamă la douăsprezece și jumătate noaptea și pe urmă anulează? Ceva trebuie să se fi întâmplat, ceva ce nu știu și trebuie neapărat să știu. Ce chin înfiorător să nu poți străpunge depărtarea, timpul! Să-l chem eu, de aici, pe Condor? Nu, nu acum, în toiul nopții! Soția lui s-ar speria. A socotit probabil că se făcuse prea târziu și că mă va chema mai bine mâine.

Noaptea aceasta mi-e imposibil s-o descriu. Gândurile cele mai absurde se gonesc unele pe altele, formând o succesiune de imagini confuze, iar eu însumi, obosit și supralucid totodată, ascult cu toți nervii încordați la fiecare pas ce trece pe scară sau pe culoar, la fiecare clinchet sau zăngănit care

răzbește dinspre stradă, la fiecare mișcare și fiecare sunet, și totodată încep să mă clatin din pricina oboselii, epuizat, stors de vlagă – ca până la urmă, în sfârșit, să vină somnul, un somn mult prea adânc, mult prea îndelungat, lipsit de timp ca Moartea, lipsit de spațiu, ca Neantul.

Când mă trezesc, lumina zilei inundă camera. O privire la ceas: zece și jumătate. Pentru numele lui Dumnezeu, doar trebuia să mă prezint imediat, așa a ordonat colonelul! Și iarăși, înainte să pot începe a mă gândi la probleme personale, resortul meu lăuntric care ține de militarie, de serviciu, se declanșează automat. Mă strecor iute în uniformă și alerg în jos pe scară. Portarul vrea să mă oprească. Nu – mai târziu, orice altceva! Mai întâi prezentarea la post, cam i-am promis, pe cuvânt de onoare, colonelului.

Cu cartușiera încătărămată regulamentar, intru în cancelarie. Dar acolo șade doar un subofițer scund și roșcovan, care tresare foarte speriat când mă vede.

— Coborâți, repede, vă rog, domnule sublocotenent, să trăiți. Domnul locotenent-colonel a ordonat ca toți ofițerii și trupa din garnizoană să fie prezenți la unsprezece fix. Vă rog, repede, coborâți.

Gonesc pe scară în jos. Într-adevăr, în curte s-au și adunat cu toții, toată garnizoana; nu-mi mai rămâne decât timpul să trec alături de preotul garnizoanei, și iată că apare comandantul unității. Pășește ciudat de încet și solemn, despătorește o hârtie și începe cu o voce răsunătoare, care răzbate până departe:

— O crimă îngrozitoare a fost făptuită, care a umplut de oroare Austro-Ungaria și întreaga lume civilizată („Ce crimă?” mă întreb speriat. Fără să-mi dau seama, încep să tremur, de parcă aș fi comis-o chiar eu.) Asasinatul mârșav („Care asasinat?”) căruia i-a căzut victimă mult iubitul nostru moștenitor al tronului, alțeta sa imperială și regală arhiducele Franz Ferdinand și augusta-i soție („Cum? A fost ucis moștenitorul tronului? Când?” Da, acum îmi amintesc, la Brunn se adunaseră ieri o groază de oameni în jurul unui afiș – prin urmare asta era!) a pogorât doliu greu și întristare asupra augustei noastre case imperiale. Dar armata regală și imperială este, înainte de orice, cea care...

Restul nu-l mai aud deslușit. Dar nu știu de ce acest singur cuvânt „crimă”, cuvântul „asasinat” m-a lovit ca un pumnal în inimă. Chiar dacă aș fi fost eu însumi asasinul, nu m-aș fi putut speria mai tare. O crimă, un asasinat – așa spusese și Condor. Deodată, nu mai aud ce tot îndrugă și trăncănește omul acela în uniformă albastră cu egretă la chipiu și împodobit cu decorații. Deodată mi-am amintit de apelul telefonic de azi-noapte. De ce nu mi-a dat Condor nicio veste dimineață? Poatecă totuși s-a întâmplat ceva? Fără să mă prezint locotenent-colonelului, folosesc zăpăceala generală de după citirea

ordinului de zi, ca să alerg înapoi la hotel: poate că între timp a venit totuși apelul telefonic.

Portarul îmi întinde o telegramă. A sosit încă de azi-de-dimineață, îmi spune, dar eu am trecut în goană pe lângă el, așa că n-a apucat să mi-o predea. Deschid formularul. În prima clipă nu înțeleg nimic. Nicio semnătură! Un text cu totul de neînțeles! Abia după aceea pricep: nu e decât confirmarea oficiului poștal că telegrama mea, predată la trei și cincizeci și opt de minute la Brünn, n-a putut fi înmânată destinatarului.

N-a putut fi înmânată? Privesc țintă fraza. O telegramă către Edith von Kekesfalva n-a putut fi înmânată? Oricine o cunoaște acolo în târgușorul acela! Simt că nu mai pot suporta încordarea. Cer imediat Viena la telefon, pe doctorul Condor.

— Urgent? întrebă portarul.

— Da, urgent.

După douăzeci de minute am legătura și – minune nefastă! – Condor e acasă și vine imediat la telefon. În trei minute știu totul – la o convorbire interurbană nu prea ai vreme să vorbești cu menajamente. O coincidență diabolică a distrus tot eșafodajul și nefericita n-a mai aflat nimic de căința mea, de hotărârea mea sinceră. Măsurile colonelului de a înăbuși totul s-au dovedit zadarnice. Ferencz și camarazii nu s-au dus de la cafenea acasă, ci la cramă. Din nenorocire, l-au găsit acolo pe farmacist, împreună cu un grup mare de prieteni, și Ferencz, necioplitul cel jovial, din dragoste prea mare pentru mine, s-a și repezit la el. I-a cerut socoteală față de toată lumea și l-a acuzat că răspândește minciuni nemaipomenit de josnice pe seama mea. S-a iscat un scandal îngrozitor. A doua zi știa tot orașul. Fiindcă farmacistul, profund jignit, se repezise dis-de-dimineață la cazarmă ca să obțină cu orice preț mărturia mea și, aflând vestea suspectă a plecării mele, luase o trăsură și se dusese imediat la Kekesfalva. Acolo năvălise peste bătrân în birou și urlase de începuseră să zăngănească geamurile, că familia Kekesfalva l-a făcut de răs cu „procedeele acelea idioate de a telefona” iar el, în calitate de cetățean stabilit de multă vreme prin partea locului, nu e dispus să tolereze nimic acestei bande de ofițeri obraznici. Știe, de altfel, de ce am dat așa de repede bir cu fugiții, ca un laș și lui să nu i se spună că a fost doar o farsă; aici se ascunde o mare ticăloșie de-a mea – dar chiar de-ar trebui să ajungă până la Minister, o să lămurească lucrurile și în niciun caz nu se va lăsa insultat de asemenea mucoși prin localuri publice.

Cu greu izbutiseră să-l liniștească, și să-l îndepărteze pe turbatul acesta: în toată groaza care-l cuprinsese, Kekesfalva nădăjduise un singur lucru; că Edith nu va auzi nimic despre aceste suspiciuni înfiorătoare. Dar, din nenorocire, ferestrele biroului erau deschise și cuvintele răsunaseră

îngrozitor de limpezi prin curte, până dincolo, la fereastra salonului unde ședea ea. Probabil că se hotărâse pe loc să-și pună în aplicare planul întocmit mai demult. Dar a știut cum să se prefacă: a cerut să i se arate iarăși rochiile noi, a râs cu Ilona, s-a purtat afectuos cu tatăl ei, s-a interesat de sute de amănunte, dacă s-a pregătit și s-a împachetat cutare sau cutare lucru. În taină însă, l-a pus pe Josef să telefoneze la cazarmă ca să întrebe când mă întorc și dacă n-am lăsat vreo veste pentru ea. Faptul că ostașul de serviciu a raportat conștiincios că am fost transferat în interes de serviciu pentru un timp nedeterminat și că n-am lăsat niciun fel de veste pentru nimeni a fost decisiv. Nerăbdarea inimii ei nu i-a îngăduit să mai aștepte nicio zi, niciun ceas. O dezamăgisem prea adânc, o lovisem prea mortal, ca să mai poată avea încredere în mine și slăbiciunea mea îi dădu o tărie primejdioasă.

După-masă, a poruncit să fie dusă pe terasă, dar Ilona, cuprinsă de un fel de presimțire întunecată, era neliniștită, tocmai din pricina acestei veselii a ei, bătătoare laochi. Nu s-a mișcat de lângă Edith. Dar la patru și jumătate – exact ora la care obișnuiam să vin, și exact cu un sfert de oră înainte de a fi sosit, aproape simultan, telegrama mea și Condor în persoană – Edith a rugat-o pe credincioasa ei prietenă să-i aducă o anumită carte și, din nenorocire, Ilona a cedat acestei rugăminți în aparență nevinovate. Și acest unic minut, fata cea nerăbdătoare, care nu-și putea stăpâni inima, l-a folosit ca să-și pună în practică hotărârea – întocmai așa cum mi-o prevestise pe aceeași terasă, întocmai cum am văzut-o în visurile mele de spaimă, întocmai așa și-a îndeplinit înfiorătoarea faptă.

Condor a găsit-o încă în viață. În chip cu totul de neînțeles trupu-i ușor nu prezenta leziuni exterioare mai însemnate și fata a fost dusă în nesimțire la Viena, cu o ambulanță. Până târziu noaptea, medicii mai credeau că există speranțe de a o salva, și așa se face că am fost chemat de Condor la ora opt seara, urgent, din sanatoriu. Dar în acea noapte de 29 iunie, care a urmat asasinării principelui moștenitor, toate instituțiile monarhiei desfășurau o activitate febrilă și liniile telefonice erau solicitate în permanență de convorbiri oficiale ale autorităților civile și militare. Patru ore a așteptat Condor, în zadar, să capete legătura. Abia după miezul nopții, când medicii au constatat că nu mai era nicio speranță, a anulat apelul. O jumătate de oră mai târziu era moartă.

•

Dintre sutele de mii pe care i-a chemat războiul în acele zile de august, sunt convins că numai puțini au plecat pe front atât de nepăsători, ba chiar nerăbdători, ca mine. Nu că aș fi fost teribil de războinic de felul meu. Era doar o soluție, o salvare pentru mine; m-am refugiat în război așa cum un

răufăcător se refugiază în bezna nopții. Cele patru săptămâni până s-a luat hotărârea le-am petrecut într-o stare de dispreț de mine însumi, de confuzie, de disperare, de care îmi amintesc și astăzi cu groază mai mare decât de cele mai înfiorătoare ceasuri petrecute pe câmpurile de luptă. Fiindcă eram convins că prin slăbiciunea mea, prin compătimirea mea, întâi ademenitoare și apoi lașă, ucisesem un om și pe deasupra pe singurul om care mă iubea pățimaș. Nu mai îndrăzneam să ies pe stradă, am raportat că sunt bolnav, m-am ascuns în camera mea, cum se ascunde un animal în vizuina lui. Îi scrisesem lui Kekesfalva ca să-i spun că luam parte (ah, aveam într-adevăr, *partea mea* de vină!) la durerea lui: nu mi-a răspuns. L-am copleșit pe Condor cu explicații, ca să mă justific: nu mi-a răspuns. De la camarazi n-am primit un singur rînd, nici de la tatăl meu – în realitate poate doar pentru că în acele săptămâni critice era extrem de ocupat la minister. Eu însă vedeam în această unanimă tăcere o înțelegere mutuală de a mă condamna. Tot mai adânc mă cufundam în credința smintită că mă condamnaseră cu toții, așa cum mă condamnă eu însumi, că toți mă socoteau un ucigaș, pentru că mă consideram eu însumi un ucigaș. În timp ce în jurul meu toată țara era cutremurată de încordare, în timp ce în Europa cea tulburată toate sârmele vibrau ca încinse de veștile de groază, în timp ce bursele se clătinau, armatele mobilizau și cei prudenți își și făceau bagajele, eu nu mă gândeam decât la trădarea mea lașă, la crima mea. De aceea, să fiu smuls de lângă mine însumi însemna pentru mine eliberarea; războiul care a târât milioane de nevinovați în prăpastie, pe mine, cel vinovat, m-a salvat de disperare (dar nu-i aduc elogiul pentru asta).

Mi-e silă de vorbe patetice. De aceea nu voi spune: am căutat atunci moartea. Spun numai: nu mi-a fost teamă de ea, în orice caz m-am temut mai puțin decât cei mai mulți, căci, în unele clipe, o întoarcere în spatele frontului, unde știam că se află cei ce cunosc crima mea, mi se părea mai îngrozitoare decât toate grozăviile frontului – și unde să mă fi întors eu, cine avea nevoie de mine, cine mă mai iubea, pentru cine, pentru ce să mai trăiesc? Dacă a fi viteaz nu înseamnă nimic altceva, nimic mai înalt decât să nu te temi, pot afirma categoric și cinstit că în luptă am fost într-adevăr viteaz, căci chiar ceea ce celor mai temerari dintre camarazii mei li se părea mai îngrozitor decât moartea – chiar posibilitatea unei schilodiri, a unei mutilări – nu-mi inspira teamă. Aș fi considerat probabil ca pe o pedeapsă, ca pe o răzbunare dreaptă, să devin eu însumi un neajutorat, un infirm, pradă oricărei compătimiri străine, pentru că a mea proprie nu mi-a ieșit în cale, nu era vina mea, eu i-am ieșit în întâmpinare de zeci de ori, cu privirea rece a indiferentului. Unde trebuiau îndeplinite misiuni deosebit de grele, unde se cereau voluntari, mă prezentam eu. Unde pericolul era mai mare,

mă simțeam bine. După ce am fost rănit prima oară, am cerut transferarea la o companie de mitraliere, iar mai târziu, la aviație; se pare că acolo am izbutit totuși să fac câte ceva, cu avioanele noastre mizerabile. Dar întotdeauna când într-un ordin de zi vedeam cuvântul „bărbăție” în legătură cu numele meu, aveam simțământul că sunt un șarlatan. Și când cineva se uita prea atent la decorațiile mele, o luam repede pe alt drum.

Pe urmă, după ce au trecut cei patru ani interminabili, am descoperit, spre propria mea surpriză, că puteam totuși să trăiesc iarăși în lumea de odinioară. Fiindcă noi, cei care ne întorceam din infern, cântăream totul cu o măsură nouă. Să aibă pe conștiință viața unui om, nu-i mai apărea unui soldat din războiul mondial același lucru ca unui om din lumea păcii; propria mea vină, cea personală, se dizolvase pe de-a-ntregul în uriașa mocirlă de sânge a războiului, contopindu-se cu cea generală; același Eu, aceiași ochi, aceleași mâini reglaseră doar și mitraliera care secerase la Limanova primul val al infanteriei ruse în fața tranșelor noastre și privisem eu însumi, după aceea, cu binoclul de companie, ochii înspăimântători ai celor uciși de mine, ai celor răniți de mine, care mai gemuseră ceasuri întregi agățați în sârma ghimpată înainte de a-și da înfiorătorul sfârșit. Doborâsem lângă Görz un avion; de trei ori s-a răsucit în aer înainte ca, în vâlvătaia unei flăcări ascuțite, să se prăbușească, zdrobindu-se de pământul stâncos al podișului Karst, și cu propriile noastre mâini am scos apoi cadavrele carbonizate și încă îngrozitor de fierbinți, ca să căutăm plăcile de identitate. Mii și mii care mășăluiau alături de mine, în rând cu mine, au făcut același lucru, cu carabina, cu baioneta, cu aruncătorul de flăcări, cu mitraliera, cu pumnul gol, sute de mii și milioane din generația mea, în Franța, în Rusia și în Germania – ce mai conta o crimă izolată, ce conta o vină individuală, personală, față de această cosmică și înmiită distrugere în masă, nimicire în masă de vieți omenești, cea mai teribilă pe care a cunoscut-o până acum istoria?

Și după aceea – o nouă despovărare – în această lume lăsată în urmă nu se mai afla niciun martor împotriva mea. Nimeni nu-l putea învinui de lașitatea de odinioară pe cel ce primise decorații pentru fapte deosebite de curaj, nimeni nu-mi mai putea reproșa slăbiciunea aducătoare de nenorocire. Kekesfalva supraviețuise morții fiicei sale numai câteva zile. Ilona, locuia, ca soție a unui mic notar, într-un sat iugoslav, colonelul Bubencic se împușcase pe malul Savei; camarazii mei căzuseră sau uitaseră de mult episodul neînsemnat – căci tot ce se întâmplase „înainte” devenise tot atât de neînsemnat și lipsit de valoare în acești patru ani apocaliptici, ca și banii de odinioară. Nimeni nu mă putea acuza, nimeni nu mă putea condamna; mi se părea că sunt un ucigaș care a îngropat cadavrul victimei

lui într-un crâng și peste el începe să cadă zăpada, deasă, albă, grea; știe că vreme de luni de zile pătura aceasta ocrotitoare îi va acoperi fapta și că, după aceea, orice urmă va fi pierit pentru totdeauna. Astfel că am prins curaj și am început să trăiesc din nou. Pentru că nu era nimeni care să-mi aducă aminte, am uitat eu însumi, de vina mea, căci inima poate uita temeinic și bine, atunci când vrea neapărat să uite.

O singură dată s-a întors amintirea de pe celălalt tărâm. Ședeam în sala operei din Viena în ultimul rând, ultimul fotoliu lateral, ca să aud din nou *Orfeu* de Gluck, a cărui melancolie curată și reținută mă captivează mai mult ca orice altă muzică. Tocmai se terminase uvertura, în pauza scurtă ce urma nu se mai făcea lumină în sală, dar se dădea celor întârziați prilejul să-și ocupe locurile pe întuneric. Și spre rândul meu se strecurau două siluete ale unor astfel de întârziați un domn și o doamnă.

— Îmi permiteți, se aplecă domnul spre mine.

Fără să-mi ridic privirea sau să-i acord vreo atenție, m-am sculat în picioare ca să poată trece. Dar nu se așază imediat, pe locul gol de lângă mine, ci o împinse încetișor, cu o mână grijulie, ca un cârmaci, pe doamna care-l însoțea: îi indica, îi nivela oarecum drumul și-i lăsă atent scaunul în jos, înainte de a o instala în fotoliu. Acest fel de curtoazie era prea bătătoare la ochi ca să nu-mi atragă atenția. „A, o oarbă!” m-am gândit și am privit cu compasiune involuntară spre ea. Dar tocmai atunci s-a așezat lângă mine domnul nițeluș cam obez și, cu o bruscă sfâșiere în inimă, l-am recunoscut: Condor! Singurul om care știa totul, care îmi cunoștea până în adâncul adâncurilor vina ședei lângă mine atât de aproape că-i puteam simți respirația. El, a cărui compătimire nu fusese o slăbiciune ucigașă ca a mea, – ci o forță plină de sacrificiu, de jertfă de sine, el, singurul care îmi știa vina, care mă putea condamna și de care trebuia să-mi fie rușine! Când se vor aprinde candelabrele, în antract, mă va recunoaște imediat.

Am început să tremur și mi-am dus repede mâna la obraz, ca măcar pe întuneric să fiu apărat. N-am mai auzit niciun ton din muzica atât de iubită, inima îmi bătea prea puternic. Apropierea acestui om, singurul pelume care știa totul despre mine, mă copleșea. Ca și când m-aș fi aflat gol pușcă printre acești oameni bine îmbrăcați și foarte onorabili, mă înfioram de pe acum de clipa când va izbucni lumina, expunându-mă privirii lor. Și atunci, în scurtul interval dintre întuneric și lumină, în timp ce deasupra actului întâi începu să cadă cortina, mi-am aplecat repede capul și am fugit prin culoarul din mijlocul sălii – cred că destul de repede ca să nu mă vadă, să nu mă recunoască. Dar din acel ceas știu iarăși: nicio vină nu e uitată, cât timp conștiința știe de ea.

Sfârșit

virtual-project.eu

